

ZAŁĄCZNIK NR 1
DO UCHWAŁY NR XIX/148/20
RADY GMINY DOBRZYŃIEWO DUŻE
Z DNIA 28 LUTEGO 2020 R.

**STUDIUM
UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW
ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO
GMINY DOBRZYŃIEWO DUŻE**

UWARUNKOWANIA ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

SPIS TREŚCI

WSTĘP	4
ZESPÓŁ AUTORSKI	5
POTRZEBA OPRACOWANIA, PODSTAWY FORMALNO-PRAWNE ORAZ MATERIAŁY ŹRÓDŁOWE	6
1 UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z DOTYCHCZASOWEGO PRZEZNACZENIA, ZAGOSPODAROWANIA I UZBROJENIA TERENU	9
1.1 OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA GMINY I PODSTAWOWE DANE	9
1.2 STRUKTURA UŻYTKOWANIA TERENÓW	10
1.3 UZBROJENIE TERENU	11
2 UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE ZE STANU ŁADU PRZESTRZENNEGO I WYMOGÓW JEGO OCHRONY	12
2.1 OBOWIĄZUJĄCE MIEJSCOWE PLANY ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO	12
2.2 DECYZJE O WARUNKACH ZABUDOWY I DECYZJE O LOKALIZACJI INWESTYCJI CELU PUBLICZNEGO	13
3 UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE ZE STANU ŚRODOWISKA, W TYM STANU ROLNICZEJ I LEŚNEJ PRZESTRZENI PRODUKCYJNEJ, WIELKOŚCI I JAKOŚCI ZASOBÓW WODNYCH ORAZ WYMOGÓW OCHRONY ŚRODOWISKA, PRZYRODY I KRAJOBRAZU, W TYM KRAJOBRAZU KULTUROWEGO	15
3.1 POŁOŻENIE FIZYCZNOGEOGRAFICZNE	15
3.2 BUDOWA GEOLOGICZNA I RZĘŻBA TERENU	16
3.3 HYDROGRAFIA	17
3.4 KLIMAT	18
3.5 POWIETRZE ATMOSFERYCZNE	19
3.6 GLEBY	20
3.7 FAUNA I FLORA, BIORÓŻNORODNOŚĆ	21
3.8 SYSTEM PRZYRODNICZY GMINY	22
3.9 ROLNICZA PRZESTRZEŃ PRODUKCYJNA	24
3.10 LEŚNA PRZESTRZEŃ PRODUKCYJNA	24
3.11 KRAJOBRAZ, W TYM KRAJOBRAZ KULTUROWY	26
3.12 WALORY TURYSTYCZNE	27
4 UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE ZE STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I ZABYTKÓW ORAZ DÓBR KULTURY WSPÓŁCZESNEJ	30
4.1 OCHRONA ZABYTKÓW I DÓBR KULTURY WSPÓŁCZESNEJ W UJĘCIU PRAWNYM I PRAKTYCZNYM	30
4.2 OBIEKTY WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW	31
4.3 OBIEKTY UJĘTE W EWIDENCJI ZABYTKÓW	31
4.4 STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE	32
4.5 OBSZARY POMNIKÓW ZAGŁĘDY I ICH STREF OCHRONNYCH	34
4.6 ZAGROŻENIA DLA ŚRODOWISKA KULTUROWEGO	34
5 UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z REKOMENDACJI I WNIOSKÓW ZAWARTYCH W AUDYCIE KRAJOBRAZOWYM LUB OKREŚLENIA PRZEZ AUDYT KRAJOBRAZOWY GRANIC KRAJOBRAZÓW PRIORYTETOWYCH	35
6 UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z WARUNKÓW I JAKOŚCI ŻYCIA MIESZKAŃCÓW, W TYM OCHRONY ICH ZDROWIA	36
6.1 DZIAŁALNOŚĆ GOSPODARCZA	39
6.2 PRACUJĄCY	42
6.3 BEZROBOCIE	43
6.4 MIESZKAŁNICTWO	44
6.5 OŚWIATA	44
6.6 OCHRONA ZDROWIA I POMOC SPOŁECZNA	45
6.7 BEZPIECZEŃSTWO PUBLICZNE	45
6.8 OCHRONA PRZECIWOŻAROWA	45
6.9 KULTURA	45
7 UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z ZAGROŻENIA BEZPIECZEŃSTWA LUDNOŚCI I JEJ MIENIA	47
7.1 ZAGROŻENIA ZALEWOWE	47
7.2 ZAGROŻENIA RUCHAMI MASOWYMI	47
7.3 ZAGROŻENIA ZANIECZYSZCZENIEM POWIETRZA ATMOSFERYCZNEGO	48
7.4 ZAGROŻENIA HAŁASEM	48
7.5 ZAGROŻENIA ZWIĄZANE Z PROMIENIOWANIEM ELEKTROMAGNETYCZNYM	49
7.6 POŻARY LASÓW I ZAGROŻENIA MIEJSCOWE	49
7.7 NADZWYCZAJNE ZAGROŻENIA ANTROPOGENICZNE, W TYM ZAGROŻENIA POWAŻNĄ AWARIĄ	49
8 UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z POTRZEB I MOŻLIWOŚCI ROZWOJU GMINY	50
8.1 ANALIZA EKONOMICZNA	50
8.2 ANALIZA SPOŁECZNA	57
8.3 ANALIZA ŚRODOWISKOWA	61
8.4 PROGNOZY DEMOGRAFICZNE, W TYM UWZGLĘDNIAJĄCE, TAM GDZIE TO UZASADNIONE, MIGRACJE W RAMACH MIEJSKICH OBSZARÓW FUNKCJONALNYCH OŚRODKA WOJEWÓDZKIEGO	65
8.5 MOŻLIWOŚCI FINANSOWANIA PRZEZ GMINĘ WYKONANIA SIECI KOMUNIKACYJNEJ I INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ, A TAKŻE INFRASTRUKTURY SPOŁECZNEJ, SŁUŻĄCYCH REALIZACJI ZADAŃ WŁASNYCH GMINY	68
8.6 BILANS TERENÓW PRZEZNACZONYCH POD ZABUDOWĘ	71
8.6.1 MAKSYMALNE W SKALI GMINY ZAPOTRZEBOWANIE NA NOWĄ ZABUDOWĘ	71
8.6.2 CHŁONNOŚĆ OBSZARÓW O W PEŁNI WYKSZTAŁCONEJ ZWARTEJ STRUKTURZE FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEJ W GRANICACH JEDNOSTKI OSADNICZEJ	77
8.6.3 CHŁONNOŚĆ OBSZARÓW PRZEZNACZONYCH POD ZABUDOWĘ W MIEJSCOWYCH PLANACH ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO	83
8.6.4 PORÓWNANIE MAKSYMALNEGO W SKALI GMINY ZAPOTRZEBOWANIA NA NOWĄ ZABUDOWĘ Z CHŁONNOŚCIĄ OBSZARÓW POD ZABUDOWĘ	84
8.6.5 MOŻLIWOŚCI FINANSOWANIA ORAZ POTRZEBY INWESTYCYJNE ZWIĄZANE Z REALIZACJĄ NOWEJ ZABUDOWY	85
9 UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE ZE STANU PRAWNEGO GRUNTÓW	88

10	UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z WYSTĘPOWANIA OBIEKTÓW I TERENÓW CHRONIONYCH NA PODSTAWIE PRZEPISÓW ODRĘBNYCH	89
10.1	FORMY OCHRONY PRZYRODY	89
10.1.1	REZERWAT PRZYRODY KRZEMIANKA	89
10.1.2	REZERWAT PRZYRODY KULIKÓWKA	90
10.1.3	PARK KRAJOBRAZOWY PUSZCZY KNYSZYŃSKIEJ	91
10.1.4	OBSZAR NATURA 2000 PUSZCZA KNYSZYŃSKA PLB200003	94
10.1.5	OBSZAR NATURA 2000 OSTOJA KNYSZYŃSKA PLH200006	96
10.1.6	OBSZAR NATURA 2000 OSTOJA NARWIAŃSKA PLH200024	98
10.1.7	OBSZAR CHRONIONEGO KRAJOBRAZU DOLINA NARWI	100
10.1.8	OCHRONA GATUNKOWA ROŚLIN, ZWIERZĄT I GRZYBÓW	100
10.2	GRUNTY ROLNE WYSOKICH KLAS BONITACYJNYCH	101
10.3	GRUNTY LEŚNE	101
11	UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z WYSTĘPOWANIA OBSZARÓW NATURALNYCH ZAGROZEŃ GEOLOGICZNYCH	102
12	UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z WYSTĘPOWANIA UDOKUMENTOWANYCH ŹŁÓŻ KOPALIN, ZASOBÓW WÓD PODZIEMNYCH ORAZ UDOKUMENTOWANYCH KOMPLEKSÓW PODZIEMNEGO SKŁADOWANIA DWUTLENKU WĘGLA	103
12.1	UDOKUMENTOWANE ŹŁOŻA KOPALIN	103
12.2	ZASOBY WÓD PODZIEMNYCH	103
12.3	UDOKUMENTOWANE KOMPLEKSY PODZIEMNEGO SKŁADOWANIA DWUTLENKU WĘGLA	105
13	UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z WYSTĘPOWANIA TERENÓW GÓRNICZYCH WYZNACZONYCH NA PODSTAWIE PRZEPISÓW ODRĘBNYCH	106
14	UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE ZE STANU SYSTEMÓW KOMUNIKACJI I INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ, W TYM STOPNIA UPORZĄDKOWANIA GOSPODARKI WODNO-ŚCIEKOWEJ, ENERGETYCZNEJ ORAZ GOSPODARKI ODPADAMI	107
14.1	INFRASTRUKTURA TRANSPORTOWA	107
14.2	INFRASTRUKTURA WODOCIĄGOWA	109
14.3	INFRASTRUKTURA KANALIZACYJNA	110
14.4	INFRASTRUKTURA ELEKTROENERGETYCZNA	110
14.5	INFRASTRUKTURA GAZOWA	111
14.6	INFRASTRUKTURA CIEPŁOWNICZA	111
14.7	INFRASTRUKTURA TELEKOMUNIKACJA	111
14.8	GOSPODARKA ODPADAMI	111
15	UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z ZADAŃ SŁUŻĄCYCH REALIZACJI PONADLOKALNYCH CELÓW PUBLICZNYCH	114
15.1	KONCEPCJA PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA KRAJU	114
15.2	PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO	114
15.3	STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO	115
16	UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z WYMAGAŃ DOTYCZĄCYCH OCHRONY PRZECIWPOWODZIOWEJ	117
17	PODSUMOWANIE	119

WSTĘP

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Dobrzyniewo Duże sporządził Wójt Gminy Dobrzyniewo Duże, zgodnie z art. 9 ust. 2 Ustawy z dnia 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym¹.

Studium uchwaliła Gmina Dobrzyniewo Duże, zgodnie z art. 12 ust. 1 wyżej wymienionej Ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym Uchwałą nr XIX/148/20 Rady Gminy Dobrzyniewo Duże z dnia 28 lutego 2020 r.

Zgodnie Uchwałą nr XXV/136/16 Rady Gminy Dobrzyniewo Duże z dnia 2 grudnia 2016 r., sprawie przystąpienia do sporządzenia studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Dobrzyniewo Duże, niniejszy dokument obejmuje cały obszar w granicach administracyjnych Gminy.

Na Studium składa się:

- załącznik nr 1 – część tekstowa: uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego;
- załącznik nr 2 – część tekstowa: kierunki zagospodarowania przestrzennego;
- załącznik nr 3 – rysunek studium: uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego;
- załącznik nr 4 – rysunek studium: kierunki zagospodarowania przestrzennego.

---

¹ Publikatory poszczególnych aktów prawnych, aktualne na dzień sporządzenia dokumentu wskazano w wykazie materiałów źródłowych.

ZESPÓŁ AUTORSKI

Studium, sporządzone na podstawie Uchwały Nr XXV/136/16 Rady Gminy Dobrzyniewo Duże z dnia 2 grudnia 2016 r. sprawie przystąpienia do sporządzenia studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Dobrzyniewo Duże, opracował zespół projektowy w składzie:

- mgr Łukasz Kowalski;
- mgr inż. Paweł Góra.

POTRZEBA OPRACOWANIA, PODSTAWY FORMALNO-PRAWNE ORAZ MATERIAŁY ŹRÓDŁOWE

Potrzeba opracowania przedmiotowego Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego wynika z nowych wyzwań rozwojowych gminy Dobrzyniewo Duże.

Diagnoza stanu istniejącego i określenie kierunków zagospodarowania przestrzennego polega na ustaleniu lokalnych zasad organizacji struktury przestrzennej Gminy, przy równoczesnym uwzględnieniu wymagań dotyczących ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego, rozmieszczenia infrastruktury technicznej i społecznej oraz uwzględnieniu podstawowych elementów sieci osadniczej. Ustalenia Studium winny być rozumiane, jako świadome działanie władz gminnych zmierzające do optymalnego wykorzystania uwarunkowań przestrzennych Gminy w celu osiągnięcia wyznaczonych kierunków rozwoju. Generalną zasadą kształtowania i zagospodarowania przestrzeni Gminy winny być reguły określające jej zrównoważony rozwój. Pojęcie to określa rozwój przestrzenny, gospodarczy, społeczny i kulturowy, który harmonizuje z uwarunkowaniami przyrodniczymi, ograniczając jednocześnie degradację środowiska, nie naruszając możliwości zaspokajania potrzeb przyszłych pokoleń.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego opracowano na podstawie i z uwzględnieniem aktualnych przepisów prawa z zakresu planowania i zagospodarowania przestrzennego, ochrony przyrody i zasobów środowiska, ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego, prawa budowlanego, oraz szeregu innych aktów normatywnych powiązanych z zakresem opracowanego Studium. Najistotniejsze z nich to:

- Uchwała Nr XXV/136/16 Rady Gminy Dobrzyniewo Duże z dnia 2 grudnia 2016 r. sprawie przystąpienia do sporządzenia studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Dobrzyniewo Duże
- Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity Dz. U. 2019 poz. 506 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (tekst jednolity Dz. U. 2018 poz. 1945 z późn. zm.).
- Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 28 kwietnia 2004 r. w sprawie zakresu projektu studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy (Dz. U. 2004 Nr 118 poz. 1233).
- Ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (tekst jednolity Dz. U. 2018 poz. 2081 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (tekst jednolity Dz. U. 2019 poz. 1396 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 20 lipca 2017 r. Prawo wodne (tekst jednolity Dz. U. 2018 poz. 2268 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (tekst jednolity Dz. U. 2018 poz. 1614 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. Prawo geologiczne i górnicze (tekst jednolity Dz. U. 2019 poz. 868 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 14 grudnia 2012 r. o odpadach (tekst jednolity Dz. U. 2019 poz. 701 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (tekst jednolity Dz. U. 2018 poz. 1398 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz. U. 2018 poz. 2067 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 28 września 1991 r. o lasach (tekst jednolity Dz. U. 2020 poz. 6).

- Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (tekst jednolity Dz. U. 2019 poz. 1186 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (tekst jednolity Dz. U. 2017 poz.1161).
- Ustawa z dnia 10 kwietnia 1997 r. Prawo energetyczne (tekst jednolity Dz. U. 2019 poz. 755 z późn. zm.).
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 14 czerwca 2007 r. w sprawie dopuszczalnych poziomów hałasu w środowisku (tekst jednolity Dz. U. 2014 poz. 112).
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 16 grudnia 2016 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt (Dz. U. 2016 poz. 2183).
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 października 2014 r. w sprawie ochrony gatunkowej grzybów (Dz. U. 2014 poz.1408).
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 października 2014 r. w sprawie ochrony gatunkowej roślin (Dz. U. 2014 poz.1409).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 18 października 2016 r. w sprawie Planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły (Dz. U. 2016 poz. 1911).

Przy opracowywaniu dokumentu posługiwano się także:

- literaturą branżową i naukową;
- publikacjami i dokumentami krajowymi, wojewódzkimi i lokalnymi;
- oficjalnymi witrynami internetowymi instytucji ochrony środowiska i planowania przestrzennego;
- materiałami kartograficznymi;
- materiałami i informacjami pozyskanymi w trakcie wizji lokalnych;
- materiałami udostępnionymi przez Urząd Gminy.

Do najistotniejszych dokumentów i publikacji, wykorzystanych przy opracowaniu Studium należą:

- Analiza zmian w zagospodarowaniu przestrzennym oraz ocena aktualności studiu uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego i planów miejscowych obowiązujących na obszarze gminy Dobrzyniewo Duże” wraz z Uchwałą XVIII/84/16 Rady Gminy Dobrzyniewo Duże z dnia 26 lutego 2016 r.
- Bilans zasobów kopalin i wód podziemnych w Polsce według stanu na 31 XII 2018, 2019, Państwowy Instytut Geologiczny.
- Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, 2011., Ministerstwo Rozwoju Regionalnego.
- Opracowanie ekofizjograficzne podstawowe do studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Dobrzyniewo Duże, 2018.
- Gminny Program Rewitalizacji Gminy Dobrzyniewo Duże, 2017.
- Informacja Podlaskiego Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska o stanie środowiska na terenie powiatu białostockiego, 2017, WIOŚ, Białystok.
- Informator PSH. Główne Zbiorniki Wód Podziemnych w Polsce, 2017, PIG, Warszawa.
- Ocena poziomów substancji w powietrzu i klasyfikacja stref województwa podlaskiego w 2016 roku, 2017, WIOŚ, Białystok.
- Plan gospodarki niskoemisyjnej dla miasta Białegostoku i gmin Choroszcz, Czarna Białostocka, Dobrzyniewo Duże, Juchnowiec Kościelny, Łapy, Supraśl, Wasilków, Zabłudów do roku 2020, 2015.
- Plan Gospodarki Odpadami Województwa Podlaskiego na lata 2016-2022, 2017.
- Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podlaskiego, 2017.

- Plan zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszary dorzecza Wisły, 2016, Rada Ministrów, Warszawa.
- Program ochrony środowiska przed hałasem dla terenów położonych w województwie podlaskim poza aglomeracjami, wzdłuż dróg o natężeniu ruchu powyżej 3 000 000 pojazdów rocznie, których eksploatacja powoduje ponadnormatywne oddziaływanie akustyczne określone wskaźnikami L_{DWN} i L_N , 2015m Urząd Marszałkowski, Białystok.
- Program Ochrony Środowiska Województwa Podlaskiego na lata 2017–2020 z perspektywą do 2024 roku, 2016.
- Raport o stanie środowiska województwa podlaskiego 2015, 2016.
- Strategia Rozwoju Gminy Dobrzyniewo Duże Na Lata 2016-2024, 2016.
- Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.), 2017, Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju, Warszawa.
- Strategia Rozwoju Powiatu Białostockiego na lata 2011 – 2020, 2011 (ze zm.).
- Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego do 2020 r., 2013.
- Strategiczny plan adaptacji dla sektorów i obszarów wrażliwych na zmiany klimatu do roku 2020 z perspektywą do roku 2030, 2012.

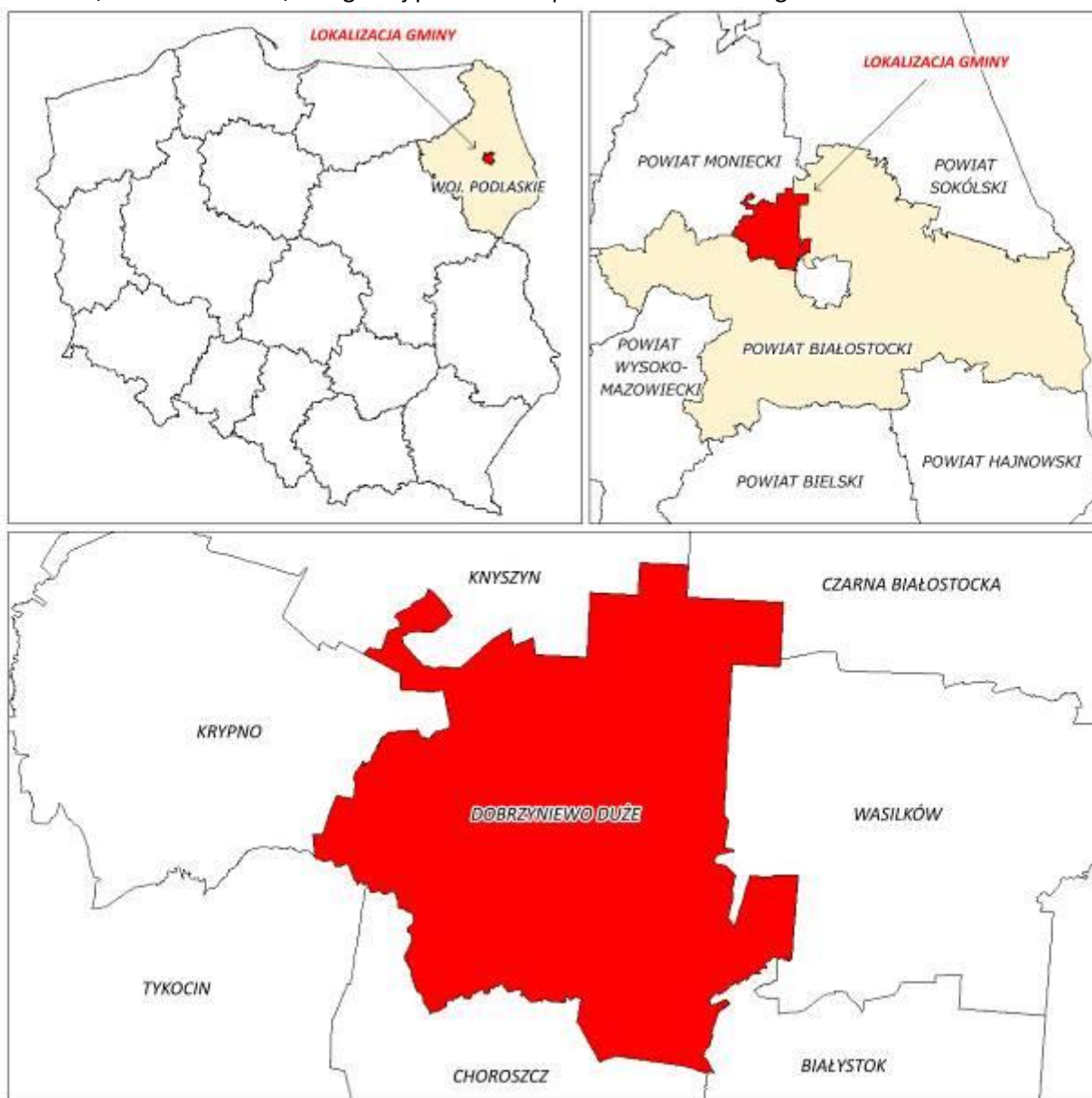

1 UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z DOTYCHCZASOWEGO PRZEZNACZENIA, ZAGOSPODAROWANIA I UZBROJENIA TERENU

1.1 OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA GMINY I PODSTAWOWE DANE

Gmina Dobrzyniewo Duże położona jest w powiecie białostockim, w centralnej części województwa podlaskiego. Gmina wchodzi w skład aglomeracji miasta Białegostoku i graniczy: od wschodu z gminą Wasilków, od południowego wschodu z miastem Białostok, od południa z gminą Choroszcz, od zachodu z gminami Krypno i Tykocin, od północy z gminą Knyszyn, od północnego wschodu z gminą Czarna Białostocka.

W skład Gminy wchodzi 33 miejscowości zgrupowane w 26 sołectw. Jej powierzchnia wynosi 161 km², co stanowi ok. 5,5% ogólnej powierzchni powiatu białostockiego².

Ryc. 1 Położenie administracyjne Gminy

Materiał źródłowy: opracowanie własne według Państwowego Rejestru Granic

² Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.XII.2016r.

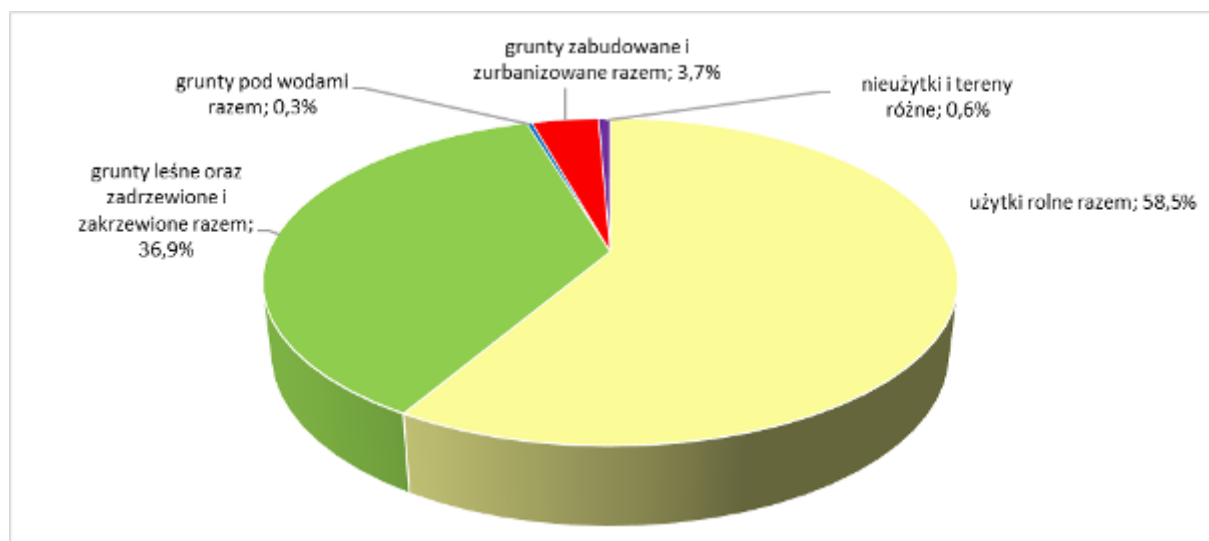
1.2 STRUKTURA UŻYTKOWANIA TERENÓW

Na terenie Gminy zdecydowanie przeważają przestrzenie rolnicze (ok. 58,5%) oraz tereny leśne i zadrzewione (ok. 36,9%) . Struktura użytkowania gruntów przedstawia się następująco:³

Tab. 1 Struktura użytkowania gruntów Gminy

GRUNTY	WARTOŚĆ
Użytki rolne - grunty orne	4 405 ha
Użytki rolne - sady	100 ha
Użytki rolne - łąki trwałe	2 394 ha
Użytki rolne - pastwiska trwałe	2 053 ha
Użytki rolne - grunty rolne zabudowane	343 ha
Użytki rolne - grunty pod stawami	3 ha
Użytki rolne - grunty pod rowami	126 ha
Grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione razem	5 938 ha
Grunty pod wodami powierzchniowymi płynącymi	47 ha
Grunty pod wodami powierzchniowymi stojącymi	2 ha
Grunty zabudowane i zurbanizowane razem	598 ha
Nie użytki	100 ha
Tereny różne	4 ha
RAZEM	16 113 ha

Materiał źródłowy: Dane GUS, Powierzchnia geodezyjna kraju według kierunków wykorzystania, dane za 2014 r., data dostępu: 02.2018.

Ryc. 2 Struktura użytkowania gruntów

Materiał źródłowy: opracowanie własne według danych GUS

³ Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.XII.2016r.

1.3 UZBROJENIE TERENU

Głównym miernikiem kwestii uzbrojenia terenu jest procentowy wskaźnik osób korzystających z poszczególnych instalacji techniczno-sanitarnych, do których należą:

- sieci wodno-kanalizacyjne – ok. 92% mieszkańców korzysta z sieci wodociągowej, natomiast kanalizacją objęte jest ok. 48,1% mieszkańców, a pozostała część ludności korzysta z indywidualnych systemów unieszkodliwiania ścieków sanitarnych;
- sieci gazowe – ok. 20,1% mieszkańców korzysta z gazu przewodowego;
- sieci elektroenergetyczne – przez teren Gminy przebiegają linie elektroenergetyczne wysokiego napięcia 110kV; linie średniego napięcia 15kV i linie niskiego napięcia 0,4kV; występują stacje transformatorowe 15kV/0,4kV;
- sieci ciepłownicze – nie istnieje centralny system przyrodniczy;
- sieci telekomunikacyjne – obsługa mieszkańców w zakresie telekomunikacji realizowana jest poprzez tradycyjne połączenia telefoniczne i internetowe (w tym światłowód) oraz kilka stacji bazowych telefonii komórkowej (GSM); na terenie Gminy zlokalizowane jest radiowo telewizyjne centrum nadawcze.

Charakterystykę Gminy pod kątem infrastruktury technicznej przedstawiono szerzej w dalszej części niniejszego Studium.

2 UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE ZE STANU ŁADU PRZESTRZENNEGO I WYMOGÓW JEGO OCHRONY

2.1 OBOWIĄZUJĄCE MIEJSCOWE PLANY ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO⁴

Na terenie gminy Dobrzyniewo Duże obowiązują następujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego:

- miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego części wsi Dobrzyniewo Kościelne i Nowe Aleksandrowo uchwalony Uchwałą nr XX/78/08 Rady Gminy Dobrzyniewo Duże z dnia 11 marca 2008r,
- miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego części wsi Fasty (rejon ul. Dzikowskiej i Leśnej) uchwalony Uchwałą nr XXII/110/2012 Rady Gminy Dobrzyniewo Duże z dnia 29 czerwca 2012 r.;
- zmiana miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy Dobrzyniewo Kościelne uchwalona Uchwałą nr V-17/99 Rady Gminy w Dobrzyniewie Kościelnym z dnia 9 marca 1999 r.,
- zmiana miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy Dobrzyniewo Kościelne uchwalona Uchwałą nr VIII-34/99 Rady Gminy w Dobrzyniewie Kościelnym z dnia 27 maja 1999 r.,
- zmiana miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy Dobrzyniewo Kościelne uchwalona Uchwałą nr XIII-55/99 Rady Gminy Dobrzyniewo Kościelne z dnia 13 grudnia 1999 r.,
- miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego części gminy Dobrzyniewo Kościelne (cmentarz we wsi Fasty) uchwalony Uchwałą nr XXIX/143/01 Rady Gminy Dobrzyniewo Kościelne z dnia 30 lipca 2001 r.,
- zmiana miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy Dobrzyniewo Kościelne uchwalona Uchwałą nr XXXI/153/01 Rady Gminy Dobrzyniewo Kościelne z dnia 23 października 2001 r.,
- miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego części gminy Dobrzyniewo Duże (tereny przemysłowo-usługowe we wsi Fasty) uchwalony Uchwałą nr VIII/41/03 Rady Gminy Dobrzyniewo Duże z dnia 25 kwietnia 2003 r.,
- zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Dobrzyniewo Duże (usługi na działce nr 81/1 w Dobrzyniewie Dużym) uchwalona Uchwałą nr XIII/74/03 Rady Gminy Dobrzyniewo Duże z dnia 24 października 2003 r.,
- miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego części gminy Dobrzyniewo Duże (część wsi Nowosiółki i Borsukówka) uchwalony Uchwałą nr IV/7/06 Rady Gminy Dobrzyniewo Duże z dnia 22 grudnia 2006 r.,
- miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego części wsi Leńce gmina Dobrzyniewo Duże uchwalonego Uchwałą nr XX-79/08 Rady Gminy Dobrzyniewo Duże z dnia 11 marca 2008 r.

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego pokrywają obszar o łącznej powierzchni ok. 306,5 ha, co stanowi 1,9% całkowitej powierzchni Gminy. W województwie podlaskim wskaźnik ten wynosi ok. 15,5 %, a w ok. Polsce 28,6 %.

⁴ Z wykorzystaniem informacji zawartych w opracowaniu: „Analiza zmian w zagospodarowaniu przestrzennym oraz ocena aktualności studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego i planów miejscowych obowiązujących na obszarze gminy Dobrzyniewo Duże” oraz Uchwale XVIII/84/16 Rady Gminy Dobrzyniewo Duże z dnia 26 lutego 2016 r.

Największe pokrycie planami zagospodarowania przestrzennego występuje w obrębie Fasty (w oparciu o plany wydano ok. połowy decyzji na budowę). Na uwagę zasługuje fakt, iż wraz z wprowadzeniem planu zagospodarowania przestrzennego wsi Fasty (Dzikowska, Leśna), spadła liczba wydawanych warunków zabudowy.

Tereny, na których wydano najwięcej decyzji o warunkach zabudowy, to:

- Dobrzyniewo Duże,
- Nowe Aleksandrowo,
- Fasty,
- obręb Letniki Bohdan Podleńce.

Największa presja inwestycyjna (ilość wydawanych decyzji w przeliczeniu na 100 mieszkańców) występuje w rejonie Kopisk. Duże zainteresowanie inwestycyjne tym obszarem łączy się z występowaniem atrakcyjnych terenów Puszczy Knyszyńskiej.

Z uwagi na fakt niewielkiego pokrycia Gminy miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego za tereny rozumiane, jako zagospodarowanie niezgodnie z polityką przestrzenną Gminy uznano tereny zagospodarowane niezgodnie z ustaleniami studium, są to:

- tereny zabudowy na terenach zagrożenia i ryzyka powodziowego,
- tereny zabudowy mieszkaniowej na terenach wyznaczonych do rozwoju usług i produkcji,
- tereny zabudowane na terenach wyznaczonych do celów publicznych (drogi).

Spśród 11 aktualnie obowiązujących na terenie Gminy planów 9 straciło aktualność. Brak aktualności planów wynika ze zmiany przepisów zewnętrznych, w tym ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Ponadto:

- w obrębie 4 planów zagospodarowania przestrzennego zostały utworzone obszary chronione,
- w obrębie 2 planów zagospodarowania przestrzennego zlokalizowano trasy dróg krajowych (S19 i nr 8).

2.2 DECYZJE O WARUNKACH ZABUDOWY I DECYZJE O LOKALIZACJI INWESTYCJI CELU PUBLICZNEGO

Na terenie gminy Dobrzyniewo Duże wydawane są decyzje o warunkach zabudowy lub decyzje o lokalizacji inwestycji celu publicznego w następującej ilości, przedstawionej w poniższej tabeli:

Tab. 2 Wydane w Gminie decyzje o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu w latach 2009-2016

DECYZJE	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego [szt.]	18	18	36	17	15	18	19	33
o warunkach zabudowy ogółem [szt.]	149	166	178	148	134	147	144	164
w tym:								
• decyzje dotyczące zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej [szt.]	136	142	155	125	104	121	124	149
• decyzje dotyczące zabudowy usługowej [szt.]	2	3	2	7	7	2	4	3
• decyzje dotyczące innej zabudowy [szt.]	11	1	1	16	23	24	16	12
RAZEM [szt.]	167	184	214	165	149	165	163	197

Material źródłowy: dane GUS, stan na 31.12.2016 r.

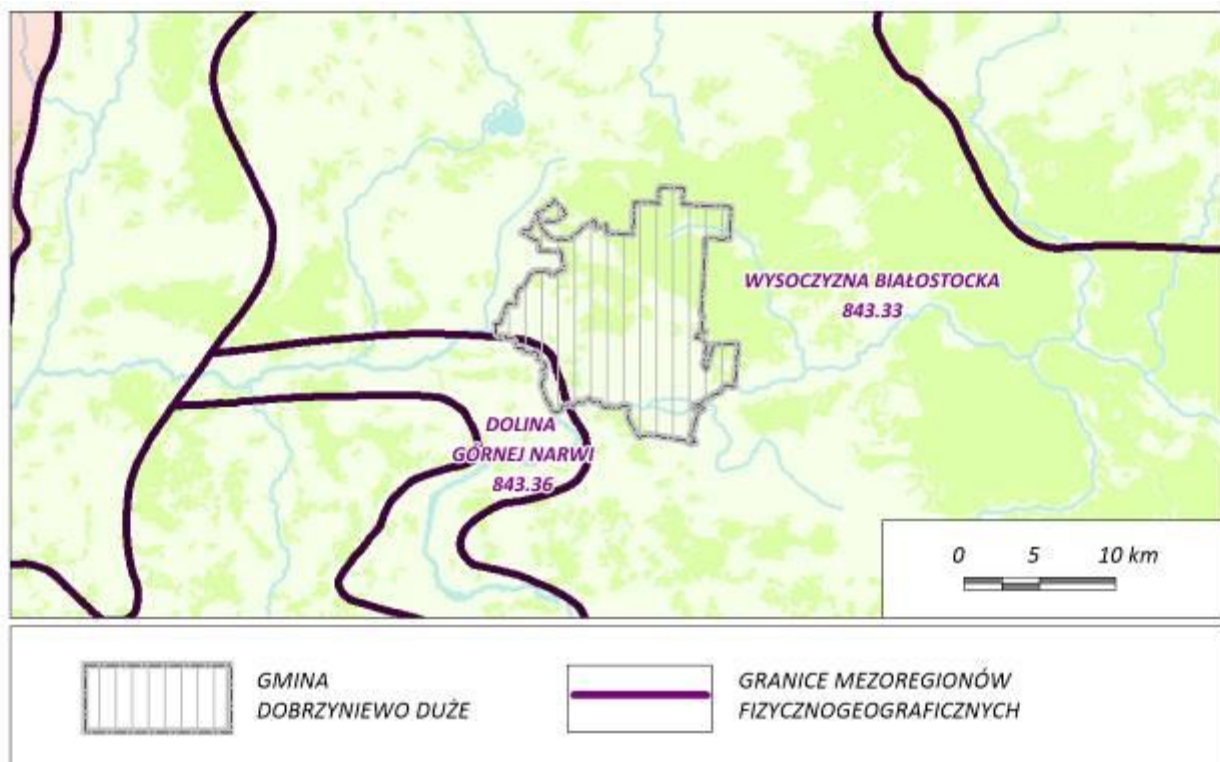
Najwięcej wydanych decyzji dotyczyło ustalenia warunków zabudowy dla inwestycji mieszkaniowych jednorodzinnych (w analizowanych latach 121-155 szt. w zależności od roku. Dla inwestycji usługowych jest to średnio ok. 4 decyzji/rok, zaś dla innej zabudowy średnio ok. 18 decyzji/rok w analizowanych latach 2009-2016.

3 UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE ZE STANU ŚRODOWISKA, W TYM STANU ROLNICZEJ I LEŚNEJ PRZESTRZENI PRODUKCYJNEJ, WIELKOŚCI I JAKOŚCI ZASOBÓW WODNYCH ORAZ WYMOGÓW OCHRONY ŚRODOWISKA, PRZYRODY I KRAJOBRAZU, W TYM KRAJOBRAZU KULTUROWEGO

3.1 POŁOŻENIE FIZYCZNOGEOGRAFICZNE

Gmina Dobrzyniewo Duże położona jest w obrębie Niziny Północnopodlaskiej, w zasięgu dwóch mezoregionów fizycznogeograficznych:

- Wysoczyzna Białostocka (843.33) – niemal cały obszar Gminy,
- Dolina Górnej Narwi (843.36) – południowo zachodni fragment Gminy.

Ryc. 3 Położenie fizycznogeograficzne Gminy

Materiał źródłowy: opracowanie własne według podziału fizycznogeograficznego J. Kondrackiego

Wysoczyzna Białostocka zajmuje łącznie powierzchnię ok. 3560 km² pomiędzy Kotliną Biebrzańską, Doliną Górnej Narwi, Wzgórzami Sokolskimi i Poniemniem na Białorusi. Krajobraz wysoczyzny jest zróżnicowany. Występują tu wysokie wzgórza moren i kemów, przekraczające 200 m n.p.m. (Krynica 204 m, Góra Św. Jana 214 m i in.), równiny sandrowe i morenowe. Doliny Supraśli i Brzozówki rozczłonkują Wysoczyznę Białostocką na mniejsze jednostki regionalne: Wysoczyznę Białostocką w węższym rozumieniu pomiędzy Narwią, jej dopływem Supraślą i graniczną Swistoczą, płaską Nieckę Knyszyńską po obu stronach Nereśli (dopływ Narwi), dalej ku północy falistą Wysoczyznę Goniądzką i oddzieloną od niej doliną Brzozówki Wysoczyznę Suchowolsko-Janowską. W Niecce Knyszyńskiej znajduje się płytkie jezioro Zygmunta Augusta, nazywane też Czechowizna, utworzone sztucznie w XVII w. przez spiętrzenie rzeczki Nereśli. Na piaszczystych powierzchniach kemowo-sandrowych występują duże obszary leśne – puszcze: Błudowska, Buksztelska i Knyszyńska.

Dolina Górnej Narwi rozciąga się na powierzchni ok. 480 km² pomiędzy Wysoczyzną Białostocką, Równiną Bielską i Wysoczyzną Wysokomazowiecką. Narew bierze początek na białoruskim Przedpolesiu Zachodnim i wykorzystuje pradolinę, związaną ze stadiem Wkry zlodowacenia warciańskiego. Pod Surazem skręca na północ i wraz z doliną zatacza trzy duże łuki, po czym przyjmuje z prawej strony Supraśl i wpływa do Kotliny Biebrzańskiej. Dno doliny jest zabagnione, rzeka rozwidła się i meandruje, w związku z czym w samej dolinie brak większych osiedli i stanowi ona pewną zaporę komunikacyjną.

3.2 BUDOWA GEOLOGICZNA I RZEŻBA TERENU

Pod względem geologiczno-tektonicznym gmina Dobrzyniewo Duże położona jest w obrębie prekambryjskiej Platformy Wschodnioeuropejskiej, zbudowanej ze skał metamorficznych i głębinowych, głównie granitoidów, gnejsów, migmatyków i amfibolitów. Na podłożu prekambryjskim zalegają młodsze skały, kolejno: paleozoiczne, mezozoiczne i kenozoiczne. W obrębie platformy prekambryjskiej wyróżniamy mniejsze jednostki tektoniczne – gmina Dobrzyniewo Duże, znajduje się w obrębie Wyniesienia mazursko-suwałskiego. Pokrywę tej jednostki tektonicznej tworzą osady jury, kredy, trzeciorzędu i czwartorzędu, a na skłonach wyniesienia występują także osady triasu. Miąższość pokrywy osadowej Wyniesienia mazursko-suwałskiego to przeważnie 350-2000 m.

Przypowierzchniowa budowa geologiczna jest efektem procesów rzeźbotwórczych zachodzących w okresie czwartorzędu, w epokach plejstocenu i holocenu. Miąższość osadów czwartorzędowych w granicach Gminy osiąga 150-175 m. Konkretyzując, w przypowierzchniowej budowie geologicznej gminy Dobrzyniewo Duże wyróżniamy:

- osady holoceniowe – piaski, żwiry, mady rzeczne oraz torfy i namuły, występujące w dolinie Narwi oraz Supraśli i Białej oraz częściowo w dolinie Kulikówki (południowa i zachodnia część Gminy);
- osady plejstoceniowe, związane z okresem zlodowacenia północnopolskiego (bałtyckiego) – piaski, żwiry i mułki rzeczne, budujące wyższe tarasy doliny Narwi i Supraśli (południowo zachodnia część Gminy, rejon wsi Jaworówka);
- osady plejstoceniowe, związane z okresem zlodowacenia środkowopolskiego – gliny zwałowe, ich zwietrzliny oraz piaski i żwiry lodowcowe, obejmujące relatywnie największe powierzchnie w Gminie, w obrębie których występują płatowo piaski i mułki kemów oraz ility, mułki i piaski zastoiskowe, a także żwiry, piaski, głazy i gliny moren czołowych; ponadto w północnej części Gminy występują piaski i żwiry sandrowe.

Rzeźba terenu została ukształtowana głównie w wyniku procesów zachodzących w trakcie zlodowacenia środkowopolskiego oraz późniejszych procesów holoceniowych. Charakterystyczną cechą Gminy jest występowanie płaskodennych, szerokich dolin (pradoliny) Narwi i Supraśli (z Białą), wyróżniających się w krajobrazie na tle pozostałych terenów, przeważnie falistych i pagórkowatych. W ujęciu generalnym na terenie Gminy wyróżniamy:

- doliny rzeczne, w tym najważniejsze w skali Gminy dolinę (pradolinę) Narwi oraz Supraśli i Białej; są to najniższe położone tereny Gminy, gdzie wysokości bezwzględne osiągają 107-112 m n.p.m.; stanowią one obszary płaskie, zbudowane z piasków, żwirów, mad rzecznych, torfów i namułów;
- tereny wysoczyznowe, obejmujące zdenudowane wysoczyzny morenowe i wały moren akumulacyjnych, z okresu zlodowacenia środkowopolskiego; są to przestrzenie dominujące w centralnej i wschodniej części Gminy, o charakterze falistym lub pagórkowatym, których wysokości bezwzględne sięgają ponad 200 m n.p.m., z najwyższym wyniesieniem na terenie Gminy ok. 202 m n.p.m. w rejonie wsi Krynice oraz szeregiem suchych dolinek ze stromymi zboczami o charakterze jarów. Wysokości względne tego obszaru dochodzą do 70 m, a nachylenia zboczy od kilku do kilkunastu stopni (tym tereny predysponowane do występowania ruchów masowych);

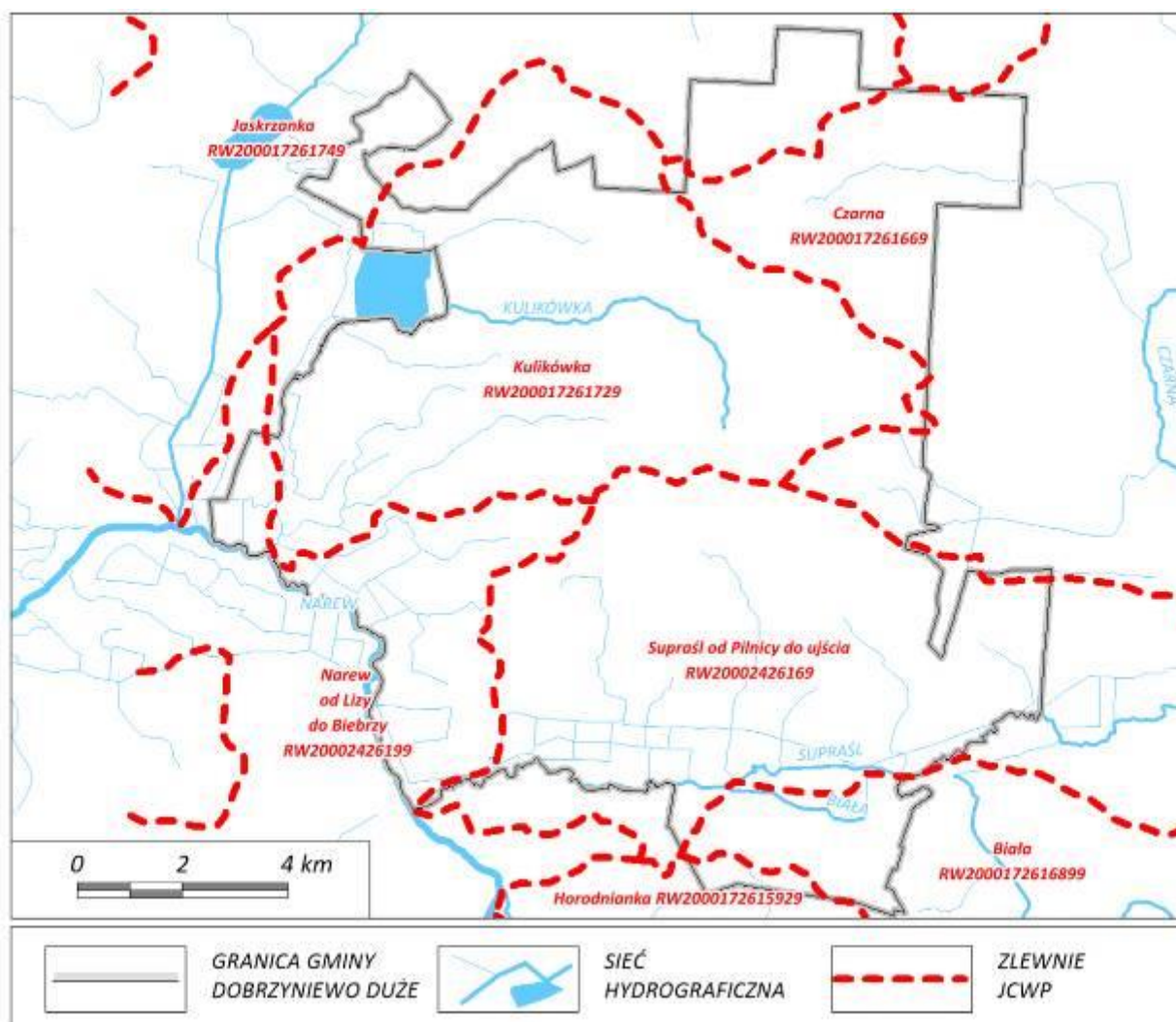
- zespoły kemów, występujące lokalnie w południowo-wschodniej i północno-wschodniej części Gminy; są to formy w postaci pagórków osiągające deniwelacje do kilkunastu, kilkudziesięciu m;
- równiny sandrowe, obejmujące północną część Gminy, relatywnie płaskie i zbudowane głównie z utworów piaszczystych.

3.3 HYDROGRAFIA

Gmina Dobrzyńewo Duże położona jest w dorzeczu Wisły, w zlewni jej prawostronnego dopływu – zlewni rzeki Narwi. Południowo-zachodnia część Gminy to zlewnia bezpośrednia Narwi, część środkowo-południowa odwadniana jest przez Supraśl, zaś część południowo-wschodnia przez Białą. Środkowa i północna część Gminy to zlewnia Kulikówka, a północno-wschodnia stanowi zlewnię Czarnej. Niewielki, północno-zachodni fragment Gminy odwadniany jest do zlewni Jaskrzanki (rzeka przepływa poza granicami Gminy).

Pod względem podziału na jednolite części wód Gmina znajduje się w zasięgu:

- zlewni jednolitych części wód powierzchniowych: Jaskrzanka RW200017261749, Czarna RW200017261669, Kulikówka RW200017261729, Supraśl od Pilnicy do ujścia RW20002426169, Narew od Lizy do Biebrzy RW20002426199, Horodnianka RW2000172615929, Biała RW2000172616899;
- zlewni jednolitej części wód podziemnych JCWPd Nr 52 (kod PLGW200052).

Ryc. 4 Położenie Gminy w stosunku do zlewni Jednolitych Części Wód Powierzchniowych (JCWP)

Materiał źródłowy: opracowanie własne według danych Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej

Sieć hydrograficzną gminy Dobrzyniewo Duże stanowią:

- Narew – będąca rzeką graniczną, współtworząca południowo-zachodnią granicę Gminy na odcinku ok. 8,6 km (z gminą Tykocin i częściowo z gminą Choroszcz); Narew jest dopływem Wisły o łącznej długości ok. 484 km (w Polsce 455 km, pozostała część na Białorusi) i powierzchni zlewni ok. 75,2 tys. km² (w Polsce 58,9 tys. km²); jest to rzeka typowo nizinna, anastomozująca, tj. płynie siecią rozgałęziających i łączących się koryt, tworząc rozległe powierzchnie bagien, błot i torfowisk; na granicy gminy Dobrzyniewo Duże znajduje się górny bieg rzeki, współtworzący rozległą dolinę o typowo rolniczym charakterze;
- Supraśl – przepływająca w południowej części Gminy na odcinku ok. 15,6 km, częściowo jako rzeka graniczna (z gminą Choroszcz i miastem Białystok); Supraśl stanowi prawy dopływ Narwi; jej łączna długość to 93,8 km, a powierzchnia zlewni 1 844,4 km²; przez teren gminy Dobrzyniewo Duże przepływa dolny odcinek rzeki; rzeka jest źródłem zaopatrzenia w wodę pitną miasta Białegostoku (ujęcie powierzchniowe), a koryto rzeki wraz z przyległym pasem terenu po obu jego stronach, o szerokości od 2 km do 500 m: od Kolonii Jurowce po miejscowość Cieliczanka należy do strefy ochronnej zlewni;
- Biała – przepływająca w południowej części Gminy na odcinku ok. 4 km; Biała uchodzi do Supraśli w okolicach wsi Fasty; jej łączna długość to 32,7 km, a powierzchnia zlewni 133,7 km²;
- Kulikówka – przepływająca niemal wyłącznie na terytorium Gminy, przez jej centralną i południowo-zachodnią część Gminy, na odcinku ok. 15 km; rzeka ma źródło w okolicach wsi Obrubniki i stanowi prawy dopływ Narwi, do której uchodzi na południowy zachód od wsi Borsukówka;
- Krzemianka – rzeka przepływa w północno-wschodniej części Gminy (okolice wsi Kopisk), na odcinku ok. 4,7 km; rzeka do rzeki Czarna (na terenie gminy Wasilków), która z kolei stanowi dopływ Supraśli;
- pozostałe ciekі – stanowiące drobne dopływy w/w rzek, najczęściej bezimienne, posiadające charakter typowych strug nizinnych;
- system rowów i kanałów melioracyjnych – rozbudowany w dolinach rzecznych Narwi, Supraśli i Białej, w południowej i południowo-zachodniej części Gminy;
- drobne zbiorniki wodne – stawy, oczka i starorzecza występujące nielicznie i w rozproszeniu; na terenie Gminy nie występują naturalne jeziora, w jej sąsiedztwie (poza granicami) od północnego zachodu zlokalizowane są Stawy Rybne Popielewo.

3.4 KLIMAT

Gmina Dobrzyniewo Duże położona jest w Polsce północno-wschodniej, gdzie występuje klimat przejściowy charakterystyczny dla całego Niżu Polskiego. Klimat przejściowy charakteryzuje się zmiennością stanów pogody. Jest to konsekwencja ścierania się dwóch mas powietrza: wilgotnego – morskiego oraz suchego – kontynentalnego. Pod względem regionalizacji klimatycznej Polski (A. Woś) obszar Gminy położony jest w regionie klimatycznym Nr 12 (Region Mazursko-Podlaski).

Region Mazursko-Podlaski obejmuje swym zasięgiem wschodnią część Pojezierza Mazurskiego i Podlasia. Na tle innych regionów, obserwuje się tu stosunkowo największą częstość pojawiania się pogód najmroźniejszych, a więc dni z pogodą bardzo mroźną, bardzo mroźną i słoneczną, bardzo mroźną i jednocześnie pochmurną. Występuje tu również względnie największa liczba dni z pogodą dość mroźną. W porównaniu z resztą kraju, w regionie tym notuje się maksymalną liczbę dni w roku z wszystkimi typami pogody dość mroźnej i jednocześnie pochmurnej lub z dużym zachmurzeniem nieba. Obserwuje się tu także maksymalne na obszarze naszego kraju liczby dni z pogodą przymrozkową, umiarkowanie zimną, z dużym zachmurzeniem bez opadu lub z opadem. Z kolei najmniejszą częstością występowania w tej części kraju odznaczają się typy pogody dniami

chłodnymi, pochmurnymi, bez opadu i z opadem. Mała frekwencja cechuje także dni z pogodą umiarkowanie ciepłą, słoneczną, bez opadu⁵.

Lokalne warunki klimatyczne uzależnione są od różnych czynników, m.in.: rzeźby terenu, występowania lasów i innych zbiorowisk roślinnych, wód powierzchniowych, podmokłych zagłębień terenowych itp. Większość obszaru Gminy odznacza się dobrym przewietrzaniem i znacznym nasłonecznieniem. Mniejszym nasłonecznieniem charakteryzują się tereny lasów, zboczy wysoczyznowych o ekspozycji północnej i zagłębienia terenowe. Część terenów Gminy to obszary łąk i pastwisk występujących zwłaszcza w obrębie dolin rzecznych. Występuje tu większa niż na terenach zurbanizowanych, leśnych, czy ornych wilgotność powietrza. Podstawowe dane meteorologiczne dla regionu Gminy przedstawiono w tabeli:

Tab. 3 Podstawowe dane meteorologiczne dla regionu Gminy za 2016 r.

WSKAŹNIK	WARTOŚĆ
Temperatura średnia rok	(+8,0)°C – (+9,0)°C
Temperatura średnia styczeń	(-5,0)°C – (-4,0)°C
Temperatura średnia lipiec	(+18,0)°C – (+19,0)°C
Temperatura średnia zima	(0,0)°C – (+1,0)°C
Temperatura średnia wiosna	(+8,0)°C – (+9,0)°C
Temperatura średnia lato	(+17,0)°C – (+18,0)°C
Temperatura średnia jesień	(+7,0)°C – (+8,0)°C
Suma opadu rok	700 – 750 mm
Suma opadu zima	120-140 mm
Suma opadu wiosna	120-140 mm
Suma opadu lato	270-300 mm
Suma opadu jesień	200-220 mm
Usłonecznienie sumaryczne rok	1700-1800 h
Usłonecznienie sumaryczne zima	140-160
Usłonecznienie sumaryczne wiosna	540-560
Usłonecznienie sumaryczne lato	700-740
Usłonecznienie sumaryczne jesień	320-340
Wiatr – przeważające kierunki wiatru:	zach., półn.-zach. lub półd.-zach.
Długość okresu wegetacyjnego	190-200 dni

Materiał źródłowy: Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej

3.5 POWIETRZE ATMOSFERYCZNE

Zanieczyszczenia powietrza są główną przyczyną globalnych zagrożeń środowiska przyrodniczego. Wpływają one również bezpośrednio na zdrowie ludzi i warunki ich życia. Ważną cechą zanieczyszczeń powietrza jest możliwość ich przenoszenia na znaczną odległość.

Dla obszaru gminy Dobrzyniewo Duże wykonano tzw. bazową inwentaryzację emisji dwutlenku węgla (CO₂), na potrzeby sporządzenia dokumentu pn. „Plan gospodarki niskoemisyjnej dla miasta Białegostoku i gmin Choroszcz, Czarna Białostocka, Dobrzyniewo Duże, Juchnowiec Kościelny, Łapy, Supraśl, Wasilków, Zabłudów do roku 2020”. Celem inwentaryzacji było wyliczenie ilości CO₂ wyemitowanego w 2013 r. w poszczególnych sektorach w Gminie. Zgodnie z wynikami inwentaryzacji całkowita emisja dwutlenku węgla z obszaru Gminy w 2013 r. wyniosła 57 849 Mg CO₂/rok, w tym:

⁵ Materiał źródłowy: Woś A., 1993, *Klimat Polski*, wyd. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

- sektor mieszkalnictwa emitował 13 887 Mg CO₂/rok (24,1%),
- sektor użyteczności publicznej emitował 248 Mg CO₂/rok (0,4%),
- sektor handlu, usług i przedsiębiorstw emitował 8 138 Mg CO₂/rok (14,0%),
- sektor oświetlenia ulicznego emitował 161 Mg CO₂/rok (0,3%),
- sektor transportu emitował 35 414 Mg CO₂/rok (61,2%).

Ogólne badania jakościowe powietrza atmosferycznego wykonywane są na poziomie regionalnym, w odniesieniu do podziału województwa podlaskiego na dwie strefy: aglomerację białostocką (PL2001) oraz strefę podlaską (PL2002), w której znajduje się gmina Dobrzyniewo Duże. Na podstawie badań za 2016 r., w strefie podlaskiej stwierdzono⁶:

- przekroczenia norm stężenia dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM_{2,5} (kryterium – ochrona zdrowia), obszarem przekroczeń była Łomża;
- przekroczenia norm poziomu dopuszczalnego II fazy pyłu zawieszonego PM_{2,5} (kryterium – ochrona zdrowia), obszarem przekroczeń były Łomża i Hajnówka;
- przekroczenia poziomów celów długoterminowych ozonu (kryteria – ochrony roślin i zdrowia).

Należy podkreślić, że powyższe wyniki odnoszą się do całej strefy podlaskiej, mają wymiar regionalny i nie świadczą bezpośrednio o jakości powietrza w Gminie (brak w jej granicach punktów monitoringu). Na terenie Gminy okresowo i lokalnie mogą występować sytuacje zwiększonego stężenia substancji zanieczyszczających. W sezonie grzewczym mogą nasilać się emisje z tzw. „niskich” źródeł sektora bytowego powstałe na skutek spalania paliw różnej jakości (nierządki spalania odpadów). Na okresowe zwiększenie stężeń substancji zanieczyszczających narażone są zwłaszcza zwarte tereny mieszkaniowe, zaopatrywane są w ciepło z kotłów węglowych. Na podstawie danych monitoringowych WIOŚ stwierdza się, że na terenie gminy Dobrzyniewo Duże:

- odnotowano przekroczenia stężeń benzo(a)pirenu (przekroczenia odnotowywane są rokrocznie i związane są z oddziaływaniem strefy podmiejskiej Białegostoku),
- nie odnotowano przekroczeń poziomów dopuszczalnych pyłu zawieszonego PM₁₀,
- nie odnotowano przekroczeń poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM_{2,5}.

3.6 GLEBY

Na terenie gminy Dobrzyniewo Duże zdecydowanie przeważają gleby brunatne wylugowane i brunatne kwaśne dominujące w części wysoczyznowej, wytworzone się na piaskach luźnych, piaskach słabogliniastych lub piaskach gliniastych lekkich oraz mocnych, a także sporadycznie na glinach. Glebom tym towarzyszą najczęściej gleby brunatne właściwe, gleby bielcowe i płowe oraz gleby murszowo-mineralne i murszowate. Lokalnie, głównie w środkowo-wschodniej części Gminy, spotkać można czarne ziemie właściwe oraz czarne ziemie zdegradowane. Incydentalny udział mają gleby glejowe.

Ponadto wyróżnia się występowanie gleb torfowych, dominujących w dolinie Narwi i Supraśli, oraz występujących miejscowo w dolinie Kulikówki, a także sporadycznie w zagłębieniach terenowych. Lokalnie towarzyszą im gleby torfowo-mułowe i mułowo-torfowe oraz mady.

Pod względem klas bonitacyjnych gleb występują grunty II, III, IV, V, VI lub VIz. Jakość gleb w kontekście gospodarki rolnej omówiono w dalszej części, w rozdziale dotyczącym rolniczej przestrzeni produkcyjnej.

⁶ Poziom dopuszczalny, poziom docelowy i poziom celu długoterminowego uznawane były za przekroczone dla całej strefy, jeżeli chociaż w jednym punkcie pomiarowym danej strefy wystąpiło niedotrzymanie norm lub wskazywało na to modelowanie matematyczne.

3.7 FAUNA I FLORA, BIORÓŻNORODNOŚĆ

Gmina Dobrzyniewo Duże zlokalizowana jest w obrębie: Podprowincji Środkowoeuropejskiej, Działu Północnego Mazursko-Białoruskiego, Krainy Północno-podlaskiej w okręgach Bagien Biebrzańsko-Narwiańskich oraz Puszczy Knyszyńskiej.

Dział Północny Mazursko-Białoruski łączy ze sobą cechy obszarów środkowoeuropejskich i kontynentalnych lasów liściastych i mieszanych, przy jego podobieństwie do centralnych części Europy zostało uznane za większe niż podobieństwo do obszarów wschodnich kontynentu. Występują tu lasy liściaste *Quercus-Fagetum*, reprezentowane niemal wyłącznie przez związek, *Carpinion*, obok nich znajdują się lasy szpilkowe klasy *Vaccinio-Piceetum* z niewielkim, lecz stałym udziałem związku *Vaccinio-Piceion*. Niemal wszystkie naturalne zbiorowiska roślinne na obszarze Działu wykształcają się w odmianach subborealnych. Do cech specyficznych naturalnej roślinności Działu Północnego Mazursko-Białoruskiego należy brak dąbrów świetlistych zespołu *Potentillo albae-Quercetum*. Pojawiają się tu one tylko na nielicznych stanowiskach⁷.

W rejonie gminy Dobrzyniewo Duże zespoły roślinności naturalnej lub zbliżonej do naturalnej występują głównie w lasach i na terenach bagiennych, nie zmeliorowanych łąk lub wtórnie zabagnionych. Zespoły te charakteryzują się wielogatunkowym składem roślinności oraz różnorodnością wynikającą z warunków siedliskowych a tym samym dużym stopniem bioróżnorodności.

Zbiorowiska leśne zajmują ok. 35,8% gminy Dobrzyniewo Duże, wśród których dominują lasy publiczne Skarbu Państwa, administrowane przez Nadleśnictwo Knyszyn (północno-wschodnia część Gminy obejmująca obręb ewid. Kopisk) oraz Nadleśnictwo Dojlidy (pozostała część Gminy). Część lasów na terenie Gminy uznanych zostało lasy ochronne. Na terenie Gminy niemal wszystkie nizinne typy siedliskowe lasu.

Ważną składową środowiska przyrodniczego są torfowiska. Występują w niektórych fragmentach dolin rzecznych i obniżeniach terenowych, a przede wszystkim towarzyszą dolinom Narwi oraz Supraśli i Białej. Specyficzne warunki siedliskowe torfowisk, wynikające z dużego uwodnienia ekosystemu i dużej zawartości materii organicznej, stanowią o ich dużej roli w środowisku przyrodniczym, w tym: utrzymywaniu różnorodności gatunkowej flory i fauny oraz tworzeniu warunków jej wzrostu i rozwoju, zapewnianiu warunków siedliskowych dla rzadkich ekosystemów i gatunków, tworzeniu korzystnych warunków mikroklimatycznych, tworzeniu naturalnych barier geochemicznych w obrębie zlewni. Ponadto, ważną funkcją torfowisk jest ich rola filtracyjna, czyli zatrzymywanie przemieszczających się związków biogennych. Zatrzymywanie na torfowisku migrujących związków azotu i fosforu przyczynia się do zmniejszenia zanieczyszczenia wód w wielu ciekach i większych rzekach. W okresie wezbrań wód w rzekach i przy stanach powodziowych rozległe dolinowe obszary torfowisk przejmują falę powodziową i stanowią naturalne zbiorniki retencyjne dla wód powodziowych.

Zbiorowiska wodne i nadwodne występują wzdłuż niektórych fragmentów cieków, w obrębie niektórych łąk wilgotnych i rzadko koszonych oraz w obrębie niektórych wód stojących. Najczęściej stanowią naturalne zbiorowiska ziołoroślowe i zaroślowe, a także szuwary.

Występująca na terenie Gminy roślinność towarzysząc użytkom rolnym jest mało zróżnicowana gatunkowo i zmienia się w cyklach produkcji rolnej. Bogatsze gatunkowo, a przede wszystkim stanowiące trwałe pokrywy zielone są łąki i pastwiska.

⁷ Materiał źródłowy: Matuszkiewicz J., 2008, *Regionalizacja geobotaniczna Polski*, wyd. IGIPIZ PAN, Warszawa.

Zieleń urządzona obejmuje zieleń towarzyszącą obiektom sakralnym, użyteczności publicznej i cmentarzom, a także zieleń ozdobną, zieleń ozdobną wkomponowaną w istniejącą zabudowę, a także zieleń towarzyszącą terenom rekreacyjno-sportowym.

Zbiorowiska ruderalne występują w obrębie przestrzeni zurbanizowanych, m.in. w okolicach dróg, przydroży i parkingów, wokół domostw i terenów przemysłowych, w okolicach placów, wyrobisk, śmietnisk itd. Zbiorowiska ruderalne należą do roślin synantropijnych. Cechą tych siedlisk jest brak stabilności i wysoka zawartość związków azotu, fosforu i potasu. Wśród roślin ruderalnych dużą rolę odgrywają nitrofity (m.in. łoboda ogrodowa, rośliny krzyżowe *Cruciferae* i psiankowate *Solanaceae*, pokrzywa, malina, wierzbówka kiprzyca i inne).

Ekosystemy najcenniejsze pod względem faunistycznym i florystycznym zostały objęte obszarowymi formami ochrony przyrody, które scharakteryzowano w dalszej części.

3.8 SYSTEM PRZYRODNICZY GMINY

Struktura przyrodnicza wynikiem użytkowania gruntów (działalności człowieka) oraz naturalnych procesów zachodzących w środowisku. Przestrzeń Gminy posiada cechy zarówno przestrzeni zurbanizowanej, jak również przestrzeni rolniczej (pola uprawne, łąki i pastwiska) oraz leśnej (zwarte kompleksy leśne).

Obszar wyróżnia się występowaniem zwartych kompleksów leśnych Puszczy Knyszyńskiej (północna i północno-wschodnia część Gminy). Puszcza Knyszyńska to rozległy kompleks leśny (drugi pod względem wielkości po Puszczy Białowieskiej na Nizinie Podlaskiej). Lasy porastają tereny wysoczyzny morenowej. Całkowita powierzchnia Puszczy wynosi ok. 1050 km², jednak na skutek zalesiania gruntów porolnych, co roku jej powierzchnia sukcesywnie się zwiększa. W drzewostanie dominują: sosna, świerk, a występują także brzoza, olsza i dąb. Puszcza Knyszyńska stanowi obszar występowania licznych zwierząt. Na jej terenie stwierdzono m.in. występowanie 154 gatunków ptaków, w tym 139 lęgowych, takich jak bocian czarny, orlik krzykliwy, dzięcioł trójpalczasty. Ponadto w drzewostanach występują typowe gatunki dla tajgi jak: orzechówka, krzyżodziób świerkowy czy gil. Na 139 gatunków lęgowych, 101 to gatunki typowo puszczańskie świadczące o wielkiej naturalności lasów Puszczy. Drzewostany puszczańskie oraz zbiorowiska polno-łąkowe stanowią niezbędną ochronę dla 3 gatunków ginących, 11 gatunków silnie zagrożonych wyginięciem oraz 23 gatunków, których byt jest zagrożony w ciągu dłuższego czasu. Występuje tutaj większość z występujących w Polsce gatunków zwierząt łownych. Najważniejszym jest jeleń. Łoś występuje na terenie Puszczy od dziesięcioleci, zasiedlając jej obszar dość równomiernie. Sarna występuje dość często. Dzik jest gatunkiem bardzo popularnym zasiedlającym wszystkie typy biotopów. W dolinach rzecznych odnotowuje się dość liczne występowanie bobrów⁸. Ochrona zasobów Puszczy Knyszyńskiej realizowana jest m.in. poprzez przestrzeganie reżimów zagospodarowania związanych z ustanowionym na terenie Puszczy formami ochrony przyrody, m.in. w postaci parku krajobrazowego, czy rezerwatów przyrody.

Wzajemne powiązania elementów środowiska oraz powiązania przyrodnicze obszaru z jego szerszym otoczeniem zapewnia głównie jego system przyrodniczy, rozumiany, jako system płatów i korytarzy ekologicznych, występujących na danej powierzchni (matrycy).

⁸ Materiał źródłowy, Program ochrony środowiska Gminy Dobrzyńewo Duże, 2004

Na terenie gminy Dobrzyniewo Duże występują:

- komponenty o znaczeniu ponadlokalnym (wojewódzkim i krajowym), wskazane w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podlaskiego⁹:
  - obszar węzłowy Puszczy Knyszyńskiej (GKPn-3) – obejmuje północną środkową i środkowo-wschodnią część Gminy, tj. obszar obejmujący Park Krajobrazowy Puszczy Knyszyńskiej i fragment jego sfery ochronnej oraz obszary Natura 2000 Puszcza Knyszyńska PLB200003 i Ostoja Knyszyńska PLH200006;
  - główny korytarz ekologiczny Dolina Biebrzy – Puszcza Knyszyńska Środkowy (GKPn-1B) – obejmujący południową i zachodnią część Gminy, tj. dolinę Narwi, Supraśli i Białej, w tym Obszar Chronionego Krajobrazu Dolina Narwi, obszar Natura 2000 Ostoja Narwiańska PLH 200024 oraz fragment otuliny PK Puszczy Knyszyńskiej, a także dolinkę Kulikówki;
- komponenty o znaczeniu lokalnym (miejscowym):
  - mikrokorytarze ekologiczne pozostałych cieków, obejmujące koryta cieków oraz nierzadko przyległe do niech zbiorowiska leśne i semileśne;
  - mikropłaty ekologiczne enklaw leśnych i semileśnych, obejmujące zbiorowiska niewielkich powierzchniowo zadrzewień i zarośli, porastających zazwyczaj otwarte tereny rolnicze,
  - mikrokorytarze ekologiczne pasmowych zadrzewień, obejmujące ciągi zadrzewień przydrożnych i śródpolnych;
  - mikropłaty ekologiczne drobnych zbiorników wodnych, obejmujące sporadycznie występujące starorzecza, stawy i oczka, wraz z towarzyszącą im roślinnością;
  - mikropłaty/mikrokorytarze ekologiczne zieleni ozdobnej i urządzonej, obejmujące zieleni wkomponowaną w istniejącą zabudowę, w tym skwery, zadrzewienia cementarne i przykościelne, parki podworskie, zieleńce, ogrody działkowe oraz zieleni towarzyszącą terenom rekreacyjno-sportowym.

Poszczególne komponenty współtworzące system przyrodniczy zasługują na zachowanie i ochronę w działaniach planistycznych Gminy. Są to obszary, które należy chronić ze względu na spójność współżycia między środowiskiem przyrodniczym i potrzebą funkcjonowania człowieka, jako ważnego elementu tego środowiska. Dotyczy to zwłaszcza komponentów o randze krajowej i wojewódzkiej.

Do prawidłowego ich funkcjonowania niezbędny jest brak występowania barier ekologicznych, które mogą w istotny sposób utrudnić lub całkowicie uniemożliwić przemieszczanie się gatunków, którym korytarz i/lub płat powinien służyć. Korytarze, płaty i węzły ekologiczne mogą również nieść ze sobą potencjalne zagrożenia. Do zagrożeń tych możemy zaliczyć: ułatwione rozprzestrzenianie się gatunków niepożądanych na obszarach objętych ochroną, zmniejszenie różnorodności genetycznej między populacjami, rozprzestrzenianie się owadów mogących uszkadzać rośliny (szczególnie drzewa), narażenie zwierząt na zagrożenia pochodzące od drapieżników. Dodatkowo struktury, jakimi są korytarze i płaty ekologiczne, dla jednych gatunków stanowią drogę migracyjną, dla innych są barierami.

Wskazane powyżej tereny tworzące system przyrodniczy Gminy przedstawiają model teoretyczny powiązań sieci ekologicznej i nie zawsze będą tożsame z rzeczywistymi trasami migracji roślin i zwierząt. Stanowią natomiast cenne i powiązane ze sobą elementy systemu ekologicznego, przenikające się wzajemnie i stanowiące spójną całość.

⁹ Zasięg i nazewnictwo zgodnie z ustaleniami Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podlaskiego

3.9 ROLNICZA PRZESTRZEŃ PRODUKCYJNA

W granicach gminy Dobrzyniewo Duże rolniczą przestrzeń produkcyjną tworzą grunty rolne zaliczane do II, III, IV, V lub VI klasy bonitacyjnej. Spośród występujących klas bonitacyjnych, największy udział mają gleby IV oraz gleby V klasy (odpowiednio ok. 45% i 35% wszystkich gruntów rolnych w Gminie). Udział gruntów należących do klas chronionych, tj. II i III, wynosi poniżej 3%.

Wyrazem potencjału użytkowego rolniczej przestrzeni produkcyjnej są tzw. kompleksy przydatności rolniczej gleb, zależne od klas bonitacyjnych gleb, warunków klimatycznych, sytuacji geomorfologicznej, stosunków wilgotnościowych oraz ze względu na najbardziej odpowiednie warunki dla rozwoju i plonowania roślin o podobnych warunkach siedliskowych. W granicach Gminy występują:

- kompleksy użytków zielonych:
  - użytki zielone średnie (2z);
  - zielone słabe i bardzo słabe (3z);
- kompleksy gruntów ornych:
  - pszenno-dobry (2)
  - pszenno-wadliwy (3)
  - żytni bardzo dobry/pszenno-żytni (4);
  - żytni dobry (5);
  - żytni słaby (6);
  - żytni bardzo słaby/żytnio-łubinowy (7);
  - zbożowo-pastewny mocny (8);
  - zbożowo-pastewny słaby (9).

W obszarze Gminy nie stwierdzono występowania najżyźniejszych kompleksów gruntów ornych, tzn. pszenno-bardzo dobrych (1), ani najżyźniejszych kompleksów użytków zielonych, tzn. bardzo dobrych i dobrych (1z).

Do gruntów o relatywnie najlepszych w skali Gminy warunkach rozwoju rolnictwa zaliczono:

- kompleksy gruntów ornych pszenno-bardzo dobrych (2);
- kompleksy gruntów ornych pszenno-wadliwych (3);
- kompleksy gruntów ornych żytnich bardzo dobrych/pszenno-żytnich (4).

Do gruntów o umiarkowanych w skali Gminy warunkach rozwoju rolnictwa zaliczono:

- kompleksy użytków zielonych średnich (2z);
- kompleksy gruntów ornych żytnich dobrych (5);
- kompleksy gruntów ornych żytnich słabych (6);
- kompleksy gruntów ornych zbożowo-pastewnych mocnych (8).

Do gruntów o relatywnie najgorszych w skali Gminy warunkach rozwoju rolnictwa zaliczono:

- kompleksy użytków zielonych słabych i bardzo słabych (3z);
- kompleksy gruntów ornych żytnich bardzo słabych/żytnio-łubinowych (7);
- kompleksy gruntów ornych zbożowo-pastewnych słabych (9).

3.10 LEŚNA PRZESTRZEŃ PRODUKCYJNA

Łącznie na terenie gminy Dobrzyniewo Duże lasy zajmują 5760,5 ha (lesistość Gminy 35,8%), z czego 4154,5 ha to lasy publiczne (dominują lasy Skarbu Państwa), administrowane przez Nadleśnictwo Knyszyn (północno-wschodnia część Gminy obejmująca obręb ewid. Kopisk) oraz Nadleśnictwo Dojlidy (pozostała część Gminy).

Znaczna część lasów na terenie Gminy uznanych zostało za lasy szczególnie chronione – tzw. lasy ochronne. Występują:

- lasy stanowiące cenne fragmenty rodzimej przyrody;
- lasy ochronne w miastach i wokół miast;
- lasy wodochronne;
- lasy stanowiące ostoje zwierząt;
- lasy nasienne.

Na terenie Gminy niemal wszystkie nizinne typy siedliskowe lasu, a przede wszystkim są to:

- bór mieszany świeży (BMśw) jest dominującym typem siedliskowym tworzącym zarazem największe zwarte powierzchnie; w jego obrębie gatunkiem panującym i współpanującym są sosna i świerk, zaś gatunkiem domieszkowym I piętra dąb, modrzew, brzoza, lipa, a gatunkiem domieszkowym II piętra grab, gatunkiem podszytowym są leszczyna, jarzębina, wiciokrzew, jałowiec, miejscami kruszyna i grab. Roślinność dna lasu stanowią borówka czarna, poziomka pospolita, malina, kamionka, konwalia majowa, rokit pospolity i inne;
- bór świeży (Bśw) występuje lokalnie i w rozproszeniu na całym obszarze, przy niewielkiej swojej koncentracji w rejonie wsi Kulikówka i Chraboty; gatunkiem panującym w drzewostanie jest sosna, współpanującym świerk, domieszkowym I piętra brzoza, świerk, a podszytowym dąb, grab, kruszyna i leszczyna; roślinność dna lasu tworzy: borówka czarna, borówka brusznica, rokit pospolity, gajnik lśniący, wrzos i inne;
- las mieszany (LMśw), las świeży (Lśw.) i ols (Ol) występują na niewielkich powierzchniach; gatunkiem panującym i współpanującym w siedliskach " jest świerk, dąb i sosna, domieszkowym I piętra modrzew, brzoza, lipa, klon, osika, zaś domieszkowym II piętra grab, a podszytowym leszczyna, jarzębina, wiciokrzew; roślinność dna lasu współtworzą gwiazdnica wielkokwiatowa, gajowiec żółty, wawrzynek wilcze łyko, malina właściwa, przylaszczka pospolita, poziomka pospolita, malina kamionka i inne;
- bór bagienny (Bb) i bór mieszany bagienny (BMb) – zajmuje niewielkie powierzchnie torfowisk wysokich;
- ols Jesionowy (OlJ) , inaczej łąg bagienny, występujący w dolinach strumieni.

Występowanie zwartych, różnorodnych gatunkowo zbiorowisk leśnych i zwierzęcych zapewnia wielorakie korzyści. Lasy są źródłem pozyskiwania drewna, ale przede wszystkim podnoszą jakość środowiska przyrodniczego, poprawiając tym samym warunki bytowania ludności. Korzystnie wpływają na klimat lokalny, regulują cyrkulację wodną, pochłaniają zanieczyszczenia, redukują hałas, zmniejszają dokuczliwość i siłę wiatrów, wydzielają sprzyjające zdrowiu, bakteriobójcze substancje. Ekosystemy leśne stanowią siedlisko wielu gatunków roślin i zwierząt. Dostarczają wiele produktów runa leśnego, chętnie zbieranych przez człowieka. Są miejscem rekreacji i wypoczynku, myślistwa i łowiectwa, miejscem uprawiania sportów i turystyki kwalifikowanej.

Obszar Gminy największy potencjał i największe znaczenie wykazuje w funkcji ekologicznej lasów. Funkcja ekologiczna terenów leśnych wynika z ich wartości w systemie przyrodniczym gminy – lasy pełnią rolę płatów i korytarzy ekologicznych. Dodatkowo, tereny leśne stabilizują obieg wody w przyrodzie, stabilizują skład atmosfery i wpływają pozytywnie na jej oczyszczanie, stanowią niszę ekologiczną dla roślin i zwierząt, stabilizują strome zbocza morenowe, zapobiegając sputkiwaniu gruntu.

3.11 KRAJOBRAZ, W TYM KRAJOBRAZ KULTUROWY

Zgodnie z ustawową definicją (ustawa o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu), przez „walory krajobrazowe” rozumie się *wartości przyrodnicze, kulturowe, historyczne, estetyczno-widokowe obszaru oraz związane z nimi rzeźbę terenu, twory i składniki przyrody oraz elementy cywilizacyjne, ukształtowane przez siły przyrody lub działalność człowieka. Krajobraz kulturowy to z kolei postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka*¹⁰.

Teren gminy Dobrzyniewo Duże cechuje się różnorodnością krajobrazową. Jej obszar jest urozmaicony (falisty i pagórkowaty), co związane jest z położeniem w obrębie Wysoczyzny Białostockiej lub płaski, co wynika z fragmentarycznego położenia w Dolinie Górnej Narwi. Na tle wzgórz morenowych i kemowych w obrębie wysoczyzny, wyróżniającymi się w krajobrazie są płaskodenne i szerokie doliny rzeczne Narwi oraz Supraśli z Białą, jak również same rzeki (zwłaszcza Narew, będąca rzeką graniczną Gminy, nazywana „polską amazonką”, przy czym nazwę tę zawdzięcza walorom krajobrazowym obszarów oddalonych od terenów gminnych, takich jak Narwiański Park Narodowy) – opis rzeźby terenu zaprezentowano w rozdz. 3.2.

Obszary gminy Dobrzyniewo Duże położony jest w obrębie tzw. Puszczy Knyszyńskiej, która wyróżnia się różnorodnością biologiczną i krajobrazową, oraz na którą składają się tereny rozległych kompleksów leśnych, stanowiących miejsce bytowania wielu gatunków zwierząt. O bogactwie przyrodniczo-krajobrazowym świadczy fakt ustanowienia form ochrony przyrody, których przedmiotem ochrony jest krajobraz: Park Krajobrazowy Puszczy Knyszyńskiej im. Profesora Witolda Sławińskiego oraz Obszar Chronionego Krajobrazu Dolina Narwi.

Na zasoby środowiska kulturowego składają się przede wszystkim prawnie chronione zabytkowe obiekty architektury wpisane do rejestru zabytków, jak:

- rzymskokatolicki kościół parafialny p.w. ZNMP wraz z cmentarzem przykościelnym i dzwonnica znajdujący się w Dobrzyniewie Kościelnym,
- cmentarz grzebalny (zamknięty) w Dobrzyniewie Kościelnym,
- cerkiew prawosławna p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego w Fastach,
- cerkiew cmentarna Św. Michała Archanioła wraz z cmentarzem grzebalnym w Fastach,
- zabytkowa kaplica w Pogorzałkach obok kościoła parafialnego,
- stanowisko archeologiczne w Rybakach (osada z epoki kamienia – brązu),

oraz inne obiekty o wartościach kulturowych, nie wpisane do rejestru zabytków, takie jak budynki z pierwszej połowy XX wieku, cmentarze oraz stanowiska archeologiczne.

Zagrożeniem dla krajobrazu jest postępująca urbanizacja w strefie podmiejskiej Białegostoku, związana nierzadko z pojawianiem się dysharmonijnych form zagospodarowania, „rozlewających się” nadmiernie na tereny dotychczas wolne od zabudowy. Zjawisko obserwowane jest w szczególności w Fastach, Dobrzyniewie Dużym, Dobrzyniewie Kościelnym i Nowym Aleksandrowie. Ponadto w Fastach, w rejonie pomiędzy linią kolejową a drogą krajową wykształcił się krajobraz przemysłowo-usługowy, naprzemiennie występujący z zabudową mieszkaniową.

Zagrożeniem dla różnorodności krajobrazowej są potencjalne zmiany na terenach atrakcyjnych dla turystyki i rekreacji, w tym intensywna eksploatacja lasów oraz niekontrolowany rozwój zabudowy, w tym rekreacyjne/letniskowej. Szczególne znaczenie w tym kontekście ma obszar wsi Kopisk, zlokalizowanej w obrębie nieleśnej enklawy w granicach Parku Krajobrazowego Puszczy Knyszyńskiej, ale także pozostałe wsie zlokalizowane w otulinie Parku lub w OCHK Dolina Narwi.

¹⁰ Zgodnie z ustawą z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu.

W odniesieniu do zagrożeń krajobrazu kulturowego znaczenie mają działania prowadzące do zmian w fizjonomii krajobrazu, a więc zniszczenie układów kompozycyjnych, układów historycznych, wprowadzenie nowych wielkogabarytowych obiektów w przestrzeni, czy lokowanie nowych niepożądanych elementów infrastruktury oraz wprowadzanie negatywnych oddziaływań (np. hałas, spaliny). Do priorytetowych zadań na obszarach cennych krajobrazowo z punktu widzenia gminy Dobrzyniewo Duże należy zaliczyć:

- wdrożenie skutecznych narzędzi (w szczególności planistycznych) dla ochrony różnorodności przyrodniczo-krajobrazowej i tożsamości kulturowej, w tym sukcesywne objęcie Gminy miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego;
- wspieranie rolnictwa ekologicznego, jako formy gospodarowania nienaruszającej równowagi przyrodniczej;
- wyeksponowanie zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.

3.12 WALORY TURYSTYCZNE

Ocena turystycznej atrakcyjności obszaru wymaga analizy poszczególnych kryteriów składających się na całość uwarunkowań turystycznych wpływających na wzrost zainteresowania, a w konsekwencji na rozwój ruchu turystycznego. O tym, czy określony fragment przestrzeni zostanie uznany za atrakcyjny turystycznie decyduje zarówno obiektywna ocena jego elementów jak i subiektywny odbiór całokształtu zasobów przez odwiedzających.

Biorąc pod uwagę kontekst krajowy, gmina Dobrzyniewo Duże wchodzi w skład tzw. „zielonych płuc Polski”. Region w ujęciu generalnym charakteryzuje różnorodność kulturowa i występowania obszarów o znacznej „naturalności” środowiska przyrodniczego. Krajobraz odznacza się mozaiką terenów rolniczych i zurbanizowanych. Ponadto Gmina położona jest w zasięgu Puszczy Knyszyńskiej

Wśród walorów przyrodniczych wyróżnia się:

- bardzo dobry, charakteryzujący się niewielkim przekształceniem stan środowiska przyrodniczego, w północno-wschodniej, zachodniej i południowo-zachodniej części Gminy, w tym także zachowany w wielu miejscach tradycyjny krajobraz rolniczy-osiedleńczy (m.in. wsie Kopisk, Jaworówka, Leńce), wpływający pozytywnie na potencjał w zakresie turystyki wypoczynkowej (agroturystyka) i kwalifikowanej (krajoznawczej, konnej, pieszo-rowerowej);
- unikatowe zbiorowiska roślinne, w szczególności przestrzenie leśne o zróżnicowanym drzewostanie (w tym lasy Puszczy Knyszyńskiej o charakterze tajgi, bory świeże powyżej 50 lat sprzyjające pobytowi ludzi), tereny wysoczyznowe urozmaicające krajobraz równinny oraz osobliwości flory i fauny (bogactwo ssaków leśnych i ptactwa, np. największe w Polsce stanowisko rzepika szczeciniastego), sprzyjające potencjalnemu rozwojowi turystyki kwalifikowanej (przyrodniczej, pieszo-rowerowo-konnej);
- zwarte zbiorowiska leśne i otwarte przestrzenie łąkowo-pastwiskowe, z bogactwem zwierząt łownych, wykazujące potencjał w zakresie turystyki kwalifikowanej (łowiectwo);
- występowanie powierzchniowych form ochrony przyrody:
  - rezerwat „Krzemianka” – leśno-archeologiczny,
  - rezerwat „Kulikówka” – rezerwat florystyczny,
  - Park krajobrazowy Puszczy Knyszyńskiej imienia Profesora Witolda Sławińskiego,
  - Obszar chronionego krajobrazu Dolina Narwi,
  - obszary Natura 2000 (Ostoja Knyszyńska, Ostoja Narwiańska, Puszcza Knyszyńska);

- walory wód powierzchniowych:
  - rzeka Narew wraz z jej prawobrzeżnymi dopływami – rzeką Supraśl i Białą wykazujące potencjał w zakresie turystyki kwalifikowanej (szlaki turystyki wodnej w niektórych fragmentach koryt rzecznych, szlaki turystyki pieszo-rowerowej w obrębie ich dolin, a także wędkarstwo),
  - potencjał rekreacyjny wód powierzchniowych wykazuje przede wszystkim rzeka Narew i Supraśl. Zwłaszcza w kontekście istniejącego szlaku wodnego Narew –Biebrza o znaczeniu ponadregionalnym i regionalnym. Rzeki te są miejscem uprawiania turystyki kwalifikowanej – szlaki turystyki wodnej w niektórych fragmentach koryt – kajakarstwa, szlaki turystyki pieszo-rowerowej w obrębie ich dolin, a także wędkarstwo.

Wśród walorów antropogenicznych wyróżnia się:

- zabytki architektury i budownictwa wpisane do rejestru zabytków m.in. zabudowa z początku XX wieku (w tym drewniane domy z przełomu XIX/XX wieku), krzyże i kapliczki przydrożne, kościół parafialny (p.w. Zwiastowania NMP wraz z cmentarzem przykościelnym i dzwonnica), cerkwie, cmentarz rzymskokatolicki, ogrodzenia oraz stanowiska archeologiczne z epoki brązu;
- zabytki architektury i budownictwa niewpisane do rejestru zabytków m.in. zabudowę z początku XX wieku, w tym m.in. zagrody, domy, krzyże i kapliczki przydrożne, zespół szkół, wiatrak, cerkwie (np. Zespół Cerkwi Prawosławnej Par. p. w. Podwyższenia Krzyża), kościoły (np. p.w. Matki Bożej Królowej Polski), cmentarze (rzymskokatolicki, prawosławny, ewangelicki, przycerkiewny).

Na **bazę komunikacyjną** składa się sieć połączeń, dróg, szlaków i wyciągów komunikacyjnych. Poziom jej rozwinięcia stanowi o dostępności oraz łatwości poruszania się dla potencjalnych turystów. Do bazy komunikacyjnej służącej turystyce zaliczają się w szczególności:

- sieć dróg publicznych, w tym drogi krajowe nr 65 i 8, drogi powiatowe oraz gminne;
- przystanki autobusowe;
- linia kolejowa wraz z przystankami kolejowymi;
- turystyczne szlaki zidentyfikowane w „Planie zagospodarowania przestrzennego miejskiego obszaru funkcjonalnego ośrodka wojewódzkiego Białegostoku”:
  - szlak samochodowy o znaczeniu międzynarodowym – turystyczny szlak drogowy (droga krajowa nr 8),
  - szlak tematyczny (samochodowo-rowerowo-pieszy) frontu wschodniego I wojny światowej,
  - szlak tematyczny (samochodowo-rowerowo-pieszy) religii województwa podlaskiego,
  - szlak wodny o znaczeniu ponadregionalnym i regionalnym Narew –Biebrza;
- szlak wodny (kajakowy na rzece Supraśl);
- szlaki konne (część szlaku biegnącego ze wsi Sochonie do Krynic oraz szlaki Ponikła – Rybniki i Podleńce);
- szlaki rowerowe i piesze zidentyfikowane w dotychczasowym „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Dobrzyńiewo Duże”, w tym m.in. szlak „Królowej Bony” z Knyszyna przez Kopisk do Czarnej Białostockiej, szlak „Metalowców” z Białegostoku przez Leńce i Katrynkę do Czarnej Białostockiej, szlak Białegostoku przez Dobrzyńiewo Kośc. i Pogorzałki do Krypna szlak relacji Nowe Aleksandrowo – Leńce – Jurowce, szlak relacji Nowosiółki – Zalesie – Chraboły – Kopisk.

Wśród bazy towarzyszącej wyróżnia się wszelkiego rodzaju urządzenia sportowo-rekreacyjne obszaru turystycznego, które pozwalają turystom na uprawianie różnych form rekreacji związanej w przypadku gminy Dobrzyniewo Duże ze sportami rowerowymi (ścieżki i drogi rowerowe) i spędzaniem czasu wolnego poprzez zabawę i rozrywkę (obiekt rekreacyjny z kąpieliskiem w Chrabołach oraz stajnia konna, boiska piłkarskie). Ponadto w zakres bazy towarzyszącej wchodzi cała gminna infrastruktura techniczna (wodociągi, kanalizacja, sieć energetyczna) oraz społeczna (ośrodek zdrowia, biblioteka, poczta, apteki, banki).

Na podstawie analizy poszczególnych kryteriów atrakcyjności turystycznej, stwierdza się, że gmina Dobrzyniewo Duże posiada znaczny potencjał umożliwiający rozwój indywidualnych form rekreacji, w tym agroturystyki oraz turystyki przyrodniczej i kwalifikowanej (pieszo-rowerowej, wodnej - kajakarstwo, wędkarstwo, oraz łowiectwa i zbierania pożytków leśnych).

4 UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE ZE STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I ZABYTEKÓW ORAZ DÓBR KULTURY WSPÓŁCZESNEJ

4.1 OCHRONA ZABYTEKÓW I DÓBR KULTURY WSPÓŁCZESNEJ W UJĘCIU PRAWNYM I PRAKTYCZNYM

Sporządzając studium, które ma za zadanie określić prawidłową politykę przestrzenną gminy zgodną m.in. z zasadą zrównoważonego rozwoju i ładem przestrzennym, należy uwzględnić uwarunkowania wynikające m.in. ze stanu dziedzictwa kulturowego, zabytków oraz dóbr kultury współczesnej oraz określić obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

Zgodnie z Ustawą z dnia 27 marca 2003r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym „dobrem kultury współczesnej” są niebędące zabytkami dobra kultury, takie jak pomniki, miejsca pamięci, budynki, ich wnętrza i detale, zespoły budynków, założenia urbanistyczne i krajobrazowe, będące uznanym dorobkiem współcześnie żyjących pokoleń, jeżeli cechuje je wysoka wartość artystyczna lub historyczna.

Ochronie prawnej podlegają zasoby dziedzictwa kulturowego rozumiane, jako trwałe elementy zagospodarowania obszaru bądź struktury przestrzennej o walorach historycznych, zabytkowych, estetycznych lub artystycznych. Zasoby dziedzictwa kulturowego stanowią istotny element tożsamości świadczący o zachowaniu ciągłości działalności i dorobku społeczności lokalnej.

„Zabytek” według Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami to rzecz (nieruchomość, np. budynek, cmentarz lub krajobraz kulturowy albo rzecz ruchoma, np. dzieło sztuki użytkowej, obraz, rzeźba, znalezisko archeologiczne) lub zespół rzeczy, które są dziełem człowieka lub są związane z jego działalnością i stanowią świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, a które powinny być zachowane ze względu na swoją wartość artystyczną, naukową i historyczną.

„Zabytkami nieruchomymi” są krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne, ruralistyczne, zespoły budowlane, dzieła architektury i budownictwa, dzieła budownictwa obronnego, obiekty techniki, cmentarze, parki, ogrody i inne formy zieleni zaprojektowanej, także miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne, bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji. Zabytkami nieruchomymi są także stanowiska archeologiczne.

Formami ochrony prawnej zabytków są:

- wpis do rejestru zabytków;
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- uznanie za pomnik historii;
- utworzenie parku kulturowego;
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Wszystkie zabytki łącznie (z dziedziny budownictwa, rzemiosła, sztuki, archeologii i zabytkowej zieleni) stanowią tzw. zasoby dziedzictwa kulturowego. Na całokształt dziedzictwa kulturowego Gminy składają się najdawniejsze pozostałości bytowania człowieka, w postaci stanowisk archeologicznych oraz materialne i niematerialne wartości poszczególnych obiektów, miejsc i krajobrazów kulturowych. Sprawowanie opieki nad dziedzictwem kulturowym i jego racjonalne wykorzystanie jest jednym z zadań własnych Gminy.

4.2 OBIEKTY WPISANE DO REJESTRU ZABYTEKÓW

Jedną ze sztandarowych i najbardziej powszechnych form ochrony zabytków jest rejestr zabytków. Rejestr prowadzony jest w podziale na odrębne księgi prowadzone i oznaczone wg następujących kategorii: A – zabytek nieruchomy; B – zabytek ruchomy; C – zabytek archeologiczny. Zabytki nieruchome (A) to nieruchomości, jej część lub zespół nieruchomości, zabytki ruchome (B) stanowi rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, zaś zabytki archeologiczne (C) stanowią zabytki nieruchome będące powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem.

Na terenie gminy Dobrzyniewo Duże znajdują się zabytki nieruchome (kat. A), wpisane do rejestru zabytków województwa podlaskiego (ich lokalizację oznaczono na rysunkach studium):

- Dobrzyniewo Kościelne:
  - kościół par. p.w. Zwiastowania NMP, mur., 1905-1910, wraz z terenem ograniczonym ogrodzeniem kościoła i z przylegającą do ogrodzenia dawną kostnicą, nr rej.: A-368 z 18.08.1979;
  - cmentarz rzym.-kat., nr rej.: A-87 z 11.12.1992;
- Fasty:
  - cerkiew cm. p.w. Św. Archanioła Michała, drewn., 1893-95, wraz z otoczeniem tj. cmentarzem grzebalnym prawosławnym w granicach ogrodzenia, nr rej. A-70, 18.12.2003;
  - cerkiew prawosławna p.w. Podwyższenia Krzyża Św., 1875, wraz z otaczającym terenem cmentarza ograniczonego płotem żelaznym, nr rej.: A-394 z 20.08.1979 oraz z 14.09.1983;
- Pogorzałki:
  - kaplica przydrożna, XIX, wraz z otaczającym terenem w granicach ogrodzenia, z kamiennym ogrodzeniem oraz kapliczką słupkową, nr rej.: A-397 z 14.02.1977.

Ponadto na terenie gminy Dobrzyniewo Duże znajdują zabytki archeologiczne (kat. C), wpisane do rejestru zabytków województwa podlaskiego (ich lokalizację oznaczono na rysunkach studium):

- Rybaki, st.1 – osada wielokulturowa, obszar AZP 36-84, nr stanowiska na obszarze 35, nr decyzji KZA-535-1/22/94 z dn. 08.11.1994 r., nr rej. C-77;
- „Rybniki-Krzemianka” st. 1 – kopalnia krzemienia, obszar AZP 34-86, nr stanowiska na obszarze 1, nr decyzji KZA-535-1/13/92 z dn. 28.10.1992 r., nr rej. C-45.

4.3 OBIEKTY UJĘTE W EWIDENCJI ZABYTEKÓW

Na terenie gminy Dobrzyniewo Duże występują zabytki nieruchome niewpisane do rejestru zabytków, a ujęte w gminnej/wojewódzkiej ewidencji zabytków. Należą do nich m.in:

- domy i budynki mieszkalne,
- budynki gospodarcze,
- parki dworskie,
- dwory,
- kościoły i cerkwie wraz z otoczeniem i ogrodzeniami,
- plebanie,
- cmentarze,
- kaplice,
- wieża ciśnień,
- zagrody lub ich zespoły,
- obory,
- stodoły.

Szczegółowy, aktualny wykaz obiektów ujętych w ewidencji zawarty jest odpowiednio w wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków. Ewidencja zabytków niewpisanych do rejestru zabytków jest zbiorem otwartym i podlega okresowej aktualizacji i zmianom.

4.4 STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE

Stanowiska archeologiczne są ważnym elementem krajobrazu kulturowego i stanowią podstawę wiedzy o najdawniejszych dziejach regionu. W związku z atrakcyjnością osiedleńczą obszarów Puszczy Knyszyńskiej, teren Gminy obfituje w pozostałości historycznego osadnictwa. Ewidencja stanowisk archeologicznych nie jest jednak zbiorem zamkniętym i nie można wykluczyć, że w wyniku dalszej weryfikacji lub prowadzonych prac ziemnych uda się zidentyfikować nowe ślady osadnicze. Stanowiska archeologiczne są jednym z najbardziej narażonych elementów środowiska, dla których zagrożenie stanowi wszelka działalność człowieka naruszająca powierzchnię ziemi.

Wykaz stanowisk archeologicznych (niewpisanych do rejestru zabytków) z terenu gminy Dobrzyniewo Duże w przedstawiono w poniższej tabeli:

Tab. 4 Wykaz stanowisk archeologicznych (niewpisanych do rejestru zabytków) z terenu gminy Dobrzyniewo Duże

Lp.	Miejscowość	Numer obszaru AZP	Nr stanowiska w miejscowości	Nr stanowiska na obszarze
1.	Borsukówka	35-84	1	9
2.	Borsukówka	35-84	2	10
3.	Borsukówka	35-84	3	12
4.	Borsukówka	35-84	4	13
5.	Borsukówka	35-84	5	14
6.	Borsukówka	35-84	6	15
7.	Borsukówka	35-84	7	16
8.	Borsukówka	35-84	8	17
9.	Borsukówka	35-84	9	18
10.	Borsukówka	35-84	10	19
11.	Borsukówka	35-84	11	20
12.	Borsukówka	35-84	12	21
13.	Borsukówka	35-84	13	22
14.	Borsukówka	35-84	14	23
15.	Borsukówka	35-84	15	24
16.	Borsukówka	35-84	16	27
17.	Dobrzyniewo Duże	36-85	1	4
18.	Dobrzyniewo Duże	36-85	2	5
19.	Dobrzyniewo Duże	36-85	3	6
20.	Dobrzyniewo Duże	36-85	4	7
21.	Dobrzyniewo Duże	36-85	5	8
22.	Dobrzyniewo Duże	36-85	6	9
23.	Dobrzyniewo Duże	36-85	7	10
24.	Dobrzyniewo Duże	36-85	8	11
25.	Dobrzyniewo Duże	36-85	9	14
26.	Dobrzyniewo Duże	36-85	10	17
27.	Dziarnowizna	35-84	1	11
28.	Fasty	36-85	1	1
29.	Fasty	36-85	3	23

Lp.	Miejscowość	Numer obszaru AZP	Nr stanowiska w miejscowości	Nr stanowiska na obszarze
30.	Jaworówka	36-85	1	16
31.	Jaworówka	36-85	2	12
32.	Jaworówka	36-85	3	13
33.	Kopisk	34-86	1	14
34.	Kopisk	34-86	2	15
35.	Kopisk	34-86	3	16
36.	Kopisk	34-86	4	17
37.	Kopisk	34-86	5	18
38.	Leńce	36-86	1	5
39.	Leńce	36-86	2	6
40.	Leńce	36-86	3	7
41.	Leńce	36-86	4	8
42.	Leńce	36-86	5	9
43.	Leńce	36-86	6	10
44.	Leńce	36-86	7	11
45.	Leńce	36-86	8	12
46.	Leńce	36-86	9	13
47.	Leńce	36-86	10	14
48.	Leńce	36-86	11	15
49.	Nowe Aleksandrowo	36-86	1	4
50.	Ogrodniki	36-85	1	15
51.	Podkozińce	35-84	1	3
52.	Pogorzałki	35-84	1	25
53.	Pogorzałki	35-84	2	26
54.	Pogorzałki	35-84	3	28
55.	Pogorzałki	35-84	4	29
56.	Rybaki	36-84	2	36
57.	Rybaki	36-84	3	37
58.	Rybaki	36-84	4	38
59.	Rybaki	36-84	5	39
60.	Rybaki	36-84	6	40
61.	Rybaki	36-84	7	41
62.	Rybaki	36-84	8	42
63.	Rybaki	36-84	9	43
64.	Rybaki	36-84	10	44
65.	Rybaki	36-84	11	45

Materiał źródłowy: dane Urzędu Gminy, stan na 31.12.2016 r.

Ponadto na terenie gminy Dobrzyńewo Duże znajdują się dwa stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków (zob. rozdz. 4.2.): Rybaki, st.1, obszar AZP 36-84, nr stanowiska na obszarze 35, nr rej. C-77, oraz „Rybniki-Krzemianka” st. 1, obszar AZP 34-86, nr stanowiska na obszarze 1, nr rej. C-45.

4.5 OBSZARY POMNIKÓW ZAGŁADY I ICH STREF OCHRONNYCH

Na obszarze wsi Fasty w granicach projektowanego cmentarza znajduje się kwatera pamięci narodowej z grobami pomordowanych ofiar II Wojny Światowej. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego cmentarza zatwierdzony uchwałą nr XXIX/143/01 Rady gminy Dobrzyńewo Kościelne z dnia 30.07.2001r (Dz. U. W.P. Nr 34 poz. 574) wydziela tę kwaterę i traktuje jako cmentarz wojenny podlegający ochronie na zasadach ustawy z dnia 28.03.1933 o grobach i cmentarzach wojennych.

4.6 ZAGROŻENIA DLA ŚRODOWISKA KULTUROWEGO

Do degradacji, uszkodzenia lub zniszczenia obiektów zabytkowych może doprowadzić szereg przyczyn wewnętrznych, zewnętrznych i wywołanych sytuacją ogólną w określonym czasie.

W zakresie przyczyn wewnętrznych, związanych z działalnością człowieka, najważniejsze są:

- brak opieki konserwatorskiej;
- brak użytkownika;
- nadmierna intensywność użytkowania lub wadliwa gospodarka;
- kradzież, zaginięcie lub nielegalny wywóz;
- wady realizacyjne (niepoprawnie przeprowadzone prace konserwatorskie lub budowlane, np. polegające na zmianie wyglądu elewacji budynków – poprzez zmianę kształtu otworów okiennych i drzwiowych, wprowadzenie termoizolacji z jednoczesnym zniszczeniem oryginalnego detalu architektonicznego itp.);
- niewłaściwa eksploatacja (np. użytkowanie niezgodne z pierwotnym przeznaczeniem obiektu);
- zmiany warunków wodno-gruntowych, jak i zanieczyszczenie wód i gleb.

Przyczyny zniszczeń lub uszkodzeń, określane jako zewnętrzne mają szerszy, często trudny do określenia zasięg oddziaływania, przez co są również trudniejsze do usunięcia. Najważniejsze są:

- działalność gospodarcza;
- infrastruktura komunalna, jak np. wprowadzanie ruchu tranzytowego samochodów przez obszary historycznych miejscowości itp.;
- zagospodarowanie przestrzenne, z dopuszczeniem np. inwestycji wielkoobszarowych i obiektów wielkogabarytowych, degradujących ekspozycję obiektów historycznych lub zakłócających łączność widokową i kompozycyjną pomiędzy obiektami zabytkowymi;
- skażenia atmosferyczne i zanieczyszczenia wód oraz zachwianie gospodarki wodnej.

Przyczyny ogólne, powodujące uszkodzenie lub zniszczenie obiektów zabytkowych to m.in.:

- działanie czasu;
- klęski losowe, jak np. wichury, trąby powietrzne, powódzie itp.;
- zmiany kierunków artystycznych;
- warunki atmosferyczne;
- działanie biologiczne;
- rozwój teorii konserwatorskich, poprzez stosowanie technologii konserwatorskich, które w dłuższej perspektywie czasowej są szkodliwe dla zabytku.

5 UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z REKOMENDACJI I WNIOSKÓW ZAWARTYCH W AUDYCIE KRAJOBRAZOWYM LUB OKREŚLENIA PRZEZ AUDYT KRAJOBRAZOWY GRANIC KRAJOBRAZÓW PRIORYTETOWYCH

Województwo podlaskie nie posiada opracowanego i formalnie zatwierdzonego audytu krajobrazowego¹¹.

---

¹¹ W dniu 4 września 2018 r. Zarząd Województwa Podlaskiego podjął Uchwałę Nr 316/4634/2018 w sprawie przystąpienia do sporządzenia audytu krajobrazowego dla województwa podlaskiego.

6 UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z WARUNKÓW I JAKOŚCI ŻYCIA MIESZKAŃCÓW, W TYM OCHRONY ICH ZDROWIA

LICZBA LUDNOŚCI I GĘSTOŚĆ ZALUDNIENIA

Gminę Dobrzyniewo Duże ogółem zamieszkuje ponad 9 tys. osób, co stanowi ok. 6,2% ludności powiatu białostockiego. Zdecydowanie największy odsetek osób zamieszkuje Fasty (17,9%) oraz Dobrzyniewo Duże (16,7%) – ponad 1/3 ludności Gminy. Zdecydowanie najmniej zaludnione są Rybaki (0,2%), Nowosiółki (0,3%) i Kobuzie (0,4%).

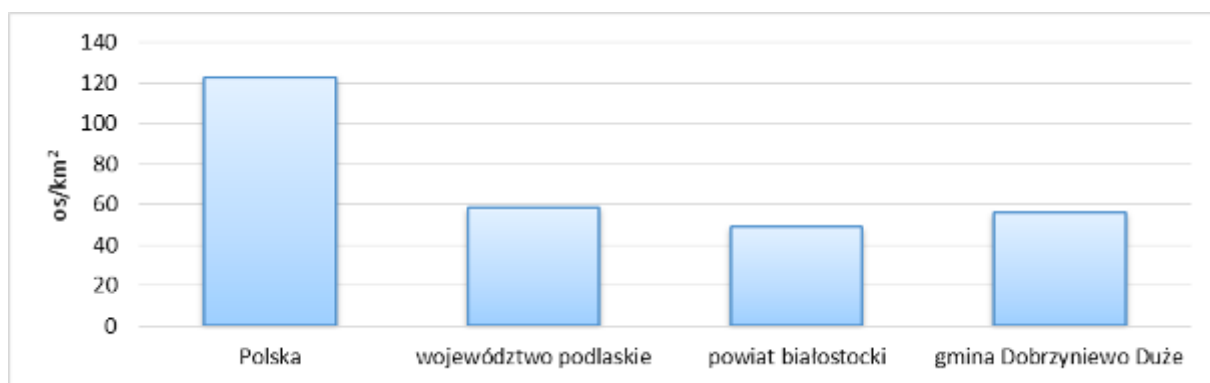
Tab. 5 Odsetek mieszkańców Gminy w podziale na sołectwa

MIEJSCOWOŚĆ	ODSETEK MIESZKAŃCÓW W GMINIE [%]
Bohdan	1,7
Borsukówka	2,7
Chraβόty	4,7
Dobrzyniewo Duże	16,7
Dobrzyniewo Fabryczne	3,5
Dobrzyniewo Kościelne	2,1
Fasty	17,9
Gnińa	4,6
Jaworówka	1,7
Kobuzie	0,4
Kopisk	1,7
Kozińce	3,2
Krynice	3,6
Kulikówka	1,7
Leńce	2,0
Letniki	3,6
Nowe Aleksandrowo	7,4
Nowosiółki	0,3
Obrubniki	2,6
Ogrodniki	2,4
Podleńce	2,0
Pogorzałki	7,4
Ponikła	3,0
Rybaki	0,2
Szaciły	1,3
Zalesie	1,5
RAZEM	100,0

Materiał źródłowy: dane Urzędu Gminy, stan na 31.12.2016 r.

Gęstość zaludnienia gminy Dobrzyniewo Duże wynosi 56 os/km² i jest:

- wyższa niż średnia dla powiatu białostockiego (49 os/km²),
- zbliżona do średniej dla województwa podlaskiego (59 os/km²),
- wyraźnie niższa niż średnia dla Polski (123 os/km²).

Ryc. 5 Gęstość zaludnienia Gminy, na tle powiatu, województwa i kraju

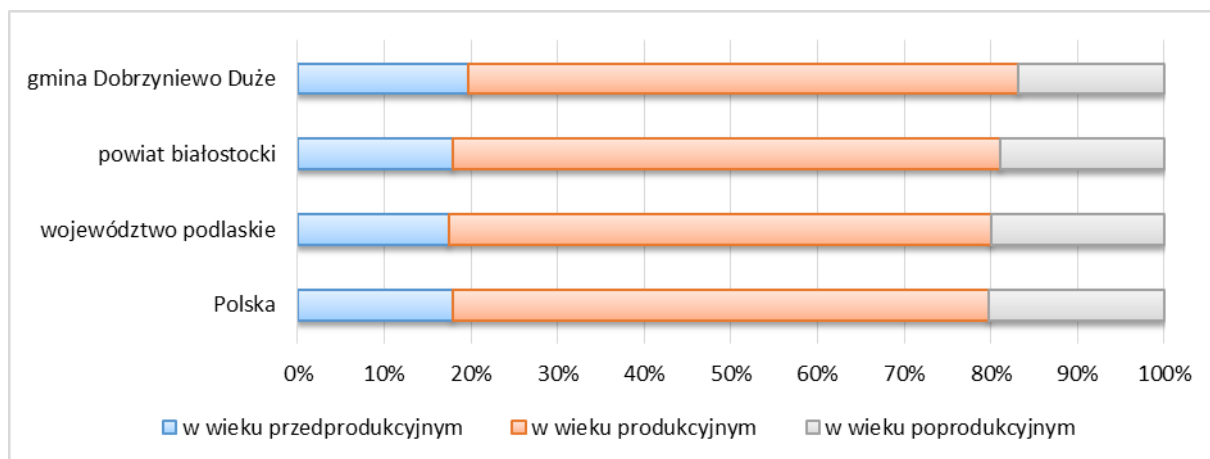
Materiał źródłowy: dane GUS, stan na 31.12.2016 r.

STRUKTURA PŁCI

W strukturze płci zaznacza się niewielka przewaga kobiet, których liczba wynosi 4 536, w stosunku do liczby 4 483 mężczyzn¹². Współczynnik feminizacji (tj. liczba kobiet przypadająca na 100 mężczyzn) wynosi zatem 101, co jest wartością niższą niż średnia dla Polski (107), województwa podlaskiego (105) i powiatu białostockiego (103)¹³.

STRUKTURA WIEKOWA LUDNOŚCI

W podziale na ekonomiczne grupy wieku dominuje ludność w wieku produkcyjnym, która stanowi 63,5% ogółu mieszkańców. Drugą grupę stanowi ludność w wieku przedprodukcyjnym, obejmująca 19,7%. Najmniej liczną grupę stanowi ludność w wieku poprodukcyjnym, której udział wynosi ok. 16,9%. W porównaniu ze wskaźnikami dla Polski, województwa i powiatu zaznacza się wyższy odsetek ludności w wieku produkcyjnym na terenie gminy Dobrzyńiewo Duże¹⁴.

Ryc. 6 Udział ekonomicznych grup wieku w Gminie na tle powiatu, województwa i kraju

Materiał źródłowy: dane GUS, stan na 31.12.2016 r.

¹² Materiał źródłowy: dane GUS – stan ludności: ludność wg grup wieku i płci, stan na 31.12.2016 r.

¹³ Materiał źródłowy: dane GUS – stan ludności: współczynnik feminizacji, stan na 31.12.2016 r.

¹⁴ Materiał źródłowy: dane GUS – stan ludności: udział ludności wg ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem, stan na 31.12.2016 r.

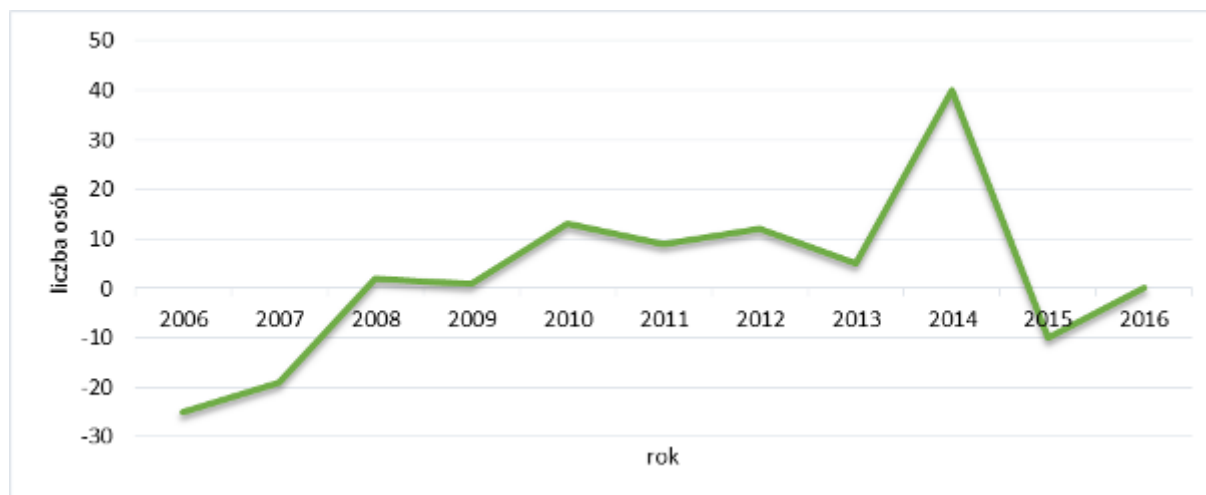
RUCH NATURALNY LUDNOŚCI

Na przestrzeni ostatniego dziesięciolecia wskaźnik przyrostu naturalnego w gminie Dobrzyńewo Duże przyjmował zmienne wartości. Najwyższą wartość osiągnął w 2014 r., kiedy wyniósł 40 osób, zaś najniższą w 2006 r., osiągając wartość -25 os. Średni przyrost naturalny na przestrzeni analizowanych lat wyniósł +2,5 os./rok, a zatem w ostatnim dziesięcioleciu liczba urodzeń w Gminie przewyższała liczbę zgonów¹⁵.

Tab. 6 Ruch naturalny ludności w Gminie w latach 2006-2016

RUCH NATURALNY WEDŁUG PŁCI												
ROK	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	ŚREDNIOROCZNIE W LATACH 2006-2016
URODZENIA ŻYWE [os.]												
Ogółem	71	61	86	89	103	106	90	82	103	76	79	86,0
Mężczyźni	38	36	49	51	53	52	44	45	59	39	39	45,9
Kobiety	33	25	37	38	50	54	46	37	44	37	40	40,1
ZGONY OGÓŁEM [os.]												
Ogółem	96	80	84	88	90	97	78	77	63	86	79	83,5
Mężczyźni	51	42	49	50	44	53	37	50	33	54	38	45,5
Kobiety	45	38	35	38	46	44	41	27	30	32	41	37,9
PRZYROST NATURALNY [os.]												
Ogółem	-25	-19	2	1	13	9	12	5	40	-10	0	2,5
Mężczyźni	-13	-6	0	1	9	-1	7	-5	26	-15	1	0,4
Kobiety	-12	-13	2	0	4	10	5	10	14	5	-1	2,2

Materiał źródłowy: dane GUS, stan na 31.12.2016 r.

Ryc. 7 Przyrost naturalny w Gminie w latach 2006-2016

Materiał źródłowy: dane GUS, stan na 31.12.2016 r.

MIGRACJE

Na przestrzeni ostatniego dziesięciolecia obserwowana jest stale dodatnia tendencja salda migracji w gminie Dobrzyńewo Duże, choć o zmiennym natężeniu. Relatywnie najwyższą wartość salda migracji zaobserwowano w latach 2016 (+131 os.) i 2007 (+130 os.). Średnie saldo migracji w analizowanych latach wyniosło +80,3 os./rok¹⁶.

¹⁵ Materiał źródłowy: dane GUS – urodzenia i zgony: ruch naturalny wg płci, stan na 31.12.2016 r.

¹⁶ Materiał źródłowy: dane GUS – migracje wewnętrzne i zagraniczne: migracje na pobyt stały gminne wg płci migrantów i kierunku (miasto, wieś), stan na 31.12.2016 r.

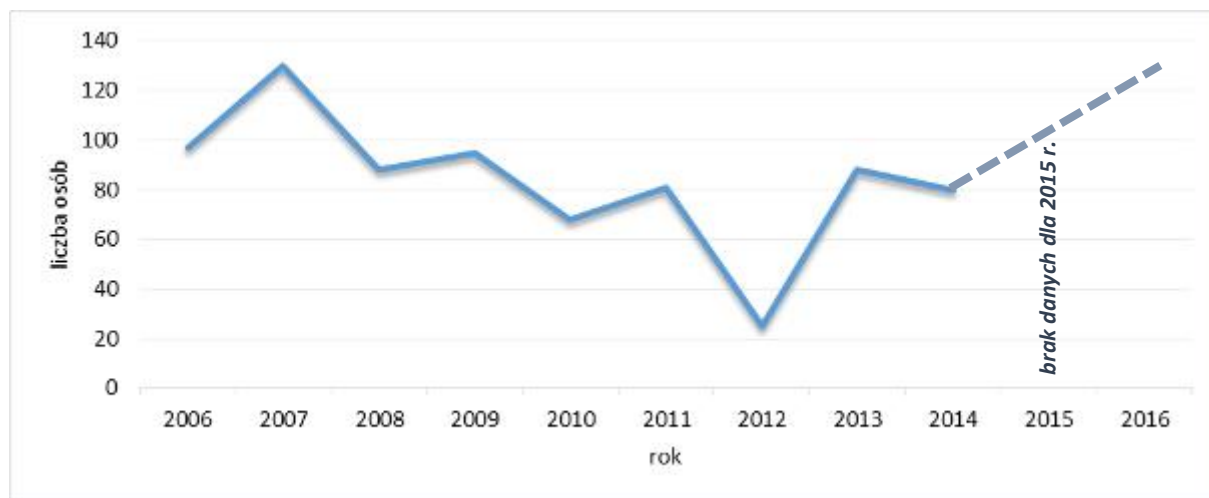
Charakterystycznym dla Gminy jest zjawisko imigracji z terenów miejskich (zameldowania z miast były wielokrotnie częstsze niż z terenów wiejskich), co świadczy o procesach suburbanizacji zachodzących w aglomeracji białostockiej.

Tab. 7 Migracje w Gminie w latach 2006-2016

MIGRACJE WEDŁUG KIERUNKÓW												
ROK	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	ŚREDNIOROCZNIE W LATACH 2006-2016
ZAMELDOWANIA												
Ogółem	163	212	160	175	140	169	127	154	150	bd*	221	151,9
Z miast	124	159	138	155	111	145	96	126	107	149	168	134,4
Ze wsi	38	48	20	20	29	22	29	28	41	20	50	31,4
Z zagranicy	1	5	2	0	0	2	2	0	2	bd*	3	1,5
WYMELDOWANIA												
Ogółem	1	5	2	0	0	2	2	0	2	bd*	3	71,6
Do miast	66	82	72	80	72	88	102	66	70	bd*	90	56,5
Na wieś	47	64	45	55	53	64	67	52	60	50	65	20,4
Za granicę	2	0	0	0	0	0	0	1	1	bd*	0	0,4
SALDO MIGRACJI												
Ogółem	97	130	88	95	68	81	25	88	80	bd*	131	80,3

*bd – brak danych, zgodnie z informacją GUS: wypełnienie pozycji jest niemożliwe lub niecelowe (w tym ze względu na wysoki błąd losowy próby w badaniach reprezentacyjnych, np. BAEL albo brak informacji porównywalnych)

Materiał źródłowy: dane GUS, stan na 31.12.2016 r.

Ryc. 8 Saldo migracji w Gminie w latach 2006-2016

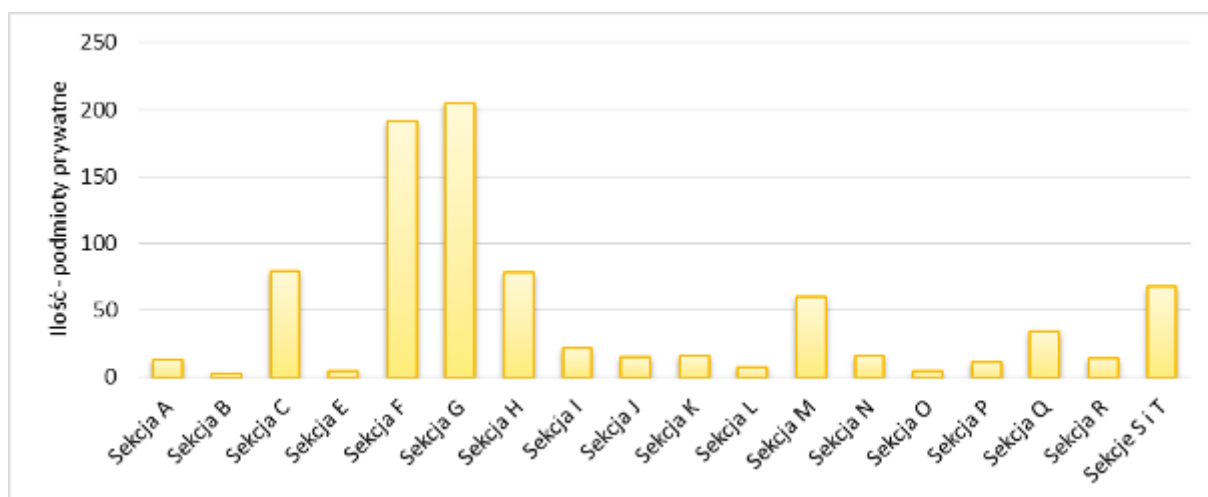
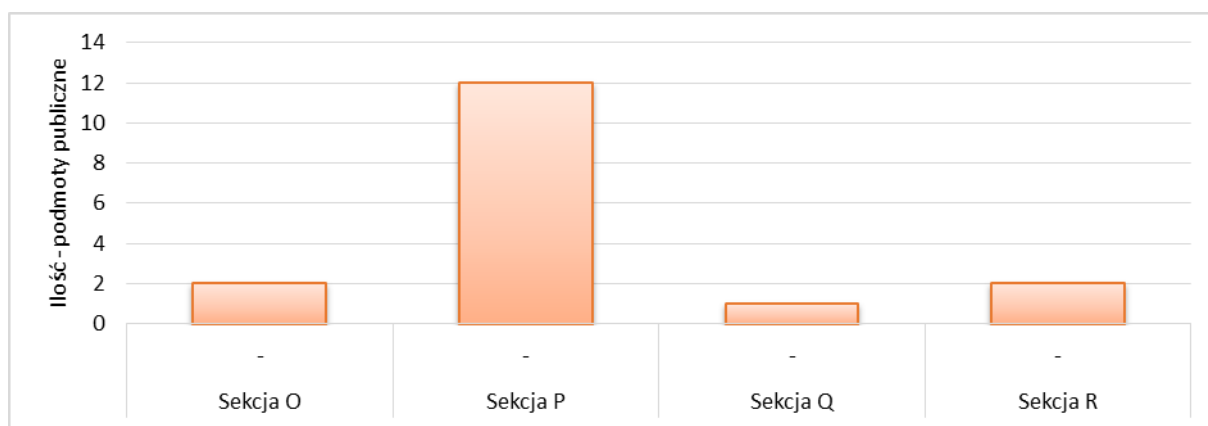
Materiał źródłowy: dane GUS, stan na 31.12.2016 r.

6.1 DZIAŁALNOŚĆ GOSPODARCZA

Na terenie Gminy funkcjonuje 856 podmiotów gospodarczych, w tym 829 podmiotów zatrudniających 0-9 os., 25 podmioty zatrudniające 10-49 os. i 2 podmioty zatrudniające 50-249 os.¹⁷

W sektorze publicznym zarejestrowanych jest 17 podmiotów, zaś w sektorze prywatnym 839. Zdecydowanie przeważa sekcja G (handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych – 205 podmiotów) oraz sekcja F (budownictwo – 191 podmiotów)¹⁸.

¹⁷ Materiał źródłowy: dane GUS – podmioty gospodarcze i przekształcenia własnościowe i strukturalne: podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON: podmioty wg klas wielkości, stan na 31.12.2016 r.

Ryc. 9 Podmioty gospodarcze wg sekcji działów PKD 2007 zarejestrowane na terenie Gminy

- Sekcja A – Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo
  - Sekcja B – Górnictwo i wydobywanie
  - Sekcja C – Przetwórstwo przemysłowe
  - Sekcja D – Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych
  - Sekcja E – Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją
  - Sekcja F – Budownictwo
  - Sekcja G – Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle
  - Sekcja H – Transport i gospodarka magazynowa
  - Sekcja I – Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi
  - Sekcja J – Informacja i komunikacja
  - Sekcja K – Działalność finansowa i ubezpieczeniowa
  - Sekcja L – Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości
  - Sekcja M – Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna
  - Sekcja N – Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca
  - Sekcja O – Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne
  - Sekcja P – Edukacja
  - Sekcja Q – Opieka zdrowotna i pomoc społeczna
  - Sekcja R – Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją
  - Sekcja S – Pozostała działalność usługowa
  - Sekcja T – Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby
  - Sekcja U – Organizacje i zespoły eksterytorialne
- Materiał źródłowy: dane GUS, stan na 31.12.2015 r.

¹⁸ Materiał źródłowy: dane GUS – podmioty gospodarcze i przekształcenia własnościowe i strukturalne: podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON: podmioty wg sekcji i działów PKD, stan na 31.12.2016 r.

Podstawowe wskaźniki dotyczące podmiotów gospodarki narodowej w gminie Dobrzyniewo Duże na tle powiatu białostockiego i województwa zaprezentowano w poniższej tabeli. Wyróżniają się przede wszystkim wyższe niż średnio w powiecie i województwie wskaźniki odnoszące się do ilości podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na liczbę mieszkańców, co świadczy o wysokim poziomie przedsiębiorczości skupionym w obszarze Gminy. Z kolei relatywnie niski jest udział podmiotów sektora kreatywnego¹⁹.

Tab. 8 Wskaźniki dotyczące podmiotów gospodarki narodowej w Gminie

WSKAŹNIK	GMINA DOBRZYNIĘWO DUŻE	POWIAT BIAŁOSTOCKI	WOJEWÓDZTWO PODLASKIE
	MIARA [szt. lub %]		
Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności	949	861	842
Jednostki nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na 10 tys. ludności	73	75	68
Jednostki wykreślone z rejestru REGON na 10 tys. ludności	78	67	60
Podmioty wpisane do rejestru na 1000 ludności	95	86	84
Podmioty na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym	149,5	136,3	134,3
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 1000 ludności	80	70	64
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 100 osób w wieku produkcyjnym	12,6	11,0	10,2
Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 1000 mieszkańców	2,11	2,86	3,42
Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców	21	29	34
Nowo zarejestrowane fundacje, stowarzyszenia, organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców	1	2	1
Podmioty nowo zarejestrowane na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym	114	118	109
Udział podmiotów wyrejestrowanych w ogólnej liczbie podmiotów wpisanych do rejestru REGON	8,2 %	7,8 %	7,1 %
Udział nowo zarejestrowanych podmiotów sektora medycznego w liczbie nowo zarejestrowanych podmiotów ogółem	3,08 %	4,85 %	5,57 %
Udział nowo zarejestrowanych podmiotów sektora kreatywnego w liczbie nowo zarejestrowanych podmiotów ogółem	1,54 %	5,31 %	6,08 %
Udział nowo zarejestrowanych podmiotów sektora przetwórstwa rolno-spożywczego w ogólnej liczbie nowo zarejestrowanych podmiotów ogółem	0,00 %	0,64 %	0,69 %

Materiał źródłowy: dane GUS, stan na 31.12.2016 r.

¹⁹ Materiał źródłowy: dane GUS – podmioty gospodarcze i przekształcenia własnościowe i strukturalne: podmioty gospodarki narodowej – wskaźniki: podmioty – wskaźniki, stan na 31.12.2016 r.

Najważniejsze przedsiębiorstwa koncentrują się w południowo-wschodniej części Gminy, w pobliżu miasta Białegostoku, w miejscowości Fasty, szczególnie w rejonie drogi krajowej nr 65, oraz w Dobrzyniewie Dużym. Należą do nich zakłady usługowe lub produkcyjno-usługowe zajmujące się:

- sprzedażą akcesoriów meblowych (Fasty, ul. Szosa Knyszyńska),
- budownictwem drogowym i sprzedażą materiałów budowlanych (Fasty, ul. Szosa Knyszyńska)
- rynkiem hurtowym rolno-spożywczym (Fasty, ul. Szosa Knyszyńska),
- sprzedażą sprzętu niezbędnego do obsługi sieci kanalizacyjnej (Fasty, ul. Szosa Knyszyńska),
- produkcją i dostawą rozwiązań i stalowych materiałów budowlanych (Fasty, ul. Szosa Knyszyńska),
- hurtem materiałów budowlanych (Fasty, ul. Szosa Knyszyńska),
- usługami hotelowymi (Fasty, ul. Dobrzyniewska),
- przedsiębiorstwo budowlano-drogowe (Fasty, ul. Dobrzyniewska),
- produkcją i dystrybucją auto akcesoriów (Fasty, ul. Skrajna),
- produkcją mebli biurowych i hotelowych oraz wyposażenia biura (Dobrzyniewo Duże, ul. Szkolna),
- spółdzielnia usług rolniczych (Dobrzyniewo Duże, ul. Białostocka)
- stacja demontażu pojazdów (Dobrzyniewo Duże, ul. Białostocka),

Ponadto, stosunkowo istotnymi w skali Gminy są zakłady mechaniki pojazdowej, sklepy spożywcze i stacja paliw.

6.2 PRACUJĄCY

Na terenie gminy Dobrzyniewo Duże liczba pracujących wynosi 642 os., z czego zdecydowaną większość stanowiły mężczyźni – 384, wobec 258 kobiet. Obserwowana jest zdecydowana tendencja wzrostowa pracujących ogółem, a także w podziale na płeć.²⁰

Tab. 9 Struktura osób pracujących na terenie Gminy w latach 2005-2015

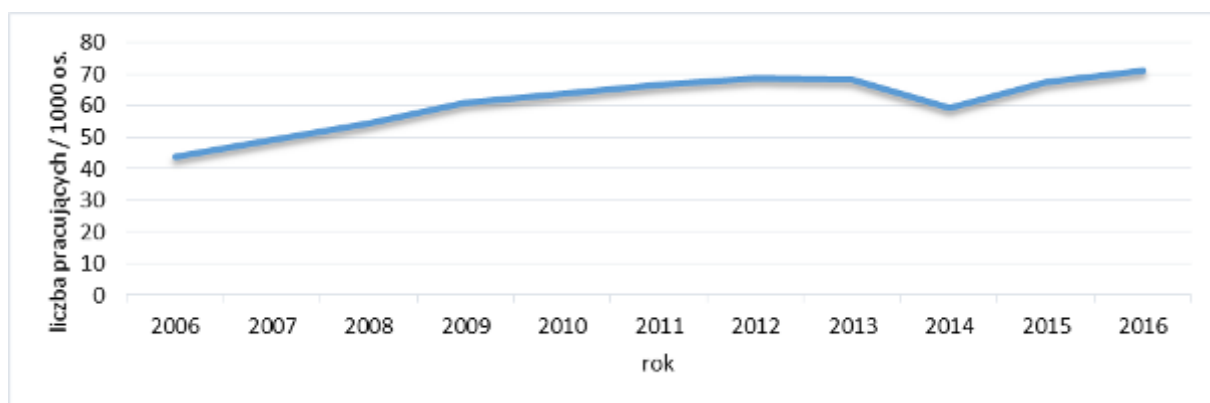
PŁEĆ/ROK	PRACUJĄCY [os.]										
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Mężczyźni	177	209	239	296	319	334	338	350	283	351	384
Kobiety	172	189	208	209	223	238	253	244	239	250	258
Ogółem	349	398	447	505	542	572	591	594	522	601	642

Materiał źródłowy: dane GUS, stan na 31.12.2015 r.

Jednocześnie wzrasta wskaźnik liczby osób pracujących przypadających na 1000 mieszkańców. W 2006 r. były to 44 os./1000 mieszkańców, podczas gdy w 2016 r. wskaźnik wzrósł do 71 os./1000 mieszkańców²¹.

²⁰ Materiał źródłowy: dane GUS – rynek pracy: pracujący wg innego podziału niż PKD: pracujący w gminach wg płci, stan na 31.12.2016 r.

²¹ Materiał źródłowy: dane GUS – rynek pracy: pracujący wg innego podziału niż PKD: pracujący na 1000 ludności, stan na 31.12.2016 r.

Ryc. 10 Pracujący na 1000 mieszkańców w Gminie w latach 2006-2016

Materiał źródłowy: dane GUS, stan na 31.12.2016 r.

6.3 BEZROBOCIE

Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym wynosi ok. 5%, przy czym bezrobocie wśród mężczyzn to ok. 5,2%, a wśród kobiet ok. 4,7%. Zarejestrowanych bezrobotnych było 284 os., z czego 159 os. stanowili mężczyźni, a 125 os. kobiety²².

Tab. 10 Liczba bezrobotnych na terenie Gminy w latach 2006-2016

LICZBA ZAREJSTROWANYCH BEZROBOTNYCH [os.]											
PŁEĆ/ROK	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Ogółem	317	238	231	314	374	382	400	448	373	330	284
Mężczyźni	161	123	134	190	216	197	236	257	209	189	159
Kobiety	156	115	97	124	158	185	164	191	164	141	125

Materiał źródłowy: dane GUS, stan na 31.12.2015 r.

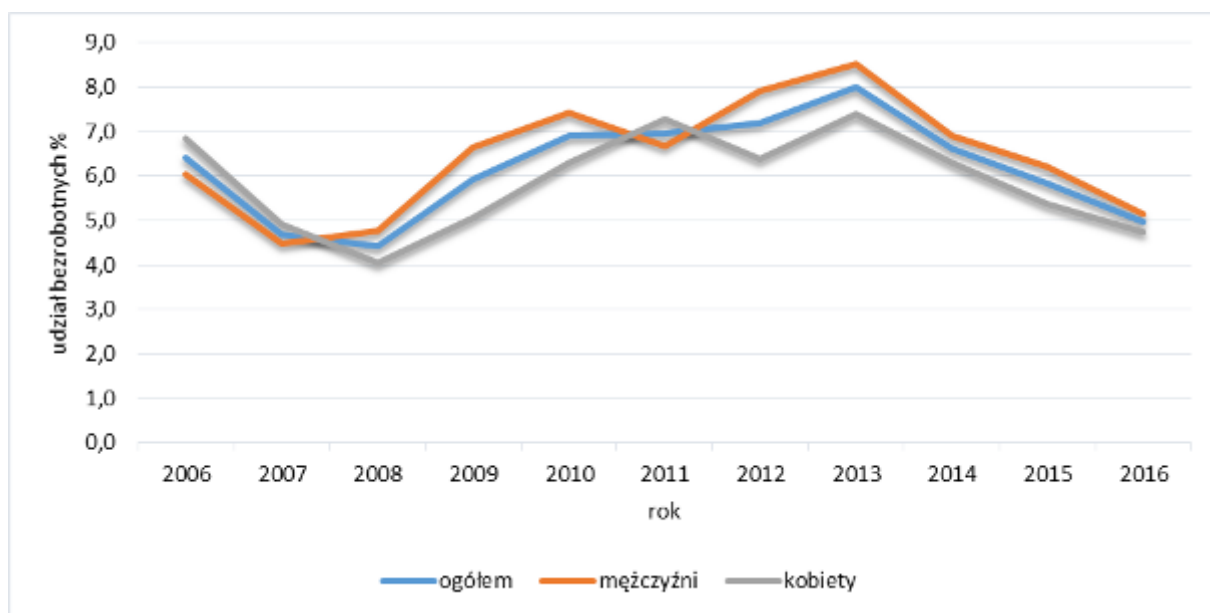
Na przestrzeni ostatniego dziesięciolecia obserwuje się spadek bezrobocia w gminie Dobrzyńowo Duże – liczba zarejestrowanych bezrobotnych spadła w okresie 2006-2016 o 33 os ok. (udział bezrobotnych zmalał z poziomu ok. 6,4% w 2006 r. do ok. 5,0% w 2016 r.). Najwyższą ilość bezrobotnych zanotowano w 2013 r. – 448 os. (8% ludności w wieku produkcyjnym).

Tab. 11 Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w Gminie w latach 2006-2016

UDZIAŁ BEZROBOTNYCH ZAREJSTROWANYCH W LICZBIE LUDNOŚCI W WIEKU PRODUKCYJNYM [%]											
PŁEĆ/ROK	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Ogółem	6,4	4,7	4,4	5,9	6,9	6,9	7,2	8,0	6,6	5,8	5,0
Mężczyźni	6,0	4,5	4,8	6,6	7,4	6,7	7,9	8,5	6,9	6,2	5,2
Kobiety	6,8	4,9	4,0	5,1	6,3	7,3	6,4	7,4	6,3	5,4	4,7

Materiał źródłowy: dane GUS, stan na 31.12.2015 r.

²² Materiał źródłowy: dane GUS – rynek pracy: bezrobocie rejestrowane: bezrobotni zarejestrowani wg płci w gminach oraz udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym wg płci, stan na 31.12.2016 r.

Ryc. 11 Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w Gminie w latach 2006-2016

Materiał źródłowy: dane GUS, stan na 31.12.2016 r.

6.4 MIESZKALNICTWO

Na terenie gminy Dobrzyniewo Duże funkcjonuje łącznie 2 762 budynków mieszkalnych, zaś samych mieszkań 2 971. Podstawowe wskaźniki zasobów mieszkaniowych prezentują się następująco:²³

- całkowita powierzchnia użytkowa mieszkań w Gminie: 309 758 m²;
- przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania: 104,3 m²;
- przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę: 34,3 m²;
- mieszkania na 1000 mieszkańców: 329,4 szt.;
- przeciętna liczba osób na 1 mieszkanie: 3,04 os.

W odniesieniu do struktury wyposażenia mieszkań w instalacje komunalne, na terenie Gminy występują 2 692 mieszkania zasobne w instalację wodociągową, 2 486 mieszkań wyposażonych w ustęp spłukiwany, 2 378 mieszkań wyposażonych w łazienkę oraz 2 097 mieszkań z centralnym ogrzewaniem. Udział mieszkań zasobnych w poszczególne instalacje w stosunku do ogółu mieszkań w Gminie jest następujący:²⁴

- mieszkania z instalacją wodociągową – 90,6%;
- mieszkania wyposażone w łazienkę – 80,0%;
- mieszkania z centralnym ogrzewaniem – 70,6%.

6.5 OŚWIATA

Na terenie gminy Dobrzyniewo Duże funkcjonują następujące placówki oświatowe:

- Zespół Szkolno-Przedszkolny w Dobrzyniewie Dużym;
- Zespół Szkolno-Przedszkolny w Fastach;
- Szkoła Podstawowa w Odrubnikach;

²³ Materiał źródłowy: dane GUS – gospodarka mieszkaniowa i komunalna: zasoby mieszkaniowe: budynki mieszkalne oraz zasoby mieszkaniowe oraz zasoby mieszkaniowe - wskaźniki, stan na 31.12.2016 r.

²⁴ Materiał źródłowy: dane GUS – gospodarka mieszkaniowa i komunalna: zasoby mieszkaniowe: mieszkania wyposażone w instalacje - w % ogółu mieszkań oraz mieszkania wyposażone w instalacje techniczno-sanitarne- wskaźniki, stan na 31.12.2016 r.

- Zespół Szkolno-Przedszkolny w Nowym Aleksandrowie;
- Szkoła Podstawowa w Pogorzałkach.

Według danych GUS z 2016 roku na terenie gminy Dobrzyniewo Duże do oddziałów przedszkolnych uczęszczało 214 dzieci, do szkół podstawowych 519 dzieci, zaś do gimnazjów 196 dzieci.. Współczynnik skolaryzacji brutto, według danych GUS z 2016 roku, wynosi odpowiednio 83,84% dla szkół podstawowych i 69,01% dla szkół gimnazjalnych. Stopa skolaryzacji to odsetek osób uczących się obliczany w stosunku do liczby ludności w określonym przedziale wiekowym, według podziału na odpowiednie etapy kształcenia.

6.6 OCHRONA ZDROWIA I POMOC SPOŁECZNA

Na terenie gminy Dobrzyniewo Duże z kategorii obiektów związanych z ochroną zdrowia funkcjonuje pięć przychodni lekarskich. Na terenie gminy znajduje się 3 apteki. Poza gminą Dobrzyniewo Duże najbliższe przychodnie i apteki znajdują się Białymstoku. W zakresie opinii społecznej na terenie gminy działa Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej. Według danych GUS z 2016 roku z opieki społecznej skorzystały 693 osoby.

6.7 BEZPIECZEŃSTWO PUBLICZNE

Zadania w zakresie bezpieczeństwa publicznego, porządku i opieki nad bezpieczeństwem ludzi i ich mienia sprawuje Komisariat Policji w Dobrzyniewie Dużym.

6.8 OCHRONA PRZECIWPOŻAROWA

Na terenie gminy Dobrzyniewo Duże, zadania w zakresie bezpieczeństwa przeciwpożarowego, realizują jednostki Ochotniczej Straży Pożarnej, wyposażone są w podstawowy sprzęt ratownictwa przeciwpożarowego, w tym:

- OSP Dobrzyniewo Duże;
- OSP Pogorzałki;
- OSP Kozińce;
- OSP Letniki.

6.9 KULTURA

W zakresie usług/obiektów z dziedziny kultury na terenie gminy Dobrzyniewo Duże istnieją następujące placówki:

- Gminne Centrum Kultury w Dobrzyniewie Dużym;
- Wiejskie Domy Kultury w Pogorzałkach, Kozińcach i Nowym Aleksandrowie;
- Świetlice wiejskie w Jaworówce, Borsukówce, Gniłej, Letnikach, Ponikłej, Obrubnikach, Dobrzyniewie Kościelnym i Krynicach;
- Gminna Biblioteka Publiczna w Dobrzyniewie Dużym, której łączny księgozbiór w 1999 roku wynosił 51800 woluminów (6302 woluminy na 1000 ludności);
- Miejsce pamięci w postaci cmentarza we wsi Fasty Kolonia
- Kościoły i miejsca kultu w Dobrzyniewie Kościelnym, Fastach (kościół i cerkiew), Kopisku, Pogorzałkach i Kozińcach.

Baza turystyczno-sportowa przedstawia się następująco:

- Hotel we wsi Fasty;
- Ośrodek wypoczynkowy (baza Towarzystwa Przyjaciół Dzieci) we wsi Zalesie;
- Gminny ośrodek sportowy w Dobrzyniewie Dużym składający się z hali sportowej, stadionu i boisk pomocniczych w Dobrzyniewie Dużym;
- Boisko wielofunkcyjne Orlik w Nowym Aleksandrowie.

Na terenie Gminy znajdują się następujące obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków:

- Rzymskokatolicki kościół parafialny p.w. ZNMP wraz z cmentarzem przykościelnym i dzwonnica znajdujący się w Dobrzyniewie Kościelnym
- zamknięty (stary) cmentarz grzebalny w Dobrzyniewie Kościelnym
- cerkiew prawosławna p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego w Fastach,
- cerkiew cmentarna Św. Michała Archanioła wraz z cmentarzem grzebalnym w Fastach
- zabytkowa kaplica w Pogorzałkach obok kościoła parafialnego
- stanowisko archeologiczne w Rybakach (osada z epoki kamienia – brązu)

Na terenie Gminy znajduje się również duża ilość obiektów o wartościach kulturowych nie wpisanych do rejestru zabytków, a są to głównie budynki z I-ej połowy XX wieku, cmentarze oraz stanowiska archeologiczne.

7 UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z ZAGROŻENIA BEZPIECZEŃSTWA LUDNOŚCI I JEJ MIENIA

7.1 ZAGROŻENIA ZALEWOWE

W południowej części gminy Dobrzyniewo Duże, w dolinach rzecznych Narwi oraz Supraśli z Białą wyznaczony został obszar szczególnego zagrożenia powodzią. Uwarunkowania wynikające z wymagań dotyczących ochrony przeciwpowodziowej opisano w dalszej części (rozdział 16).

Główne, naturalne przyczyny powodzi to:

- długotrwałe opady atmosferyczne lub krótkotrwałe opady o bardzo wysokiej intensywności;
- gwałtowne topnienie śniegu.

Przyczyny wywołane działalnością człowieka to:

- awarie i katastrofy urządzeń i budowli hydrotechnicznych, stanowiących osłony przeciwpowodziowe;
- nadmierny spływ wód powierzchniowych do odbiorników nieprzystosowanych do tego zjawiska, wywołany uszczelnieniem dużych obszarów zurbanizowanych;
- regulacja rzek prowadzona bez należytej oceny jej skutków.

Powodzie mogą powodować duże straty materialne (zniszczenia lub uszkodzenia budynków i infrastruktury, zniszczenia pól uprawnych i pastwisk, uszkodzenia roślin). W przypadku terenów zabudowy mieszkaniowej usytuowanych w zasięgu wód powodziowych, zagrożone jest również bezpieczeństwo i mienie zamieszkałej tam ludności.

Poza zagrożeniem powodziowym, w granicach gminy Dobrzyniewo Duże może dochodzić do zjawiska podtapiania terenu. Potencjalnie narażone są tereny z płytko zalegającą wodą gruntową, zagłębienia terenu oraz obszary położone w dnach dolin rzecznych. Zjawisko to może być spowodowane przede wszystkim przez opady atmosferyczne lub gwałtowne topnienie dużej ilości pokrywy śnieżnej. Podtopienia mogą również wystąpić na skutek wahań poziomu wody gruntowej. W większości przypadków cykliczne, najczęściej wiosenne, podwyższone stany wód nie powodują strat gospodarczych z uwagi na fakt, że są to tereny wykorzystywane jako ekstensywne użytki zielone. Relatywnie najbardziej narażone na zjawisko podtopień (od wód gruntowych) są obszary w południowo części gminy, w dolinie Narwi oraz dolinie Supraśli i Białej, co uwarunkowane jest ukształtowaniem terenu, warunkami podłoża i położeniem zwierciadła wody podziemnej blisko powierzchni terenu.

7.2 ZAGROŻENIA RUCHAMI MASOWYMI

Z uwagi na charakter rzeźby terenu, w tym zróżnicowanie form geomorfologicznych w granicach Gminy klasy spadków terenowych są zróżnicowane. Występują zarówno powierzchnie płaskie lub lekko faliste (wierzchowiny wysoczyzn morenowych, równiny sandrowe, płaskodenne dna dolin rzecznych), jak i powierzchnie urozmaicone (niektóre wzgórza morenowe i zespoły pagórków kemowych). W obszarach urozmaiconych występują tereny zagrożone ruchami masowymi ziemi.

Uwarunkowania wynikające z występowania terenów naturalnych zagrożeń geologicznych opisano w dalszej części.

7.3 ZAGROŻENIA ZANIECZYSZCZENIEM POWIETRZA ATMOSFERYCZNEGO

Do najważniejszych, potencjalnych źródeł zanieczyszczeń powietrza w gminie Dobrzyniewo Duże należy zaliczyć:

- źródła naturalne, związane z procesami i zagrożeniami przyrodniczymi takimi jak np. pożary lasów, wycieki z terenów bagiennych (m.in. metanu), erozję gleb, pylenie z terenów zielonych;
- źródła antropogeniczne związane z działalnością człowieka, tzn.:
  - emisja punktowa, związana z energetycznym spalaniem paliw i procesami technologicznymi, odprowadzającymi substancje do powietrza emitorem w sposób zorganizowany (przy czym na terenie Gminy nie są zlokalizowane zakłady szczególnie uciążliwe dla środowiska);
  - emisja liniowa, związana z transportem samochodowym i emisją spalin, uzależniona od charakterystyki ruchu, rodzaju pojazdów i stosowanego w nich paliwa oraz rodzaju i jakości nawierzchni tras (na terenie gminy Dobrzyniewo Duże najbardziej zagrożone emisją liniową są tereny mieszkaniowe, przez które przebiegają szlaki komunikacyjne, zwłaszcza ponadlokalne; w kontekście Gminy źródłem największej emisji zanieczyszczeń jest droga krajowa nr 65, w mniejszym stopniu drogi powiatowe i gminne; droga krajowa nr 8 z uwagi na swój przebieg oraz leśne otoczenie nie odgrywa znaczącej roli w rozprzestrzenianiu zanieczyszczeń komunikacyjnych na terenie Gminy);
  - emisja powierzchniowa, związana z emisją z indywidualnego ogrzewania mieszkań i budynków w sektorze komunalno-bytowym, na którą najbardziej narażone są tereny zwartej zabudowy, o niskim stopniu przewietrzania, zwłaszcza niepodłączone do gazu sieciowego.
  - napływ zanieczyszczeń atmosferycznych z terenów sąsiednich, zwłaszcza miasta Białegostoku.

7.4 ZAGROŻENIA HAŁASEM

Hałas jest specyficznym czynnikiem zanieczyszczającym środowisko, charakteryzującym się mnogością źródeł i powszechnością występowania we wszystkich środowiskach biosfery. W warunkach gminy Dobrzyniewo Duże do głównych, potencjalnych źródeł pogarszania klimatu akustycznego należy zaliczyć:

- hałas komunikacyjny (drogowy i kolejowy) – oddziałujący w coraz większym stopniu na środowisko i zdrowie ludności, z uwagi na sukcesywny wzrost liczny środków transportu. Hałas ten powodowany jest ruch pojazdów silnikowych poruszających się po drogach, zwłaszcza po drogach charakteryzujących się największym nasileniem ruchu drogowego w Gminie, tzn. na drodze krajowej nr 65. Trasa ta stanowi zarówno ciąg tranzytowy, jak obsługuje ruchu lokalny wewnętrzny (wsie gminne) i zewnętrzny (gmina – Białystok). W zdecydowanie mniejszym stopniu jakość klimatu akustycznego pogarszają drogi powiatowe i gminne. Z uwagi na przebieg i leśne otoczenie, na warunki akustyczne nie oddziałuje droga krajowa nr 8. Incydentalny i okresowy hałas komunikacyjny związany jest z przebiegiem linii kolejowej Białystok-Ełk.
- hałas przemysłowy, usługowy i komunalny – powoduje go przede wszystkim praca maszyn i instalacji wykorzystywanych w działalności produkcyjnej (m.in. instalacje wentylacji ogólnej, odpylania i odwiórowania, sprężarki, chłodnie, maszyny tartaczne, maszyny stolarskie, maszyny do plastycznej obróbki metalu, maszyny budowlane, węzły betoniarskie, sieczkarnie, specjalistyczne linie technologiczne, transport wewnątrzzakładowy, urządzenia nagłaśniające), a także restauracje kluby i inne obiekty realizujące funkcje gastronomiczno-rozrywkowe. W skali gminnej najistotniejszym rejonem potencjalnego zagrożenia hałasem jest strefa podmiejska Białego stoku, w tym okolice wsi Fasty;
- hałas rolniczy – pochodzący z działalności rolniczej, powoduje go przede wszystkim praca maszyn rolniczych, które stanowią jedynie lokalne i okresowe uciążliwości akustyczne.

7.5 ZAGROŻENIA ZWIĄZANE Z PROMIENIOWANIEM ELEKTROMAGNETYCZNYM

Źródłem promieniowania jest każde urządzenie (każda instalacja), w którym następuje przepływ prądu np. sieci energetyczne, w tym linie wysokiego napięcia, stacje radiowe i telewizyjne, stacje bazowe i telefony telefonii komórkowej, radiotelefony, CB-radio, urządzenia radiowo-nawigacyjne, urządzenia elektryczne wykorzystywane w domu, itp. Znaczące oddziaływanie na środowisko pól elektromagnetycznych występuje:

- w paśmie 50 Hz od sieci i urządzeń energetycznych;
- w paśmie od 300 MHz do 40 000 MHz od urządzeń radiokomunikacyjnych, radiolokacyjnych i radionawigacyjnych (największy udział mają stacje bazowe telefonii komórkowej ze swoimi antenami sektorowymi i antenami radiolinii; antena sektorowa służy do komunikacji z telefonem komórkowym, natomiast antena radiolinii służy do komunikacji między stacjami bazowymi).

Na terenie gminy Dobrzyniewo Duże źródłami promieniowania elektromagnetycznego niejonizującego są zwłaszcza:

- linia energetyczna wysokiego napięcia 110kV relacji Białystok-Knyszyn,
- linia energetyczna wysokiego napięcia 110kV relacji Białystok-Jezewo,
- radiowo telewizyjne centrum nadawcze (RTCN Białystok/Krynice),
- stacje bazowe telefonii komórkowej (GSM).

7.6 POŻARY LASÓW I ZAGROŻENIA MIEJSCOWE

Ponad 1/3 powierzchni Gminy pokryta jest gruntami leśnymi, zadrzewionymi oraz zakrzewionymi. Niebezpieczeństwo wystąpienia pożarów leśnych jest zatem stosunkowo wysokie. Do głównych, potencjalnych przyczyn pożarów należy zaliczyć:

- nieostrożność osób dorosłych przy posługiwaniu się ogniem otwartym, w tym papierosy, zapałki;
- nieprawidłowa eksploatacja urządzeń ogrzewczych i instalacji;
- wady środków transportu oraz niezachowanie zasad bezpieczeństwa środków transportu;
- wyładowania atmosferyczne lub inne ekstremalne zjawiska pogodowe jak huragany i silne wiatry;
- podpalenia;
- nietypowe zachowania się zwierząt, owadów stwarzające zagrożenie.

7.7 NADZWYCZAJNE ZAGROŻENIA ANTROPOGENICZNE, W TYM ZAGROŻENIA POWAŻNĄ AWARIĄ

Na terenie gminy Dobrzyniewo Duże nie znajdują się zakłady zakwalifikowane jako potencjalni sprawcy poważnych awarii przemysłowych (zakłady o dużym ryzyku ZDR, zakłady o zwiększonym ryzyku ZZR, zakłady pozostałe PSPA)²⁵. Niemniej, występujące w obszarze Gminy zakłady produkcyjne są narażone, jak każdy zakład tego typu, na wystąpienie zdarzeń losowych, np. awarii sprzętu, pożarów itp.

Ponadto w obszarze Gminy zagrożenie wystąpienie awarii jest związane z funkcjonowaniem sieci infrastruktury, zwłaszcza sieci gazowej średniego ciśnienia oraz ponadlokalnych szlaków komunikacyjnych (zwłaszcza drogi krajowe), jako potencjalne trasy przewozu substancji niebezpiecznych.

²⁵ Materiał źródłowy: Rejestr Komendy Wojewódzkiej PSP.

8 UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z POTRZEB I MOŻLIWOŚCI ROZWOJU GMINY ²⁶

8.1 ANALIZA EKONOMICZNA

ROLNICTWO

Przestrzenie rolnicze zajmują ponad połowę powierzchni gminy Dobrzyńewo Duże (ok. 58%). Zbliżony jest udział gruntów ornych i użytków zielonych (łąk i pastwisk)²⁷.

O przydatności rolniczej gleb decydują tzw. kompleksy przydatności rolniczej gleb. Na terenie Gminy wykształciły się głównie gleby o przeciętnych warunkach dla produkcji rolniczej, choć występują także grunty o wysokiej przydatności agroekologicznej (kompleksy gruntów ornych: pszennych dobrych, pszennych wadliwych oraz żytnich bardzo dobrych/pszenno-żytnich). Pod względem bonitacyjnym największy udział mają gleby IV oraz gleby V klasy (odpowiednio ok. 45% i 35% wszystkich gruntów rolnych w Gminie). Udział gruntów wysokiej jakości klas bonitacyjnych (II i III) wynosi poniżej 3% (por. rozdz. 3.9).

Dane Powszechnych Spisów Rolnych wskazują, że liczba gospodarstw rolnych w gminie Dobrzyńewo Duże spada: w 2002 roku było ich 1 701, a w 2010 roku było 1 286 gospodarstw rolnych (spadek o ok. 25%). Struktura wielkościowa gospodarstw rolnych w Gminie przedstawia się następująco²⁸:

- gospodarstwa do 1 ha włącznie: 285,
- gospodarstwa 1 - 5 ha: 547,
- gospodarstwa 5 - 10 ha: 262,
- gospodarstwa 10 -15 ha: 92,
- gospodarstwa 15 ha i więcej: 100.

Ponadto, obserwuje się stopniowy spadek znaczenia rolnictwa jako ekonomicznej funkcji Gminy. Ponadto, niewielka część ludności utrzymuje się wyłącznie z rolnictwa – większość traktuje rolnictwo jako zajęcie dodatkowe, uzupełniające.

Konkluzja:

Biorąc pod uwagę przeciętne warunki agroekologiczne rozwoju rolnictwa, oraz obserwowany trend spadkowy w ilości gospodarstw rolnych i ekonomicznego znaczenia rolnictwa w Gminie, przewiduje się dalszy, sukcesywny spadek liczby ludności zajmującej się gospodarką rolną, a co za tym idzie stopniowe przechodzenie z działalności rolniczej na nierolniczą. Zjawisko to będzie miało przełożenie na zapotrzebowanie społeczeństwa na nowe tereny usługowe lub produkcyjne.

²⁶ Przedstawione w niniejszym rozdziale analizy, szacunki i prognozy, w tym zastosowane metodologie, oparto m.in. o materiały informacyjne Ministerstwa Infrastruktury i Budownictwa (MIB), w tym materiały szkoleniowe :

– *Bilansowanie terenów przeznaczonych pod zabudowę według obowiązujących przepisów*; przedstawienie wybranych przykładów, MIB, Instytut Rozwoju Miast w Krakowie, listopad 2016;

– Określenie potrzebnej, całkowitej chłonności obszarów zainwestowania gminy, MIB, Instytut Rozwoju Miast w Krakowie, listopad 2016;

– Określenie chłonności obszarów istniejącej zabudowy i obszarów przeznaczonych do zabudowy w planach miejscowych, MIB, Instytut Rozwoju Miast w Krakowie, listopad 2016;

– Określenie potrzeb w zakresie wyznaczenia nowych obszarów rozwojowych, MIB, Instytut Rozwoju Miast w Krakowie, listopad 2016;

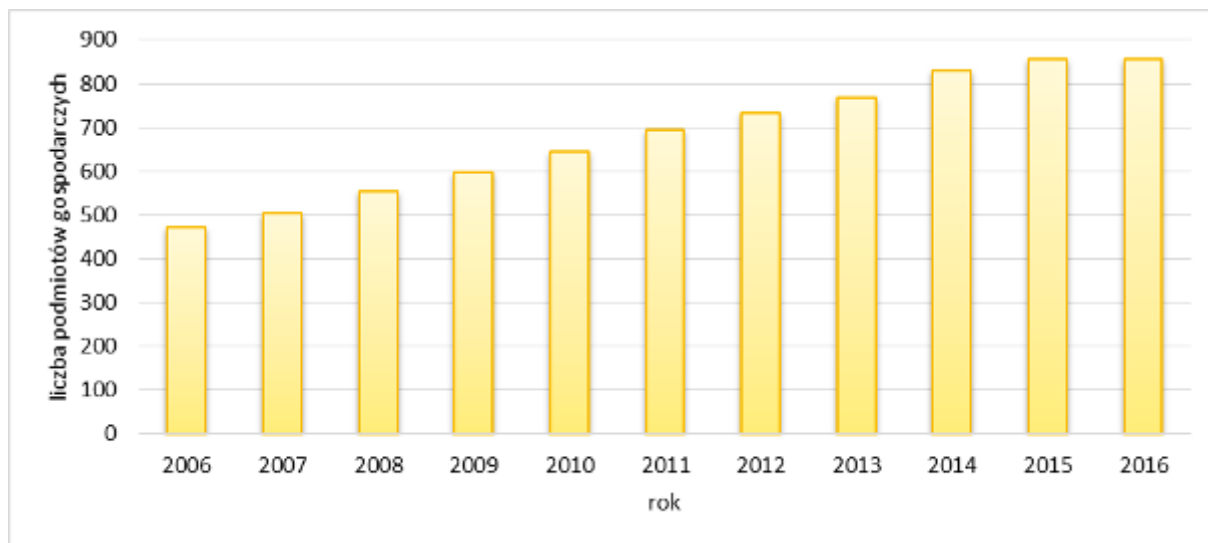
– Propozycje dotyczące ogólnych zasad bilansowania terenów przeznaczonych do zabudowy, MIB, Instytut Rozwoju Miast w Krakowie, listopad 2016;

²⁷ Materiał źródłowy: dane GUS – podział terytorialny: powierzchnia geodezyjna kraju według kierunków wykorzystania, stan na 31.12.2016 r.

²⁸ Materiał źródłowy: dane GUS – powszechne spisy rolne: PSR 2002 – PSR wg siedziby gospodarstwa: gospodarstwa wg rodzaju oraz PSR 2010 - wg siedziby gospodarstwa: gospodarstwa rolne wg grup obszarowych użytków rolnych, stan na 31.12.2016 r.

DZIAŁALNOŚĆ GOSPODARCZA

Na terenie gminy Dobrzyniewo Duże funkcjonuje 856 podmiotów gospodarczych (por. rozdz. 6.2.). Na przestrzeni ostatniego dziesięciolecia obserwuje się sukcesywny wzrost ich liczebności, z 472 w 2006 r. do 856 w 2016, tj. wzrost o ok. 81%.²⁹

Ryc. 12 Podmioty gospodarcze zarejestrowane na terenie Gminy w latach 2006-2016

Materiał źródłowy: dane GUS, stan na 31.12.2016 r.

W przeliczeniu na 10 tys. osób w wieku produkcyjnych na terenie Gminy znajduje się ok. 949 podmiotów gospodarczych, podczas gdy w województwie podlaskim jest to ok. 861 podmiotów, a średnio w powiecie białostockim ok. 842 podmiotów gospodarczych.³⁰ Wyższe niż średnio w powiecie i województwie wskaźniki odnoszące się do ilości podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na liczbę mieszkańców, świadczą o relatywnie wysokim poziomie przedsiębiorczości skupionym w obszarze gminy Dobrzyniewo Duże.

Najważniejsze przedsiębiorstwa koncentrują się w południowo-wschodniej części Gminy, w pobliżu miasta Białegostoku, w miejscowości Fasty, szczególnie w rejonie drogi krajowej nr 65, oraz w Dobrzyniewie Dużym (por. rozdz. 6.2.).

Na podstawie obserwowanej tendencji można przypuszczać, że w przyszłości liczba podmiotów gospodarczych będzie w dalszym ciągu sukcesywnie wzrastać.

Konkluzja:

Zakładając rozwój przedsiębiorczości w Gminie, należy spodziewać się wzrastającego zapotrzebowania na tereny rozwojowe, w tym związanego z potrzebą zaspokajania potrzeb gospodarczych (tereny usługowe, produkcyjne) i pośrednio potrzeb mieszkaniowych.

Szansą na zwiększenie dynamiki rozwoju przedsiębiorczości w Gminie są nie tylko czynniki ekonomiczne, ale jest nią również stymulowanie branży produkcyjno-usługowej w wymiarze przestrzennym, poprzez wytypowanie terenów aktywizacji gospodarczej i nowych potencjalnych terenów inwestycyjnych w obrębie Gminy.

²⁹ Materiał źródłowy: dane GUS – podmioty gospodarcze i przekształcenia własnościowe i strukturalne: podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON: podmioty wg klas wielkości, stan na 31.12.2016 r.

³⁰ Materiał źródłowy: dane GUS – podmioty gospodarcze i przekształcenia własnościowe i strukturalne: podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON: podmioty wg klas wielkości, stan na 31.12.2016 r.

ROZWÓJ LOKALNY – FINANSOWANIE

Podstawowym celem działalności gminy jest zapewnienie jak najlepszych warunków dla funkcjonowania i rozwoju społeczności lokalnej. Realizacja tego działania wymaga zapewnienia stałego dopływu środków, które są niezbędne do finansowania odpowiedniego poziomu dóbr i usług publicznych służących do zaspokajania potrzeb społeczności, a także przedsięwzięć o charakterze rozwojowym.

W procesie strategicznego zarządzania jednostką samorządu terytorialnego zasadniczą rolę odgrywa możliwość finansowania poszczególnych przedsięwzięć. Możliwości finansowe Gminy, w powiązaniu z jakością zarządzania, stanowią podstawę do wyznaczenia strategicznych celów jej rozwoju, rozumianego jako proces kształtowania zmian w pożądanym kierunku, akceptowanym społecznie, ekonomicznie i środowiskowo, zgodnie z wymogami racjonalnego gospodarowania przestrzenią.

Między rozwojem lokalnym a finansami Gminy występują wzajemne powiązania i uwarunkowania, gmina bowiem ponosi najpierw wydatki, w określonych działach, aby mógł dokonać się rozwój społeczno-gospodarczy.

Istotnym elementem w kształtowaniu polityki rozwoju danej jednostki administracyjnej jest Budżet Gminy, będący głównym źródłem finansowania usług publicznych i inwestycji związanych z realizacją zadań infrastrukturalnych. Działania te stwarzają warunki do inwestowania dla podmiotów gospodarczych i poprawy standardów życia mieszkańców.

Poniżej przedstawiono analizę dochodów i wydatków gminy, w tym tempo ich wzrostu w latach 2006-2016. Przedstawiono także strukturę dochodów i wydatków według przyjętego budżetu gminy.

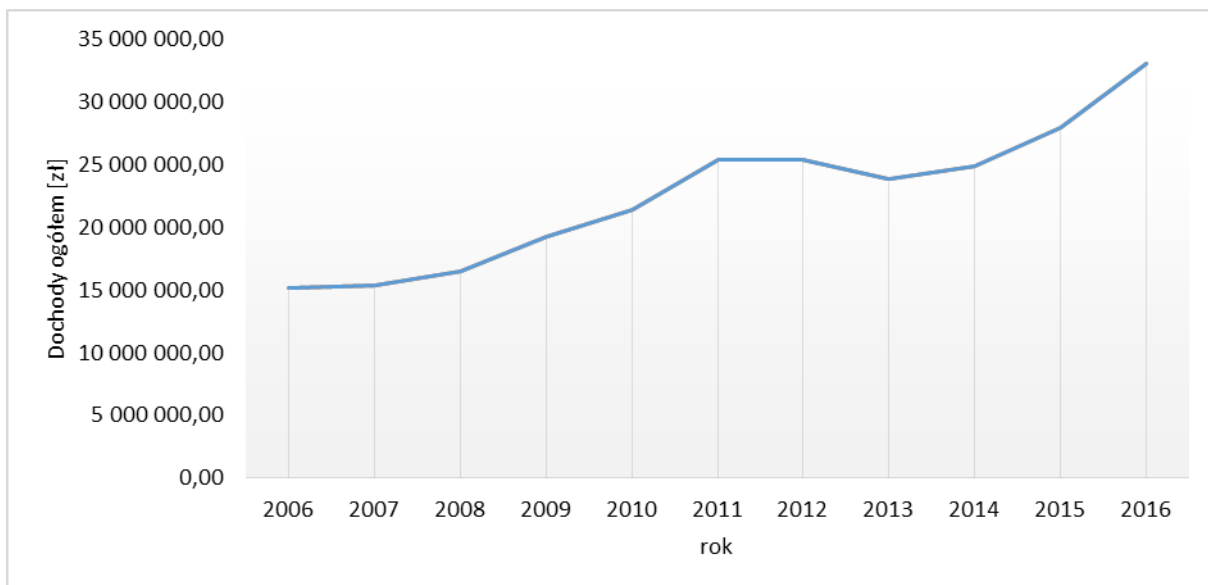
Dochody ogółem gminy Dobrzyńewo Duże na przestrzeni analizowanych lat wzrosły ponad dwukrotnie (z ok. 15,1 mln zł w 2006 r. do ok. 33,1 mln zł w 2016 r.). Ma to również przełożenie na dochody w przeliczeniu na 1 mieszkańca, które również wzrosły ponad dwukrotnie (z ok. 1 908 zł/os. w 2006 r. do ok. 3 694 zł/os. w 2016 r.).³¹

Tab. 12 Dochody ogółem Gminy w latach 2006-2016

ROK	DOCHODY OGÓŁEM [zł]	DOCHÓD GMINY W PRZELICZENIU NA 1 MIESZKAŃCA [zł]
2006	15 141 615,33	1 908,69
2007	15 377 617,99	1 919,08
2008	16 527 191,72	2 033,11
2009	19 306 319,40	2 342,43
2010	21 388 137,17	2 535,94
2011	25 415 869,19	2 983,43
2012	25 366 435,94	2 963,37
2013	23 907 391,87	2 758,76
2014	24 933 986,18	2 855,15
2015	27 967 903,95	3 162,00
2016	33 102 234,39	3 694,45

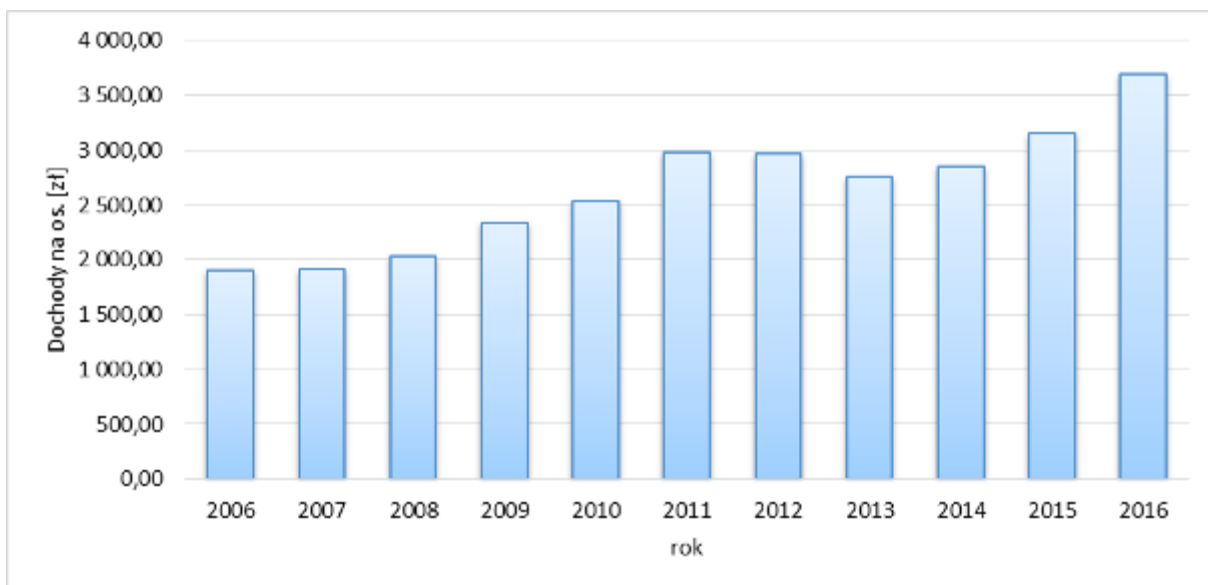
Materiał źródłowy: dane GUS, stan na 31.12.2016 r.

³¹ Materiał źródłowy: dane GUS – finanse publiczne: dochody budżetów gmin i miast na prawach powiatu: dochody ogółem oraz dochody na 1 mieszkańca, stan na 31.12.2016 r.

Ryc. 13 Dochody ogółem Gminy w latach 2006-2016

Materiał źródłowy: dane GUS, stan na 31.12.2016 r.

Ryc. 14 Dochody ogółem Gminy w latach 2006-2016 w przeliczeniu na 1 mieszkańca

Materiał źródłowy: dane GUS, stan na 31.12.2016 r.

Konkluzja:

Na podstawie obserwowanych tendencji wieloletnich można przypuszczać, że w przyszłości roczny dochód ogółem w Gminie w dalszym ciągu będzie sukcesywnie wzrastać.

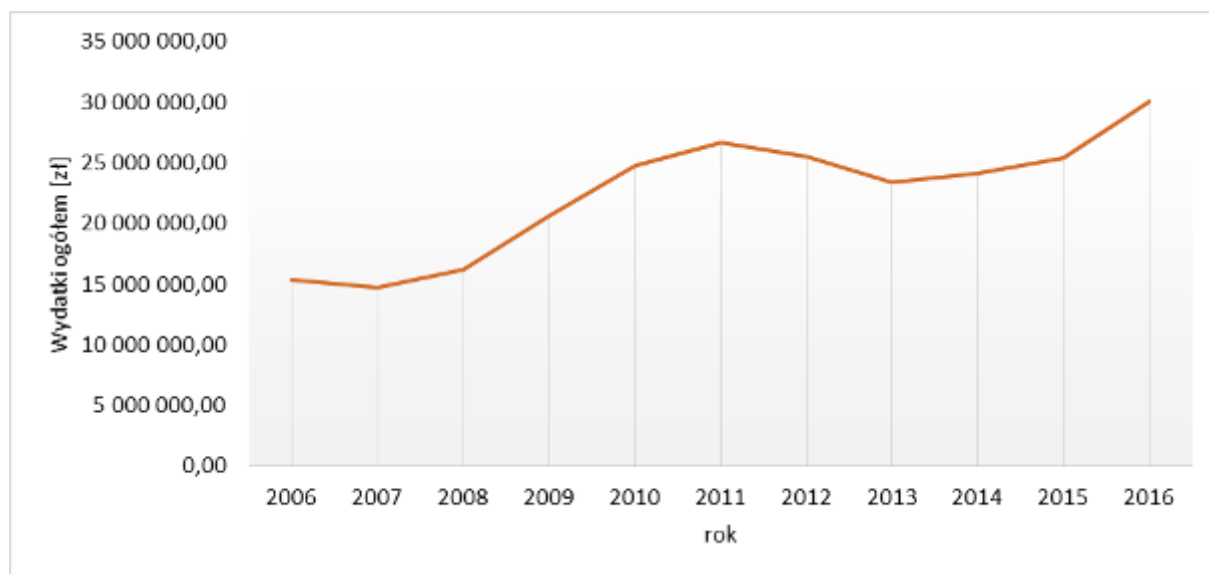
Szansą na zwiększenie dynamiki wzrostu dochodów są nie tylko zewnętrzne źródła finansowania, ale również stymulowanie endogenicznego potencjału gospodarczego Gminy, w tym w wymiarze przestrzennym, poprzez wytypowanie terenów aktywizacji gospodarczej i terenów inwestycyjnych mieszkaniowych i usługowych.

Konsekwencją wzrostu dochodów Gminy był sukcesywny wzrost wydatków ogółem. Na przestrzeni analizowanych lat wydatki wzrosły niemal dwukrotnie (z ok. 15,3 mln zł w 2006 r. do ok. 30,1 mln zł w 2016 r.). Ma to również przełożenie na wydatki w przeliczeniu na 1 mieszkańca, które również wzrosły o ok. 73% (z ok. 1933 zł/os. w 2006 r. do ok. 3357 zł/os. w 2016 r.).³²

Tab. 13 Wydatki ogółem Gminy w latach 2006-2016

ROK	WYDATKI OGÓŁEM [zł]	DOCHÓD GMINY W PRZELICZENIU NA 1 MIESZKAŃCA [zł]
2006	15 339 615,03	1 933,65
2007	14 728 835,00	1 838,12
2008	16 181 233,18	1 990,56
2009	20 681 988,01	2 509,34
2010	24 733 071,39	2 932,54
2011	26 660 148,62	3 129,49
2012	25 539 204,34	2 983,55
2013	23 410 770,96	2 701,45
2014	24 108 414,35	2 760,61
2015	25 400 580,26	2 871,74
2016	30 082 767,28	3 357,45

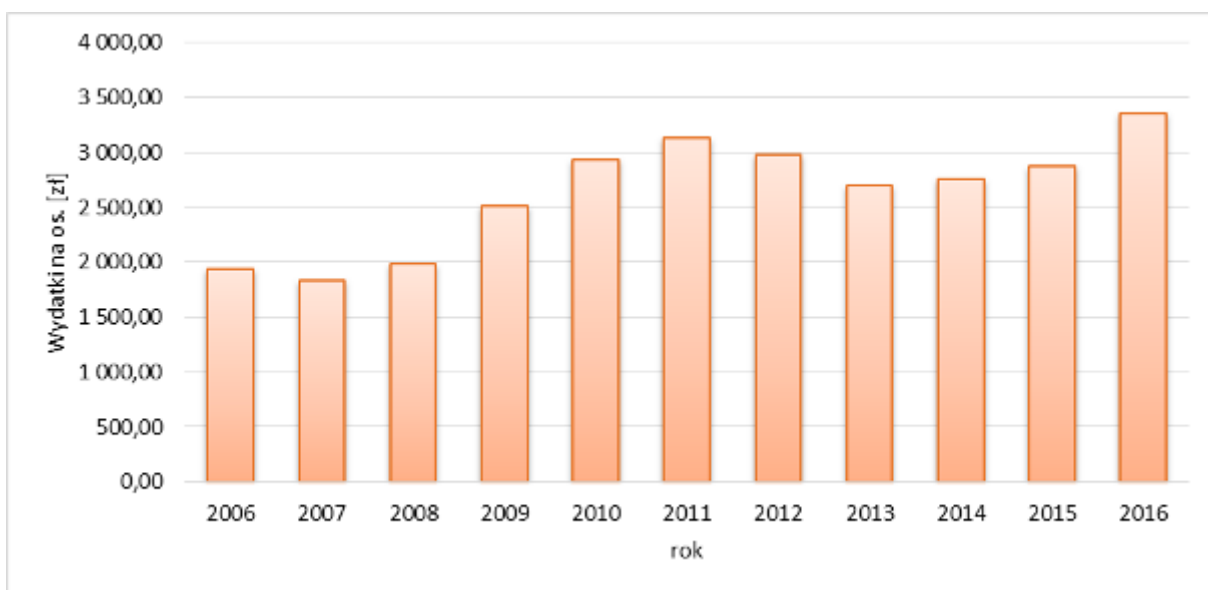
Materiał źródłowy: dane GUS, stan na 31.12.2016 r.

Ryc. 15 Wydatki ogółem Gminy w latach 2006-2016

Materiał źródłowy: dane GUS, stan na 31.12.2016 r.

³² Materiał źródłowy: dane GUS – finanse publiczne: wydatki budżetów gmin i miast na prawach powiatu: wydatki z budżetu ogółem oraz wydatki na 1 mieszkańca, stan na 31.12.2016 r.

Ryc. 16 Wydatki ogółem Gminy w latach 2006-2016 w przeliczeniu na 1 mieszkańca

Materiał źródłowy: dane GUS, stan na 31.12.2016 r.

Konkluzja:

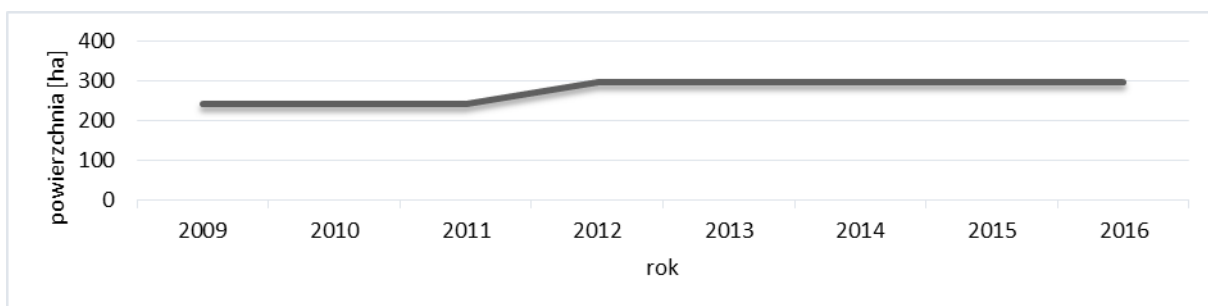
Na podstawie obserwowanych tendencji wieloletnich można przypuszczać, że w przyszłości roczne wydatki ogółem w Gminie w dalszym ciągu będą wzrastać.

Sukcesywny wzrost wydatków ogółem odgrywa szczególną rolę w zakresie obsługi w zakresie zadań własnych Gminy. Ponadto, wzrost nakładów inwestycyjnych, w tym w wymiarze przestrzennym (m.in. budowa i modernizacja infrastruktury oraz obiektów i urządzeń publicznych, wytypowanie i uzbrajanie nowych terenów rozwojowych), może podnieść atrakcyjność Gminy jako miejsca do życia oraz prowadzenia działalności gospodarczej.

GOSPODAROWANIE PRZESTRZENIA

Szczególnie istotną rolę w rozwoju gminy odgrywa polityka przestrzenna. Na szczeblu gminnym instrumentem, dzięki któremu możliwe jest efektywne wykorzystanie i zarządzanie przestrzenią są miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.

Na terenie Dobrzyńewo Duże powierzchnia objęta obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego wynosi łącznie 306,5 ha, co stanowi 1,9% całkowitej powierzchni Gminy³³. Na przestrzeni lat 2009-2016 powierzchnia objęta planami wzrosła zaledwie o 54 ha. Wykaz obowiązujących planów zawarto w rozdz. 2.1.

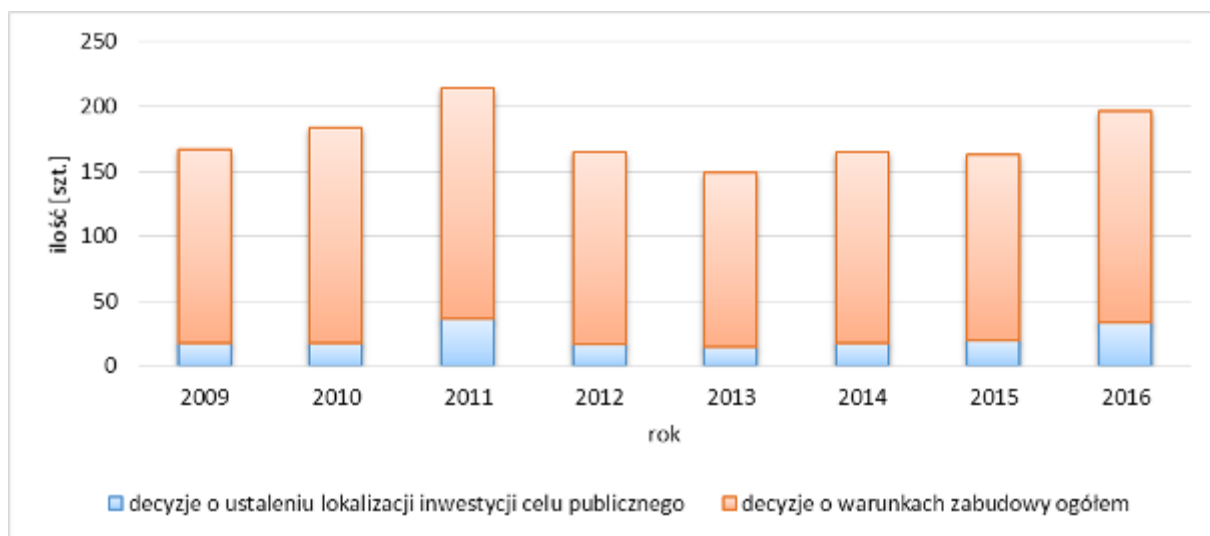

Ryc. 17 Powierzchnia Gminy objęta miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w latach 2009-2016

Materiał źródłowy: dane GUS, stan na 31.12.2016 r.

³³ Materiał źródłowy: dane GUS – samorząd terytorialny: planowanie przestrzenne: obowiązujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, stan na 31.12.2016 r.

Na terenach, dla których nie obowiązują ustalenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, rozwój zabudowy opiera się o wydawane decyzje o warunkach zabudowy oraz decyzje o lokalizacji inwestycji celu publicznego. Dynamika ilości wydawanych decyzji na przestrzeni lat przedstawia się następująco (por. tab. w rozdz. 2.2.)³⁴:

Ryc. 18 Wydane w Gminie decyzje o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu w latach 2009-2016

Materiał źródłowy: dane GUS, stan na 31.12.2015 r.

Średnio w analizowanych latach wydanych zostało ok. 175 decyzji/rok, z czego ok. 154 decyzje wz/rok i ok. 22 decyzje icp/rok. Najwięcej wydanych decyzji dotyczyło ustalenia warunków zabudowy dla inwestycji mieszkaniowych jednorodzinnych, średnio ok. 132 decyzji/rok. Dla inwestycji usługowych jest to średnio ok. 4 decyzji/rok, zaś dla innej zabudowy średnio ok. 18 decyzji/rok w analizowanych latach 2009-2016.

Konkluzja:

Biorąc pod uwagę aktualne tendencje, prognozowany wzrost potrzeb inwestycyjnych (mieszkaniowych, gospodarczych) oraz wzrost wymagań społeczeństwa i standardów w zakresie rozwoju infrastruktury, można założyć, że w najbliższych latach ilość wydawanych decyzji będzie sukcesywnie wzrastać lub utrzymywać się na podobnym poziomie.

Duża liczba wydawanych decyzji, przy znikomej ilości miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego jest zagrożeniem dla ładu przestrzennego Gminy, a w konsekwencji jakości życia mieszkańców. Prognozowany trend może odmienić sukcesywne obejmowanie terenów Gminy miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego, zwłaszcza na terenach potencjalnego rozwoju, określonych w części kierunków Studium.

Reasumując, korzystne dla kształtowania zagospodarowania i ładu przestrzennego Gminy byłoby pokrycie wszystkich obszarów rozwojowych miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego. Decyzje o warunkach zabudowy oraz decyzje o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego należałoby stosować jako instrument pomocniczy, stosowany w formie wyjątku, na obszarach nieobjętych planami miejscowymi.

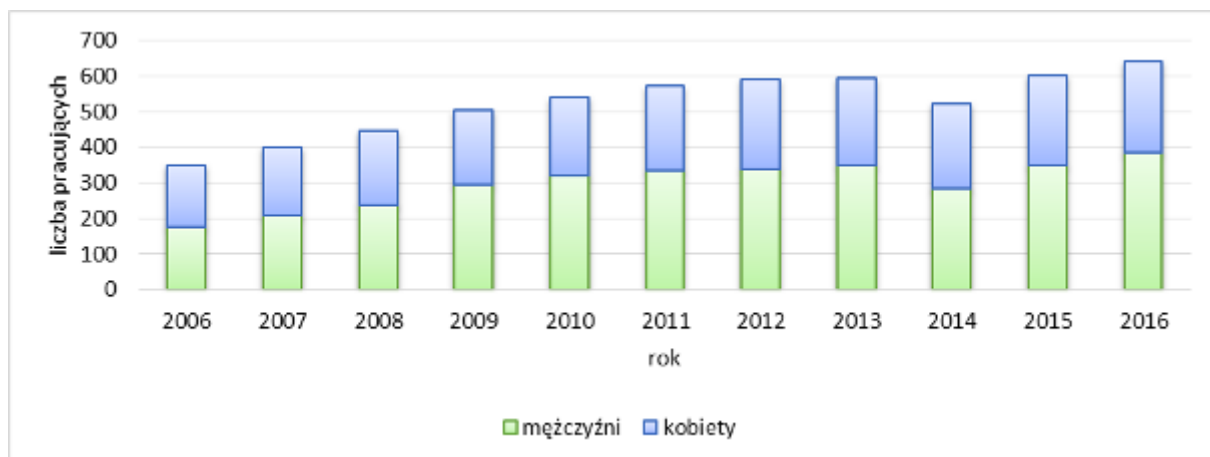
³⁴ Materiał źródłowy: dane GUS – samorząd terytorialny: planowanie przestrzenne: wydane decyzje o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu, stan na 31.12.2016 r.

8.2 ANALIZA SPOŁECZNA

RYNEK PRACY I BEZROBOCIE, LUDNOŚĆ W WIEKU PRODUKCYJNYM

Rynek pracy stopniowo wzrasta, czego przejawem jest zarówno wzrost liczby rejestrowanej działalności gospodarczej (zob. rozdz. 8.1), jak i wzrost zatrudnienia. W 2016 r. liczba zatrudnionych ogółem w Gminie wynosiła 642 osoby i było to niemal dwukrotnie więcej niż w 2006 r., gdzie wartość ta przyjmowała 349 os.³⁵ Jednocześnie wzrasta wskaźnik liczby osób pracujących przypadających na 1000 mieszkańców. W 2006 r. były to 44 os./1000 mieszkańców, podczas gdy w 2016 r. wskaźnik wzrósł do 71 os./1000 mieszkańców³⁶ (por. rozdz. 6.3.).

Ryc. 19 Pracujący według płci w Gminie w latach 2006-2016

Materiał źródłowy: dane GUS, stan na 31.12.2016 r.

Sukcesywnemu wzrostowi rynku pracy towarzyszy systematyczny spadek bezrobocia. W 2016 roku na terenie Gminy liczba osób bezrobotnych wyniosła 284 os., co oznaczało spadek w stosunku do 2006 roku o 33 os. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym na terenie Gminy wynosi obecnie ok. 5%, gdzie dekadę wcześniej było to ok. 6,4%.

Ludność w wieku produkcyjnym w gminie Dobrzyńiewo Duże stanowi 63,5% ogółu mieszkańców. Jest to wskaźnik wyższy niż średnia dla Polski (61,8%), województwa podlaskiego (62,7%) i powiatu białostockiego (63,2%). Znaczny odsetek ludności w wieku produkcyjnym jest zjawiskiem korzystnym w kontekście potencjału gospodarczego Gminy (siła robocza).

Konkluzja:

W celu podtrzymania trendu wzrostowego zatrudnienia i dalszego zmniejszenia poziomu bezrobocia wskazane jest podejmowanie inicjatyw i działań w sferze organizacji i zarządzania, takich jak: aktywizacja bezrobotnych, tworzenie nowych miejsc pracy, wspieranie podejmowania działalności gospodarczej przez mieszkańców. Bezpośrednie przełożenie na poprawę lokalnego rynku pracy może wywierać właściwe kształtowanie polityki przestrzennej, poprzez ustalenie zasad zagospodarowania przestrzennego, w zwłaszcza w odniesieniu do nowych terenów rozwojowych. Jednocześnie wzrost poziomu życia i wielkości dochodów mieszkańców stanowią determinantę przyszłego rozwoju Gminy.

³⁵ Materiał źródłowy: dane GUS – rynek pracy: pracujący wg innego podziału niż PKD: pracujący w gminach wg płci oraz pracujący na 1000 ludności, stan na 31.12.2016 r.

³⁶ Materiał źródłowy: dane GUS – rynek pracy: pracujący wg innego podziału niż PKD: pracujący na 1000 ludności, stan na 31.12.2016 r.

GOSPODARKA MIESZKANIOWA

Według stanu na 2016 r. w gminie Dobrzyniewo Duże znajdowało się 2 756 budynków mieszkalnych, zaś liczba mieszkań wynosi 2 971, zatem 3,3 os. przypada na 1 mieszkanie. Sumaryczna powierzchnia użytkowa mieszkań w Gminie to prawie 310 tys. m², a przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania to ok. 104,3 m², co jest wartością zdecydowanie wyższą niż średnia dla powiatu białostockiego (ok. 88,2 m²). Rozwój budownictwa mieszkaniowego w Gminie, na tle powiatu białostockiego, przedstawiono poniżej³⁷:

Tab. 14 Gospodarka mieszkaniowa Gminy na tle powiatu o w latach 2006-2016

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
liczba budynków mieszkalnych								
gmina Dobrzyniewo Duże	2 343	2 409	2 454	2 511	2 565	2 604	2 685	2 762
powiat białostocki	36 247	37 039	37 396	37 966	38 511	39 152	39 895	40 616
liczba mieszkań								
gmina Dobrzyniewo Duże	2 518	2 596	2 647	2 710	2 768	2 809	2 894	2 971
powiat białostocki	48 787	49 524	50 245	50 878	51 617	52 292	53 185	54 038
powierzchnia użytkowa mieszkań ogółem w m²								
gmina Dobrzyniewo Duże	243 400	256 576	263 465	272 108	280 015	285 713	298 192	309 758
powiat białostocki	4 038 338	4 166 040	4 254 069	4 340 877	4 431 885	4 529 708	4 650 203	4 765 202
przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania w m² na 1 osobę								
gmina Dobrzyniewo Duże	29,4	30,3	30,8	31,6	32,2	32,5	33,5	34,3
powiat białostocki	28,9	29,2	29,6	30,1	30,6	31,2	32,0	32,6
przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania w m²								
gmina Dobrzyniewo Duże	96,7	98,8	99,5	100,4	101,2	101,7	103,0	104,3
powiat białostocki	82,8	84,1	84,7	85,3	85,9	86,6	87,4	88,2

Materiał źródłowy: dane GUS, stan na 31.12.2016 r.

Jak wynika z powyżej tabeli na terenie gminy Dobrzyniewo Duże:

- sukcesywnie wzrasta liczba mieszkań oraz liczba budynków mieszkalnych na terenie Gminy;
- sukcesywnie wzrasta sumaryczna powierzchnia użytkowa mieszkań w gminie;
- sukcesywnie wzrastają przeciętne powierzchnie użytkowe mieszkań, w tym w przeliczeniu na 1 osobę.

Średnio w analizowanych latach 2009-2016 tempo wzrostu zasobów mieszkaniowych w Gminie wyniosło ok. 8,3 tys. m²./r średnio (powierzchnia użytkowa mieszkań ogółem).

Konkluzja:

Uwzględniając przedstawione trendy, przewiduje się dalszy przyrost liczby budowanych, indywidualnych obiektów mieszkalnych na terenie Gminy. Ponadto, biorąc pod obecne występujące tendencje oraz znaczny potencjał ekonomiczny i zakładany rozwój przedsiębiorczości, a także atrakcyjne położenie geograficzne, w tym bardzo dobrą dostępność komunikacyjną i walory przyrodnicze Gminy, można prognozować sukcesywne zwiększanie tempa zainteresowania osadnictwem.

³⁷ Materiał źródłowy: dane GUS – gospodarka mieszkaniowa i komunalna: zasoby mieszkaniowe: budynki mieszkalne oraz zasoby mieszkaniowe oraz zasoby mieszkaniowe - wskaźniki, stan na 31.12.2016 r.

USŁUGI SPOŁECZNE**OCHRONA ZDROWIA**

Obiekty związane z ochroną zdrowia zlokalizowane na terenie Gminy opisano w rozdz. 6. W 2016 r. na terenie gminy Dobrzyńewo Duże udzielono niemal 32 tys. porad lekarskich w ramach opieki ambulatoryjnej (średnio, ok. 4,5 porady na mieszkańca). Żadna z funkcjonujących przychodni nie podlegała samorządowi terytorialnemu. Liczba porad lekarskich wzrosła od 2013 r. o ok. 50%.³⁸ W Gminie działały w 2016 r. dwie apteki (ok. 4510 os. na aptekę w Gminie) i 1 punkt apteczny³⁹.

Tab. 15 Liczba porad udzielonych w placówkach opieki zdrowotnej w Gminie w latach 2013-2016

WSKAŹNIK	2013	2014	2015	2016
Podstawowa opieka zdrowotna - porady	20 475	22 509	30 299	31 880
Przychodnie podległe samorządowi	0	0	0	0
Apteki	1	1	2	2
Punkty apteczne	1	0	0	1

Materiał źródłowy: dane GUS, stan na 31.12.2016 r.

OŚWIATA

Obiekty związane z oświatą zlokalizowane na terenie Gminy opisano w rozdz. 6. Podstawowe dane nt. ilości poszczególnych placówek i uczęszczających uczniów na przestrzeni lat 2013-2016 zaprezentowano poniżej⁴⁰:

Tab. 16 Placówki szkolne i przedszkolne zlokalizowane w Gminie w latach 2013-2016

PLACÓWKI OŚWIATY	2013	2014	2015	2016
Przedszkola ogółem	6	6	5	5
Dzieci w przedszkolach	259	253	254	272
Szkoły podstawowe ogółem	6	6	5	5
Uczniowie szkół podstawowych	493	547	579	519
Szkoły gimnazjalne ogółem	1	1	1	1
Uczniowie w szkołach gimnazjalnych	198	194	195	196
Szkolnictwo ponadgimnazjalne i policealne	–	–	–	–

Materiał źródłowy: dane GUS, stan na 31.12.2016 r.

Gmina zapewnia właściwą opiekę oświatową do poziomu szkół średnich. Realizacja edukacji ponadgimnazjalnej odbywa się z wykorzystaniem placówek oświatowych zlokalizowanych poza Gminą, w tym m.in. w mieście Białymstoku.

POMOC SPOŁECZNA

Obiekty związane z pomocą społeczną zlokalizowane na terenie Gminy opisano w rozdz. 6. Wśród głównych powodów trudnej sytuacji społeczno-ekonomicznej niektórych mieszkańców Gminy należy wymienić: bezrobocie, ubóstwo, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, alkoholizm, długotrwała lub ciężka choroba oraz niepełnosprawność. Obserwowany jest sukcesywny spadek korzystających z pomocy społecznej⁴¹:

³⁸ Materiał źródłowy: dane GUS – ochrona zdrowia i opieka społeczna: ambulatoryjna opieka zdrowotna: podstawowa opieka zdrowotna - porady, stan na 31.12.2016 r.

³⁹ Materiał źródłowy: dane GUS – ochrona zdrowia i opieka społeczna: apteki i punkty apteczne, stan na 31.12.2016 r.

⁴⁰ Materiał źródłowy: dane GUS – wychowanie przedszkolne: przedszkola: wychowanie przedszkolne razem, oraz – szkolnictwo podstawowe: szkoły podstawowe ogółem, oraz szkolnictwo gimnazjalne: gimnazja ogółem, oraz szkolnictwo ponadgimnazjalne i policealne, stan na 31.12.2016 r.

⁴¹ Materiał źródłowy: dane GUS – ochrona zdrowia i opieka społeczna: środowiskowa pomoc społeczna, stan na 31.12.2016 r.

Tab. 17 Korzystający z pomocy społecznej w Gminie w latach 2013-2016

WSKAŹNIK	2013	2014	2015	2016
Gospodarstwa domowe korzystające z pomocy społecznej ogółem	313	290	263	230
Osoby korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej	994	909	815	693
Zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej (% mieszkańców)	11,5%	10,4%	9,2%	7,7%

Material źródłowy: dane GUS, stan na 31.12.2016 r.

Konkluzja:

Gmina zapewnia właściwy dostęp do usług społecznych, na poziomie adekwatnym do charakteru gminy. Dostęp do edukacji i ochrony zdrowia jest właściwy.

Duże znaczenie ma sąsiedztwo miasta Białegostoku – ośrodka wojewódzkiego, gdzie koncentrują się usługi społeczne, w tym oświatowe i zdrowotne.

INFRASTRUKTURA KOMUNIKACYJNA I TECHNICZNA

Gmina Dobrzyniewo Duże odznacza się bardzo dobrą dostępnością komunikacyjną. Przez teren Gminy przebiegają drogi o znaczeniu krajowym (droga krajowa nr 65 oraz droga krajowa nr 8 sąsiadująca z Gminą), zaś w bliskim sąsiedztwie przebiega trasa ekspresowa S8. Uzupełnieniem nadrzędnego układu komunikacyjnego są drogi powiatowe i gminne. Ponadto, przez teren Gminy przebiega linia kolejowa nr 38 (E75 „Rail Baltica”) wraz z przystankami kolejowymi we wsiach: Fasty, Dobrzyniewo Duże, Borsukówka.

Stan techniczny infrastruktury komunikacyjnej w skali gminy jest zróżnicowany. Część odcinków dróg wymaga modernizacji. W przyszłości planowana jest ponadto realizacja trasy S19 („Via Carpatia”).

Głównym miernikiem kwestii uzbrojenia terenu jest procentowy wskaźnik osób korzystających z poszczególnych instalacji techniczno-sanitarnych. Odsetek korzystających z poszczególnych rodzajów instalacji w Gminie kształtuje się następująco:

- sieć wodociągowa – 98,2%, sieć jest sukcesywnie rozbudowywana i modernizowana;
- sieć kanalizacyjna – 48,1%, sieć jest sukcesywnie rozbudowywana, realizowane są także indywidualne systemy oczyszczania ścieków (przydomowe oczyszczalnie);
- sieć gazowa – 20,1%, sieć jest sukcesywnie rozbudowywana i modernizowana;
- sieć ciepłownicza – brak sieci, brak planów realizacji sieci ciepłowniczej.

Na terenie Gminy właściwie funkcjonują systemy elektroenergetyczne oraz telekomunikacyjne. Są one sukcesywnie rozbudowywane i modernizowane, zgodnie z planami zarządców sieci.

Konkluzja:

Gmina posiada wystarczająco rozwinięty układ komunikacyjny, w tym zarówno ponadlokalny jak i lokalny, zapewniający właściwy dostęp pomiędzy miejscowościami gminnymi oraz większych ośrodków miejskich województwa i kraju.

Na terenie Gminy wyróżnia się dobrze rozwinięta sieć wodociągowa i stosunkowo dobrze sieć kanalizacyjna, z roku na rok rozbudowywana.

Biorąc pod uwagę zakładany rozwój osadnictwa pożądane jest dalsze uzbrajanie terenów w niezbędną infrastrukturę.

8.3 ANALIZA ŚRODOWISKOWA

UKSZTAŁTOWANIE TERENU I WYSTĘPOWANIE POSZCZEGÓLNYCH KLAS SPADKÓW TERENU

Rzeźba terenu na przeważającej części Gminy nie stwarza ograniczeń lub ograniczenia są niewielkie. Do tej kategorii należą przestrzenie płaskie lub lekko faliste – wierzchowiny wysoczyzn morenowych, równiny sandrowe, płaskodenne dna dolin rzecznych, gdzie spadki terenowe są zazwyczaj niewielkie (0° - 5°) lub umiarkowane (5° - 10°). Nie mniej w granicach Gminy występują tereny o ograniczeniach znacznych, w tym obszary predysponowane do występowania ruchów masowych. Do tej kategorii należą przestrzenie urozmaicone lub mocno urozmaicone – niektóre wzgórza morenowe i zespoły pagórków kemowych, gdzie spadki terenowe stosunkowo często osiągają wartości powyżej 10° , w mniejszym stopniu 15° i więcej. Są to obszary o szczególnym zagrożeniu sływami powierzchniowymi oraz ruchami masowymi ziemi, zwłaszcza w przypadkach gdy nie są porośnięte roślinnością lub są porośnięte w niewystarczającym stopniu oraz gdy występują na utworach zbudowanych z luźnych piasków grubo i drobnoziarnistych, rędzin, całkowitych i głębokich piasków gliniastych i słabo gliniastych czy piasków pylastych.

WARUNKI PODŁOŻA BUDOWLANEGO

W przeważającej części występują stosunkowo korzystne warunki podłoża budowlanego, co związane jest z obecnością glin, piasków i żwirów w podłożu. Stanowią one grunty mineralne słabo spoiste (gruboziarniste – żwiry, piaski o zawartości frakcji iłowej $<2\%$ lub $>30\%$). Wykazują stosunkowo małą spójność międzycząsteczkową, znaczną przepuszczalność wody i stosunkowo małą nasiąkliwość, posiadają dużą nośność i małą ścislność przez co stanowią dobre podłoże pod budynki, utrudniają jednak roboty ziemne. Korzystne warunki podłoża związane są przede wszystkim z występowaniem terenów wysoczyznowych (gliny, piaski, żwiry).

Do obszarów o niekorzystnych warunkach dla budownictwa zalicza się tereny, gdzie występują grunty słabonośne, przede wszystkim organiczne, o niejednorodnym wykształceniu litologicznym, tereny podmokłe i zabagnione z występowaniem wody gruntowej na głębokości mniejszej niż 1 m p.p.t. W granicach Gminy są to dna dolin rzecznych, w tym najważniejszych tj. Narwi, Supraśli z Białą i Kulikówki, a także dna niektórych zagłębień terenowych (w tym bezodpływowych). Tereny te w głównej mierze wypełniają gleby, których słaba nośność utrudnia usadowienie zabudowy, a do których zaliczyć należy torfy i namuły.

Z uwagi na warunki wodne, niekorzystny charakter pod realizację zabudowy stanowią tereny o niewielkiej głębokości zalegania wód gruntowych, tereny zagłębień bezodpływowych, tereny w bezpośrednim sąsiedztwie cieków rzecznych oraz tereny wysoczyznowe o dużym nachyleniu (tereny intensywnych sływów wód powierzchniowych i podziemnych).

GŁĘBOKOŚĆ ZALEGANIA WODY PODZIEMNEJ, W TYM WODY GRUNTOWEJ

Z uwagi na warunki wodne niekorzystny charakter pod realizację zabudowy towarzyszy terenom o niewielkiej głębokości zalegania wód gruntowych (terenom den dolinnych i w bezpośrednim sąsiedztwie cieków, zagłębień bezodpływowych, ale także terenom intensywnych sływów wód powierzchniowych i podziemnych).

Znaczenie użytkowe posiada głównie piętro czwartorzędowe, choć znaczące zasoby wodonośne występują również w utworach trzeciorzędowych i kredowych. Czwartorzędowe piętro wodonośne, stanowi podstawowe źródło zaopatrzenia ludności w wodę pitną i użytkową.

Głębokość zalegania pierwszego poziomu wody podziemnej jest różna. Ukształtowanie powierzchni terenu i budowa geologiczna powodują, że na przeważającym obszarze występuje on głęboko, powyżej 2 lub powyżej 5 m p.p.t. Tereny z płytko zalegającą wodą gruntową (<1 m p.p.t.)

występują miejscowo, w obrębie niektórych obniżen terenowych, w postaci zagłębien bezodpływowych lub dnach dolin rzecznych. Występowanie terenów z płytko zalegającą wodą gruntową stwarza utrudnienia w rozwoju zabudowy (np. obniżona nośność gruntu, możliwość wystąpienia podtopien). Możliwy jest dalszy rozwój budownictwa (za wyjątkiem terenów zagrożonych powodzią, które powinny zostać wyłączone z realizacji zabudowy), przy czym wskazane jest szczegółowe rozpoznanie warunków budowlanych podłoża dla nowych osiedli oraz kształtowania zwartej zabudowy, co ułatwi uzbrojenie terenu.

CZYNNIKI BIOKLIMATYCZNE

Przestrzeniami o najkorzystniejszych warunkach bioklimatycznych są obszary wysoczyzn morenowych, w których występuje dobre przewietrzenie oraz wysokie usłonecznienie. Obszar ten wykazuje największą odporność na zanieczyszczenia powietrza. Na wysoczyznach zadrzewionych panuje wyższa wilgotność i bardziej wyrównany przebieg temperatur. Stoki południowe są bardziej nasłonecznione i nagrzane od północnych.

Dobre warunki bioklimatyczne występują również w obszarze otwartych równin sandrowych, które cechują się równomiernym usłonecznieniem i przewietrzaniem oraz mniejszymi zastojami powietrza. W przypadku bliskiego sąsiedztwa lasów klimat jest dodatkowo złagodzony o wyższej wilgotności powietrza, mniejszej amplitudzie temperatur i prędkości wiatrów.

Mniej sprzyjające warunki bioklimatyczne panują w zagłębieniach terenowych i dolinach rzecznych, a w tym w obrębie torfowisk i rozległych terenów łąkowo-pastwiskowych. Tereny te wyróżnia zwiększona wilgotność powietrza, mniejsze amplitudy powietrza oraz występowanie zastoisk powietrza. Często występują mgły i zamglenia oraz zwiększona transpiracja przez co odradza się realizację zabudowy mieszkaniowej w ich granicach.

Szczególny wpływ na warunki bioklimatyczne posiadają kompleksy leśne (sylwoekosystemy), które odgrywają znaczącą rolę w kształtowaniu warunków aerosanitarnych (pochłaniają zanieczyszczenia, zmieniają ich zasięg, absorbują pyły, regulują akustykę). Ponadto hamują siłę wiatru, wydłużają okres topnienia pokrywy śnieżnej, zapewniają cień, łagodzą amplitudy temperatur (latem zapewniają ochłodę, zimą zmniejszają odczuwalne zimno), zwiększają wilgotność, przeciwdziałają sptywowi powierzchniowym i podziemnym, łagodzą falę powodziową, stanowią schronienie dla wielu gatunków zwierząt oraz siedlisko bytowania roślin, lasy suche i świeże nadają się do wykorzystania rekreacyjnego, w zależności od rodzaju poprawiają nastrój, działają pobudzająco lub uspokajająco.

ZASOBY UŻYTKOWE ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO, W TYM OBJĘTE OCHRONĄ PRAWNĄ ORAZ STANOWIĄCE BARIERY (OGRANICZENIA) EKOLOGICZNE ROZWOJU ZAGOSPODAROWANIA

Występują następujące rodzaje zasobów użytkowych środowiska przyrodniczego:

- wody powierzchniowe – Narew (rzeka graniczna), Supraśl, Biała, Kulikówka, Krzemianka oraz ich dopływy zasoby wód powierzchniowych tworzą również: system rowów i kanałów melioracyjnych oraz drobne zbiorniki wodne (oczka, starorzecza, stawy);
- wody podziemne – użytkowe zasoby wodonośne (zwłaszcza poziom czwartorzędowy), w tym przede wszystkim zasoby Głównego Zbiornika Wód Podziemnych nr 218 Pradolina Rzeki Supraśl;
- grunty rolne stanowiące rolniczą przestrzeń produkcyjną – najlepsze warunki agroekologiczne występują w obrębie gruntów rolnych należących do kompleksów gruntów ornych pszennych dobrych (2), pszennych wadliwych (3) oraz żytnich bardzo dobrych/pszenno-żytnich (4); wśród gruntów rolnych występują sporadycznie grunty chronionych klas bonitacyjnych (II lub III klasa), przy czym ich udział jest marginalny i wynosi poniżej 3% w skali Gminy;

- lasy, w tym lasy ochronne oraz grunty zadrzewione i zakrzewione – zwłaszcza zwarte kompleksy leśne pełniące funkcje ekologiczne i gospodarcze, w tym lasy posiadające status ochronnych;
- surowce mineralne – udokumentowane złoża kopalin.

Tereny powyższe stanowią bariery ekologiczne, rozumiane jako swoiste ograniczenia rozwoju zagospodarowania, generujące trudności inwestycyjne (prawne, ekofizjograficzne). Zagospodarowanie przestrzenne powinno uwzględniać występowanie zasobów użytkowych środowiska, zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju. Tereny te należy chronić przed nadmierną zabudową (grunty rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej), zupełnie wyłączyć z zabudowy (najbardziej wartościowe siedliska przyrodnicze, udokumentowane złoża kopalin) lub zabudowę kształtować w sposób zapewniający przeciwdziałanie degradacji zasobów (wody powierzchniowe i podziemne). W myśl zasady rozwoju zrównoważonego, potrzeby zagospodarowania przestrzennego należy realizować bez umniejszania szans przyszłych pokoleń na ich zaspokajanie. W pierwszej kolejności zagospodarowane powinny zostać tereny nieużytków i gruntów rolnych najniższych klas bonitacyjnych. Zabudowę terenu należy realizować bez pogorszenia stanu funkcjonowania środowiska przyrodniczego Gminy i regionu.

FORMY OCHRONY PRZYRODY

Występowanie form ochrony przyrody niesie za sobą ograniczenia w możliwościach rozwoju zagospodarowania przestrzennego – gospodarowanie przestrzenią w obrębie form ochrony przyrody podporządkowane jest przede wszystkim celom przyrodniczym. W zależności od rodzaju formy ochrony przyrody jest ono bardziej restrykcyjne (np. rezerваты przyrody – zakaz zabudowy), lub mniej restrykcyjne (np. obszary chronionego krajobrazu – sytuowanie zabudowy ograniczone, ale możliwe pod pewnymi warunkami).

Gmina w znacznej części objęta jest powierzchniowymi formami ochrony przyrody – łącznie ok. 57% całkowitej powierzchni.

Występują rezerваты przyrody (Krzemianka i Kulkówka). W stosunku do rezerwatów obowiązują zasady gospodarowania określone w aktach prawnych, aktualnie dla nich obowiązujących. Ochrona tych obszarów determinuje zakaz zabudowy osadniczej w ich obrębie.

Znajduje się Park Krajobrazowy Puszczy Knyszyńskiej im. Profesora Witolda Sławińskiego (wraz z otuliną) oraz Obszar Chronionego Krajobrazu Dolina Narwi. Zagospodarowanie przestrzenne w ich obrębie powinno uwzględniać zasady określone w aktach prawnych, aktualnie obowiązujących dla danej formy ochrony przyrody. Ochrona obszarów sprowadza się przede wszystkim do ochrony walorów krajobrazowych i zasobów przyrodniczych, przy czym rozwój zabudowy nie jest zakazany, a ograniczony.

Ponadto swój zasięg mają trzy obszary Natura 2000 (Puszcza Knyszyńska PLB200003, Ostoja Knyszyńska PLH200006, Ostoja Narwiańska PLH200024). Ich obecność wiąże się z koniecznością respektowania w ich obrębie przepisów prawa ochrony przyrody oraz tzw. planów zadań ochronnych. Ponadto, w odniesieniu do obszaru Natura 2000 istotny jest m.in. zakaz podejmowania działań mogących znacząco negatywnie oddziaływać na cele ochrony obszaru Natura 2000, w tym w szczególności mogących:

- pogorszyć stan siedlisk przyrodniczych lub siedlisk gatunków roślin i zwierząt, dla których ochrony wyznaczono obszar Natura 2000,
- wpłynąć negatywnie na gatunki, dla których ochrony został wyznaczony obszar Natura 2000,
- pogorszyć integralność obszaru Natura 2000 lub jego powiązania z innymi obszarami.

(zakaz podejmowania działań mogących znacząco negatywnie oddziaływać na stan przyrody na obszarze Natura 2000 odnosi się także do przedsięwzięć realizowanych w sąsiedztwie obszaru Natura 2000, poza jego granicami).

Na terenie Gminy obowiązuje ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów. W przypadku stwierdzenia gatunków chronionych zastosowanie mają przepisy ustawy o ochronie przyrody oraz stosowne rozporządzenia.

SYSTEM POWIĄZAŃ PRZYRODNICZYCH W SKALI LOKALNEJ I PONADLOKALNEJ

System powiązań przyrodniczych w skali lokalnej i ponadlokalnej realizowany jest przez system korytarzy i płatów ekologicznych. W odniesieniu do krajowych i wojewódzkich koncepcji systemu przyrodniczego, oraz w oparciu o analizę struktury środowiska Gminy, wytypowano komponenty wchodzące w skład systemu przyrodniczego, stanowiące cenne i powiązane ze sobą elementy środowiska, przenikające się wzajemnie i stanowiące spójną całość:

- komponenty o znaczeniu ponadlokalnym (wojewódzkim i krajowym): obszar węzłowy Puszczy Knyszyńskiej (GKPN-3) oraz główny korytarz ekologiczny Dolina Biebrzy – Puszcza Knyszyńska Środkowa (GKPN-1B),
- komponenty o znaczeniu lokalnym (miejscowym): mikrokorytarze ekologiczne drobnych cieków, mikropłaty ekologiczne enklaw leśnych i semileśnych, mikrokorytarze ekologiczne pasmowych zadrzewień, mikropłaty ekologiczne drobnych zbiorników wodnych, mikropłaty/mikrokorytarze ekologiczne zieleni ozdobnej i urządzonej.

OGRANICZENIA ZWIĄZANE Z WYSTĘPOWANIEM ZAGROŻEŃ PRZYRODNICZYCH

Na obszarze gminy Dobrzyniewo Duże występują tereny zagrożone ruchami masowymi ziemi. Obejmują one strome zbocza wzgórz morenowych oraz pagórków kemowych – niewielkie fragmenty w północnej (tereny położone na północ od zabudowań wsi Chraboły), północno-wschodniej (tereny w okolicach wsi Kopisk) i wschodniej części Gminy (na północ od zabudowań wsi Leńce i tereny leśne w tzw. „Górach Leńczewskich”). Tereny zagrożone ruchami masowymi oraz inne stoki o dużych spadkach terenowych powinny zostać wolne od zabudowy mieszkaniowej, usługowej i przemysłowej.

W południowej części gminy Dobrzyniewo Duże, w dolinach rzecznych Narwi oraz Supraśli z Białą wyznaczony został obszar szczególnego zagrożenia powodzią. Obszar szczególnego zagrożenia powodzią powinien pozostać wolny od zabudowy mieszkaniowej, usługowej i przemysłowej. W stosunku do obszaru szczególnego zagrożenia powodzią obowiązują przepisy zawarte w ustawie z dnia 20 lipca 2017 r. Prawo wodne.

Konkluzja:

W warunkach gminy Dobrzyniewo Duże środowisko przyrodnicze wywiera duży wpływ na rozwój zagospodarowania przestrzennego. Przydatność zasobów i walorów środowiska przyrodniczego dla rozwoju poszczególnych funkcji użytkowych w Gminie (mieszkaniowej, usługowej, w tym turystycznej, produkcyjnej, rolniczej i leśnej), związana jest z szeregiem warunków i czynników przyrodniczych, takich jak:

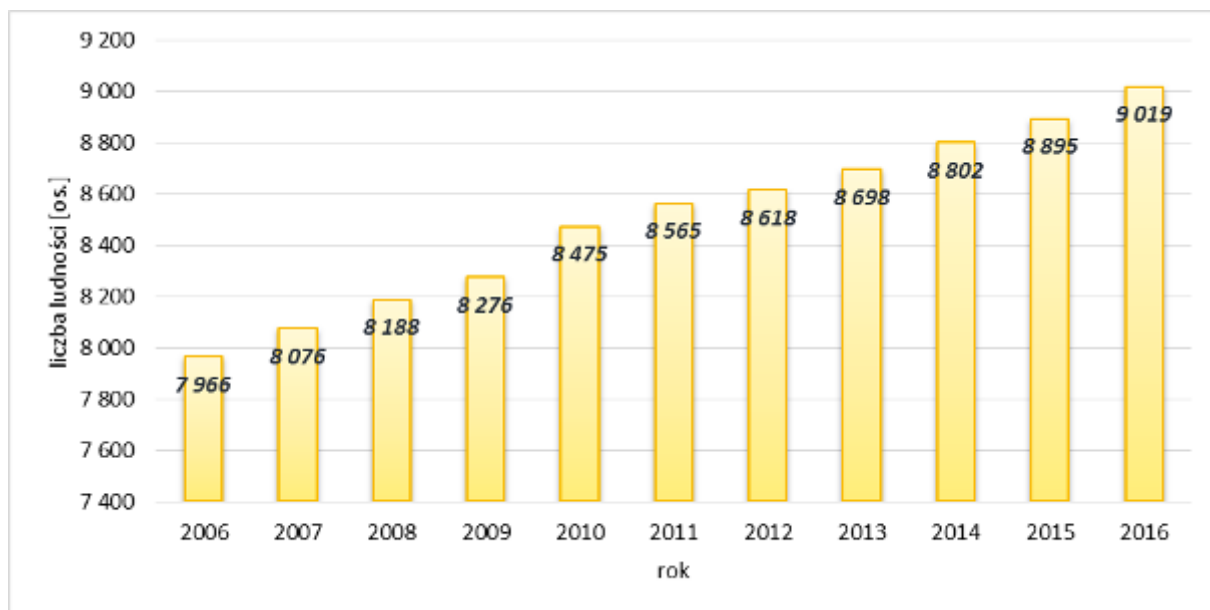
- ukształtowanie terenu i występowanie poszczególnych klas spadków terenu;
- warunki podłoża budowlanego;
- głębokość zalegania wody podziemnej, w tym wody gruntowej;
- czynniki bioklimatyczne;
- występowanie zasobów użytkowych środowiska przyrodniczego, w tym objętych ochroną prawną oraz stanowiących bariery ekologiczne (ograniczenia ekologiczne) rozwoju zagospodarowania;
- występowanie form ochrony przyrody;
- położenie obszaru w na tle systemu powiązań przyrodniczych w skali lokalnej i ponadlokalnej;
- ograniczenia i bariery środowiska, związane z występowaniem zagrożeń przyrodniczych.

8.4 PROGNOZY DEMOGRAFICZNE, W TYM UWZGLĘDNIAJĄCE, TAM GDZIE TO UZASADNIONE, MIGRACJE W RAMACH MIEJSKICH OBSZARÓW FUNKcjONALNYCH OŚRODKA WOJEWÓDZKIEGO

STAN OBECNY I DOTYCHCZASOWE TENDENCJE ZMIAN W LICZBIE LUDNOŚCI

Liczba ludności w gminie Dobrzyniewo Duże w 2016 r. wyniosła 9 019 osób, z czego najbardziej zaludnione Fasty (17,9%), Dobrzyniewo Duże (16,7%), Nowe Aleksandrowo (7,4%) i Pogorzałki (7,4%) – por. rozdz. 6.1. W ostatnim dziesięcioleciu (lata 2006-2016) nastąpił wyraźny wzrost liczby ludności na terenie Gminy – z ok. 7 966 os. do ok. 9 019, tzn. wzrost o 1 053 os. (o ok. 13,2%).

Ryc. 20 Zmiany w liczbie ludności Gminy w latach 2006-2016

Materiał źródłowy: dane GUS, stan na 31.12.2016 r.

Charakterystycznym gminy Dobrzyniewo Duże jest przeważnie dodatni przyrost naturalny ludności, tj. przewaga liczby urodzeń nad liczbą zgonów oraz stale dodatnie saldo migracji, tj. przewaga imigracji nad emigracjami, w analizowanych latach 2006-2016 (por. rozdz. 6.1).

Konkluzja:

W celu podtrzymania wzrostu liczby ludności istotne jest stworzenie warunków przestrzennych do potencjalnego osiedlania się i zakładania rodzin na terenie Gminy, w tym poprzez kształtowanie struktury przestrzennej uwzględniającej potencjał gospodarczy oraz endogeniczne i egzogeniczne uwarunkowania rozwojowe.

MIGRACJE W RAMACH OBSZARÓW FUNKcjONALNYCH OŚRODKA WOJEWÓDZKIEGO

W *Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podlaskiego* dokonano delimitacji miejskich obszarów funkcjonalnych podstawowej sieci osadniczej, w tym wytypowano Miejski Obszar Funkcjonalny Ośrodka Wojewódzkiego Białegostoku (MOFOWMB)⁴², składający się z:

- rdzenia obszaru – miasta Białegostoku;
- strefy podmiejskiej Białegostoku., obejmującej obszary gmin miejskich: Choroszcz, Supraśl, Wasilków, Zabłudów, Czarna Białostocka, Łapy, a także gmin wiejskich: Juchnowiec Kościelny, **Dobrzyniewo Duże**, Turośl Kościelna.

⁴² Materiał źródłowy: Ludność, ruch naturalny i migracje w województwie podlaskim w 2016 r., 2017, GUS Białystok

Dla obszaru MOFOWMB obowiązuje także plan zagospodarowania przestrzennego obszaru funkcjonalnego uszczegóławiający ustalenia *Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podlaskiego* i stanowiący jego ustawową część – załącznik nr 4 do uchwały Sejmiku zatwierdzającej Plan. Dokonano w nim m.in. identyfikacji struktury przestrzennej MOFOWMB ze strefami uzupełnień i rozwoju zabudowy. W odniesieniu do gminy Dobrzyniewo Duże wskazano:

- wsie podmiejskie ze strefami uzupełnień i rozwoju zabudowy o funkcji mieszkaniowej i aktywności gospodarczej – Fasty, Nowe Aleksandrowo, Ogrodniki, Dobrzyniewo Kościelne, z uzupełnieniami wsi zabudową mieszkaniową jednorodzinną z usługami, rozwojem zabudowy mieszkaniowej i aktywności gospodarczej na terenach wyznaczonych w studium gminy i planach miejscowych, a we wsi Fasty zabudowy produkcyjno-usługowej między linią kolejową E75 Białystok – Ełk i drogą krajową nr 65, wg ustaleń obowiązującego Planu miejscowego;
- wsie z infrastrukturą funkcji ponadstandardowych ponadlokalnych – rekreacji, mieszkalnictwa jednorodzinnego oraz społecznych i technicznych – Leńce i Jaworówka w dolinie rz. Supraśl, z funkcją letniskową; Letniki, Ponikła, Kulikówka, Szaciły na obrzeżach Puszczy Knyszyńskiej i Kopisk w enklawie puszczańskiej, z funkcją letniskową.

Białystok, pełniąc funkcje ośrodka wojewódzkiego oraz ze względu na zgromadzony tam duży i stale rosnący potencjał gospodarczy, oddziałuje na gminy ościenne, w tym na gminę Dobrzyniewo Duże, co objawia się m.in. migracjami wahadłowymi. Migracje wahadłowe to powtarzające się okresowo (najczęściej codziennie) przejazdy między miejscem zamieszkania i miejscem pracy lub nauki. Migracje wahadłowe, przy których następuje przekroczenie granicy jednostki administracyjnej, nie wywołują jednak zmian w stanie liczebnym i strukturze ludności. Ze względu spotykane trwałe i masowe występowanie migracji wahadłowych w Gminie stanowią one dla niektórych obszarów i miejscowości poważny problem, głównie z punktu widzenia ich wpływu na kształtowanie się zatrudnienia i konieczność organizowania odpowiednich możliwości komunikacyjnych.

Dodatkowo potencjał Białegostoku wpływa na wzrost liczby ludności w gminach wokół miasta. Na terenie gminy Dobrzyniewo Duże od lat obserwowana jest tendencja dodatnia salda migracji, w tym zaznacza się przewaga zameldowań na pobyt stały z terenów miejskich (por. rozdz. 6.1.), przypuszczalnie przede wszystkim z miasta Białegostoku, o czym mogą świadczyć m.in. adresy zamieszkania wnioskujących o wydawane warunki zabudowy (głównie Białystok).

Konkluzja:

W związku z położeniem Gminy w obrębie Miejskiego Obszaru Funkcjonalny Ośrodka Wojewódzkiego, na jej terenie obserwowane są tzw. migracje wahadłowe, tj. migracje powtarzające się okresowo (najczęściej codziennie) przejazdy między miejscem zamieszkania i miejscem pracy lub nauki.

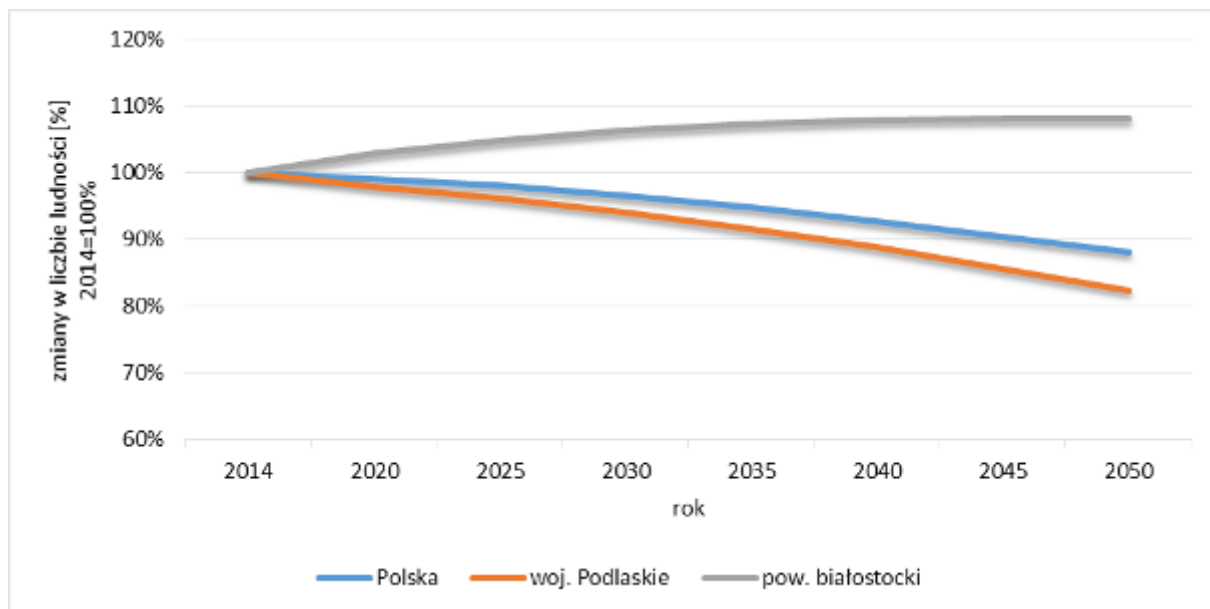
Jednocześnie bliskość Białegostoku i obecnego tam potencjału gospodarczego i społecznego wpływa na atrakcyjność Gminy jako miejsca do stałego zamieszkania, co wpływa na obserwowany stały od lat wzrost zaludnienia Gminy.

PROGNOZA LICZBY LUDNOŚCI

Zachodzące aktualnie w Polsce procesy ludnościowe określane są mianem „drugiego przejścia demograficznego” i charakteryzują się m.in. spadkiem liczby urodzeń i zgonów, przesuwaniem średniego wieku rodzenia i tworzenia związków, wzrostem liczby rozwodów oraz niską płodnością. Z opublikowanego w 2014 r. raportu GUS⁴³ wynika, że najbliższych kilkadziesiąt lat dla obszaru Polski prognozuje się w stopniowy ubytek liczby ludności oraz znaczące zmiany struktury wiekowej.

⁴³ Prognoza ludności na lata 2014-2050, 2014, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.

GUS publikuje prognozy ludności w odniesieniu do kraju, województwa, podregionów i powiatów, nie publikuje natomiast prognoz w odniesieniu do gmin. W perspektywie 2050 r. szacuje się: ubytek liczby ludności w Polsce o ok. 4,5 mln os. (11,8 pkt %), ubytek liczby ludności w województwie podlaskim o ok. 1,2 mln os. (17,6 pkt %), wzrost liczby ludności w powiecie białostockim średnio o ok. 145 tys. os. (8,2 pkt %)⁴⁴.

Ryc. 21 Prognozowane wg GUS zmiany w liczbie ludności kraju, województwa i powiatu

Materiał źródłowy: dane GUS, stan na 31.12.2016 r.

Należy przy tym zauważyć, że przewidywanie zmian w liczbie ludności zawsze jest obarczone dużą niepewnością i zależne jest od postępujących procesów globalizacyjnych oraz stale zmieniających się postaw światopoglądowych ludności, a także polityki rodzinnej państwa i samorządów.

W związku z powyższym, uwzględniając szacunki GUS, w tym zwłaszcza w kontekście powiatu białostockiego, na terenie gminy Dobrzyńowo Duże **prognozuje się optymistyczny wariant demograficzny, tzn. dalszy wzrost liczby ludności i jednocześnie zwiększenie tempa przyrostu. Uzasadnieniem powyższego są m.in.:**

- zakładanie rodzin przez roczniki „bumu” demograficznego lat 80-tych i początku lat 90-tych, polityka prorodzinna Rządu i Samorządu, wzrost zamożności Gminy i społeczeństwa oraz wydłużanie średniej długości życia – zakłada się podtrzymanie dodatniego przyrostu naturalnego i jednocześnie wzrost tempa przyrostu;
- lokalizacja gminy w obrębie Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Ośrodka Wojewódzkiego Białegostoku oraz zainteresowanie osadnictwem na terenach wiejskich – zakłada się podtrzymanie tendencji migracyjnych w Gminie (przewagi imigracji nad emigracją);
- liczne inwestycje w infrastrukturę techniczną, komunikacyjną, społeczną i rekreacyjną na terenie Gminy – zakłada się wzrost atrakcyjności Gminy jako miejsca zamieszkania lub prowadzenia działalności gospodarczej.

⁴⁴ Materiał źródłowy: dane GUS – ludność: prognozy ludności wg płci i funkcjonalnych grup wieku, stan na 31.12.2016 r.

Konkluzja:

Biorąc pod uwagę powyższe czynniki, na potrzeby niniejszej prognozy demograficznej przyjęto szacunkowo, że: **liczba mieszkańców w gminie Dobrzyniewo Duże będzie wzrastać średnio o ok. 200 osób⁴⁵ średniorocznie w perspektywie 30 lat, co w całym okresie przedłoży się na wzrost liczby ludności o ok. 6000 osób – w perspektywie 30-to letniej przewiduje się, że liczba mieszkańców Gminy osiągnie w przybliżeniu poziom ponad 15 tys. osób.**

8.5 MOŻLIWOŚCI FINANSOWANIA PRZEZ GMINĘ WYKONANIA SIECI KOMUNIKACYJNEJ I INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ, A TAKŻE INFRASTRUKTURY SPOŁECZNEJ, SŁUŻĄCYCH REALIZACJI ZADAŃ WŁASNYCH GMINY

Prosperowanie inwestycji m.in. z zakresu infrastruktury komunikacyjnej, technicznej i społecznej przyczynia się do zaspokajania zbiorowych potrzeb wspólnoty, które należy do zadań własnych gminy. Zgodnie z Ustawą o samorządzie gminnym, zadania własne gminy w tym zakresie obejmują sprawy związane m.in. z gminnymi drogami, ulicami, mostami i placami, wodociągami i zaopatrzeniem w wodę, kanalizacją, usuwaniem i oczyszczaniem ścieków, zaopatrzeniem w energię elektryczną, ciepłą i gaz, telekomunikacją, ochroną zdrowia, pomocą społeczną, mieszkalnictwem gminnym, edukacją publiczną, kulturą, opieką nad zabytkami, kulturą fizyczną, turystyką itd.

Realizacja zadań przewidzianych w Studium wymaga zaangażowania znacznych środków finansowych, co może stanowić największą barierę dla samorządów i mieszkańców. Funkcjonujący w Polsce, wielopoziomowy i zróżnicowany system finansowania, może w znaczącym stopniu wpłynąć na realizację zakładanych celów rozwojowych. System ten obejmuje finansowanie w formie bezzwrotnej (dotacje) lub zwrotnej (pożyczki). W jego zakres wchodzi m.in. projekty dotyczące realizacji sieci komunikacyjnej oraz infrastruktury technicznej i społecznej, które mają przyczynić się do osiągnięcia najważniejszych, krajowych i unijnych celów rozwojowych.

ŹRÓDŁA FINANSOWANIA I FORMY WSPÓŁPRACY

Przedsięwzięcia inwestycyjne inicjowane przez samorząd mogą być zatem zasilane zarówno z zasobów finansowych budżetu Gminy, które są jednak ograniczone, jak i ze źródeł zewnętrznych od publicznych instytucji finansowych, czy prywatnych inwestorów. Do najważniejszych z źródeł należą:

- źródła wewnętrzne:
  - dochody własne jednostek samorządu terytorialnego;
  - dotacje celowe – pochodzące z budżetu państwa w celu dofinansowania zadań własnych jednostek samorządu terytorialnego, które mogą dotyczyć m.in.:
    - inwestycji w szkoły i placówki oświatowe (do 50% planowanych wydatków na urzeczywistnienie podjętego zadania, jeżeli przepisy odrębne nie stanowią inaczej);
    - inicjatyw związanych ze wspieraniem oświaty na obszarach wiejskich;
    - przedsięwzięć objętych mecenatem państwa w dziedzinie kultury;
    - budowy i remontu obiektów sportowych;
    - przebudowy, budowy lub remontów dróg gminnych;
    - realizacji infrastruktury kanalizacyjnej, wodociągowej itd.

⁴⁵ Założono przyspieszenie tendencji wzrostowych liczby ludności (wynoszą one obecnie ok. 95 os/rok) – podwojenie dynamiki przyrostu liczby ludności do ok. 200 os/rok. Taki scenariusz wynika z przesłanek związanych z zakładaniem rodzin przez roczniki „bumu” demograficznego lat 80-tych i 90-tch, polityką prorodzinną Rządu i Samorządu, wzrostem zamożności Gminy i społeczeństwa oraz wydłużaniem średniej długości życia, jak również z uwagi na zakładane przyspieszenie dynamiki imigracji, w tym w związku z zakładanym wzrostem atrakcyjności Gminy jako miejsca zamieszkania lub prowadzenia działalności gospodarczej. Zatem, prognozowana liczba ludności w perspektywie 30 letniej to: 200 os. średniorocznie, tzn.: 200 os. × 30 lat = 6000 os.

- źródła zewnętrzne:
  - źródła finansowania unijnego, w tym m.in.:
    - Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego – jego istotą jest minimalizacja różnic w rozwoju regionów UE oraz wzmacnianie jedności gospodarczej, społecznej i terytorialnej Unii jako wspólnoty. Poprzez fundusz można uzyskać wsparcie w m.in. realizacji inwestycji produkcyjnych i infrastrukturalnych oraz rozwój małych i średnich przedsiębiorstw;
    - Europejski Fundusz Społeczny⁴⁶ – stworzony do walki z bezrobociem (np. poprzez kształcenie) w krajach należących do UE. Z jego kapitału współfinansowane są inicjatywy mające na celu pomoc regionom i grupom społecznym, zwłaszcza dla osób zagrożonych ubóstwem oraz młodych stawiających pierwsze kroki na rynku pracy;
    - Europejski Fundusz Spójności – ustalony w celu redukcji różnic gospodarczych i społecznych oraz promowania zrównoważonego rozwoju szczególnie przez inwestycje w zakresie infrastruktury transportowej i ochrony środowiska;
    - Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich – oprócz przekształceń struktury rolnej danego państwa stanowi pomoc w rozwoju obszarów wiejskich;
    - Fundusz Łącząc Europę – powstały w miejscu programu TEN-T, wspierający rozwój trzech sektorów: sieci transportowej, energetycznej oraz telekomunikacyjnej;
    - fundusze norweskie i fundusze EOG, w tym Norweski Mechanizm Finansowy i Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego.
  - źródła finansowania krajowego i regionalnego, w tym m.in.:
    - Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej – wraz z wojewódzkimi funduszami tworzy system finansowania ochrony środowiska przyrodniczego i gospodarki wodnej w kraju, w tym także stanowi narzędzia wdrażania Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko;
    - Fundusz Dopłat – rządowy program wspomagania budownictwa socjalnego, którego adresatami są podmioty podejmujące zadania z zakresu budowy zasobów lokali socjalnych, mieszkań chronionych oraz noclegowni i domów dla bezdomnych;
    - Fundusz Leśny – fundusz celowy Lasów Państwowych stanowiący pomoc w wyrównywaniu deficytów finansowych w nadleśnictwach, prosperujących w niekorzystnych warunkach przyrodniczo-ekonomicznych dla realizowania celów gospodarki leśnej

Ograniczenia w swobodzie inwestowania infrastruktury z zasobów własnych, wzrastająca konkurencja wśród jednostek samorządowych, intensywne procesy demograficzne, wzrastające wymagania użytkowników, nieustanny postęp technologiczny wymuszają na władzach poszukiwanie alternatywnych sposobów urzeczywistniania potrzebnych inwestycji. Przy poszukiwaniu możliwości realizacji celów infrastrukturalnych niezbędne jest m.in. rozpoznanie w możliwościach zaangażowania obszaru prywatnego. Wśród najczęściej stosowanych form współpracy międzysektorowej wyróżniamy:

- partnerstwo publiczno-prywatne – rodzaj kooperacji podmiotu publicznego z prywatnym przy przedsięwzięciach mających na celu realizację zadań publicznych poprzez wykreowanie, niezbędnego do realizacji zamierzeń zaplecza finansowego, organizacyjnego i technicznego. Za zaangażowanie własnych środków prywatnemu partnerowi zapewnia się możliwość korzystania z inwestycji. Poprzez PPP obie strony zyskują korzyści zarówno w obszarze celów społecznych, jak i komercyjnych danego przedsięwzięcia;

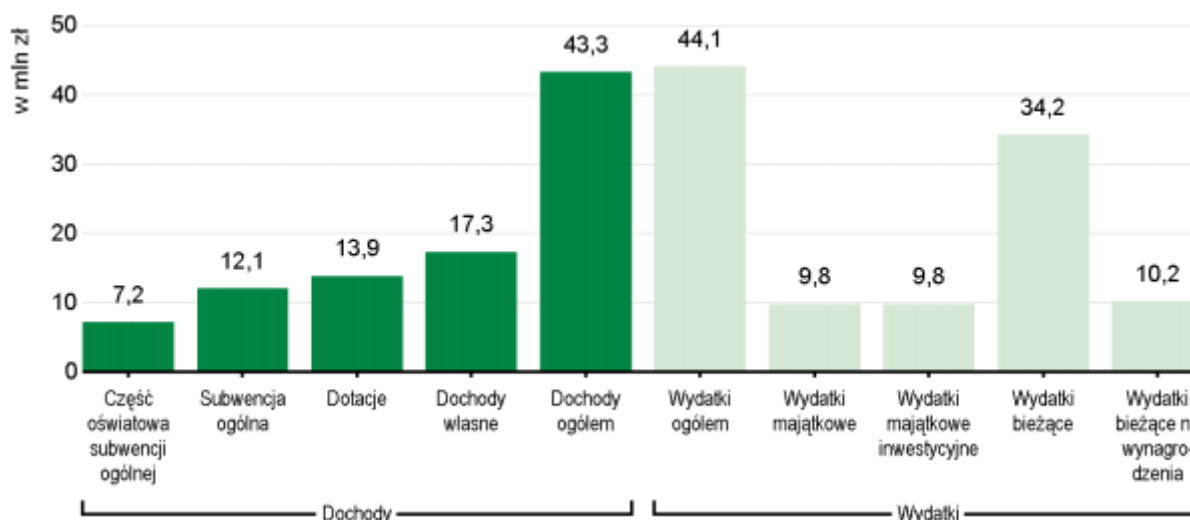
⁴⁶ Z EFRR oraz EFS obecnie finansowane są programy regionalne w tym dla województwa mazowieckiego na lata 2014-2020 szczególnie istotne przy finansowaniu inwestycji infrastrukturalnych.

- *project finance* – instytucja lub zespół instytucji finansowych oraz inwestorzy kapitałowi zapewniają środki na pokrycie nakładów związanych z urzeczywistnieniem przedsięwzięcia pod warunkiem, że zainwestowany kapitał zostanie zwrócony z nadwyżek płynących z eksploatacji inwestycji;
- leasing, najem, dzierżawa – polega na użyczeniu jednej stronie dobra do odpłatnego korzystania. Gmina w tym przypadku może obrać rolę korzystającego (leasingobiorcy) lub wyznaczyć do tego podległą jednostkę. Leasing oznacza zobowiązanie leasingodawcy do nabycia rzeczy od zbywającego w warunkach zamieszczonych w umowie i oddanie jej korzystającemu (np. gminie) do użytkowania przez dany czas, natomiast korzystający zgadza się spłacić finansującemu wynagrodzenie pieniężne równe minimum cenie lub wynagrodzeniu z tytułu nabycia dobra przez finansującego;
- fundusz *venture capital* – jednostki samorządu terytorialnego mogą z niego korzystać gdy stworzą spółkę o charakterze użyteczności publicznej. Jest to więc finansowanie z zewnątrz z zamiarem osiągnięcia długo i krótkoterminowych zysków z przyrostu wartości kapitału. Istota inwestycji *venture capital* dotyczy zasilania kapitałem przedsiębiorstwa we wczesnej fazie jego rozwoju poprzez objęcie jego akcji lub udziałów. Inwestor finansujący z tytułu finansowania w ramach *venture capital* (fundusz *venture capital*) zostaje współwłaścicielem spółki.

MOŻLIWOŚCI FINANSOWE GMINY

Finansowanie rozwoju lokalnego na przestrzeni ubiegłych lat, w tym wydatki i dochody budżetu Gminy omówiono w rozdziale 8.1. Na podkreślenia zasługuje fakt stale rosnącego poziomu dochodów i jednocześnie wydatków Gminy.

Jednym ze wskaźników finansowych, który określa możliwości finansowania inwestycji jest wskaźnik udziału dochodów własnych w dochodach ogółem (%), który uważany jest za podstawowy miernik oceny samodzielności finansowej – im wyższy wskaźnik, tym większy wpływ na osiągnięte dochody i kreowanie własnej polityki wydatkowej, w tym w sferze inwestycji. Zgodnie z danymi GUS dochody własne stanowiły w dochodach ogółem budżetu gminy Dobrzyniewo Duże ok. 43,3%, zaś wydatki majątkowe inwestycyjne stanowiły ok. 9,8% wydatków ogółem budżetu Gminy. Przedsięwzięcia inwestycyjne w znacznym stopniu zasilane są zatem ze źródeł zewnętrznych.

Ryc. 22 Dochody i wydatki budżetu Gminy według rodzajów w 2018 r.

Źródło: Dane GUS

Wieloletnia Prognoza Finansowa dla gminy Dobrzyniewo Duże zakłada, że w najbliższych latach istotna część wszystkich przedsięwzięć dotyczyć będzie inwestycji infrastrukturalnych z obszaru komunikacji, infrastruktury społecznej i technicznej. Planowane są m.in.: realizacja infrastruktury rekreacyjnej, termomodernizacja budynków publicznych, budowa przydomowych oczyszczalni ścieków i rozbudowa infrastruktury wodno-kanalizacyjnej, wykorzystanie odnawialnych źródeł energii, modernizacja dróg, budowa nowych dróg i ulic, itp..

Biorąc pod uwagę dane zawarte w rozdz. 8.1., dochody ogółem gminy Dobrzyniewo Duże na przestrzeni lat 2006-2016 wzrosły ponad dwukrotnie, z ok. 15,1 mln zł w 2006 r. do ok. 33,1 mln zł w 2016 r. (wzrost ok. 1,63 mln zł średniorocznie). Konsekwencją tego był sukcesywny wzrost wydatków ogółem – dwukrotny na przestrzeni analizowanych lat, tj. z ok. 15,3 mln zł w 2006 r. do ok. 30,1 mln zł w 2016 r. (wzrost ok. 1,34 mln zł średniorocznie).

Uwzględniając dane budżetowe z ubiegłych lat, w tym zakładając wzrost zbliżony do średniorocznego w latach 2006-2016, tj. wzrost o ok. 1,6 mln zł/rok, oszacowano, że dochody ogółem Gminy w perspektywie ok. 30-to letniej, kształtować się będą następująco: 2025 r. ok. 47,5 mln zł, 2030 r. ok. 55,5 mln zł, 2035 r. ok. 63,5 mln zł, 2040 r. ok. 71,5 mln zł, 2045 r. ok. 79,5 mln zł, 2050 r. ok. 87,5 mln zł.

Przyjmując, że wydatki majątkowe inwestycyjne stanowią będą ok. 10% wydatków ogółem (założono wariant zbliżony do poziomu z 2018 r., por. ryc. 22), mogą one wynieść odpowiednio w: 2025 r. ok. 4,8 mln zł, w 2030 r. ok. 5,8 mln zł, w 2035 r. ok. 6,4 mln zł, w 2040 r. ok. 7,2 mln zł, w 2045 r. ok. 8,0 mln zł, w 2050 r. ok. 8,7 mln zł.

Możliwości finansowania potrzeb inwestycyjnych związane z realizacją nowej zabudowy omówiono w rozdz. 8.6.5.

8.6 BILANS TERENÓW PRZEZNACZONYCH POD ZABUDOWĘ

8.6.1 MAKSYMALNE W SKALI GMINY ZAPOTRZEBOWANIE NA NOWĄ ZABUDOWĘ

Dokonując symulacji maksymalnego w skali gminy Dobrzyniewo Duże zapotrzebowania na nową zabudowę wzięto pod uwagę omówione wcześniej uwarunkowania, wynikające z analiz: społecznej, ekonomicznej i środowiskowej, a także prognozy demograficznej i możliwości finansowych Gminy. Ponadto założono, że rozwój poszczególnych terenów funkcjonalnych będzie współzależny, tzn. rozwój danej funkcji zabudowy (np. produkcyjnej), wpływać będzie na tempo i potrzeby rozwoju kolejnej funkcji (np. mieszkaniowej), co skutkować będzie oddziaływaniem zwrotnym.

Maksymalne w skali Gminy zapotrzebowanie na nową zabudowę odniesiono do:

- zabudowy o funkcji mieszkalnej;
- zabudowy o funkcji usługowej (w tym usług publicznych);
- zabudowy o funkcji rekreacyjnej, sportowej i turystycznej, w tym rekreacji indywidualnej;
- zabudowy o funkcji produkcyjnej, produkcyjno-usługowej, magazynowej i składowej.

Określając zapotrzebowanie na nową zabudowę przyjęto perspektywę 30-to letnią. Ponadto, założono niepewności procesów rozwojowych wyrażającą się zwiększeniem zapotrzebowania w stosunku do wyników symulacji o 30%, co ma odzwierciedlenie w wynikach końcowych. Maksymalne w skali gminy zapotrzebowanie na nową zabudowę odniesiono do poszczególnych funkcji zabudowy, wyrażonych „powierzchnią użytkową zabudowy” (w m² oraz w przeliczeniu na ha).

ZABUDOWA O FUNKCJI MIESZKALNEJ

Ze względu na charakter obszaru (Gmina o statusie wiejskiej, z przestrzenią posiadającą zarówno cechy typowej strefy rolniczej, jak i przestrzeni podmiejskiej, w sąsiedztwie Białegostoku), na potrzeby wyliczeń maksymalnego zapotrzebowania na nową zabudowę o funkcji mieszkalnej, nie wprowadzono podziału na zabudowę mieszkaniową jednorodzinną, wielorodzinną i zagrodową. Zapotrzebowanie na funkcję mieszkalną należy rozumieć jako całościowe zapotrzebowanie na powierzchnię użytkową zabudowy mieszkaniowej, która może być realizowana w formie zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej lub w formie zabudowy zagrodowej na terenach wiejskich. Nie przewiduje się zaś realizacji nowej zabudowy wielorodzinnej.

Założono potrzebę poprawy standardów zamieszkania istniejącej ludności (zgodnie z obserwowanymi w ostatnich latach tendencjami – por. dane i analizy w rozdz. 8.2: gospodarka mieszkaniowa), co przedłoży się przede wszystkim na zwiększenie średniej powierzchni użytkowej mieszkania w stosunku stanu istniejącego oraz na zmniejszenie liczby osób/ mieszkanie:

WSKAŹNIK	WARTOŚĆ DLA GMINY
Liczba osób/mieszkanie: - stan istniejący: - stan prognozowany:	3,3 os./mieszkanie 3,0 os./mieszkanie
Wielkość mieszkania (powierzchnia użytkowa mieszkania): - stan istniejący: - stan prognozowany:	104,3 m ² 150 m ²

Materiał źródłowy: materiały szkoleniowe Ministerstwa Infrastruktury i Budownictwa, w tym: Określenie potrzeb w zakresie wyznaczenia nowych obszarów rozwojowych, MIB, Instytut Rozwoju Miast w Krakowie, listopad 2016; Propozycje dotyczące ogólnych zasad bilansowania terenów przeznaczonych do zabudowy, MIB, Instytut Rozwoju Miast w Krakowie, listopad 2016; oraz Dane GUS. Obliczenia własne.

Należy zauważyć, że prognozowany wskaźnik średniej liczby osób/mieszkanie (3,0), na koniec okresu objętego prognozą, powinien być uzyskany zarówno w przypadku nowych, jaki i istniejących mieszkań, które powinny ulec „rozgęszczeniu”. Celem uzyskania wartości faktycznego zapotrzebowania na ilość i wielkość nowych mieszkań w perspektywie 30-tu lat dokonano następujących wyliczeń:

WSKAŹNIK	WARTOŚĆ DLA GMINY
Obecna liczba mieszkań: Liczba osób w mieszkaniach po rozgęszczeniu:	2971 mieszkań 2971 miesz. x 3,0 os./miesz. = 8913 os. w miesz. po rozgęszczeniu.
Ilość osób z mieszkań rozgęszczanych, dla których należy przewidzieć nowe mieszkania: Ilość nowych mieszkańców, dla których należy przewidzieć nowe mieszkania: Razem ilość osób, dla których należy przewidzieć nowe mieszkania:	9019 obecnych mieszkańców – 8913 os. w mieszkaniach po rozgęszczeniu = 106 os. 200 os. średniorocznie x 30 lat = 6000 os. 106 os. + 6000 os. = 6106 os.
Zapotrzebowanie na ilość nowych mieszkań:	6106 os. : 3,0 os./mieszkanie ≈ 2035 nowych mieszkań.
Faktyczne zapotrzebowanie na nowe mieszkania (powierzchnię użytkową mieszkań):	2035 nowych mieszkań x 150 m ² progn. wielkość miesz. = 305 250 m ²

Materiał źródłowy: materiały szkoleniowe Ministerstwa Infrastruktury i Budownictwa, w tym: Określenie potrzeb w zakresie wyznaczenia nowych obszarów rozwojowych, MIB, Instytut Rozwoju Miast w Krakowie, listopad 2016; Propozycje dotyczące ogólnych zasad bilansowania terenów przeznaczonych do zabudowy, MIB, Instytut Rozwoju Miast w Krakowie, listopad 2016; oraz dane GUS. Obliczenia własne.

Następnie, w celu wyliczenia zapotrzebowania na powierzchnię użytkową nowej zabudowy o funkcji mieszkalnej przyjęto, że wielkość pojedynczego terenu zabudowy wyniesie średnio ok. 1200 m² (0,12 ha)⁴⁷.

⁴⁷ Wartość ta wynika z obecnego charakteru zabudowy Gminy o funkcji mieszkalnej, w tym obecności zarówno zabudowy jednorodzinnej, jak i zabudowy zagrodowej. W materiałach szkoleniowych Ministerstwa Infrastruktury i Budownictwa wskazano m.in., że stosowane przy sporządzaniu bilansu terenów wskaźniki wielkości działki budowlanej wynoszą średnio ok. 1000-2000 m² dla zabudowy zagrodowej oraz ok. 600-850 m² dla zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej (źródło: *Propozycje dotyczące ogólnych zasad bilansowania terenów przeznaczonych do zabudowy*, MIB, Instytut Rozwoju Miast w Krakowie, listopad 2016, strona 5). Na potrzeby dokonanych, szacunkowych wyliczeń przyjęto że na każde 10 nowych, pojedynczych „działek” zabudowy o funkcji mieszkalnej 3 z nich stanowiąc będą zabudowę zagrodową, a 7 stanowiąc będzie zabudowę mieszkaniową jednorodziną, a także przyjęto górne przedziały wskaźniki wielkości działki, tj. odpowiednio 2000 m² i 850 m². Wyliczenia: $(3 \times 2000 + 7 \times 850) / 10 = 1195 \text{ m}^2 \approx 1200 \text{ m}^2 (0,12 \text{ ha})$

Ponadto, uwzględniono dodatkowe 30% od tej wartości, jako udział terenów innych w wyznaczanych terenach zabudowy o funkcji mieszkalnej (tj. udział terenów towarzyszących podstawowej funkcji terenu). Przyjęto zatem, że „powierzchnia użytkowa zabudowy” o funkcji mieszkalnej stanowi teren, na który składają się:

- zabudowa netto: budynek związany z funkcją podstawową (dom mieszkalny); obiekty towarzyszące (związane z funkcją uzupełniającą, np. altana, wiata, garaż, itp.); wewnętrzne tereny komunikacyjne, funkcjonujące w ramach danego siedliska zabudowy (np. dojazd do posesji, dojazd do garażu, plac/parking przydomowy); tereny powierzchni biologicznie czynnej (tereny wolne od zabudowy, tereny zielone jak np. trawnik, ogród przydomowy);
- tereny inne: udział w terenach towarzyszących całemu skupisku (osiedlu/kwartale) zabudowy, tzn. udział w m.in. ogólnodostępnych terenach komunikacyjnych (drogi dojazdowe i wewnętrzne, chodniki, parkingi) i otwartych terenach zielonych (skwery, zieleńce, zgrupowania drzew, trawniki).

Biorąc pod uwagę powyższe, oraz zakładając, że pojedynczy teren zabudowy odpowiadać będzie jednemu gospodarstwu domowemu, wyliczono faktyczne zapotrzebowanie na powierzchnię użytkową zabudowy o funkcji mieszkalnej:

WSKAŹNIK	WARTOŚĆ DLA GMINY
Zapotrzebowanie na powierzchnię użytkową nowych mieszkań	305 250 m ² (30,525 ha)
Zapotrzebowanie na ilość nowych mieszkań (gospodarstw domowych)	2035 nowych mieszkań.
Zakładana powierzchnia pojedynczego terenu zabudowy	1200 m ² (0,12 ha)
Zapotrzebowanie netto na powierzchnię użytkową zabudowy o funkcji mieszkalnej	2035 x 1200 m ² = 2 442 000 m ² (244,20 ha)
Udział w terenach innych, towarzyszących zabudowie (ogólnodostępne tereny komunikacyjne, otwarte tereny zielone itp.)	30%
Zapotrzebowanie brutto na powierzchnię użytkową zabudowy o funkcji mieszkalnej	2 442 000 m ² + (2 442 000 m ² x 30%) = 3 174 600 m ² (317,46 ha)

Materiał źródłowy: materiały szkoleniowe Ministerstwa Infrastruktury i Budownictwa, w tym: Określenie potrzeb w zakresie wyznaczenia nowych obszarów rozwojowych, MIB, Instytut Rozwoju Miast w Krakowie, listopad 2016; Propozycje dotyczące ogólnych zasad bilansowania terenów przeznaczonych do zabudowy, MIB, Instytut Rozwoju Miast w Krakowie, listopad 2016; oraz Dane GUS. Obliczenia własne.

W związku z niepewnością procesów rozwojowych założono zwiększenie zapotrzebowania o 30% w stosunku do otrzymanych wyników:

WSKAŹNIK	WARTOŚĆ DLA GMINY
Zapotrzebowanie na powierzchnię użytkową nowych mieszkań	305 250 m ² (30,525 ha)
Zapotrzebowanie brutto na powierzchnię użytkową zabudowy o funkcji mieszkalnej	3 174 600 m ² (317,46 ha)
Zapotrzebowanie na powierzchnię użytkową nowych mieszkań, powiększone o 30% w związku z niepewnością procesów rozwojowych	305 250 m ² + (305 250 m ² x 30%) = 396 825 m ² (39,68 ha)
Zapotrzebowanie na powierzchnię użytkową zabudowy o funkcji mieszkalnej, powiększone o 30% w związku z niepewnością procesów rozwojowych	3 174 600 m ² + (3 174 600 m ² x 30%) = 4 126 980 m ² (412,70 ha)

Materiał źródłowy: obliczenia własne

Podsumowując, w perspektywie 30-tu lat przewiduje się na terenie gminy Dobrzyńewo Duże maksymalne zapotrzebowanie na powierzchnię użytkową nowych mieszkań na poziomie 396 825 m² (39,68 ha), co przedkłada się na maksymalne zapotrzebowanie na nową powierzchnię użytkową zabudowy o funkcji mieszkalnej na poziomie 4 126 980 m² (412,70 ha).

ZABUDOWA O FUNKCJI USŁUGOWEJ (W TYM USŁUG PUBLICZNYCH)

Przeważająca część mieszkańców Gminy znajduje się w wieku produkcyjnym, zaś najmniejszą grupę ekonomiczną stanowią osoby w wieku poprodukcyjnym. Zjawisko tego typu należy uznać, jako korzystne z punktu widzenia potencjalnych możliwości rozwoju działalności gospodarczej. Ponadto, zapotrzebowanie na nowe tereny o funkcji usługowej wynikać będzie ze stopniowego przechodzenia ludności z działalności rolniczej na nierolniczą lub traktowanie rolnictwa jako zajęcia dodatkowego, a w związku z tym poszukiwania pozarolniczych źródeł dochodu, w tym w usługach.

Zabudowa usługowa stanowi uzupełnienie struktur mieszkalnych. Są to przede wszystkim usługi związane z codziennym życiem mieszkańców (usług komercyjne, w tym handel, gastronomia itd. oraz usługi publiczne), które w sposób naturalny odpowiadają na pojawiające się potrzeby ludzi. Uwzględniając powyższe oraz przyjmując zasadę dążenia do zwiększania dostępności usług i stwarzania warunków do prowadzenia działalności gospodarczej należy uznać, że zapotrzebowanie na zabudowę o funkcji usługowej będzie sukcesywnie wzrastać, wraz ze wzrostem liczby mieszkańców oraz pojawianiem się nowych terenów mieszkalnych. Usługi są niezwykle ważną gałęzią gospodarki, wpływającą na tworzenie nowych miejsc pracy, a tym samym na rozwój społeczności lokalnych zarówno w wymiarze demograficznym, jak również ekonomicznym i społecznym. Poprawiając komfort życia mieszkańców, szczególnie na obszarach wiejskich, należy zadbać o łatwy dostęp do usług podstawowych.

Do wyrażenia maksymalnego w skali Gminy zapotrzebowania na nową zabudowę o funkcji usługowej (w tym usług publicznych) przyjęto, że statystycznie dla każdych 100 m² nowej zabudowy o funkcji mieszkalnej pojawi się zapotrzebowanie na 10 m² nowej zabudowy o funkcji usługowej (w tym usług publicznych). Uwzględniono także zwiększenie zapotrzebowania o 30% w stosunku do otrzymanych wyników, w związku z niepewnością procesów rozwojowych:

WSKAŹNIK	WARTOŚĆ DLA GMINY
Zapotrzebowanie na nową zabudowę o funkcji usługowej (w tym usług publicznych) na każde 100 m ² nowej zabudowy brutto o funkcji mieszkalnej.	10 m ²
Wskaźnik prognozowanego zapotrzebowania na nową zabudowę o funkcji usługowej (w tym usług publicznych)	10 m ² : 100 m ² = 0,1
Zapotrzebowanie na powierzchnię użytkową zabudowy o funkcji usługowej (w tym usług publicznych)	0,1 x 3 174 600 m ² = 317 460 m ² (37,75 ha)
Zapotrzebowanie na powierzchnię użytkową zabudowy o funkcji usługowej (w tym usług publicznych), powiększone o 30% w związku z niepewnością procesów rozwojowych	317 460 m ² + (317 460 m ² x 30%) = 412 698 m ² (41,27 ha)

Materiał źródłowy: obliczenia własne

Podsumowując, w perspektywie 30-tu lat przewiduje się na terenie gminy Dobrzyńiewo Duże maksymalne zapotrzebowanie na nową powierzchnię użytkową zabudowy o funkcji usługowej (w tym usług publicznych) na poziomie 412 698 m² (41,27 ha).

ZABUDOWA O FUNKCJI REKREACYJNEJ, SPORTOWEJ I TURYSTYCZNEJ, W TYM REKREACJI INDYWIDUALNEJ

Gmina posiada potencjał umożliwiający rozwój rekreacji, turystyki poznawczej, wypoczynkowej i kwalifikowanej. Świadczą o tym przede wszystkim walory przyrodnicze i krajobrazowe (por. rozdz. 3.12.). Szacunkowe zapotrzebowanie wyliczono w odniesieniu do dwóch kategorii zagospodarowania turystycznego, tzn. zagospodarowania ogólnodostępnego (zabudowa turystyczno-rekreacyjna i sportowa) oraz zagospodarowania indywidualnego (zabudowa rekreacji indywidualnej/letniskowa).

Odnosząc się do pierwszej kategorii, należy zauważyć, że aktualnie zabudowa sportowo-rekreacyjna i turystyczna jest wystarczająco rozbudowana w stosunku do wielkości i potrzeb Gminy, liczby mieszkańców i potencjału rekreacyjnego. Nie mniej, założono że w perspektywie 30 lat

zapotrzebowanie na nowe, tego typu tereny wzrośnie o $\frac{1}{2}$ co związane będzie z zakładanym poziomem przyrostu ogólnej liczby ludności:

WSKAŹNIK	WARTOŚĆ DLA GMINY
Aktualna powierzchnia terenów zabudowy turystyczno-rekreacyjnej i sportowej	62 500 m ² (6,25 ha)
Wskaźnik prognozowanego zapotrzebowania na nową zabudowę o funkcji turystyczno-rekreacyjnej i sportowej	0,5
Zapotrzebowanie na powierzchnię użytkową zabudowy o funkcji turystyczno-rekreacyjnej i sportowej	0,5 x 62 500 m ² = 31 250 m ² (3,125 ha)

Obliczenia własne

Odnosząc się do drugiej kategorii, w związku z potencjałem rekreacyjnymi wynikającym m.in. z położenia w obrębie Parku Krajobrazowego Puszczy Knyszyńskiej i sukcesywnie poprawianą ofertą turystyczną Gminy, a także biorąc pod uwagę szacowany przyrost liczby ludności, założono wzrost zainteresowania nowymi terenami rekreacji indywidualnej/ letniskowej. Przyjęto, że ok. 3% wszystkich gospodarstw domowych na koniec okresu objętego prognozą (5006 mieszkań, tj. suma 2971 obecnych i 2035 nowych mieszkań), będzie wykazywało zapotrzebowanie terenami rekreacji indywidualnej. Zaś drugie tyle związane będzie z zainteresowaniem „z zewnątrz”. Przyjęto, że średnia wielkość pojedynczej działki budowlanej o funkcji turystycznej i wypoczynkowej wyniesie 500 m² (zabudowa netto), a udział w terenach towarzyszących zabudowie (otwarte tereny zielone, zieleń wysoka i zadrzewienia, tereny komunikacyjne itd.) stanowić będzie dodatkowe 50% od tej wartości:

WSKAŹNIK	WARTOŚĆ DLA GMINY
Zapotrzebowanie „wewnętrzne” na powierzchnię użytkową zabudowy netto o funkcji rekreacji indywidualnej	2971 istn. mieszkań + 2035 nowych mieszk. = 5006 mieszk. 5006 x 3% ≈ 150 gospodarstw dom. zainteresowanych 150 x 500 m ² = 75 000 m ² (7,5 ha) zabudowy netto
Zapotrzebowanie „zewnątrzne” na powierzchnię użytkową zabudowy netto o funkcji rekreacji indywid.	Drugie tyle, co przewidywane zapotrzebowanie „wewnętrznego” = 75 000 m ² (7,5 ha) zabudowy netto
Łącznie zapotrzebowanie „wewnętrzne” i „zewnątrzne” na powierzchnię użytkową zabudowy netto o funkcji rekreacji indywid.	75 000 m ² + 75 000 m ² = 150 000 m ² (15 ha)
Udział w terenach innych, towarzyszących zabudowie (otwarte tereny zielone, zieleń wysoka i zadrzewienia, tereny komunikacyjne itd.)	50% (tj. dodatkowe 250 m ² na każde 500 m ² terenów zabudowy o funkcji rekreacji indywidualnej)
Faktyczne zapotrzebowanie na powierzchnię użytkową zabudowy o funkcji rekreacji indywidualnej	150 000 m ² + (150 000 m ² x 50%) = 225 000 m ² (22,5 ha) zabudowy brutto

Obliczenia własne

Zestawiając otrzymane wartości przewidywanego zapotrzebowania dla analizowanych kategorii zagospodarowania oraz uwzględniając zwiększenie zapotrzebowania o 30% w związku z niepewnością procesów rozwojowych, otrzymano szacunkowe zapotrzebowanie na zabudowę o funkcji rekreacyjnej, sportowej i turystycznej, w tym rekreacji indywidualnej:

WSKAŹNIK	WARTOŚĆ DLA GMINY
Zapotrzebowanie na powierzchnię użytkową zabudowy: - o funkcji turystyczno-rekreacyjnej i sportowej - o funkcji rekreacji indywidualnej/letniskowej	31 250 m ² (3,125 ha) 225 000 m ² (22,5 ha)
Razem zapotrzebowanie o funkcji rekreacyjnej, sportowej i turystycznej, w tym rekreacji indywidualnej	31 250 m ² + 225 000 m ² = 256 250 m ² (25,63 ha)
Zapotrzebowanie na powierzchnię użytkową zabudowy powiększone o 30% w związku z niepewnością procesów rozwojowych, dla zabudowy: - o funkcji turystyczno-rekreacyjnej i sportowej - o funkcji rekreacji indywidualnej/letniskowej	31 250 m ² + (31 250 m ² x 30%) = 40 625 (4,06 ha) 225 000 m ² + (225 000 m ² x 30%) = 292 500 (29,25 ha)
Razem zapotrzebowanie na powierzchnię użytkową zabudowy o funkcji rekreacyjnej, sportowej i turystycznej, w tym rekreacji indywidualnej, powiększone o 30% w związku z niepewnością procesów rozwojowych	256 250 m ² + (256 250 m ² x 30%) = 333 125 m ² (33,31 ha)

Podsumowując, w perspektywie 30-tu lat przewiduje się na terenie gminy Dobrzyniewo Duże maksymalne zapotrzebowanie na nową powierzchnię użytkową zabudowy o funkcji rekreacyjnej, sportowej i turystycznej, w tym rekreacji indywidualnej na poziomie ok. 333 125 m² (33,31 ha).

ZABUDOWA O FUNKCJI PRODUKCYJNEJ, PRODUKCYJNO-USŁUGOWEJ, MAGAZYNOWEJ I SKŁADOWEJ

Ze względu m.in. na:

- stale wzrastającą liczbę podmiotów prowadzących działalność gospodarczą na terenie Gminy,
  - zgłaszane w Urzędzie zapotrzebowanie na nowe tereny umożliwiające realizację zabudowy produkcyjnej i towarzyszącej,
  - planowane na terenie Gminy ważne szlaki komunikacyjne, w tym węzeł komunikacyjny „Dobrzyniewo” (poprawa dostępności komunikacyjnej w skali całego regionu i kraju),
- stwierdza się, że istnieją bardzo duże perspektywy rozwoju funkcji produkcyjnej, produkcyjno-usługowej, magazynowej i składowej, zaś potencjał w tym zakresie jest w dalszym ciągu niedostatecznie wykorzystany.

Zakładając współzależność zapotrzebowania na tereny o funkcjach gospodarczych (tereny inwestycyjne) i zapotrzebowania na tereny mieszkalne i usługowe, założono że zapotrzebowanie na zabudowę produkcyjną, produkcyjno-usługową, magazynową i składową będzie sukcesywnie wzrastać. Ponadto, przyjęto zasadę (zgodną z trendami krajowymi oraz strategią rozwoju Gminy), mającą na celu poprawę warunków do prowadzenia działalności gospodarczej, w tym związanej z produkcją oraz znaczącego zwiększenia miejsc pracy. Cele te można osiągnąć poprzez zwiększanie udziału powierzchni związanych z działalnością gospodarczą (produkcyjną, usługową, składową i magazynową) w stosunku do ilości mieszkańców. W perspektywie 30-to letniej zakładane jest osiągnięcie wartości wskaźnika na poziomie ok. 90 m² zabudowy produkcyjnej i towarzyszącej w przeliczeniu na 1 mieszkańca⁴⁸ (przy zakładanej liczbie ludności na koniec okresu objętego prognozą, tj. ok 15 000 os.). Ponadto, w wyliczeniach uwzględniono także zwiększenie zapotrzebowania o 30% w stosunku do otrzymanych wyników, w związku z niepewnością procesów rozwojowych:

WSKAŹNIK	WARTOŚĆ DLA GMINY
Zakładany udział terenów zabudowy o funkcji produkcyjnej, produkcyjno-usługowej, magazynowej i składowej - stan prognozowany	90 m ² /mieszkańca
Prognozowana liczba mieszkańców	15 000 mieszkańców
Łącznie powierzchnia użytkową zabudowy o funkcji produkcyjnej, produkcyjno-usługowej, magazynowej i składowej przy zakładanym udziale na koniec okresu objętego prognozą	90 m ² x 15 000 mieszkańców = 1 350 000 m ² (135 ha)
Aktualna powierzchnia terenów zabudowy o funkcji produkcyjnej, produkcyjno-usługowej, magazynowej i składowej	264 100 m ² (26,41 ha)
Zapotrzebowanie na nową powierzchnię użytkową zabudowy o funkcji produkcyjnej, produkcyjno-usługowej, magazynowej i składowej	1 350 000 m ² - 264 100 m ² = 1 085 900 m ² (108,59 ha)
Zapotrzebowanie na nową powierzchnię użytkową zabudowy o funkcji produkcyjnej, produkcyjno-usługowej, magazynowej i składowej, powiększone o 30% w związku z niepewnością procesów rozwojowych	1 085 900 m ² + (1 085 900 m ² x 30%) = 1 411 670 m ² (141,17 ha)

Materiał źródłowy: obliczenia własne

Podsumowując, w perspektywie 30-tu lat przewiduje się na terenie gminy Dobrzyniewo Duże maksymalne zapotrzebowanie na nową powierzchnię użytkową zabudowy o funkcji produkcyjnej, produkcyjno-usługowej, magazynowej i składowej na poziomie 1 411 670 m² (141,17 ha).

⁴⁸ Obecnie jest to niespełna 30m²/1 mieszkańca – tereny istniejącej zabudowy produkcyjnej, produkcyjno-usługowej, magazynowej i składowej, oznaczone na rysunkach studium, zajmują ok. 264 100 m² (26,41 ha). Zakłada się zatem potrojenie wskaźnika na terenie Gminy – zdecydowany rozwój przedsiębiorczości.

8.6.2 CHŁONNOŚĆ OBSZARÓW O W PEŁNI WYKSZTAŁCONEJ ZWARTEJ STRUKTURZE FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEJ W GRANICACH JEDNOSTKI OSADNICZEJ

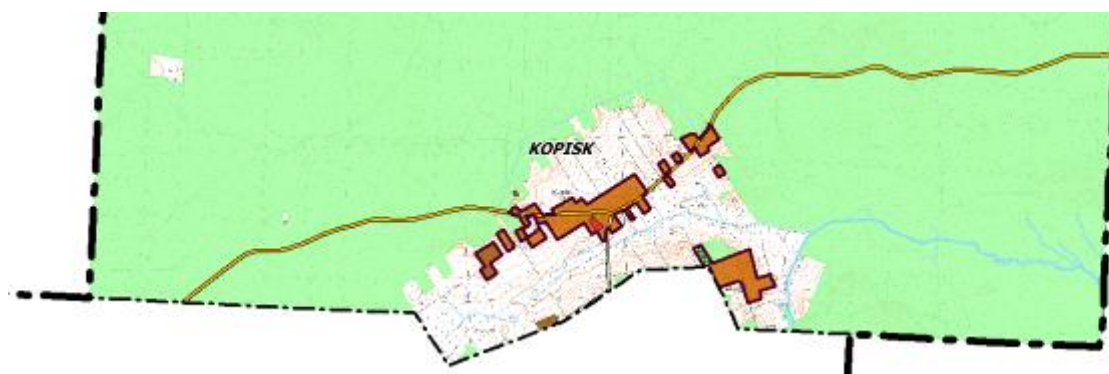
Stosownie do wymogów Ustawy z dnia 27 marca o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, oszacowano „chłonność”, położonych na terenie Gminy, obszarów o w pełni wykształczonej zwartej strukturze funkcjonalno-przestrzennej w granicach jednostki osadniczej.

„Chłonność”, rozumiana jest jako możliwość lokalizowana nowej zabudowy na obszarach o w pełni wykształczonej, zwartej strukturze funkcjonalno-przestrzennej (oznacza tzw. „luki w zabudowie”), wyrażona w powierzchni użytkowej zabudowy, w podziale na funkcje zabudowy.

Przez „obszary o w pełni wykształczonej zwartej strukturze funkcjonalno-przestrzennej” rozumie się obszary o skupionej zabudowie mieszkaniowej i mieszkaniowo-usługowej, mającej dostęp do dróg publicznych i wyposażonych w niezbędną infrastrukturę komunikacyjną i techniczną, z terenami tej infrastruktury oraz z terenami infrastruktury społecznej i innych usług o znaczeniu lokalnym i ponadlokalnym oraz przestrzeniami publicznymi, a także z terenami o funkcji produkcyjnej, magazynowej i składowej – z zastrzeżeniem, że wszystkie te tereny są położone w obrębie (wewnątrz) takiego obszaru, bądź bezpośrednio sąsiadują z terenami zabudowanymi wchodzącymi w jego skład. W obrębie tych obszarów mogą występować obiekty i tereny objęte ochroną lub wskazane do ochrony jako cenne zasoby dziedzictwa kulturowego i historycznego, a także tereny zdegradowane wymagające przekształceń. Obszary te mogą obejmować niewielkie luki w zabudowie, jeśli mają dostęp do komunikacji i infrastruktury technicznej. Poza tym do obszarów tych zaliczono obszary które nie spełniają wszystkich warunków (np. dotyczących wyposażenia w infrastrukturę techniczną), ale stanowią trwałe elementy struktury funkcjonalno-przestrzennej⁴⁹.

Należy zauważyć, iż w obszarze Gminy występują liczne siedliska zabudowy rozproszonej, w związku z czym niektóre z miejscowości (lub fragmenty miejscowości) nie spełniają kryteriów „obszarów o w pełni wykształczonej zwartej strukturze funkcjonalno-przestrzennej”, głównie ze względu na brak rzeczony „zwartości zabudowy”.

Do „obszarów o w pełni wykształczonej zwartej strukturze funkcjonalno-przestrzennej” zaliczono następujące przestrzenie w granicach jednostek osadniczych (oznaczone linią —):

Ryc. 23 Obszary o w pełni wykształczonej zwartej strukturze funkcjonalno-przestrzennej w granicach jednostki osadniczej Kopisk

Materiał źródłowy Opracowanie własne

⁴⁹ Materiał źródłowy: definicja w oparciu o materiały szkoleniowe Ministerstwa Infrastruktury i Budownictwa, w tym: Określenie chłonności obszarów istniejącej zabudowy i obszarów przeznaczonych do zabudowy w planach miejscowych, MIB, Instytut Rozwoju Miast w Krakowie, listopad 2016.

Ryc. 24 Obszary o w pełni wykształconej zwartej strukturze funkcjonalno-przestrzennej w granicach jednostek osadniczych Chraboby oraz Kulikówka
Materiał źródłowy Opracowanie własne

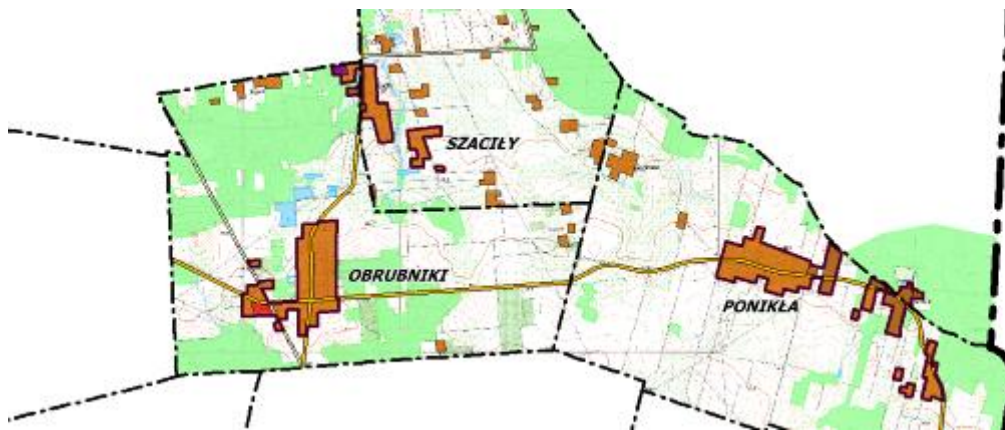

Ryc. 25 Obszary o w pełni wykształconej zwartej strukturze funkcjonalno-przestrzennej w granicach jednostek osadniczych Nowosiółki oraz Borsukówka
Materiał źródłowy Opracowanie własne

Ryc. 26 Obszary o w pełni wykształconej zwartej strukturze funkcjonalno-przestrzennej w granicach jednostek osadniczych Koziniec oraz Zalesie
Materiał źródłowy Opracowanie własne

Ryc. 27 Obszary o w pełni wykształconej zwartej strukturze funkcjonalno-przestrzennej w granicach jednostek osadniczych Szacily, Obrubniki oraz Ponikła

Materiał źródłowy Opracowanie własne

Ryc. 28 Obszary o w pełni wykształconej zwartej strukturze funkcjonalno-przestrzennej w granicach jednostki osadniczej Krynice

Materiał źródłowy Opracowanie własne

Ryc. 29 Obszary o w pełni wykształconej zwartej strukturze funkcjonalno-przestrzennej w granicach jednostki osadniczej Pogorzałki

Materiał źródłowy Opracowanie własne

Ryc. 30 Obszary o w pełni wykształconej zwartej strukturze funkcjonalno-przestrzennej w granicach jednostki osadniczej Letniki

Materiał źródłowy Opracowanie własne

Ryc. 31 Obszary o w pełni wykształconej zwartej strukturze funkcjonalno-przestrzennej w granicach jednostki osadniczej Leńce

Materiał źródłowy Opracowanie własne

Ryc. 32 Obszary o w pełni wykształconej zwartej strukturze funkcjonalno-przestrzennej w granicach jednostek osadniczych Dobrzyńewo Kościelne oraz Nowe Aleksandrowo

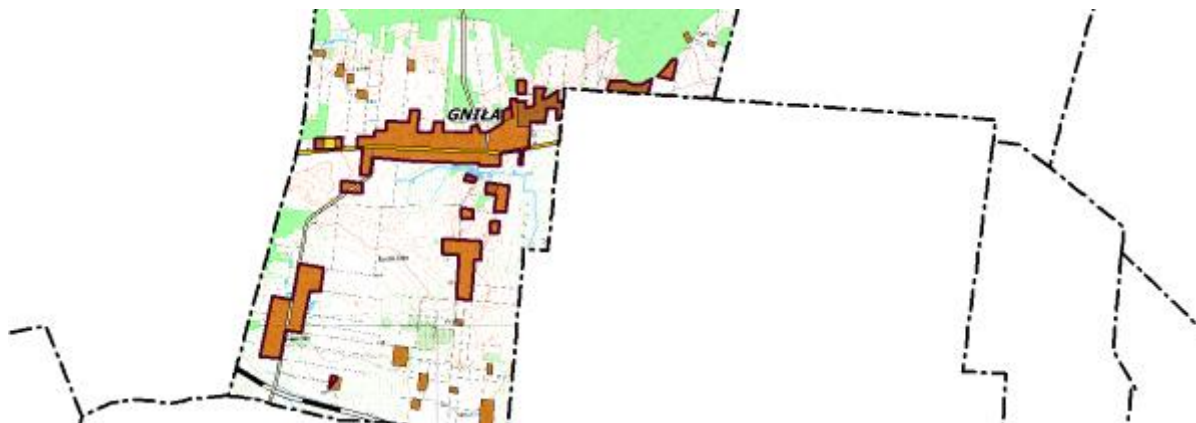
Materiał źródłowy Opracowanie własne

Ryc. 33 Obszary o w pełni wykształconej zwartej strukturze funkcjonalno-przestrzennej w granicach jednostki osadniczej Dobrzyńewo Duże

Materiał źródłowy Opracowanie własne

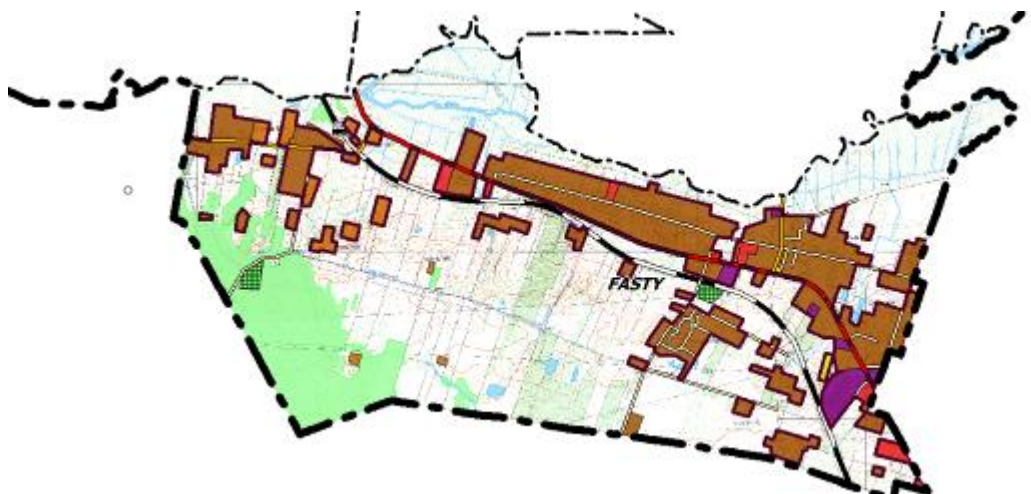
Ryc. 34 Obszary o w pełni wykształconej zwartej strukturze funkcjonalno-przestrzennej w granicach jednostki osadniczej Gniewa

Materiał źródłowy Opracowanie własne

Ryc. 35 Obszary o w pełni wykształconej zwartej strukturze funkcjonalno-przestrzennej w granicach jednostki osadniczej Jaworówka

Materiał źródłowy Opracowanie własne

Ryc. 36 Obszary o w pełni wykształconej zwartej strukturze funkcjonalno-przestrzennej w granicach jednostki osadniczej Fasty

Materiał źródłowy Opracowanie własne

Chłonność obszarów o w pełni wykształconej zwartej strukturze funkcjonalno-przestrzennej w granicach jednostki osadniczej odniesiono do następujących funkcji zabudowy (w celu umożliwienia analizy porównawczej z obliczeniami dotyczącymi maksymalnego zapotrzebowania na nową zabudowę – por. rozdz. 8.6.1.):

- zabudowy o funkcji mieszkalnej;
- zabudowy o funkcji usługowej (w tym usług publicznych);
- zabudowy o funkcji rekreacyjnej, sportowej i turystycznej, w tym rekreacji indywidualnej;
- zabudowy o funkcji produkcyjnej, produkcyjno-usługowej, magazynowej i składowej.

Obliczeń dokonano biorąc pod uwagę istniejące zagospodarowanie terenu, z wykorzystaniem kategoryzacji zabudowy, oznaczonych na rysunku Studium (część uwarunkowania), tzn.:

- do obliczonej powierzchni użytkowej zabudowy o funkcjach mieszkalnej:
  - zaliczono 97% obszarów oznaczonych na rysunku Studium jako „tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej z towarzyszącą zabudową zagrodową i usługową” (w granicach obszarów o w pełni wykształconej zwartej strukturze funkcjonalno-przestrzennej);
  - zaliczono 100% obszarów oznaczonych na rysunku Studium jako „tereny zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej” (w granicach obszarów o w pełni wykształconej zwartej strukturze funkcjonalno-przestrzennej);
  - zaliczono 98% obszarów oznaczonych na rysunku Studium jako „tereny zabudowy zagrodowej towarzyszącą zabudową mieszkaniową jednorodziną i usługową” (w granicach obszarów o w pełni wykształconej zwartej strukturze funkcjonalno-przestrzennej);
- do obliczonej powierzchni użytkowej zabudowy o funkcji usługowej (w tym usług publicznych):
  - zaliczono 100% obszarów oznaczonych na rysunku Studium jako „tereny zabudowy usługowej (usług publicznych, sakralnych, handlu i pozostałych usług” (w granicach obszarów o w pełni wykształconej zwartej strukturze funkcjonalno-przestrzennej);
  - zaliczono 3% obszarów oznaczonych na rysunku Studium jako „tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej z towarzyszącą zabudową zagrodową i usługową” (w granicach obszarów o w pełni wykształconej zwartej strukturze funkcjonalno-przestrzennej);
  - zaliczono 2% obszarów oznaczonych na rysunku Studium jako „tereny zabudowy zagrodowej towarzyszącą zabudową mieszkaniową jednorodziną i usługową” (w granicach obszarów o w pełni wykształconej zwartej strukturze funkcjonalno-przestrzennej);
  - zaliczono 5% obszarów oznaczonych na rysunku Studium jako „tereny terenów zabudowy produkcyjnej, usługowej, składowej i magazynowej” (w granicach obszarów o w pełni wykształconej zwartej strukturze funkcjonalno-przestrzennej);
- do obliczonej powierzchni użytkowej zabudowy o funkcji rekreacyjnej, sportowej i turystycznej, w tym rekreacji indywidualnej:
  - zaliczono 100% obszarów oznaczonych na rysunku Studium jako „tereny usług sportu i rekreacji” (w granicach obszarów o w pełni wykształconej zwartej strukturze funkcjonalno-przestrzennej);
  - zaliczono 100% obszarów oznaczonych na rysunku Studium jako „tereny zabudowy letniskowej/rekreacji indywidualnej” (w granicach obszarów o w pełni wykształconej zwartej strukturze funkcjonalno-przestrzennej);
- do obliczonej powierzchni użytkowej zabudowy o funkcjach produkcyjnej, produkcyjno-usługowej, magazynowej i składowej:
  - zaliczono 95% obszarów oznaczonych na rysunku Studium jako „tereny terenów zabudowy produkcyjnej, usługowej, składowej i magazynowej” (w granicach obszarów o w pełni wykształconej zwartej strukturze funkcjonalno-przestrzennej).

Zatem, przyjmując opisaną wyżej metodologię i założenia, zestawiono w/w całkowitą powierzchnię obszarów zabudowanych w podziale na funkcje zabudowy z terenami faktycznie zabudowanymi i tym samym wykazano wielkość „luk w zabudowie” – chłonność obszarów o w pełni wykształconej zwartej strukturze funkcjonalno-przestrzennej w granicach jednostek osadniczych na terenie Gminy kształtuje się następująco:

Tab. 18 Chłonność obszarów o w pełni wykształconej zwartej strukturze funkcjonalno-przestrzennej w granicach jednostek osadniczych Gminy, wyrażone powierzchnią użytkową zabudowy, w podziale na funkcje zabudowy

FUNKCJA ZABUDOWY	CAŁKOWITA POWIERZCHNIA OBSZARÓW O W PEŁNI WYKSZTAŁCONEJ ZWARTEJ STRUKTURZE FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEJ WYRAŻONA POWIERZCHNIĄ UŻYTKOWĄ ZABUDOWY [A]	TERENY OBECNIE ZABUDOWANE LUB ZAGOSPODAROWANE W RAMACH OBSZARÓW O W PEŁNI WYKSZTAŁCONEJ ZWARTEJ STRUKTURZE FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEJ WYRAŻONE POWIERZCHNIĄ UŻYTKOWĄ ZABUDOWY [B]	CHŁONNOŚĆ OBSZARÓW O W PEŁNI WYKSZTAŁCONEJ ZWARTEJ STRUKTURZE FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEJ WYRAŻONA POWIERZCHNIĄ UŻYTKOWĄ ZABUDOWY [C = A – B]
Zabudowa o funkcji mieszkalnej	8 661 000 m ² (866,10 ha)	8 365 500 m ² (836,55 ha)	8 661 000 m ² – 8 365 500 m ² = 295 500 m ² (29,55 ha)
Zabudowa o funkcji usługowej (w tym usług publicznych)	436 600 m ² (43,66 ha)	419 000 m ² (41,90 ha)	436 600 m ² – 419 000 m ² = 17 600 m ² (1,76 ha)
Zabudowa o funkcji rekreacyjnej, sportowej i turystycznej, w tym rekreacji indywidualnej	62 900 m ² (6,29 ha)	62 900 m ² (6,29 ha)	62 900 m ² – 62 900 m ² = 0 m ² (0 ha)
Zabudowa o funkcji produkcyjnej, produkcyjno-usługowej, magazynowej i składowej	250 895 m ² (25,09 ha)	210 700 m ² (21,07 ha)	250 895 m ² – 210 700 m ² = 40 195 m ² (4,02 ha)

*Relatywnie niewielka, sumaryczna powierzchnia chłonności obszarów wynika z faktu stosunkowo precyzyjnego oznaczania obszarów zainwestowanych, a w związku z tym stosunkowo niewielkich powierzchni „luk w zabudowie”. Wyjątek stanowią tereny o funkcji produkcyjnej, produkcyjno-usługowej, magazynowej i składowej, głównie z uwagi na obecność zdewastowanych terenów pokolejowych w okolicach Wierzchowa.

Materiał źródłowy: obliczenia własne

8.6.3 CHŁONNOŚĆ OBSZARÓW PRZEZNACZONYCH POD ZABUDOWĘ W MIEJSCOWYCH PLANACH ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

Stosownie wymogów Ustawy z dnia 27 marca o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, w niniejszym rozdziale oszacowano chłonność, położonych na terenie gminy, obszarów przeznaczonych w planach miejscowych pod zabudowę, innych niż wymienione dla obszarów o w pełni wykształconej zwartej strukturze funkcjonalno-przestrzennej w granicach jednostki osadniczej. Zatem obszary zlokalizowane w zwartej strukturze funkcjonalno-przestrzennej, jednocześnie objęte planami miejscowymi, nie zostały uwzględnione w obliczeniach zawartych w niniejszym rozdziale (uwzględnione zostały wcześniej, zob. rozdz. 8.6.2).

Na terenie gminy Dobrzyńiewo Duże obowiązują aktualnie miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego o łącznej powierzchni ok. 306,5 ha, co stanowi 1,9% całkowitej powierzchni Gminy. Ich wykaz zamieszczono w rozdz. 2.1., a zasięg zaprezentowano na rysunku uwarunkowań niniejszego Studium.

Ustalenia poszczególnych planów miejscowych dotyczące terenów funkcjonalnych pogrupowano do następujących funkcji zabudowy (w celu ujednoczenia systematyki zastosowanej poprzednio i tym samym umożliwienia analizy porównawczej):

- zabudowy o funkcji mieszkalnej;
- zabudowy o funkcji usługowej (w tym usług publicznych);
- zabudowy o funkcji rekreacyjnej, sportowej i turystycznej, w tym rekreacji indywidualnej;
- zabudowy o funkcji produkcyjnej, produkcyjno-usługowej, magazynowej i składowej.

Przyjmując opisaną wyżej kategoryzację, określono całkowitą powierzchnię **obszarów przeznaczonych w planach miejscowych pod zabudowę, niezabudowaną i poza obszarami o w pełni wykształczonej zwartej strukturze funkcjonalno-przestrzennej, a tym samym wykazano wielkość „luk w zabudowie”** – chłonność obszarów przeznaczonych pod zabudowę w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego kształtuje się następująco:

Tab. 19 Chłonność obszarów przeznaczonych w planach miejscowych pod zabudowę, innych niż wymienione dla obszarów o w pełni wykształczonej zwartej strukturze funkcjonalno-przestrzennej w granicach jednostek osadniczych Gminy, wyrażone powierzchnią użytkową zabudowy, w podziale na funkcje zabudowy

FUNKCJA ZABUDOWY	CHŁONNOŚĆ OBSZARÓW PRZEZNACZONYCH W PLANACH MIEJSCOWYCH POD ZABUDOWĘ, POZA OBSZARAMI O W PEŁNI WYKSZTAŁCZONEJ ZWARTEJ STRUKTURZE FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEJ, WYRAŻONA POWIERZCHNIĄ UŻYTKOWĄ ZABUDOWY
Zabudowa o funkcji mieszkalnej	460 600 m ² (46,06 ha)
Zabudowa o funkcji usługowej (w tym usług publicznych)	51 290 m ² (5,13 ha)
Zabudowa o funkcji rekreacyjnej, sportowej i turystycznej, w tym rekreacji indywidualnej	51 500 m ² (5,15 ha)
Zabudowa o funkcji produkcyjnej, produkcyjno-usługowej, magazynowej i składowej	602 000 m ² (60,20 ha)

Materiał źródłowy: obliczenia własne

8.6.4 PORÓWNANIE MAKSYMALNEGO W SKALI GMINY ZAPOTRZEBOWANIA NA NOWĄ ZABUDOWĘ Z CHŁONNOŚCIĄ OBSZARÓW POD ZABUDOWĘ

W niniejszym rozdziale porównano maksymalne w skali gminy zapotrzebowanie na nową zabudowę (zob. rozdz. 8.6.1) oraz sumę powierzchni użytkowej zabudowy wyliczoną dla chłonności obszarów o w pełni wykształczonej zwartej strukturze funkcjonalno-przestrzennej (zob. rozdz. 8.6.2) i obszarów przeznaczonych w planach miejscowych pod zabudowę (zob. rozdz. 8.6.3), w podziale na funkcję zabudowy:

Tab. 20 Porównanie maksymalnego w skali Gminy zapotrzebowania na nową zabudowę z sumą chłonności obszarów pod zabudowę, wyrażone powierzchnią użytkową zabudowy, w podziale na funkcje zabudowy

FUNKCJA ZABUDOWY	MAKSYMALNE ZAPOTRZEBOWANIE NA NOWĄ ZABUDOWĘ WRAŻONE POWIERZCHNIĄ UŻYTKOWĄ ZABUDOWY [A]	CHŁONNOŚĆ OBSZARÓW O W PEŁNI WYKSZTAŁCONEJ ZWARTEJ STRUKTURZE FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEJ WYRAŻONA POWIERZCHNIĄ UŻYTKOWĄ ZABUDOWY [B]	CHŁONNOŚĆ OBSZARÓW PRZEZNACZONYCH W PLANACH MIEJSCOWYCH POD ZABUDOWĘ WYRAŻONA POWIERZCHNIĄ UŻYTKOWĄ ZABUDOWY [C]	PORÓWNANIE ZAPOTRZEBOWANIA Z CHŁONNOŚCIĄ WYRAŻONE POWIERZCHNIĄ UŻYTKOWĄ ZABUDOWY [A – (B+C)]
		SUMA		
Zabudowa o funkcji mieszkalnej	412,70 ha	29,55 ha + 46,06 ha = 75,61 ha		337,09 ha
Zabudowa o funkcji usługowej (w tym usług publicznych)	41,27 ha	1,76 ha + 5,13 ha = 6,89 ha		34,38 ha
Zabudowa o funkcji rekreacyjnej, sportowej i turystycznej, w tym rekreacji indywidualnej	33,31 ha	0 ha + 5,15 ha = 5,15 ha		28,16 ha
Zabudowa o funkcji produkcyjnej, produkcyjno-usługowej, magazynowej i składowej	141,17 ha	4,02 ha + 60,20 ha = 64,22 ha		76,95 ha

Materiał źródłowy: obliczenia własne

Jak wynika z powyższego zestawienia maksymalne w skali gminy Dobrzyniewo Duże zapotrzebowanie na nową zabudowę przekracza sumę powierzchni użytkowej zabudowy w podziale na funkcję zabudowy terenów możliwych do zabudowy w granicach jednostek osadniczych i terenów przewidzianych pod zabudowę w planach miejscowych.

Konkluzja:**ZAPOTRZEBOWANIE > CHŁONNOŚĆ**

W związku z powyższym możliwe jest wyznaczenie nowej zabudowy poza obszarami o w pełni wykształconej zwartej strukturze funkcjonalno-przestrzennej w granicach jednostek osadniczych oraz poza obszarami przeznaczonymi w planach miejscowych pod zabudowę, maksymalnie w ilości wynikającej z uzupełnionego bilansu.

8.6.5 MOŻLIWOŚCI FINANSOWANIA ORAZ POTRZEBY INWESTYCYJNE ZWIĄZANE Z REALIZACJĄ NOWEJ ZABUDOWY

Możliwości finansowania wykonania sieci komunikacyjnej i infrastruktury technicznej, a także infrastruktury społecznej, służących realizacji zadań własnych Gminy, omówiono wstępnie w rozdz. 8.5, w podziale na źródła finansowania oraz planowane możliwości budżetowe gminy Dobrzyniewo Duże. Przeprowadzona symulacja (por. rozdz. 8.5), dokonana na podstawie zakładanych dochodów ogółem Gminy (według obserwowanych trendów i założeń Wieloletniej Prognozy Finansowej), wykazała, że wydatki majątkowe inwestycyjne stanowiąć będą ok. 10% wydatków ogółem i mogą wynieść:

- w 2025 r.: ok. 4,8mln zł,
- w 2030 r.: ok. 5,8 mln zł,

- w 2035 r.: ok. 6,4 mln zł,
- w 2040 r.: ok. 7,2 mln zł,
- w 2045 r.: ok. 8,0 mln zł,
- w 2050 r.: ok. 8,7 mln zł.

Szacuje się zatem, że sumaryczne, trzydziestoletnie możliwości sfinansowania wydatków inwestycyjnych będą na poziomie ok. 200 mln zł.

Wzrost możliwości finansowych Gminy jest uwarunkowany zwiększeniem dochodów własnych, głównie z wpływów z podatków od nieruchomości oraz z udziału we wpływach z podatku dochodowego od osób fizycznych (od podatników zamieszkałych na obszarze Gminy) oraz od osób prawnych (podatników posiadających siedzibę na obszarze Gminy). Ponadto, istotna jest rola finansowania zewnętrznego, zwłaszcza unijnego. Zatem należy uznać jednoznacznie, że gmina Dobrzyniewo Duże posiada potencjał finansowania rozwoju sieci komunikacyjnej i infrastruktury technicznej, a także infrastruktury społecznej.

Analizując potrzeby inwestycyjne wynikające z konieczności realizacji zadań własnych, związane z lokalizacją nowej zabudowy, należy zauważyć, że obecnie Gmina posiada dobrze rozwiniętą sieć wodociągową i sieć kanalizacyjną (planowaną do dalszej rozbudowy), zaś sieć drogową zapewnia dobrą obsługę komunikacyjną większości istniejących terenów zabudowanych, w związku z czym inwestycje w układ komunikacyjny to głównie remonty już istniejących dróg. Wykorzystując obecną infrastrukturę, Gmina jest w stanie w znacznym stopniu zapewniać obsługę komunikacyjną i infrastrukturalną poszczególnym terenom zabudowanym, jak również znacznej części potencjalnych, nowych terenów rozwojowych (których rozkład przestrzenny uwzględniac będzie dostęp do istniejących dróg i sieci infrastruktury technicznej).

W związku z powyższym potrzeby inwestycyjne gminy Dobrzyniewo Duże wynikające z konieczności realizacji zadań własnych, związane z lokalizacją nowej zabudowy dotyczyć będą głównie:

- uzupełnienia i modernizacji sieci drogowej – przewiduje się realizację do ok. 20 km nowych dróg gminnych, co szacunkowo stanowić będzie koszt ok. 30 mln zł, oraz kompleksową modernizację ok. 40 km dróg gminnych, co przypuszczalnie stanowić będzie koszt ok. 40 mln zł, razem ok. 70 mln zł;⁵⁰
- uzupełnieniem infrastruktury technicznej – głównie poprzez realizację przewodów wodociągowych dla terenów nowej zabudowy oraz dalszą realizację kanalizacji sanitarnej, a także budowę innych inwestycji, jak chodniki czy oświetlenie uliczne; w stosunku do nowych terenów rozwojowych, uwzględniając przewidywaną powierzchnię nowej zabudowy i wykorzystanie istniejącej infrastruktury, prognozuje się, że nakłady inwestycyjne na infrastrukturę wodociągową wyniosą ok. 10 mln zł (pozwoli to na realizację ponad 50 km sieci), na infrastrukturę kanalizacyjną ok. 20 mln zł (pozwoli to na realizację ok. 40 km sieci), a na pozostałe inwestycje (chodniki, oświetlenie itp.) ok. 10 mln zł⁵¹; razem ok. 40 mln zł;
- rozbudową infrastruktury społecznej – z uwagi na charakter Gminy (ośrodek lokalny) oraz obecne wyposażenie w infrastrukturę społeczną, nie planuje się realizacji nowych, publicznych placówek oświatowych i zdrowotnych; prognozuje się zaś realizację terenów rekreacyjnych (plac zabaw, boiska sportowe, itp.) oraz remonty i modernizacje obiektów użyteczności publicznej (przy czym w dużej części tego typu przedsięwzięcia finansowane są ze źródeł zewnętrznych), zakłada się, że łączna kwota środków budżetowych na cele infrastruktury społecznej, na potrzeby nowych terenów rozwojowych oscylować będzie wokół 20-30 mln zł.

⁵⁰ Założono, że średni koszt 1 m nowej drogi gminnej to ok. 1500 zł, zaś średni koszt modernizacji 1 m istniejącej drogi gminnej to ok. 1000 zł

⁵¹ Założono, że średni koszt 1 m sieci wodociągowej to ok. 200 zł, zaś średni koszt sieci kanalizacyjnej to ok. 500 zł

Zatem, szacuje się, że potrzeby inwestycyjne Gminy związane z lokalizacją nowej zabudowy w perspektywie 30-lat, będą wymagały nakładów finansowych rzędu 130-140 mln zł, co jest wartością wyraźnie niższą niż prognozowana, sumaryczna wartość środków finansowych do dyspozycji w analizowanych latach na wydatki inwestycyjne (jak wspomniano we wstępie niniejszego podrozdziału szacuje się, że wynosić ona będzie ok. 200 mln zł).

W związku z powyższym, jak również uwzględniając długi okres realizacji poszczególnych inwestycji, umożliwiającą rozłożenie działań w czasie oraz etapowanie przedsięwzięć w zależności od możliwości budżetowych w poszczególnych latach, **stwierdza się jednoznacznie, że gmina Dobrzyniewo Duże ma możliwości finansowania inwestycji rozwojowych, w tym związanych z realizacją zadań własnych, których źródłem są zarówno rosnące dochody budżetowe, jak i możliwości pozyskiwania dofinansowań zewnętrznych. Gmina ma możliwości wykonania sieci komunikacyjnej oraz infrastruktury technicznej i społecznej dla terenów nowej zabudowy.**

9 UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE ZE STANU PRAWNEGO GRUNTÓW

Grunty prywatne stanowią około 87,3% wszystkich gruntów gminy Dobrzyniewo Duże oraz ok. 81,9% wszystkich gruntów terenów wiejskich gminy, są to grunty osób fizycznych wchodzące w skład gospodarstw rolnych lub grunty osób fizycznych niewchodzące w skład gospodarstw rolnych. Pozostałe to grunty publiczne, należące do gruntów Skarbu Państwa, gruntów gminnych, powiatowych i wojewódzkich, gruntów spółdzielni lub wspólnot gruntowych. Strukturę stanu prawnego gruntów w Gminie przedstawiono w tabeli poniżej:

Tab. 21 Stan prawny gruntów gminy Dobrzyniewo Duże

NR GR. REJ.	WYSZCZEGÓLNIENIE GRUNTÓW	GMINA [ha]	UDZIAŁ [%]
1	Grunty Skarbu Państwa z wyłączeniem gruntów przekazanych w użytkowanie wieczyste	4 741 ha	29,42 %
2	Grunty Skarbu Państwa przekazane w użytkowanie wieczyste	62 ha	0,38 %
3	Grunty spółek Skarbu Państwa, przedsiębiorstw państwowych i innych państwowych os. prawnych	0 ha	0,00 %
4	Grunty gmin i zw. międzygminnych z wyłączeniem gruntów przekazanych w użytkowanie wieczyste	165 ha	1,02 %
5	Grunty gmin i zw. międzygminnych przekazane w użytkowanie wieczyste	10 ha	0,06 %
6	Grunty, które są własnością samorządowych os. prawnych oraz grunty, których wł. są nieznanymi	0 ha	0,00 %
7	Grunty osób fizycznych, w tym: (grunty osób fizycznych wchodzące w skład gospodarstw rolnych oraz grunty osób fizycznych niewchodzące w skład gospodarstw rolnych)	10 940	67,88 %
8	Grunty spółdzielni	0 ha	0,00 %
9	Grunty kościołów i związków wyznaniowych	83 ha	0,51 %
10	Wspólnoty gruntowe	0 ha	0,00 %
11	Grunty powiatów z wyłączeniem gruntów przekazanych w użytkowanie wieczyste	78 ha	0,48 %
12	Grunty powiatów przekazane w użytkowanie wieczyste	0 ha	0,00 %
13	Grunty województw z wyłączeniem gruntów przekazanych w użytkowanie wieczyste	0 ha	0,00 %
14	Grunty województw przekazane w użytkowanie wieczyste	0 ha	0,00 %
15	Grunty pozostałe	38 ha	0,24 %

Material źródłowy: dane Starostwa Powiatowego w Białymstoku, stan na dzień 07.02.2018 r.

10 UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z WYSTĘPOWANIA OBIEKTÓW I TERENÓW CHRONIONYCH NA PODSTAWIE PRZEPISÓW ODRĘBNYCH

10.1 FORMY OCHRONY PRZYRODY

W granicach gminy Dobrzyniewo Duże występują:

- rezerwat przyrody Krzemianka;
- rezerwat przyrody Kulikówka;
- Park Krajobrazowy Puszczy Knyszyńskiej im. Profesora Witolda Sławińskiego wraz otuliną;
- obszary Natura 2000:
  - Puszcza Knyszyńska PLB200003;
  - Ostoja Knyszyńska PLH200006;
  - Ostoja Narwiańska PLH200024;
- Obszar Chronionego Krajobrazu Dolina Narwi;
- ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów (obligatoryjna dla terytorium całego kraju).

10.1.1 REZERWAT PRZYRODY KRZEMIANKA⁵²

Rezerwat przyrody Krzemianka ustanowiono Zarządzeniem Ministra Ochrony Środowiska i Zasobów Naturalnych z dnia 29 grudnia 1987 r. w sprawie uznania za rezerwat przyrody (M.P.z 1988r. Nr 5, poz. 47). Powierzchnia rezerwatu wynosi 230,55 ha, z czego 149,26 ha na terenie gminy Dobrzyniewo Duże i 81,29 ha na terenie gminy Czarna Białostocka.

Celem ochrony rezerwatu jest zachowanie cennego fragmentu Puszczy Knyszyńskiej charakteryzującego się dużym bogactwem szaty roślinnej, wysokim stopniem naturalności i urozmaiconą rzeźbą terenu oraz obszaru źródłiskowego strumienia o nazwie Krzemianka.

Na terenie rezerwatu znajduje się odkryty w 1991 r. zespół prehistorycznych kopalń krzemienia „Rybniki-Krzemianka” wpisany do rejestru zabytków kultury materialnej (oddz. leśn.: 192, 193, 217, 218, tereny w granicach gminy Dobrzyniewo Duże).

Południowa i środkowa część rezerwatu to rozległa, zabagniona dolina wypełniona torfami i aluwiami strumienia Krzemianka, który to przepływa przez jej środek. W kierunku północnym teren wznosi się, a rzeźba terenu ma charakter urozmaicony licznymi pagórkami i wzniesieniami o wysokości względnej do 30m, zbudowanymi z piasków, żwirów i glin. W obszarze rezerwatu znajduje się szereg źródeł różnego typu zasilających strumień Krzemianka. Przestrzenna zmienność podłoża glebowego i ukształtowania terenu, uwilgotnienie i charakter wód gruntowych powodują duże zróżnicowanie gleb.

Na obszarze rezerwatu występuje 12 zbiorowisk roślinnych. Jednym ze zbiorowisk jest łąg jesionowo-olszowy *Circaeo-Alnetum*. Zajmuje on dużą powierzchnie w środkowej i południowej części rezerwatu. Na obrzeżach zatorfionej doliny strumienia, w miejscach ze stagnującą wodą występuje zespół olsu *Carici elongataeAlnetum*. Wzgórza otaczające dolinę otacza grąd *Tilio-Carpinetum*. Występuje też grąd miodownikowy *Melitti-Carpinetum*. Pozostałe zbiorowiska zajmują niewielką powierzchnię.

⁵² Charakterystyka na podstawie aktów prawnych obowiązujących dla obszaru oraz materiałów publikowanych przez Nadleśnictwo Knyszyn.

W rezerwacie wyróżniono 9 siedliskowych typów lasu. Największą powierzchnię zajmuje ols jesionowy (ok. 30%) obejmujący prawie całą dolinę strumienia Krzemianki, oraz las świeży (ok. 20%) i las mieszany świeży (ok. 20%) obejmujący głównie zbocza wzniesień morenowych i częściowo płaskie równiny. W drzewostanach gatunkami panującymi są: świerk (13,9%), olsza (26,2%), sosna (20,4%). Część rezerwatu porastają starodrzewie, dochodzące w wieku do 160 lat dla świerka, 150 lat dla sosny i dębu i ponad 110 lat dla olszy.

W rezerwacie występuje 12 roślin podlegających ochronie prawnej. Należą do nich: wawrzynek wilczełyko (*Daphne mezereum*), widłak jałowcowaty (*Lycopodium annotinum*), widłak wroniec (*Lycopodium selago*), lilia złotogłów (*Lilium martagon*), arnika górską (*Arnica montana*), podkolan biały (*Platanthera bifolia*), podkolan zielonawy (*Platanthera chlorantha*), tajęża jednostronna (*Goodyera repens*), storczyk plamisty (*Orchis maculata*), gnieźnik leśny (*Neottia nidus-avis*), kruszczyk szerokolistny (*Epipactis latifolia*), listera jajowata (*Listera ovata*). Można tu spotkać także wiele gatunków rzadkich, jak: łuskiewnik różowy (*Lathraea squamaria*), kokorycz pełna (*Corydalis solida*), turzyca życicowa (*Carex loliacea*), miódunka miękkowłosa (*Pulmonaria mollissima*), nasięźzał pospolity (*Ophiglossum vulgatum*)

Rezerwat przyrody Krzemianka dostępny jest dla turystyki kwalifikowanej, przez jego teren przebiega ścieżka przyrodniczo-dydaktyczna.

10.1.2 REZERWAT PRZYRODY KULIKÓWKA⁵³

Rezerwat przyrody Kulikówka ustanowiono Zarządzeniem Ministra Ochrony Środowiska i Zasobów Naturalnych z dnia 19 lutego 1987 r. w sprawie uznania za rezerwat przyrody (M.P. z 1987 r. Nr 7, poz. 55). Powierzchnia Rezerwatu wynosi 9,98 ha, jest w całości położony na terenie gminy Dobrzyńewo Duże.

Celem ochrony rezerwatu jest zachowanie fragmentów łągów w Puszczy Knyszyńskiej, z obfitym stanowiskiem paproci pióropusznika strusiego *Matteucia struthiopteris*.

Do rezerwatu od strony północnej i południowej przylegają drzewostany, zaś od wschodu droga krajowa Ełk — Białystok, a od zachodu grunty Gospodarstwa Rybackiego Sp. z o.o. z siedzibą w miejscowości Knyszyn-Zamek. Środkiem rezerwatu płynie rzeka Kulikówka, od której pochodzi jego nazwa. Woda gruntowa w zależności od pory roku zalega tu na głębokości 60-120 cm. W południowo-wschodniej części rezerwatu w pobliżu gruntów wsi Kozinięce występują dwa wydajne, czynne przez cały rok, źródła wód podziemnych. Podnoszą one dodatkowo walory rezerwatu.

Na terenie rezerwatu wyróżniono 2 zespoły roślinne: *Stellario-Alnetum* oraz *Circaeo-Alnetum*. W rezerwacie dominuje siedlisko lasu wilgotnego z drobnymi płatami olsu jesionowego. Spośród gatunków roślin występujących w rezerwacie na szczególną uwagę zasługuje: 6 gatunków roślin podlegających ochronie ścisłej (pióropusznik strusi *Matteucia struthiopteris*, storczyk plamisty *Dactylorhiza maculata*, widłak jałowcowaty *Lycopodium annotinum*, widłak wroniec *Huperzia selago*, wawrzynek wilczełyko *Daphne mezereum*, nasięźzał pospolity *Ophiglossum vulgatum*, a także 3 gatunki roślin rzadkich (kokorycz pełna *Corydalis solida*, czartawa pośrednia *Circaea intermedia*, dereń świdwa *Cornus sanauinea*).

Pióropusznik strusi w rezerwacie „Kulikówka” występuje w dwóch rozdzielonych od siebie stanowiskach. Pierwsze z nich znajduje się nad brzegami strumienia na glebach mineralnych, pod rozrzedzonym drzewostanem olszowym. Drugie stanowisko występuje w zakolach strumienia w łągu gwiazdnicowym.

⁵³ Charakterystyka na podstawie aktów prawnych obowiązujących dla obszaru oraz materiałów publikowanych przez Nadleśnictwo Dojlidy.

10.1.3 PARK KRAJOBRAZOWY PUSZCZY KNYSZYŃSKIEJ⁵⁴

INFORMACJE OGÓLNE

Park Krajobrazowy Puszczy Knyszyńskiej im. Profesora Witolda Sławińskiego ustanowiono Uchwałą Nr XXVI/172/88 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Białymstoku z dnia 24 maja 1988 r. (Dz. Urz. Woj. Biał. z 1988 r. nr 9, poz. 94).

Powierzchnia Parku wynosi 72 860,17 ha, z czego 3 552,12 ha na terenie gminy Dobrzyniewo Duże, a pozostała część na terenie gmin Czarna Białostocka, Gródek, Michałowo, Supraśl, Wasilków, Knyszyn, Janów, Kryniki, Sokółka i Szudziałowo.

Na obszarach bezpośrednio graniczących z Parkiem, w celu zabezpieczenia przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych, wyznaczona jest otulina o łącznej powierzchni 53 827,54 ha, z czego 5 192,07 ha na terenie gminy Dobrzyniewo Duże.

CELE OCHRONY PARKU

Szczególnymi celami ochrony Parku są: ochrona zasobów przyrody Puszczy Knyszyńskiej obejmująca ekosystemy leśne, bagienne, dolin rzecznych oraz inne cenne obszary; zachowanie chronionych i rzadkich gatunków roślin i zwierząt; ochrona wartości historyczno-kulturowych Parku; ochrona krajobrazu Parku; rozwijanie turystyki i rekreacji Parku; tworzenie warunków do prowadzenia działalności naukowej i dydaktycznej. Park nosi on imię prof. Witolda Sławińskiego, biologa i krajoznawcy, obejmuje obszary lasów i dolin rzecznych (lasy i zadrzewienia zajmują 85%, pozostałe 15% to łąki, pola, wody i zabudowa). Park należy do największych tego typu form ochrony przyrody (2-gi pod względem wielkości park krajobrazowy w Polsce).

PRZYRODA NIEOŻYWIONA

Puszcza Knyszyńska odznacza się urozmaiconą rzeźbą terenu, związaną z okresami poszczególnych zlodowaceń. Występują liczne wzgórza moreny czołowej zbudowane z glin i piasków zwałowych, ozy i kemy utworzone ze żwirów i gruboziarnistych piasków, oraz pola sandrowe miejscami zwydmione. Na obszarze puszczy można wyróżnić kilka stref rzeźby terenu. Rozpoczynając od północy Parku – to część wysoczyzn morenowych; w części zachodniej i środkowej ukształtowanie terenu zmienia charakter na odosobnione wzniesienia otoczone rozległymi obniżeniami. W ostatniej południowej stronie teren jest łagodnie ukształtowany.

Klimat Puszczy cechuje się krótkim okresem wegetacyjnym (średnia dobową temperaturą powyżej 5°C) wynoszącym około 200 dni. Pokrywa śniegowa, o średniej grubości wynoszącej 10 cm, zalega przez 80-90 dni (w lasach śnieg zalega dłużej niż w terenie otwartym o 10-15 dni). Na terenie Puszczy występuje dość ciepłe lato, o średniej temperaturze lipca wynoszącej około 18°C oraz sroga zima o średniej temperaturze -3,5°C. Średnia roczna temperatura wynosi 8,5°C. Dominują wiatry z kierunku zachodniego. Opady atmosferyczne związane z częstotliwością przemieszczania się ośrodków niżowych i stref frontalnych, trwają 150 dni. Przeważają w okresie od kwietnia do września. Burze występują przez 15-16 dni w ciągu roku. Grad pojawia się 6-8 razy. Opady śniegu występują przez 50 dni, a bezchmurne niebo jest przez 34 dni. Najkrócej zima trwała na przełomie lat 1974/75, zaledwie 37 dni, zaś najdłuższa wystąpiła na przełomie lat 1963/64 i trwała 119 dni.

Jednym z walorów przyrodniczych Parku Krajobrazowego Puszczy Knyszyńskiej są wody, a zwłaszcza źródlika, rzadko występujące w nizinnym krajobrazie Polski. Ich liczne występowanie na terenie Parku jest jedną z przyczyn szczególnej ochrony zlewni, w której występują oraz otaczających ją zbiorowisk roślinnych współdecydujących o ich występowaniu. Zasobność wód podziemnych strefy

⁵⁴ Charakterystyka na podstawie oficjalnej witryny internetowej Parku (<http://www.pkpk.wrotapodlasia.pl/>) oraz aktów prawnych obowiązujących dla obszaru.

puszczańskiej jest duża. Uwidacznia się to w występowaniu licznych, naturalnych wypływów tych wód tj. wycieków, wysięków, młak oraz źródeł. Występuje tu około 430 źródeł o wydajności od 0,5 l/s do 50,5 l/s. Rozmieszczenie tych unikalnych obiektów hydrograficznych jest nierównomierne, a największe ich zagęszczenie występuje w dolinach głównych rzek. Powstawanie naturalnych wypływów wód podziemnych uwarunkowane jest budową geologiczną i morfologią terenu. Zasobne poziomy wodonośne są rozcinane dolinami cieków i rzek. Dlatego najwięcej źródeł na tym terenie jest typu dolinowego, gdzie poziom wodonośny został nacięty do utworów nieprzepuszczalnych. Liczne źródła występują w krótkich dolinach bocznych uchodzących do doliny Supraśli. Część źródeł ma charakter wypływów podboczowych. Większość rzek zachowała naturalny meandrujący (kręty) bieg.

FLORA

Flora Parku Krajobrazowego Puszczy Knyszyńskiej, podobnie jak całego Działu Północnego, jest w pewnym stopniu odmienna od flory pozostałych regionów Polski niżowej. Cechą wyróżniającą Puszcze Knyszyńską spośród innych kompleksów leśnych jest jej wybitny charakter borealny. Zbiorowiska borealne i subborealne zajmują około 60% ogólnej powierzchni zbiorowisk leśnych Parku. Charakter subborealny posiadają m.in. bór iglasty wysoki *Carici digitatae-Piceetum*, bór mieszany wielogatunkowy *Serratulo-Piceetum*, bór iglasty podmokły *Myceli-Piceetum*. Zdecydowanie borealny charakter roślinności występuje w: świerczynie bagiennej *Sphagno-Piceetum*, borze bagiennym *Vaccinio uliginosi-Pinetum*, borze mechowiskowym *Carici chordorrhizae-Pinetum*, sosnowo-brzozowym lesie bagiennym *Thelypteris-Betuletum* oraz łągu świerkowym *Piceo-Alnetum*.

Flora Parku Krajobrazowego Puszczy Knyszyńskiej liczy 843 gatunki roślin naczyniowych (w tym 26 gatunków paprotników, co stanowi około 38% całej flory naczyniowej Polski. Zarejestrowano także występowanie około 200 gatunków mchów i wątrobowców oraz 280 gatunków porostów.

FAUNA

Puszcza odznacza się bogactwem występowania ssaków, w tym objętych ścisłą lub częściową ochroną gatunkową. Na terenie Parku stwierdzono występowanie następujących gatunków ssaków: Badylarka, Borowiaczek, Borowiec wielki, Borsuk, Bóbr, Darniówka zwyczajna, Gacek brunatny, Gronostaj, Jeleń szlachetny, Jenot, Jeź wschodni, Karczownik ziemnowodny, Karlik drobny, Karlik malutki, Karlik większy, Koszatka, Kret europejski, Kuna domowa, Kuna leśna, Lis, Łasica, Łoś, Mopek, Mroczek posrebrzany, Mroczek poźłocisty, Mroczek późny, Mysz domowa, Mysz leśna wielkooka, Mysz polna, Mysz zaroślowa, Nocek łydkowłosy, Nocek Natterera, Nocek rudy, Nocek wąsatek, Norka amerykańska, Nornica ruda, Nornik bury, Nornik północny, Nornik zwyczajny, Orzesznica, Piżmak, Ryjówka aksamitna, Ryjówka malutka, Ryś, Rzęsorek rzeczek, Sarna, Smużka leśna, Szczerk wędrowny, Tchórz zwyczajny, Wiewiórka pospolita, Wilk, Wydra, Zając szarak, oraz Żubr.

W wodach Parku Krajobrazowego Puszczy Knyszyńskiej żyje 40 gatunków ryb. Wśród nich znajdują się m.in.: karp, jaź, szczupak pospolity, pstrąg potokowy, płoć, boleń pospolity, różanka pospolita, piskorz, koza, kleń, okoń, pstrąg tęczy, strzebla potokowa, ciernik, cierniczek, głowacz białopłetwy, jazgarz, jelec, karaś pospolity, karaś srebrzysty, kielb, krąp, leszcz, lin, miętus, sum, ukleja, wzdreaga, minóg ukraiński, węgorz. Na uwagę zasługuje 6 gatunków, wymienionych w II załączniku Dyrektywy Siedliskowej. Są to: boleń *Leuciscus aspius*, koza *Cobitis taenia*, piskorz *Misgurnus fossilis*, różanka *Rhodeus sericeus*, głowacz białopłetwy *Cottus gobio* oraz minóg ukraiński *Eudentomyzon mariae*.

Fauna płazów i gadów występujących na terenie Parku nie odbiega od charakterystycznej dla innych regionów Polski północno-wschodniej. Spośród płazów spotkać można traszkę zwyczajną *Lissotriton vulgaris* i traszkę grzebieniastą *Triturus cristatus*, kumaka nizinnego *Bombina bombina*, rzekotkę drzewną *Hyla arborea*, grzebiuszkę ziemną *Pelobates fuscus*; ropuchy: szarą *Bufo bufo*,

zieloną *Pseudoepidelea viridis* i paskówkę *Epidalea calamita*; żaby: moczarową *Rana arvalis*, trawną *Rana temporaria* oraz grupę żab zielonych *Pelophylax esculentus complex*. Gady reprezentowane są przez 5 gatunków: jaszczurkę zwinkę *Lacerta agilis*, jaszczurkę żyworodną *Lacerta vivipara*, padalca *Anguis fragilis*, zaskrońca *Natrix natrix* i żmiję zygzakowatą *Vipera berus*.

Na terenie Parku Krajobrazowego Puszczy Knyszyńskiej stwierdzono występowanie ponad 230 gatunków ptaków, z czego 157 to gatunki lęgowe. Stanowi to ok. 70% wszystkich ptaków lęgowych w Polsce. Wśród tak dużej liczby, kilka to gatunki dominujące, czyli te, które spotkać można w czasie prawie każdej wyprawy do lasu czy spaceru po łące. Należą do nich: zięba *Fringilla coelebs*, świstunka *Phylloscopus sibilatrix*, rudzik *Erithacus rubecula*, pierwiosnek *Phylloscopus collybita*, mysikrólik *Regulus regulus*, drożd śpiewak *Turdus philomelos*, trznadel *Emberiza citrinella*, świergotek drzewny *Anthus trivialis* i skowronek *Alauda arvensis*. O tym, że Puszcza Knyszyńska ma charakter tajgi, świadczy występowanie gatunków borealnych takich jak: gil *Pyrrhula pyrrhula*, orzechówka *Nucifraga caryocatactes* i krzyżodziób świerkowy *Loxia curvirostra*.

Dużą rolę w urozmaiceniu składu gatunkowego awifauny pełnią doliny rzeczne. Mimo że są one w znacznym stopniu zagospodarowane, a rzeki częściowo uregulowane, wzbogacają listę ptasich mieszkańców Puszczy o kolejne gatunki: perkozy, kaczki, rybitwy, czapla siwa *Ardea cinerea*, łyska *Fulica atra*, zimorodek *Alcedo atthis*, błotniaki, krwawodziób *Tringa totanus*, kszyc *Gallinago gallinago*, derkacz *Crex crex*, remiz *Remiz pendulinus*, świerszczak *Locustella naevia* i dziwonia *Carpodacus erythrinus*, bocian biały *Ciconia ciconia*, kuropatwa *Perdix perdix*, przepiórka *Coturnix coturnix*, czajka *Vanellus vanellus*, świergotek łąkowy *Anthus pratensis*, pliszka siwa *Motacilla alba*, pliszka żółta *Motacilla flava*, kwiczoł *Turdus pilaris*, szpak *Sturnus vulgaris*, pokrzewka jarzębata *Sylvia nisoria*, żuraw *Grus grus*, bocian czarny *Ciconia nigra*, orlik krzykliwy *Aquila pomarina*, trzmiełojad *Pernis apivorus*, drożdźnik *Turdus iliacus*, dzięcioł biało grzbiety *Dendrocopos leucotos*.

Jednym z przejawów antropizacji Puszczy obecność gatunków zupełnie obcych pierwotnej puszczy. Są to: kopciuszek *Phoenicurus ochruros*, wróbel *Passer domesticus*, oknówka *Delichon urbica* i dymówka *Hirundo rustica* oraz sierpówka *Streptopelia decaocto*. Najprawdopodobniej tylko dzięki uprawom rolnym występują: skowronek *Alauda arvensis*, kuropatwa *Perdix perdix*, świergotek polny *Anthus campestris*, wrona *Corvus corone*, sroka *Pica pica* i ortolan *Emberiza hortulana*.

O bardzo cennych walorach Parku Krajobrazowego Puszczy Knyszyńskiej świadczy fakt, że występuje tu aż 60 gatunków ptaków rzadkich i zagrożonych wyginięciem. Z przyrodniczego punktu widzenia najcenniejszymi gatunkami są te zagrożone wyginięciem w skali globalnej. W Polsce żyją 4 takie gatunki, z czego aż 3 zamieszkują Puszcze Knyszyńską. Są to: bielik *Haliaeetus albicilla*, kania ruda *Milvus milvus* oraz derkacz *Crex crex*.

Pośród ptaków zagrożonych wyginięciem w skali europejskiej, w Puszczy Knyszyńskiej swoje miejsca lęgowe posiada 36 gatunków. Są one cenne ze względu na ich rzadkość występowania w kraju lub stosunkowo wysoką liczebność w Parku. Do najcenniejszych spośród tej grupy należą: bocian czarny *Ciconia nigra*, trzmiełojad *Pernis apivorus*, gadożer *Circaetus gallicus*, orzełek włochaty *Hieraetus pennatus*, jarząbek *Bonasa Banasia*, cietrzew *Tetrao tetrix*, żuraw *Grus grus*, puchacz *Bubo bubo*, sóweczka *Glaucidium passerinum*, włochatka *Aegolus funereus*, dzięcioł biało grzbiety *Dendrocopos leucotos*, dzięcioł trójpalczasty *Picoides tridactylus*, dzięcioł czarny *Dryocopus martius*.

Inne gatunki zagrożone w skali europejskiej występujące na terenie Parku to: bocian biały *Ciconia ciconia*, błotniak łąkowy *Circus pygargus*, błotniak stawowy *Circus aeruginosus*, kropiatka *Porzana porzana*, rycyk *Limosa limosa*, lelek *Caprimulgus europaeus*, zimorodek *Alcedo atthis*, kraska *Coracias garrulus*, dzięcioł zielonosiwy *Picus canus*, dzięcioł średni *Dendrocopos medius*, lerka *Lullula arborea*, brzegówka *Riparia riparia*, świergotek polny *Anthus campestris*, pokląskwa *Saxicola rubetra*, brzęczka *Losustella luscinoides*, trzciniak *Acrocephalus arundinaceus*, jarzębatka *Sylvia nisoria*,

muchotówka mała *Ficedula parva*, muchotówka białoszyja *Ficedula albicollis*, gąsiorek *Lanius collurio*, srokosz *Lanius excubitor* i ortolan *Emberiza hortulana*.

Spośród ptaków zagrożonych wyginięciem w skali kraju, na terenie Parku Krajobrazowego Puszczy Knyszyńskiej gniazduje 25 gatunków: perkoz rdzawoszyi *Podiceps grisegena*, cyraneczka *Anas crecca*, płaskonos *Anas clypeata*, gągoł *Bucephala clangula*, krogulec *Accipiter nisus*, kobuz *Falco subbuteo*, przepiórka *Coturnix coturnix*, sieweczka rzeczna *Charadrius dubius*, bekas kszyc *Gallinago gallinago*, słonka *Scolopax rusticola*, krwawodziób *Tringa totanus*, brodziec samotny *Tringa ochropus*, piskliwiec *Actitis hypoleucos*, siniak *Columba oenas*, płomykówka *Tyto alba*, uszatka *Asio otus*, dudek *Upupa epops*, świergotek łąkowy *Anthus pratensis*, słowik szary *Luscinia luscinia*, drożdżik *Turdus iliacus*, świerszczak *Locustella naevia*, strumieniówka *Locustella fluviatilis*, wójcik *Phylloscopus trochiloides*, remiz *Remiz pendulinus* i orzechówka *Nucifraga caryocatactes*.

Spośród ptaków zagrożonych wyginięciem w skali regionu, Park zamieszkują: łabędź niemy *Cygnus olor*, cyranka *Anas querquedula*, jastrząb *Accipiter gentilis*, pleszka *Phoenicurus phoenicurus*, zniczek *Regulus ignicapillus* i potrzyszcz *Emberiza calandra*.

10.1.4 OBSZAR NATURA 2000 PUSZCZA KNYSZYŃSKA PLB200003⁵⁵

Obszar specjalnej ochrony ptaków (OSO) Natura 2000 Puszcza Knyszyńska PLB200003 wyznaczony został na mocy Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/147/WE z dnia 30 listopada 2009 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa (wersja ujednolicona – Dz. U. UE. L. 10. 20. 7). Jako obszar specjalnej ochrony ptaków (tzw. „obszar ptasi”) zatwierdzony został Rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 12 stycznia 2011 r. w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków (Dz. U. Nr 25, poz. 133 z późn. zm.).

OSO Puszcza Knyszyńska PLB200003 zajmuje łącznie powierzchnię 139 590,2 ha i zlokalizowany jest na terenie:

- powiatu białostockiego, gminy: Czarna Białostocka, Dobrzyniewo Duże, Gródek, Michałowo, Supraśl, Wasilków, Zabłudów,
- powiatu monieckiego – gminy: Jasionówka, Knyszyn,
- powiatu sokólskiego – gminy: Janów, Korycin, Krynki, Sokółka, Szudziałowo.

Obszar obejmuje Puszcę Knyszyńską, jej dość silnie rozczłonkowany kompleks leśny, którego wiele fragmentów zachowało naturalny charakter. Walorem puszczy są liczne źródła oraz czyste strumienie i rzeczki. Istnieje tu około 450 wypływów wód podziemnych w postaci źródeł, młak i wysięków. Główną rzeką puszczy jest Supraśl (dopływ Narwi). Niewielkie fragmenty puszczy odwadniane są przez systemy wodne Biebrzy oraz Nietupy (dopływu Niemna). Na rzekach utworzonych jest kilka zbiorników zaporowych.

Rzeźba terenu jest bardzo zróżnicowana, deniwelacje względne dochodzą tu do 80 m. Doliny rzek, w większości osuszone, zajęte są przez torfowiska niskie i przejściowe. Na lokalnych wododziałach, w bezodpływowych zagłębieniach terenu, rozwinęły się torfowiska przejściowe i rzadziej torfowiska wysokie.

W puszczy dominują drzewostany iglaste (ok. 80% powierzchni leśnej). Tereny odlesione zajęte są przez pola uprawne i użytki zielone oraz dość liczne osiedla ludzkie. Włączona do tego terenu od strony południowo-wschodniej Niecka Gródecko-Michałowska to rozległa kotlina, wysłana grubą warstwą torfów, odwadniana przez rzeczki wpadające do górnego biegu Supraśli, która przecina kotlinę w północnej jej części. Większość terenu kotliny jest osuszona, jednakże w wielu miejscach zachowały się różnej wielkości zabagnienia. W centralnej części kotliny znajduje się małe jezioro

⁵⁵ Charakterystyka na podstawie: Standardowego Formularza Danych obszaru Natura 2000, Opisu założeń do opracowania projektu planu zadań ochronnych oraz Planu Zadań Ochronnych dla obszaru Natura 2000.

Gorbacz, a w części wschodniej jezioro Wiejki. Około 20% terenu niecki zajmują lasy (głównie brzeziny bagienne). Występują również zakrzewienia wierzbowe.

Obszar obejmuje dwie ostoje ptasie o randze europejskiej E 28 i E 29 (Puszcza Knyszyńska i Niecka Gródecko-Michałowska). Występuje co najmniej 38 gatunków ptaków z Załącznika I Dyrektywy Rady 79/409/EWG, 14 gatunków z Polskiej Czerwonej Księgi (PCK). W okresie lęgowym obszar zasiedla co najmniej 1% populacji krajowej (C6) następujących gatunków ptaków: błotniak łąkowy, błotniak zbożowy (PCK), bocian czarny, trzmielojad, orlik krzykliwy (PCK), gadożer (PCK), cietrzew (PCK), dubelt (PCK), dzięcioł biało brzbiety (PCK), dzięcioł trójpalczasty (PCK), puchacz (PCK), sowa błotna (PCK), włośchatka (PCK) i kraska (PCK); w stosunkowo wysokim zagęszczeniu (C7) występuje zimorodek.

Przedmiotami ochrony na obszarze OSO Puszcza Knyszyńska PLB200003 są następujące gatunki ptaków (wymieniono w kolejności: kod, nazwę naukową, nazwę polską):

- A030 *Ciconia nigra* Bocian czarny
- A038 *Cygnus cygnus* Łabędź krzykliwy
- A072 *Pernis apivorus* Trzmielojad
- A075 *Haliaeetus albicilla* Bielik
- A084 *Circus pygargus* Błotniak łąkowy
- A089 *Aquila pomarina* Orlik krzykliwy
- A104 *Bonasa bonasia* Jarząbek
- A119 *Porzana porzana* Krociatka
- A122 *Crex crex* Derkacz
- A127 *Grus grus* Żuraw
- A154 *Gallinago media* Dubelt
- A166 *Tringa glareola* Łęczak (brodziec leśny)
- A215 *Bubo bubo* Puchacz
- A217 *Glaucidium passerinum* Sóweczka
- A223 *Aegolius funereus* Włośchatka
- A224 *Caprimulgus europaeus* Lelek
- A229 *Alcedo atthis* Zimorodek
- A231 *Coracias garrulus* Kraska
- A234 *Picus canus* Dzięcioł zielonosiwy
- A236 *Dryocopus martius* Dzięcioł czarny
- A238 *Dendrocopos medius* Dzięcioł średni
- A239 *Dendrocopos leucotos* Dzięcioł biało brzbiety
- A241 *Picoides tridactylus* Dzięcioł trójpalczasty
- A246 *Lullula arborea* Lerka
- A307 *Sylvia nisoria* Jarzębatka
- A320 *Ficedula parva* Muchołówka mała
- A338 *Lanius collurio* Gąsiorek
- A409 *Tetrao tetrix tetrix* Cietrzew
- A038 *Cygnus cygnus* Łabędź krzykliwy
- A052 *Anas crecca* Cyraneczka
- A086 *Accipiter nisus* Krogulec
- A099 *Falco subbuteo* Kobuz
- A136 *Charadrius dubius* Sieweczka rzeczna
- A137 *Charadrius hiaticula* Sieweczka obrożna
- A153 *Gallinago gallinago* Kszyk

- A156 *Limosa limosa* Rycyk
- A165 *Tringa ochropus* Samotnik
- A207 *Columba oenas* Siniak
- A232 *Upupa epops* Dudek
- A270 *Luscinia luscinia* Słowik szary
- A286 *Turdus iliacus* Drożdżik
- A291 *Locustella fluviatilis* Strumieniówka
- A298 *Acrocephalus arundinaceus* Trzciniak
- A312 *Phylloscopus trochiloides* Wójcik
- A344 *Nucifraga caryocatactes* Orzechówka
- A371 *Carpodacus erythrinus* Dziwonia
- A608 *Motacilla citreola* Pliszka cytrynowa.

10.1.5 OBSZAR NATURA 2000 OSTOJA KNYSZYŃSKA PLH200006⁵⁶

Obszar Natura 2000 Ostoja Knyszyńska PLH200006 wyznaczony został na mocy Dyrektywy Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory (Dz. Urz. WE L 206 z 22.7.1992, str. 7 z późn. zm.). Jako „obszar mający znaczenie dla Wspólnoty” („projektowany specjalny obszar ochrony siedlisk”) zatwierdzony został decyzją wykonawczą Komisji 2013/741/UE z dnia 7 listopada 2013 r. w sprawie przyjęcia siódmego zaktualizowanego wykazu terenów mających znaczenie dla Wspólnoty składających się na kontynentalny region biogeograficzny (Dz. U. UE. L 350 z 21.12.2013 str. 287)⁵⁷.

Ostoją Knyszyńska PLH200006 zajmuje łącznie powierzchnię 136 084,4 ha i zlokalizowany jest na terenie:

- powiatu białostockiego, gminy: Czarna Białostocka, Dobrzyniewo Duże, Gródek, Michałowo, Supraśl, Wasilków, Zabłudów,
- powiatu monieckiego – gminy: Jasionówka, Knyszyn,
- powiatu sokólskiego – gminy: Dąbrowa Białostocka, Krynki, Sidra, Sokółka, Suchowola, Szudziałów.

Ostoją obejmuje rozległy kompleks leśny Puszczy Knyszyńskiej, którego wiele fragmentów zachowało naturalny charakter, rozcięty przez użytkowane rolniczo doliny niewielkich rzek i polany, otoczony przez obszary o ekstensywnej gospodarce rolnej, o mozaikowatym krajobrazie, z licznymi torfowiskami. Przez Ostoję przebiega wododział zlewni Wisły i Niemna - do tej drugiej należą dorzecza świsłoczy i uchodzącej do niej Nietupy. Główną rzeką Ostoi jest Supraśl, dopływ Narwi.

Rzeźba terenu jest bardzo zróżnicowana, występuje tu duże zagęszczenie różnorodnych form geomorfologicznych, takich jak kemy, ozy, doliny i baseny wytopiskowe. Względne wysokości wzgórz dochodzą do kilkudziesięciu metrów, a nachylenia stoków do 30 stopni. Najwyższe wzniesienia występują na Wzgórzach świętojańskich, najniższe położone miejsca znajdują się w dolinie Supraśli. Osobliwością Puszczy Knyszyńskiej są liczne źródła. Istnieje tu ponad 450 wypływów wód podziemnych w postaci źródeł, młak i wysięków. Około 1/5 obszaru ostoi zajmują różnego typu tereny hydrogeniczne – podmokliska i torfowiska. Około 50% obszarów hydrogenicznych jest zatorfiona, a wskaźnik zatorfienia oscylujący w granicach 10% wskazuje, że jest to jeden z najbardziej zabagnionych regionów w Polsce.

⁵⁶ Charakterystyka na podstawie: Standardowego Formularza Danych obszaru Natura 2000, Opisu założeń do opracowania projektu planu zadań ochronnych oraz Planu Zadań Ochronnych dla obszaru Natura 2000.

⁵⁷ Ostoją Knyszyńska PLH200006 stanie się formalnie „specjalnym obszarem ochrony siedlisk” na mocy stosownego Rozporządzenia Ministra Środowiska (według stanu na maj 2019 r. nie wydano takiego rozporządzenia)

W Puszczy dominują drzewostany iglaste. Największe powierzchnie porastają bory brusznicowe, sosnowo-świerkowe bory mieszane świeże i trzcinnikowo-sosnowe bory mieszane świeże. Lasy liściaste Puszczy to przede wszystkim grądy, olsy, sosnowo-brzozowe lasy bagienne, a w dolinach rzecznych łągi jesionowo-olszowe i olszowo-świerkowe. Przeważają drzewostany w wieku 40-70 lat. Cechą charakterystyczną Puszczy Knyszyńskiej jest współistnienie zbiorowisk subborealnych (grąd *Tilio-Carpinetum*, grud świerkowy *Tilio-Piceetum*, las mieszany wysoczyzny *Melitti-Carpinetum*, świerczyna na torfie *Sphagno-Piceetum*, bór mechowiskowy *Carici chordorrhizae-Pinetum*) oraz zbiorowisk o charakterze podgórskim (grąd szczyrowy *Aceri-Tilietum*). Interesujące są także śródleśne zbiorowiska turzycowe o wysokim stopniu naturalności. Na obszarze Puszczy jednym z najważniejszych gatunków lasotwórczych jest świerk, obecny przynajmniej jako domieszka na prawie wszystkich siedliskach leśnych. Południowo-wschodnią część ostoi stanowi Niecka Gródecko-Michałowska o genezie wytopiskowej, w obrębie której dominują różnego typu mokradła. Tu zachowały się jedyne na terenach starogłacialnych północno-wschodniej Polski jeziora - oligotroficzne zbiorniki Gorbacz i Wiejki z wykształconymi przy brzegach płami mszarnymi. Tu znajduje się także zniszczone eksploatacją torfu, ale wciąż cenne, torfowisko wysokie Gorbacz.

Dzięki jedynie nieznacznie zmienionym warunkom naturalnym, Puszcza Knyszyńska jest jednym z najcenniejszych kompleksów leśnych w Polsce. Jej lasy mają charakter subborealny, a krajobraz przypomina południowo-zachodnią tajgę. Utrzymuje się tu bogata flora z istotnym udziałem gatunków borealnych i górskich – ok. 800 gatunków roślin naczyniowych, w tym 43 gatunki objęte ochroną gatunkową a 6 z Załącznika II Dyrektywy Rady 92/43/EWG. Wśród tych ostatnich jest m.in. rzepik szczeciniasty *Agrimonia pilosa*, dla którego Ostoja Knyszyńska jest jednym z najważniejszych obszarów występowania w Polsce. W uroczyskach Gorbacz i Machnacz występują dwie spośród zaledwie kilku znanych w Polsce populacji *Chamaedaphne calyculata*, rośliny uważanej za relikty glacialny. Faunę o charakterze puszczańskim reprezentują m. in. duże drapieżniki - wilk *Canis lupus* i ryś *Lynx lynx*, a spośród ptaków np. orlik krzykliwy *Aquila pomarina* i puchacz *Bubo bubo*. Występuje tu jedno z pięciu wolnożyjących stad żubra *Bison bonasus* w Polsce. W sumie Puszcza jest ostoją 9 gatunków zwierząt wymienionych w Załączniku II Dyrektywy Rady 92/43/EWG (5 kolejnych ma ocenę D). W rez. Starodrzew Szyndzielski obserwowano w 2008 r. zgniotka cynobrowego. Występowanie *Oxyporos mannerheimii* wymaga potwierdzenia. Obszar ten jest również ważną ostoją ptasią o randze europejskiej E028. Występuje tu 39 gatunków z Załącznika I Dyrektywy Rady 79/409/EWG. Szczególnie duże znaczenie Ostoja Knyszyńska pełni dla włośchatki *Aegolius funereus*, jarząbka *Bonasa bonasa* i dzięcioła trójpalczastego *Picoides tridactylus*, których populacje są tu bardzo duże, a także dla orlika krzykliwego *Aquila pomarina*, dzięcioła biało-grzbiatego *Dendrocopos leucotos*, muchołówki białoszyjej *Ficedula albicollis*, muchołówki małej *Ficedula parva* i trzmielojada *Pernis apivorus*. Na jedynym znanym polskim stanowisku występuje *Polyommatus eroides*.

Przedmiotami ochrony na obszarze Ostoja Knyszyńska PLH200006 są następujące typy siedlisk przyrodniczych, roślin i zwierząt (wymieniono w kolejności: kod, nazwę polską, nazwę naukową):

– siedliska przyrodnicze:

- 6410 - Zmiennowilgotne łąki trzęślicowe (*Molinion*)
- 6430 - Ziołorośla górskie *Adenostylin alliariae* i ziołorośla nadrzeczne *Convolvuletalia sepium*
- 6510 - Niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie *Arrhenatherion elatioris*
- 7110 - Torfowiska wysokie z roślinnością torfotwórczą (żywe)
- 7120 - Torfowiska wysokie zdegradowane, lecz zdolne do naturalnej i stymulowanej regeneracji
- 7140 - Torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością z kl. *Scheuchzerio-Caricetea*)
- 7150 - Obniżenia na podłożu torfowym z roślinnością ze związku *Rhynchosporion*

- 7230 - Górskie i nizinne torfowiska zasadowe o charakterze młak, turzycowisk i mechowisk
- 9170 - Grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny Galio-Carpinetum, Tilio-Carpinetum
- 91E0 - Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe Salicetum albo-fragilis, Populetum albae, Alnenion
- 91F0 - Łęgowe lasy dębowo-wiązowo-jesionowe (Ficario-Ulmetum)
- 91D0 - Bory i lasy bagienne Vaccinio uliginosi-Betuletum pubescentis, Vaccinio uliginosi-Pinetum, Pino
- gatunki roślin:
  - 1393 Sierpowiec błyszczący *Drepanocladus vernicosus*
  - 1437 Leniec bezpodkwiatkowy *Thesium ebracteatum*
  - 1477 Sasanka otwarta
  - 1903 Lipiennik Loesela *Liparis lobelii*
  - 1939 Rzepik szczeciniasty *Agrimonia pilosa*
- gatunki bezkręgowców:
  - 1014 Poczwarówka zwężona *Vertigo angustior*
  - 1060 Czerwończyk nieparek *Lycaena dispar*
  - 1086 Zgniotek cynobrowy *Cucujus cinnaberinus*
  - 1924 Pogrzybnica Mannerheima *Oxyporus mannerheimii*
  - 4030 Szlaczkoń szafraniec *Colias myrmidone*
  - 4038 Czerwończyk fioletek *Lycaena helle*
  - 4042 Modraszek eroides *Polyommatus eroides*
- gatunki ryb:
  - 1145 Piskorz *Misgurnus fossilis*
- gatunki ssaków:
  - 1308 Mopek zachodni *Barbastella barbastellus*
  - 1337 Bóbr europejski *Castor fiber*
  - 1352 Wilk *Canis lupus*
  - 1355 Wydra *Lutra lutra*
  - 1361 Ryś europejski *Lynx lynx*,
  - 2647 Żubr *Bison bonasus*.

10.1.6 OBSZAR NATURA 2000 OSTOJA NARWIAŃSKA PLH200024⁵⁸

Obszar Natura 2000 Ostoja Narwiańska PLH200024 wyznaczony został na mocy Dyrektywy Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory (Dz. U. L 206 z 22.7.1992, str. 7). Jako „obszar mający znaczenie dla Wspólnoty” („projektowany specjalny obszar ochrony siedlisk”) zatwierdzony został decyzją Komisji Europejskiej 2013/23/UE z dnia 16 listopada 2012 r. przyjmującą na mocy dyrektywy Rady 92/43/EWG szósty zaktualizowany wykaz terenów mających znaczenie dla Wspólnoty składających się na kontynentalny region biogeograficzny (Dz. U. UE. L 24 z 26.1.2013)⁵⁹.

⁵⁸ Charakterystyka na podstawie: Standardowego Formularza Danych obszaru Natura 2000, Opisu założeń do opracowania projektu planu zadań ochronnych oraz Planu Zadań Ochronnych dla obszaru Natura 2000.

⁵⁹ Ostoja Narwiańska PLH200024 stanie się formalnie „specjalnym obszarem ochrony siedlisk” na mocy stosownego Rozporządzenia Ministra Środowiska (według stanu na maj 2019 r. nie wydano takiego rozporządzenia)

Obszar Ostoja Narwiańska PLH200024 zajmuje łącznie powierzchnię 18 605, ha i zlokalizowany jest na terenie powiatów: białostockiego (w tym w częściowo na terenie gminy Dobrzyniewo Duże), monieckiego, kolneńskiego i łomżyńskiego.

Ostoja rozczłonkowana jest na siedem kompleksów obejmujących środkową część doliny Narwi. Ostoja Narwiańska obejmuje przeważającą część dna i zboczy doliny Narwi na odcinku pomiędzy ujściem Supraśli na wschodzie i ujściem Szkwy na zachodzie. Narew jest największą rzeką północno-wschodniej Polski. Dominujący i najbardziej typowy krajobraz obszaru ostoji stanowią płaskie, równinne terasy rzeczne. W obrysie obszaru poza terenami otwartymi, opartymi o roślinność zielną, znajdują się również kompleksy leśne obejmujące drzewostany i powiązane z nimi leśne siedliska. Obiekty leśne nie mają postaci puszczańskiej – są rozczłonkowane.

Przedmiotami ochrony na obszarze Ostoja Narwiańska PLH200024 są następujące typy siedlisk przyrodniczych, roślin i zwierząt (wymieniono w kolejności: kod, nazwę polską, nazwę naukową):

- siedliska przyrodnicze:
  - 2330 - wydmy śródlądowe,
  - 3150 - starorzeczca i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z Nympheion, Potamion,
  - 3270 - zalewane, muliste brzegi rzek,
  - 5130 - zarośla jałowca pospolitego na wrzosowiskach lub murawach nawapiennych,
  - 6120 - ciepłolubne, śródlądowe murawy napiaskowe (Koelerion glaucae),
  - 6210 - murawy kserotermiczne (Festuco-Brometea) – priorytetowe są tylko murawy z istotnymi stanowiskami storczyków,
  - 6230 - górskie i niżowe murawy bliźniczkowe (Nardion – płaty bogate florystycznie),
  - 6410 - zmiennowilgotne łąki trzęślicowe (Molinion),
  - 6430 - ziołorośla górskie (Adenostylion alliariae) i ziołorośla nadrzeczne (Convolvuletalia sepium),
  - 6440 - łąki selernicowe (Cnidion dubii),
  - 6510 - niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie (Arrhenatherion elatioris),
  - 9170 - grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny (Galio-Carpinetum, Tilio-Carpinetum),
  - 91E0 - łągi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (Salicetum albo-fragilis, Populetum albae, Alnenion),
  - 91F0 – łągowe lasy dębowo-wiązowo-jesionowe (Ficario-Ulmetum),
  - 91I0 - ciepłolubne dąbrowy (Quercetalia pubescenti-petraeae).
- ssaki:
  - 1318 Nocek łydkowłosy *Myotis dasycneme*
  - 1324 Nocek duży *Myotis myotis*
  - 1337 Bóbr *Castor fiber*
  - 1355 Wydra *Lutra lutra*
- płazy:
  - 1166 Traszka grzebieniasta *Triturus cristatus*
  - 1188 Kumak nizinny *Bombina bombina*
- gady:
  - 1220 Żółw błotny *Emys orbicularis*
- ryby:

- 1098 Minóg ukraiński *Eudontotomyzon mariae*
- 1130 Boleń *Aspius aspius*
- 1134 Różanka *Rhodeus sericeus amarus*
- 1145 Piskorz *Misgurnus fossilis*
- 2482 Minogi *Eudontomyzon spp.*
- bezkręgowce:
  - 1032 Skójka gruboskorupowa *Unio crassus*
  - 4038 Czerwończyk fioletek *Lycaena helle*
- rośliny:
  - 1437 Leniec bezpodkwiatkowy *Thesium ebracteatum*
  - 1477 Sasanka otwarta *Pulsatilla patens*
  - 1939 Rzepik szczeciniasty *Agrimonia pilosa*.

10.1.7 OBSZAR CHRONIONEGO KRAJOBRAZU DOLINA NARWI

Obszar Chronionego Krajobrazu Dolina Narwi ustanowiono Uchwałą Nr XII/84/86 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Białymstoku z dnia 29 kwietnia 1986 r. (Dz.Urz. Woj. Biał. Nr 12, poz. 128). OCHK Dolina Narwi jest rozdzielony przez Narwiański Park Narodowy na dwie części: północną i południową. Całkowita powierzchnia OCHK wynosi 41,86 tys. ha, z czego ok. 1,6 tys. ha na terenie gminy Dobrzyniewo Duże.

Celem funkcjonowania OCHK jest ochrona i zachowanie doliny Narwi wyróżniającej się wysokimi walorami przyrodniczymi, krajobrazowymi, kulturowymi i wypoczynkowymi.

Obszar chronionego krajobrazu Dolina Narwi obejmuje południowo zachodnią część gminy Dobrzyniewo Duże, położoną w dolinie Narwi. Na obszarze tym dominują łąki i pastwiska z jednostek osadniczych na tym terenie znajdują się wieś Rybaki i kol. Jaworówka. Teren ten odznacza się mało zniekształconym środowiskiem, z zachowaną równowagą ekologiczną i wysokimi walorami krajobrazu naturalnego.

10.1.8 OCHRONA GATUNKOWA ROŚLIN, ZWIERZĄT I GRZYBÓW

Jedną z form ochrony przyrody jest ścisła oraz częściowa ochrona gatunkowa, obejmująca okazy gatunków oraz siedliska i ostoje roślin, zwierząt i grzybów. Jest ona obligatoryjna dla całego kraju, w tym również dla terenów gminy Dobrzyniewo Duże.

Ochrona gatunkowa ma na celu zapewnienie przetrwania i zachowania we właściwym stanie gatunków roślin, grzybów i zwierząt wraz z ich siedliskami, a w konsekwencji także zachowanie różnorodności genetycznej i biologicznej. Ochroną gatunkową obejmowane są w szczególności gatunki rzadkie, zagrożone wyginięciem, cenne dla nauki, a także odgrywające istotną rolę w ekosystemach. Głównym celem tych działań jest zachowanie tych gatunków na naturalnie zajmowanych stanowiskach. W celu ochrony ostoi i stanowisk roślin lub grzybów objętych ochroną gatunkową lub ostoi, miejsc rozrodu i regularnego przebywania zwierząt objętych ochroną gatunkową mogą być ustalane strefy ochrony.

Względem gatunków objętych ochroną zastosowanie znajdują uwarunkowania określone w ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 roku o ochronie przyrody. Na tej podstawie sporządzane są stosowne rozporządzenia, określające m.in. listę gatunków objętych ochroną oraz szczegółowe zakazy względem nich wprowadzone. Obecnie obowiązują następujące rozporządzenia:

- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 16 grudnia 2016 roku w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt (Dz.U. 2016 poz. 2183),
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 października 2014 roku w sprawie ochrony gatunkowej grzybów (Dz. U. 2014 poz. 1408),
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 października 2014 roku w sprawie ochrony gatunkowej roślin (Dz. U. 2014 poz. 1409).

10.2 GRUNTY ROLNE WYSOKICH KLAS BONITACYJNYCH

W granicach Gminy rolniczą przestrzeń produkcyjną tworzą grunty rolne klas bonitacyjnych od II do VI. Największy udział mają gleby IV i gleby V klasy (odpowiednio ok. 45% i 35% wszystkich gruntów rolnych). Udział gruntów należących do klas chronionych, tj. II i III, wynosi poniżej 3%.

W stosunku do występujących rolnych II i III klasy bonitacyjnej obowiązują przepisy dotyczące ochrony zasobów glebowych przez zmianą sposobu użytkowania, w myśl Ustawy z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych. Stosownie do przepisów w/w ustawy zmianę przeznaczenia gruntów rolnych i leśnych na cele nieleśne dokonuje się w procedurze sporządzania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

10.3 GRUNTY LEŚNE

Gmina odznacza się zalesieniem na poziomie 35,8%, co jest wskaźnikiem wyższym niż średnia lesistość w kraju (29,5%) i województwie podlaskim (30,8%), zaś niższym niż średnia lesistość powiatu białostockiego (39,5%)⁶⁰. Największe połacie lasów znajdują się w północnej i północno-wschodniej części Gminy, stanowiące fragment tzw. Puszczy Knyszyńskiej). Znaczna część lasów posiada status lasów ochronnych. Występują następujące kategorie ochronności:

- lasy stanowiące cenne fragmenty rodzimej przyrody;
- lasy ochronne w miastach i wokół miast,
- lasy wodochronne,
- lasy stanowiące ostoje zwierząt,
- lasy nasienne.

Lasy są prawnie chronione przed likwidacją. Wycinka lasu lub jego części wymaga zgody na odlesienie, zgodnie z Ustawą z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych. Zmiany przeznaczenia gruntów leśnych na cele nieleśne dokonuje się w drodze sporządzenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego

---

⁶⁰ Materiał źródłowy: dane GUS, stan na 31.12.2016

11 UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z WYSTĘPOWANIA OBSZARÓW NATURALNYCH ZAGROŻEŃ GEOLOGICZNYCH

Zjawisko ruchów masowych związane jest przede wszystkim z budową geologiczną, warunkami geomorfologicznymi oraz czynnikami inicjującymi. Dla terenów Polski pozakarpackiej obszarami predysponowanymi są najczęściej zbocza dolin, stoki form glacialnych i wzgórza zbudowane ze skał przedczwartorzędowych w powiązaniu z występowaniem ilastych serii mioceńskich i czwartorzędowych, czy lessowych. Na ich rozwój wpływ mają intensywne opady atmosferyczne, infiltracja wód opadowych i roztopowych, erozja zboczy dolin i wąwozów a także działalność antropogeniczna. Obszarem predysponowanym do występowania ruchów masowych jest zazwyczaj obszar, w którym uwarunkowania geologiczno-geomorfologiczne nie wykluczają rozwoju takich procesów w przyszłości⁶¹. Z uwagi na charakter rzeźby terenu, w tym zróżnicowanie form geomorfologicznych w granicach gminy Dobrzyniewo Duże występują różne klasy spadków terenowych. Występują zarówno powierzchnie płaskie lub lekko faliste (wierzchowiny wysoczyzn morenowych, równiny sandrowe, płaskodenne dna dolin rzecznych), jak i powierzchnie urozmaicone (niektóre wzgórza morenowe i zespoły pagórków kemowych).

Na obszarze gminy Dobrzyniewo Duże występują tereny zagrożone ruchami masowymi ziemi. Obejmują one strome zbocza wzgórz morenowych oraz pagórków kemowych. Są to obszary o szczególnym zagrożeniu ruchami masowymi ziemi i sływami powierzchniowymi, zwłaszcza w przypadkach, gdy budują je utwory z luźnych piasków grubo i drobnoziarnistych, całkowitych i głębokich piasków gliniastych i słabo gliniastych, czy piasków pylastych, oraz, gdy nie są porośnięte roślinnością lub są porośnięte w niewystarczającym stopniu. Tereny kwalifikowane jako rejony predysponowane do występowania ruchów masowych obejmują niewielkie fragmenty w północnej (tereny położone na północ od zabudowań wsi Chraboły), północno-wschodniej (tereny w okolicach wsi Kopisk) i wschodniej części Gminy (na północ od zabudowań wsi Leńce i tereny leśne w tzw. „Górach Leńczewskich”).

Tereny zagrożone ruchami masowymi oraz inne stoki o dużych spadkach terenowych powinny zostać wolne od zabudowy mieszkaniowej, usługowej i przemysłowej lub lokalizacja zabudowy powinna być poprzedzona ekspertyzą geotechniczną, w celu określenia stopnia ryzyka. Realizacja niezbędnych elementów infrastruktury technicznej lub komunikacyjnej wymaga zastosowania odpowiednich rozwiązań technicznych i projektowych, przy zachowaniu rygorów budowlanych dla terenów o skomplikowanych warunkach morfometrycznych. Uszczegółowienie zasięgów terenów zagrożonych ruchami masowymi ziemi powinno nastąpić na etapie sporządzania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

---

⁶¹ Za publikacjami Państwowego Instytutu Geologicznego

12 UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z WYSTĘPOWANIA UDOKUMENTOWANYCH ZŁOŻ KOPALIN, ZASOBÓW WÓD PODZIEMNYCH ORAZ UDOKUMENTOWANYCH KOMPLEKSÓW PODZIEMNEGO SKŁADOWANIA DWUTLENKU WĘGLA

12.1 UDOKUMENTOWANE ZŁOŻA KOPALIN

Na terenie gminy Dobrzyniewo Duże aktualnie znajdują się następujące, udokumentowane złoża kopalin ⁶²:

Tab. 22 Wykaz udokumentowanych złóż kopalin na terenie Gminy

KOD (ID)	NAZWA ZŁOŻA	KOPALINA	STAN ZAGOSPODAROWANIA	POW.
IB 1951	Dobrzyniewo	Surowce ilaste ceramiki budowlanej	Eksploracja złoża zaniechana	7,9 ha
KN 2635	Pogorzałki	Kruszywo naturalne	Złoże rozpoznane szczegółowo	0,74 ha
IB 6781	Dobrzyniewo Cegielnia	Surowce ilaste ceramiki budowlanej	Eksploracja złoża zaniechana	1,12 ha
KN 11209	Leńce	Kruszywo naturalne	Eksploracja złoża zaniechana	1,05 ha
KN 15219	Leńce II	Kruszywo naturalne	Złoże zagospodarowane	1,85 ha

Materiał źródłowy: system ewidencji zasobów złóż Państwowego Instytutu Geologicznego „MIDAS”

12.2 ZASOBY WÓD PODZIEMNYCH

WODY GRUNTOWE

W granicach gminy Dobrzyniewo Duże warunki hydrogeologiczne występowania pierwszego poziomu wód gruntowych są zróżnicowane, na co wpływ ma budowa geologiczna, litologia oraz ukształtowanie powierzchni terenu. Wyróżnić można dwie zasadnicze grupy rejonów, charakteryzujących się odmiennymi warunkami występowania 1-wszego poziomu wód gruntowych:

- rejony, gdzie woda gruntowa zalega na poziomie 0-2 m p.p.t., obejmujące głównie przestrzenie den dolinnych Narwi oraz Supraśli i Białej, ale także Kulikówki oraz lokalnych obniżeń i zagłębień terenowych; wody gruntowe tworzą tutaj ciągły i swobodny poziom wodonośny, są powiązane z rzekami, a ich wahania są zależne od opadów atmosferycznych i stanów wód w rzekach;
- rejony gdzie woda gruntowa zalega na poziomie 2-5 m p.p.t., lokalnie powyżej 5 m p.p.t., obejmujące głównie przestrzenie wysoczyznowe; wody gruntowe zalegają pod warstwą utworów piaszczystych i żwirowych (bardziej przepuszczalne) lub utworów materiałów gliniastych, ilastych lub pylastych (mniej przepuszczalne).

UŻYTKOWE POZIOMY WODONOŚNE

Gmina położona jest w regionie o korzystnych warunkach hydrogeologicznych. Wody podziemne o znaczeniu użytkowym występują głównie w piaszczysto-żwirowych utworach czwartorzędowych i trzeciorzędowych, a także w utworach kredowych.

⁶² Materiał źródłowy: *Bilans zasobów kopalin o wód podziemnych w Polsce według stanu na 31.XII.2016 r.*, 2017, Państwowy Instytut Geologiczny, Warszawa oraz systemu ewidencji zasobów złóż Państwowego Instytutu Geologicznego „MIDAS”, <http://geoportal.pgi.gov.pl/midas-web>

Czwartorzędowe piętro wodonośne (poza poziomem przypowierzchniowym, wodą gruntową), stanowi podstawowe źródło zaopatrzenia ludności Gminy w wodę pitną i użytkową. Składa się z:

- pierwszej wgłębnej użytkowej warstwy wodonośnej (poziom międzymorenowy IIa) – występuje na rzędnych 100-130 m n.p.m. i nie zachowuje ciągłości rozprzestrzeniania się; poziom odznacza się miąższością warstwy wodonośnej na terenach wysoczyznowych przeważnie 10-20 m i średnią wydajnością studni ok. 33 m³/h, oraz miąższością warstwy wodonośnej na terenach dolinnych (Supraśli i częściowo Narwi) przeważnie ok. 24 m i średnią wydajność studni ok. 91 m³/h;
- pierwszej wgłębnej użytkowej warstwy wodonośnej (poziom międzymorenowy IIb) – występuje na rzędnych 70-100 m n.p.m. i zachowuje ciągłość występowania; poziom odznacza się miąższością warstwy wodonośnej na terenach wysoczyznowych przeważnie 4-36 m i średnią wydajnością studni ok. 12-43 m³/h, oraz miąższością warstwy wodonośnej na terenach dolinnych przeważnie ok. 29 m i średnią wydajnością studni ok. 93 m³/h;
- drugiej wgłębnej użytkowej warstwy wodonośnej (poziom spągowy III) – rzędne stropu wahają się w granicach 36-73 m n.p.m., przy czym strop zalegania tego poziomu w dolinie Supraśli jest inny i wiąże się z występowaniem piaszczystego kompleksu wodonośnego o miąższości ponad 100 m. Seria tego piaszczystego kompleksu wodonośnego łączy poziom spągowy (III) z wyżej zalegającymi poziomami. Rzędne spągu warstw wodonośnych poziomu III najczęściej występują w przedziale rzędnych 25-45 m. n.p.m. i mogą łączyć się z kolei z wodami występującymi w utworach trzeciorzędowych. Miąższość tego poziomu jest zróżnicowana i tak: w okolicy doliny Supraśli sięga 40-65 m, a na pozostałych obszarach 15-25 m. Studnie ujmujące omawiany poziom wodonośny w dolinie Supraśli i Narwi odznaczają się dużymi wydajnościami studni, na poziomie 100-265 m³/h. Na pozostałym obszarze wydajności kształtują się w przedziale 45-60 m³/h.

Trzeciorzędowe piętro wodonośne występuje w części obszaru Gminy i jest związane z piaszczystą serią oligocenu i miocenu o miąższości ok. 50 m. Warstwa wodonośna w tych utworach występuje na głębokości 100-140 m. a wydajność studni kształtuje się w granicach 40-50 m³/h. Trzeciorzędowe piętro wodonośne ma obecnie niewielkie znaczenie dla potrzeb zaspokajania mieszkańców w wodę pitną.

Kredowe piętro wodonośne jest słabo rozpoznane i występuje głównie w utworach piaszczystych oraz szczelinach opok, margli i kredy. Główny poziom wodonośny w utworach kredowych występuje na głębokości 250-350 m i nie ma on obecnie znaczenia użytkowego dla mieszkańców Gminy.

GŁÓWNE ZBIORNIKI WOD PODZIEMNYCH

W granicach gminy Dobrzyniewo Duże swój zasięg ma udokumentowany Główny Zbiornik Wód Podziemnych nr 218 Pradolina Rzeki Supraśl. GZWP nr 218 zajmuje powierzchnię całkowitą 86,4 km². Jest to zbiornik czwartorzędowy (Q), porowy, o szacunkowych zasobach dyspozycyjnych 57 120 tys. m³/dobę. Zbiornik posiada dokumentację hydrogeologiczną z 1995 r. oraz reambulację dokumentacji przyjętą przez Ministra Środowiska w 2011 r

GZWP nr 218 położony jest w dolinie rzeki Supraśl, od miejscowości Supraśl po ujście rzeki do Narwi. W obrębie doliny Supraśli pierwszy międzymorenowy poziom wodonośny wraz się z poziomem przypowierzchniowym tworzy jeden kompleks oraz przez okna hydrogeologiczne łączy się z drugim wgłębny poziomem wodonośnym. W obrębie doliny zwierciadło wody poziomu zbiornikowego ma charakter swobodny, zaś w rejonach, gdzie GZWP wkracza na teren wysoczyzny zwierciadło jest napięte. Pradolina rzeki stanowi główny rezerwuar wód pitnych dla Białegostoku i okolic. Ujęcia komunalne dla miasta Białystok (Wasilków i Jurowce), gminy i miasta Wasilków oraz częściowo Choroszcz i Dobrzyniewo Duże odpowiadają za ponad 95% poboru rzeczywistego. Reszta poboru przypada na zakłady przemysłowe i wykorzystanie w rolnictwie. Pobór wody na poziomie

dopuszczalnym w pozwoleniach wodnoprawnych jest wyższy od zasobów dyspozycyjnych i wynosi ok. 110%. Jednak rzeczywisty pobór rejestrowany, wód podziemnych stanowi ok. 36% zasobów dyspozycyjnych. Niemal na całym obszarze GZWP nr 218 stan wód pod względem jakości określono jako dobry. Najliczniej jest reprezentowane są wody dobrej jakości, w których wartości niektórych parametrów fizyczno-chemicznych są podwyższone w wyniku naturalnych procesów zachodzących w wodach podziemnych i nie wskazują na wpływ działalności człowieka albo jest to wpływ bardzo słaby. Lokalnie (Nowosiółki i Fasty) zaobserwowano podwyższone lub wysokie zawartości jonu amonowego, azotanów oraz potasu. Podwyższone wartości wymienionych wskaźników świadczą o dopływie zanieczyszczeń do wód podziemnych zbiornika z obszarów zagospodarowanych⁶³.

W dolinie Supraśli poziom zbiornikowy jest bardzo podatny na zanieczyszczenia pochodzące z powierzchni terenu ze względu na brak izolacji. W obrębie wysoczyzny morenowej na północ i na południe od doliny Supraśli czas dopływu zanieczyszczeń konserwatywnych do warstwy wodonośnej GZWP nr 218 jest bardzo zróżnicowany i waha się między 5 a 25 lat. W strefach głębszego występowania poziomu zbiornikowego na wysoczyźnie m.in. północno-zachodniej oraz południowo-zachodniej części GZWP w warstwa wodonośna jest średnio i mało podatna, czas dopływu zanieczyszczeń z powierzchni terenu jest większy od 25 lat. Ostatecznie powierzchnia proponowanego obszaru ochronnego⁶⁴ obejmuje niemal cały GZWP nr 218 oraz część jego strefy zasilania (w obrębie wysoczyzny) i wynosi 120,2 km². Zgodnie z dokumentacją hydrogeologiczną proponowany obszar ochronny dzieli się na:

- podobszar I – obejmuje strefę ochrony pośredniej zewnętrznej ujęć wód podziemnych i powierzchniowych w Jurowcach i Wasilkowie w obrębie obszaru ochronnego GZWP nr 218, zatem znajduje się poza granicami gminy Dobrzyńewo Duże;
- podobszar II – obejmuje część obszaru ochronnego GZWP nr 218 w obrębie doliny rzeki Supraśli i w zasadzie pokrywa się z zasięgiem strefy powodziowej rzeki Supraśli i Narwi;
- podobszar III – obejmuje pozostałą północną oraz południową część obszaru ochronnego GZWP nr 218 Pradolina rzeki Supraśli.

Listę proponowanych zakazów, nakazów i zaleceń w odniesieniu do proponowanej strefy ochronnej GZWP ukierunkowano na ochronę wód pod kątem zagrożenia związanego z nieprawidłowymi praktykami rolniczymi oraz gospodarki komunalnej (ściekowej), a także i skupisk obiektów będących potencjalnymi i stwierdzonymi ogniskami zanieczyszczeń⁶⁵.

12.3 UDOKUMENTOWANE KOMPLEKSY PODZIEMNEGO SKŁADOWANIA DWUTLENKU WĘGLA

W gminie Dobrzyńewo Duże nie stwierdzono występowania udokumentowanych kompleksów podziemnego składowania dwutlenku węgla.

⁶³ Materiał źródłowy: Informator PSH. Główne Zbiorniki Wód Podziemnych w Polsce, 2017, PIG, Warszawa

⁶⁴ Zgodnie z ustawą Prawo wodne obszary ochronne GZWP ustanawia, w drodze aktu prawa miejscowego, właściwy terytorialnie Dyrektor RZGW.

⁶⁵ Materiał źródłowy: Informator PSH. Główne Zbiorniki Wód Podziemnych w Polsce, 2017, PIG, Warszawa

13 UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z WYSTĘPOWANIA TERENÓW GÓRNICZYCH WYZNACZONYCH NA PODSTAWIE PRZEPISÓW ODRĘBNYCH

Na granicach gminy Dobrzyniewo Duże aktualnie występuje teren górniczy wyznaczony dla eksploatowanego złoża kruszywa naturalnego „Leńce II”, miejscowość Leńce dz. ewid. 108/3 i 109:

- powierzchnia obszaru górniczego wynosi 30 139 m²,
- powierzchnia terenu górniczego wynosi 30 139 m²,
- przewidywany termin ważności koncesji do dnia 31.12.2032 r.
- rodzaj wydobywanego złoża – kruszywo naturalne.

14 UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE ZE STANU SYSTEMÓW KOMUNIKACJI I INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ, W TYM STOPNIA UPORZĄDKOWANIA GOSPODARKI WODNO-ŚCIEKOWEJ, ENERGETYCZNEJ ORAZ GOSPODARKI ODPADAMI

14.1 INFRASTRUKTURA TRANSPORTOWA

W granicach gminy Dobrzyniewo Duże układ transportowy współtworzą:

- droga krajowa nr 65 (klasy drogi głównej G), relacji Białystok – Fasty – Dobrzyniewo Duże – Knyszyn stanowiąca główną oś transportową Gminy i przebiegająca na odcinku ok. 17,2 km w jej granicach;
- droga krajowa nr 8 (klasy drogi głównej ruchu przyspieszonego GP), relacji Białystok – Augustów, sąsiadująca z Gminą, której bezpośrednio powiązanie transportowe z terenami Gminy zapewniają droga powiatowa 1397B oraz droga gminna nr 105425B wraz z drogą powiatową nr 1393B;
- drogi powiatowe, w tym:
  - nr 1385B relacji Krypno – Ruda - Nowosiółki - Borsukówka - Pogorzałki - Gniła - Dobrzyniewo Duże – droga krajowa nr 65,
  - nr 1387B relacji Kobuzie – droga powiatowa 1385B,
  - nr 1388B droga przez wieś Borsukówka,
  - nr 1389B relacji Dobrzyniewo Duże – Jaworówka – Rybaki,
  - nr 1390B relacji droga 65 (Fasty) – gr. gminy – Dzikie – Choroszcz,
  - nr 1392B relacji droga 65 (Kościńce) – Obrubniki - Ponikła – Letniki – Nowe Aleksandrowo – droga krajowa 65 (Fasty),
  - nr 1393B relacji droga 65 - Dobrzyniewo Kościelne – Nowe Aleksandrowo – Leńce – gr. gminy Jurowce – Wasilków,
  - nr 1395B relacji droga krajowa 65 - droga powiatowa 1396B (Obrubniki),
  - nr 1396B relacji droga krajowa 65 - Krynice – Obrubniki – Szaciły – Kulikówka,
  - nr 1397B relacji droga krajowa nr 65 – Chрабоły – Kopisk – droga krajowa nr 8;
- drogi gminne, w tym:
  - nr 105425B - Krynice – Letniki – Jurowce,
  - nr105451B - Borsukówka – Kościńce,
  - nr105452B - Pogorzałki – Kościńce,
  - nr 105453B - Gniła – Kościńce,
  - nr 105454B - Jaworówka – Gniła,
  - nr 105455B - Fasty - ul. Białostocka, ul. Rolna,
  - nr 105456B - Fasty – Nowosiółki,
  - nr 105457B - Fasty – Łyski, ul. Łyskowska,
  - nr 105458B - Nowe Aleksandrowo – Krynice – Chрабоły,
  - nr 105459B - Dobrzyniewo Kościelne – Bohdan,
  - nr 105460B - Ogrodniki – Dobrzyniewo – Kościelne,
  - nr 105461B - Szaciły – Kopisk,
  - nr 105462B - Rybaki – Pogorzałki,
  - nr 105463B - Kulikówka – Chрабоły,
  - nr 105464B - Fasty - ul. Dobra,

- nr 105465B - Fasty - ul. Pogodna,
- nr 105466B - Fasty - ul. Bajeczna,
- nr 105467B - Fasty - ul. Ładna,
- nr 105468B - Fasty - ul. Słoneczna,
- nr 105469B - Fasty - ul. Osiedlowa,
- nr 105470B - Fasty - ul. Hydroforowa,
- nr 105471B - Fasty - ul. Leśna,
- nr 105472B - Fasty - ul. Giełdowa,
- nr 105473B - Fasty - ul. Św. Krzyża,
- nr 105474B - Fasty - ul. Wiosenna,
- nr 105475B - Fasty - ul. Skrajna,
- nr 105476B - Fasty - ul. Polonijna,
- nr 105477B - Fasty - ul. Zajazd,
- nr 105478B - Fasty - ul. Łakowa,
- nr 105479B - Fasty - ul. Morelowa,
- nr 105480B - Fasty - ul. Przytulna,
- nr 139500B - Fasty - ul. Akacyjowa,
- nr 139501B - Dobrzyniewo Duże - ul. Dębowa,
- nr 139502B - Dobrzyniewo Duże - ul. Podleśna,
- nr 139503B - Dobrzyniewo Duże - ul. Brzozowa,
- nr 139504B - Dobrzyniewo Duże - ul. Żwirowa,
- nr 139505B - Dobrzyniewo Duże - ul. Leśna,
- nr 139506B - Dobrzyniewo Duże - ul. Szkolna,
- nr 139507B - Dobrzyniewo Duże - ul. Świerkowa,
- nr 139508B - Dobrzyniewo Duże - ul. Ogrodowa,
- nr 139509B - Dobrzyniewo Duże - ul. Klubowa,
- nr 139510B - Dobrzyniewo Duże - ul. Sosnowa,
- nr 139511B - Dobrzyniewo Duże - ul. Zagórna,
- nr 139512B - Dobrzyniewo Duże - ul. Klonowa,
- nr 139513B - Dobrzyniewo Duże - ul. Sadowa,
- nr 139514B - Dobrzyniewo Duże - ul. Łakowa,
- nr 139515B - Nowe Aleksandrowo - ul. Wiosenna,
- nr 139516B - Nowe Aleksandrowo - ul. Radosna,
- nr 139517B - Nowe Aleksandrowo - ul. Dominika,
- nr 139518B - Nowe Aleksandrowo - ul. Słoneczna,
- nr 139519B - Nowe Aleksandrowo - ul. Promienna,
- nr 139520B - Nowe Aleksandrowo - ul. Morelowa,
- nr 139521B - Nowe Aleksandrowo - ul. Malinowa,
- nr 139522B - Nowe Aleksandrowo - ul. Wiśniowa,
- nr 139523B - Nowe Aleksandrowo - ul. Kościelna,
- nr 139524B - Nowe Aleksandrowo - ul. Polna,
- nr 139525B - Nowe Aleksandrowo - ul. Piaskowa,
- nr 139526B - Nowe Aleksandrowo - ul. Spacerowa,
- nr 139527B - Dobrzyniewo Fabryczne - ul. Zamkowa,

- nr 139528B - Dobrzyniewo Fabryczne - ul. Dworska,
- nr 139529B - Dobrzyniewo Fabryczne - ul. Klonowa,
- nr 139530B - Dobrzyniewo Fabryczne - ul. Lipina,
- nr 139531B - Dobrzyniewo Fabryczne - ul. Dębowa,
- nr 139532B - Dobrzyniewo Fabryczne - ul. Kasztanowa,
- nr 139533B - Dobrzyniewo Fabryczne - ul. Świerkowa,
- nr 139534B - Dobrzyniewo Fabryczne - ul. Gajowa,
- nr 139535B - Dobrzyniewo Fabryczne - ul. Parkowa,
- nr 139536B - Dobrzyniewo Fabryczne - ul. Brzozowa,
- nr 139537B - Dobrzyniewo Fabryczne - ul. Modrzewiowa,
- nr 139538B - Dobrzyniewo Fabryczne - ul. Jaśminowa,
- nr 139539B - Dobrzyniewo Fabryczne - ul. Nadrzeczna;
- pozostałe drogi, niebędące drogami publicznymi, w tym drogi wewnętrzne i drogi dojazdowe do terenów rolnych;
- linia kolejowa nr 38 (E75 „Rail Baltica”) wraz z przystankami kolejowymi we wsiach: Fasty, Dobrzyniewo Duże, Borsukówka.

14.2 INFRASTRUKTURA WODOCIĄGOWA

Poziom zwodociągowania gminy Dobrzyniewo Duże w 2016 roku wyniósł ok. 98,2%. Podstawowe parametry systemu wodociągowego są następujące⁶⁶:

- długość czynnej sieci rozdzielczej – 134,0 km,
- ilość osób korzystających z sieci – 8 853 os.,
- ilość wody dostarczonej do gospodarstw – 242,9 dam³,
- ilość przyłączy wodociągowych – 2 616 szt.,
- średnie zużycie wody na 1 mieszkańca na rok – 27,1 m³.

Zaopatrzenie w wodę odbywa się z będących własnością i zarządzanych przez Gminę stacji wodociągowych, zlokalizowanych we wsiach: Dobrzyniewo Duże, Obrubniki, Jaworówka, Fasty, Bohdan i Kopisk. Część obszarów zabudowy rozproszonej korzysta ze studni indywidualnych.

Tab. 23 Wykaz ujęć wód w gminie Dobrzyniewo Duże

NAZWA UJĘCIA PODZIEMNEGO	NUMER STUDNI W DOKUMENTACJI ZAKŁADOWEJ I HYDROGEOLOGICZNEJ	LOKALIZACJA STUDNI	GŁĘBOKOŚĆ STUDNI (M)	STUDNIA INFILTRACYJNA
Bohdan	SW-2	Bohdan	72	NIE
	SW-3		71,2	NIE
Dobrzyniewo Duże	SW-2	Dobrzyniewo Duże, ulica Ogrodowa	51	NIE
	SW-3		52	NIE
Fasty	SW-1	Fasty, ulica Hydroforowa	65	NIE
	SW-2		66	NIE
Jaworówka	SW-1	Jaworówka	44	NIE
	SW-2		42,5	NIE
Kopisk	SW-1	Kopisk	70	NIE
Obrubniki	SW-1	Obrubniki	119	NIE
	SW-2		96	NIE

Materiał źródłowy: dane Urzędu Gminy

⁶⁶ Materiał źródłowy: dane GUS

14.3 INFRASTRUKTURA KANALIZACYJNA

Gmina Dobrzyniewo Duże należy do aglomeracji ściekowej Białystok, wyznaczonej na mocy Uchwały Nr XII/86/15 Sejmiku Województwa Podlaskiego z dnia 22 czerwca 2015 r. w sprawie wyznaczenia aglomeracji Białystok oraz likwidacji dotychczasowej aglomeracji (Dz. Urz. Woj. Podl. 2015 poz. 2208). W obrębie gminy Dobrzyniewo Duże aglomeracja obejmuje wsie: Dobrzyniewo Duże, Kolonia Fasty, Gniła, Pogorzałki, Fasty, Dobrzyniewo Fabryczne, Nowe Aleksandrowo, Ogrodniki i Dobrzyniewo Kościelne (poza tym w skład aglomeracji wchodzi grunty: miasta Białystok, miasta Wiasilków, części gminy Choroszcz oraz miasta Supraśl i części gminy Supraśl).

Poziom skanalizowania gminy Dobrzyniewo Duże w 2016 roku wyniósł ok. 48,1%. Podstawowe parametry systemu kanalizacyjnego (kanalizacja sanitarna) są następujące⁶⁷:

- długość czynnej sieci kanalizacyjnej – 67,3 km,
- ilość przyłączy do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania – 1200 szt.,
- ścieki bytowe odprowadzone siecią kanalizacyjną – 97,2 dam³,
- ścieki odprowadzone – 188,0 dam³,
- liczba osób korzystających z kanalizacji – 4 342 os.

Ścieki komunalne trafiają do oczyszczalni ścieków zlokalizowanej w Białymstoku, zlokalizowana w bliskim sąsiedztwie Gminy (ok. 400 m od jej południowo-wschodniej granicy). Budynki oraz gospodarstwa domowe, które nie są podłączone do systemu kanalizacyjnego funkcjonującego w Gminie odprowadzają ścieki do zbiorników bezodpływowych lub oczyszczają ścieki przy pomocy przydomowych oczyszczalni ścieków.

14.4 INFRASTRUKTURA ELEKTROENERGETYCZNA

Podmiotem odpowiedzialnym za zaopatrywanie mieszkańców Gminy w energię elektryczną, regularność dostaw, jakość dostarczanej energii, obsługę odbiorców, kontrowanie eksploatacji sieci, przeprowadzanie modernizacji oraz usuwanie usterek jest podmiot zewnętrzny.

Na terenie gminy Dobrzyniewo Duże znajdują się⁶⁸:

- napowietrzne linie elektroenergetyczne wysokiego napięcia WN 110 kV o długości 19,3 km;
- napowietrzne linie elektroenergetyczne średniego napięcia SN 15 kV o długości łącznej 122,545 km;
- kablowe linie elektroenergetyczne średniego napięcia SN-15 kV o długości łącznej 4,603 km;
- napowietrzne linie elektroenergetyczne niskiego napięcia nN 0,4 kV o długości łącznej 167,852 km;
- kablowe linie elektroenergetyczne niskiego napięcia nN-0,4 kV o długości łącznej 26,659 km;
- napowietrzne stacje transformatorowe SN/nN – 111 szt.;
- wewnętrzne stacje transformatorowe SN/nN – 6 szt.;
- przyłącza napowietrzne – 87,78 km;
- przyłącza kablowe – 36,427 km.

Na terenie Gminy funkcjonuje mała elektrownia wodna MEW w Dobrzyniewie Fabrycznym. Ponadto, w coraz większym stopniu wykorzystywana jest energia elektryczna pochodząca z mikroinstalacji OZE (kolektory słoneczne, panele fotowoltaiczne, pompy ciepła)⁶⁹.

⁶⁷ Materiał źródłowy: dane GUS

⁶⁸ Dane PGE Dystrybucja S.A., stan na 31.12.2015 r.

⁶⁹ Dane Urzędu Gminy w Dobrzyniewie Dużym.

14.5 INFRASTRUKTURA GAZOWA

Na infrastrukturę gazową na terenie gminy Dobrzyniewo Duże składają się:

- gazociągi średniego ciśnienia o długości 37 234 m;
- przyłącza gazowe średniego ciśnienia o długości 8 861 m;
- przyłącze gazowe do budynków w ilości 623 szt., w tym 630 przyłączy do budynków mieszkalnych.

Na terenie gminy Dobrzyniewo Duże nie występują stacje gazowe.

14.6 INFRASTRUKTURA CIEPŁOWNICZA

W granicach gminy Dobrzyniewo Duże nie istnieje centralny system ciepłowniczy.

Mieszkańcy w celach grzewczych wykorzystują źródła rozproszone, indywidualne, głównie w postaci kotłów na paliwa stałe (węgiel, pellet), gazowe (butle gazowe) lub olej opałowy. Częściowo wykorzystywany jest gaz przewodowy.

Obiekty użyteczności publicznej wykorzystują źródła indywidualne zasilane: ekogroszkiem (SP w Obrubnikach i WDK w Kozińcach), olejem opałowym (SP Pogorzałki z domem nauczyciela, Świetlica Wiejska w Chrabołach), gazem ziemnym (Urząd Gminy Dobrzyniewo Duże, ZSP w Dobrzyniewie Dużym wraz z domem nauczyciela, ZSP w Nowym Aleksandrowie razem z WDK w Nowym Aleksandrowie, ZSP w Fastach, GCK w Dobrzyniewie Dużym, Dom Nauczyciela w Fastach), gazem propan-butan (WDK w Pogorzałkach, Świetlica wiejska w Gniłej), energią elektryczną (świetlice wiejskie w Borsukówce, Jaworówce, Ponikłej, Obrubnikach, Krynicach oraz Letnikach).

W coraz większym stopniu wykorzystywana jest energia cieplna pochodząca ze źródeł odnawialnych za pomocą mikroinstalacji OZE.

14.7 INFRASTRUKTURA TELEKOMUNIKACJA

W granicach gminy Dobrzyniewo Duże znajdują się:

- system telefonii przewodowej (sieci kablowe i napowietrzne, cyfrowe centrale automatyczne),
- stacje bazowe telefonii komórkowej GSM w Dobrzyniewie Dużym i Krynicach,
- radiowo telewizyjne centrum nadawcze (RTCN Białystok/Krynice),
- linia radiowa relacji RTCN Białystok/Krynice – SLR Kamień,
- linia radiowa relacji SLR Białystok/Centrum – RTCN Białystok/Krynice,
- sieć szerokopasmowa Polski Wschodniej (sieć szkieletowa i dystrybucyjna), oraz węzły dystrybucyjne WDA Fasty, WDA Obrubniki, WDA Pogorzałki, WDA Chraboły.

14.8 GOSPODARKA ODPADAMI

Gmina Dobrzyniewo Duże objęta jest regionalnym systemem gospodarki odpadami województwa podlaskiego⁷⁰, funkcjonującym w oparciu o regiony gospodarki odpadami komunalnymi, a także regionalne instalacje do przetwarzania odpadów komunalnych w poszczególnych regionach gospodarki odpadami oraz instalacje przewidziane do zastępczej obsługi tych regionów, do czasu uruchomienia regionalnych instalacji do przetwarzania odpadów komunalnych lub w przypadku, gdy znajdująca się w nich instalacja uległa awarii/nie może przyjmować odpadów z innych przyczyn.

⁷⁰ Obecnie obowiązuje jest *Plan Gospodarki Odpadami Województwa Podlaskiego na lata 2016-2022*, przyjęty Uchwałą Nr Sejmiku Województwa Podlaskiego XXXII/280/16 z dnia 19 grudnia 2016 r. Jednocześnie obowiązuje Uchwała Nr XXXII/281/16 z dnia 19 grudnia 2016 r. w sprawie wykonania ww. Planu, która jest aktem prawa miejscowego.

Gmina Dobrzyniewo Duże zlokalizowana jest w Regionie Centralnym gospodarki odpadami komunalnymi, obejmującym łącznie 18 gmin (w tym miasto Białystok), zamieszkałych przez ok. 450 tys. osób.

Na terenie Gminy Dobrzyniewo Duże nie ma możliwości przetwarzania odpadów komunalnych. Zmieszane odpady komunalne, odpady zielone oraz pozostałości z sortowania odpadów komunalnych przeznaczonych do składowania zagospodarowywane są w Regionalnych Instalacji Przetwarzania Odpadów Komunalnych wskazanych w Wojewódzkim Planie Gospodarki Odpadami Komunalnymi oraz uchwale w sprawie Wykonania Wojewódzkiego Planu Gospodarki Opadami tj. instalacji przypisanych do Regionu Centralnego.

W latach ubiegłych funkcjonowało na terenie Gminy składowisko odpadów stałych w Leńcach (działka nr 77/6). Składowisko zostało zamknięte w z 2005 r., a teren został zrekułtywowany w 2009 r.

Na terenie gminy Dobrzyniewo Duże znajduje Punkt Selektywnego Zbierania Odpadów Komunalnych (tzw. PSZOK), zlokalizowany w miejscowości Pogorzałki, do którego mieszkańcy mogą dostarczać odpady (odpady zielone z pielęgnacji ogrodów i parków, zużyte baterie i akumulatory, meble i inne odpady wielkogabarytowe, zużyty sprzęt elektroniczny i elektryczny, przeterminowane leki, chemikalia, zużyte opony oraz odpady budowlano-remontowe pochodzące z remontów prowadzonych samodzielnie).

W 2016 roku na terenie Gminy Dobrzyniewo Duże odebrano oraz zebrano następujące ilości odpadów komunalnych [Mg]:

Tab. 24 Odpady komunalne odebrane z terenu gminy Dobrzyniewo Duże w 2016 roku

KOD ODEBRANYCH ODPADÓW	RODZAJ ODEBRANYCH ODPADÓW KOMUNALNYCH	MASA ODEBRANYCH ODPADÓW [Mg]
Odebrane z terenu Gminy Dobrzyniewo Duże		
20 03 01	Niesegregowane (zmieszane odpady komunalne)	973,4
15 01 01	Opakowania z papieru i tektury	45,7
15 01 02	Opakowania z tworzyw sztucznych	55,7
15 01 04	Opakowania z metali	7,9
15 01 07	Opakowania ze szkła	69,5
20 03 07	Odpady wielkogabarytowe	4,3
Odebrane z PSZOK		
17 01 07	Zmieszane odpady z betonu, gruzu ceglanego, odpadowych materiałów ceramicznych i elementów wyposażenia inne wymienione w 17 01 06	1,2
15 01 01	Opakowania z papieru i tektury	1,9
15 01 02	Opakowania z tworzyw sztucznych	6,0
16 01 03	Zużyte opony	3,3
20 01 32	Leki i inne niż wymienione w 20 01 31	0,1
20 01 35*	Zużyte urządzenia elektryczne i elektroniczne inne niż wymienione w 20 01 21 i 20 01 23 zawierające niebezpieczne składniki	2,6
20 01 36	Zużyte urządzenia elektryczne i elektroniczne inne niż wymienione w 20 01 21, 20 01 23 i 20 01 35	0,5
20 03 07	Odpady wielkogabarytowe	11,9

Materiał źródłowy: Urząd Gminy Dobrzyniewo Duże

Ponadto, w 2016 roku:

- poziom ograniczenia masy odpadów komunalnych ulegających biodegradacji kierowanych do składowania wyniósł 5,24%,
- poziom recyklingu i przygotowania do ponownego użycia papieru, metali, tworzyw sztucznych i szkła wyniósł 27,30%,
- poziom recyklingu, przygotowania do ponownego użycia i odzysku innymi metodami innych niż niebezpieczne odpadów budowlanych i rozbiórkowych wyniósł 100%.

Szczegółowe zadania, obowiązki i wymagania z zakresu wykonywania gospodarki odpadami w granicach Gminy określa aktualnie obowiązujący Regulamin utrzymania czystości i porządku.

15 UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z ZADAŃ SŁUŻĄCYCH REALIZACJI PONADLOKALNYCH CELÓW PUBLICZNYCH

Zadania służące realizacji ponadlokalnych celów publicznych zidentyfikowano z uwzględnieniem wskazań, wytycznych i kierunków rozwojowych określonych w dokumentach strategicznych: Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podlaskiego, Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego.

15.1 KONCEPCJA PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA KRAJU

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (KZPK) jest najważniejszym krajowym dokumentem strategicznym dotyczącym zagospodarowania przestrzennego kraju. W Koncepcji przedstawiono wizję zagospodarowania przestrzennego kraju w perspektywie najbliższych 20-tu lat (do 2030 roku), określono cele i kierunki polityki przestrzennego zagospodarowania kraju, a także wskazano zasady oddziaływania człowieka na otaczającą go przestrzeń oraz mechanizmy koordynacji i wdrażania publicznych polityk rozwojowych, mających istotny wpływ terytorialny.

KPZK 2030 kładzie szczególny nacisk na budowanie i utrzymanie ładu przestrzennego, ponieważ decyduje on o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe. Formułuje także zasady i działania służące zapobieganiu konfliktom w gospodarowaniu przestrzenią i zapewnieniu bezpieczeństwa, w tym powodziowego.

15.2 PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podlaskiego przyjęto Uchwałą Nr XXXVI/330/17 Sejmiku Województwa Podlaskiego z dnia 22 maja 2017 roku, zmienioną Uchwałą Nr XXXIX/356/17 z dnia 28 sierpnia 2017 r. (Dz. Urz. Woj. Podl. Z 2017 r. poz. 2777, poz. 3270).

W Planie określono cel strategiczny: *Zrównoważone zagospodarowanie przestrzeni województwa podlaskiego, sprzyjające rozwojowi społeczno-gospodarczemu, spójności społecznej i terytorialnej, konkurencyjności oraz wykorzystaniu potencjału przyrodniczego, kulturowego i położenia przygranicznego*, dla zapewnienia którego wyodrębniono cele cząstkowe – szczegółowe:

- 1) *Cel 1. Zwiększenie konkurencyjności miejskich obszarów funkcjonalnych ośrodków – wojewódzkiego Białegostoku, subregionalnych Łomży i Suwałk oraz powiatowych w zakresie jakości: infrastruktury funkcji ponadlokalnych publicznych, potencjału gospodarczego, powiązań funkcjonalnych zewnętrznych i struktur przestrzennych zagospodarowania,*
- 2) *Cel 2. Wzmocnienie spójności województwa w procesie zrównoważonego terytorialnie rozwoju i modernizacji zagospodarowania przestrzennego obszarów wiejskich z wykorzystaniem ich potencjału wewnętrznego, specjalizacji regionalnej i położenia przygranicznego,*
- 3) *Cel 3. Poprawa dostępności terytorialnej zewnętrznej i wewnętrznej województwa podlaskiego, poprzez rozwój infrastruktury transportowej, ze zmniejszeniem kosztów środowiskowych, oraz telekomunikacyjnej i teleinformatycznej,*
- 4) *Cel 4. Osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego województwa, w tym sieci ekologicznej, walorów dziedzictwa kulturowego i krajobrazowych oraz racjonalne użytkowanie ich zasobów,*
- 5) *Cel 5. Zwiększenie odporności struktury przestrzennej województwa na zagrożenia naturalne i bezpieczeństwa energetycznego oraz zdolności obronnych i ochronnych.*

W wymiarze przestrzennym, zadania służące realizacji ponadlokalnych celów publicznych wynikające z Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podlaskiego, odnoszące się do gminy Dobrzyniewo Duże dotyczą:

- modernizacji drogi krajowej nr 65;
- budowy drogi ekspresowej S19 („Via Carpatia”);
- budowy drogi łączącej odcinek drogi krajowej nr 8 z drogą krajową nr 65;
- rozbudowy drogi krajowej nr 8 (w sąsiedztwie);
- remontu i modernizacji linii kolejowej nr 38 (E75 „Rail Baltica”);
- utrzymania radiowo telewizyjnego centrum nadawczego Białystok/Krynice ze strefą ochronną o promieniu 1100 m, z maksymalną wysokością zabudowy 30m;
- utrzymania linii radiowej RTCN Białystok/Krynice – SLR Kamień z pasem ochronnym 60 i maksymalną wysokością zabudowy 20 m;
- utrzymania linii radiowej SLR Białystok/Centrum – RTCN Białystok/Krynice z pasem ochronnym 60 i maksymalną wysokością zabudowy 30 m;
- utrzymania sieci szerokopasmowej Polski Wschodniej, z siecią szkieletową otwartą dla wszystkich zainteresowanych przedsiębiorstw telekomunikacyjnych, dostarczających usługi szerokopasmowe użytkownikom końcowym (mieszkańcom oraz podmiotom publicznym i gospodarczym), a także utrzymania węzłów dystrybucyjnych: WDA Fasty, WDA Odrubniki, WDA Pogorzałki, WDA Chraboły;
- utrzymania linii elektroenergetycznej 110 kV Białystok – Knyszyn;
- utrzymania linii elektroenergetycznej 110 kV Białystok – Jeżewo;
- budowy linii elektroenergetycznej 110 kV Białystok – Choroszcz;
- budowy linii elektroenergetycznej 110 kV Białystok Fasty – Białystok STR 6;
- budowy linii elektroenergetycznej 110 kV Białystok Fasty – Narew;
- ochrony Głównego Zbiornika Wód Podziemnych nr 218 „Pradolina rzeki Supraśl”;
- ustanowienia strefy ochrony Głównego Zbiornika Wód Podziemnych nr 218 „Pradolina rzeki Supraśl”;
- ochrony obszarów szczególnego zagrożenia powodzią przed zainwestowaniem;
- powiązania infrastruktury technicznej gminy z miastem Białystok, w zakresie sieci kanalizacyjnej i wodociągowej.

15.3 STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO

„Strategię Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020” przyjęto Uchwałą Nr XXXI/374/13 Sejmiku Województwa Podlaskiego z dnia 9 września 2013 r. Jej główne założenia nawiązują bezpośrednio do zasad polityki regionalnej państwa i polityki strukturalnej Unii Europejskiej.

Wizja województwa w roku 2030 została określona następująco: *Województwo podlaskie: zielone, otwarte, dostępne i przedsiębiorcze.*

Cel horyzontalne Strategii to:

- *Wysokiej jakości środowisko przyrodnicze podstawą harmonii aktywności człowieka i przyrody;*
- *Infrastruktura techniczna i teleinformatyczna otwierająca region dla inwestorów, mieszkańców, sąsiadów i turystów.*

Priorytetowymi kierunkami rozwoju są:

1. *Wzrost przedsiębiorczości i konkurencyjności gospodarki;*
2. *Rozwój krajowych i międzynarodowych powiązań społeczno-gospodarczych regionu;*
3. *Wzrost jakości życia mieszkańców.*

Poszczególnym celom Strategii przyporządkowano 6 Obszarów Strategicznej Interwencji (OSI):

- Białystok i jego obszar funkcjonalny;
- Subregionalne ośrodki wzrostu;
- Miasta powiatowe;
- Obszary wiejskie;
- Obszar przygraniczny;
- Gminy, których rozwój uwarunkowany jest siecią Natura 2000.

Obszary strategicznej interwencji, do których zakwalifikowana jest gmina Dobrzyniewo Duże⁷¹:

- Białystok i jego obszar funkcjonalny – Białystok jako stolica województwa podlaskiego jest najsilniejszą dźwignią rozwoju całego regionu, szczególnie dla gmin położonych w jego bezpośrednim sąsiedztwie, w tym Dobrzyniewa Dużego. Ponadto stolica regionu stanowi rynek pracy, usług społecznych, publicznych, naukowych, kulturowych, turystycznych etc. Bazując na potencjale Białegostoku, uwzględniając zachodzące procesy suburbanizacji oraz walory własne Gminy, należy zwrócić uwagę na integrację planistyczną Dobrzyniewa Dużego.
- Obszar przygraniczny – został wyznaczony w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego (KSRR) 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie (s. 133). Ze względu na fakt, iż województwo Podlaskie stanowi granicę zewnętrzną Unii Europejskiej proponowanym kierunkiem rozwoju jest współpraca terytorialna ze Wschodem. Ponad działaniami zapisanymi w KSRR należy dążyć do współpracy z podmiotami krajów sąsiadujących, w tym w zakresie: nauki, edukacji, kultury, infrastruktury, turystyki i wymiany gospodarczej.
- Gminy, których rozwój uwarunkowany jest siecią Natura 2000 – Strategia opiera rozwój gmin w oparciu o zrównoważoną turystykę, przedsiębiorczość i energetykę ze źródeł odnawialnych. Strategia zakłada konieczność rozwoju infrastruktury, dostępności usług publicznych, ekologicznego rolnictwa, trwałej ochrony walorów przyrodniczych i krajobrazowych.

Elementem rozwoju województwa podlaskiego jest planowana sieć szybkiego ruchu – drogi ekspresowe (S8, S19, S61). W kontekście rozwoju gminy Dobrzyniewo Duże istotna jest realizacja drogi ekspresowej nr S19 relacji: granica Polski z Białorusią– Kuźnica – Sokółka – Korycin – Knyszyn – Dobrzyniewo Duże – Choroszcz – Siemiatycze – Lublin – Nisko – Rzeszów – Barwinek – granica Polski ze Słowacją. Trasa S19 jest fragmentem europejskiego międzynarodowego szlaku „Via Carpatia”, który ma przebiegać przez Litwę, Polskę, Słowację, Węgry, Rumunię, Bułgarię i Grecję. W związku z budową szlaku transportowego przewidywany jest napływ inwestycji i przyspieszenie rozwoju w regionach wschodniej granicy Unii Europejskiej.

⁷¹ Ponadto gmina Dobrzyniewo Duże posiadająca status wiejskiej kwalifikowałaby się do OSI Obszary wiejskie. Strategia sugeruje jednak wyłączenie z obszarów wiejskich gmin stanowiących obszary funkcjonalne Białegostoku. Obszary wiejskie, pełnią funkcje zarówno typowo rolnicze, turystyczne jak i podmiejsko-mieszkaniowe. Na obszarach wiejskich założono wsparcie kapitału ludzkiego, inicjatyw lokalnych, rozwój infrastruktury technicznej i komunikacyjnej.

16 UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z WYMAGAŃ DOTYCZĄCYCH OCHRONY PRZECIWPOWODZIOWEJ

Zgodnie z ustawą Prawo wodne przez obszary szczególnego zagrożenia powodzią rozumie się:

- na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest średnie i wynosi 1%,
- na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest wysokie i wynosi 10%,
- między linią brzegu a wałem przeciwpowodziowym lub naturalnym wysokim brzegiem, w który wbudowano trasę wału przeciwpowodziowego, a także wyspy i przymuliska, o których mowa w art. 244 (w/w Ustawy), stanowiące działki ewidencyjne,
- pas techniczny.

W celu zwiększenia bezpieczeństwa obywateli oraz ograniczenia negatywnych skutków powodzi, zgodnie z zapisami Dyrektywy Powodziowej oraz ustawy Prawo wodne, Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej sporządza tzw. plany zarządzania ryzykiem powodziowym (PZRP) dla obszarów dorzeczy i regionów wodnych. Prace nad planami zostały poprzedzone przygotowaniem wstępnej oceny ryzyka powodziowego (WORP) oraz map zagrożenia powodziowego (MZP) i map ryzyka powodziowego (MRP). Celem planów zarządzania ryzykiem powodziowym jest ograniczenie skutków powodzi dla życia i zdrowia ludzi, środowiska, dziedzictwa kulturowego oraz działalności gospodarczej, poprzez realizację wybranych działań służących minimalizacji zidentyfikowanych zagrożeń. Działania te, muszą także prowadzić do obniżania strat powodziowych. Obowiązek sporządzenia planów wynika z Dyrektywy 2007/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2007 r. w sprawie oceny ryzyka powodziowego i zarządzania nim, tzw. Dyrektywy Powodziowej. Zgodnie z ustawą Prawo wodne za opracowanie planów odpowiedzialny jest prezes KZGW na poziomie obszarów dorzeczy oraz dyrektorzy poszczególnych RZGW dla regionów wodnych⁷².

W południowej części gminy Dobrzyńewo Duże, w dolinach rzecznych Narwi oraz Supraśli z Białą wyznaczony został obszar szczególnego zagrożenia powodzią. Jego zasięg zidentyfikowany został a podstawie tzw. map zagrożenia powodziowego (MZP) opracowanych przez RZGW. Obszar szczególnego zagrożenia powodzią w granicach Gminy obejmuje obszar, na którym prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest średnie (raz na 100 lat) oraz obszaru, na którym prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest wysokie (raz na 10 lat)⁷³.

W stosunku do obszaru szczególnego zagrożenia powodzią obowiązują przepisy zawarte w ustawie z dnia 20 lipca 2017 r. Prawo wodne. Ponadto obowiązują ustalenia Planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły (Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 18 października 2016 r., Dz.U.2016 poz. 1911) oraz ustalenia Planu zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru Dorzecza Wisły (Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 18 października 2016 r., Dz.U.2016 poz. 1841).

Ustawa z dnia 20 lipca 2017 r. Prawo wodne zastąpiła obowiązującą dotychczas ustawę z dnia 18 lipca 2001 r. Prawo wodne. Ustawa reguluje gospodarowanie wodami, w tym kształtowanie i ochronę zasobów wodnych, korzystanie z wód oraz zarządzanie zasobami wodnymi, sprawy własności wód oraz gruntów pokrytych wodami, a także zasady gospodarowania tymi składnikami w odniesieniu do majątku Skarbu Państwa. Zgodnie z w/w ustawą z dnia 20 lipca 2017 r. Prawo wodne, m.in.:

⁷² Materiał źródłowy: Dane Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Warszawie, <http://www.powodz.gov.pl/>

⁷³ Obszary, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest wysokie zawierają się wewnątrz obszarów, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest średnie. Zatem zewnętrzną granicą obszaru szczególnego zagrożenia powodzią są obszary o średnim prawdopodobieństwie wystąpienia powodzi.

- ochrona przed powodzią jest zadaniem Wód Polskich oraz organów administracji rządowej i samorządowej;
- ochronę przed powodzią prowadzi się z uwzględnieniem map zagrożenia powodziowego, map ryzyka powodziowego oraz planów zarządzania ryzykiem powodziowym;
- ochronę przed powodzią realizuje się, uwzględniając wszystkie elementy zarządzania ryzykiem powodziowym, w szczególności zapobieganie, ochronę, stan należytego przygotowania i reagowanie w przypadku wystąpienia powodzi, usuwanie skutków powodzi, odbudowę i wyciąganie wniosków w celu ograniczania potencjalnych negatywnych skutków powodzi dla zdrowia ludzi, środowiska, dziedzictwa kulturowego oraz działalności gospodarczej, w zakresie określonym w przepisach ustawy oraz w przepisach odrębnych.

17 PODSUMOWANIE

Klasycznym narzędziem, stosowanym od wielu lat w analizie strategicznej, jest zestawienie mocnych i słabych stron analizowanego podmiotu, w tym przypadku gminy Dobrzyniewo Duże, oraz określenie jego szans i zagrożeń rozwojowych. Nazwa SWOT pochodzi z języka angielskiego i oznacza: S – *Strengths* (silne strony), W – *Weaknesses* (słabości), O – *Opportunities* (możliwości), T – *Threats* (zagrożenia).

Przyjęta metoda pozwala na zebranie i uszeregowanie informacji o potencjale rozwojowym Gminy oraz o dostrzeganych barierach. Zwraca jednocześnie uwagę na pojawiające się zewnętrzne szanse i zagrożenia. Analizy SWOT dokonano w podziale na sfery: struktura przestrzenna, środowisko i infrastruktura techniczna, społeczeństwo, gospodarka, zabytki oraz turystyka.

Tab. 25 Analiza mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń gminy Dobrzyniewo Duże (analiza SWOT)

STRUKTURA PRZESTRZENNA, ŚRODOWISKO I INFRASTRUKTURA	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<p>Wciąż zachowany, tradycyjny charakter zabudowy niektórych wsi (jak Kopisk, Leńce, Kopisk, Kulkowska, Jaworówka)</p> <p>Wartościowe walory przyrodnicze Gminy, w tym znaczna część objęta powierzchniowymi formami ochrony przyrody</p> <p>Duży udział terenów czynnych biologicznie, w tym zwartych kompleksów leśnych</p> <p>Znaczące zasoby dobrych jakościowo wód podziemnych w głębszych (zbiornik "Pradolina Rzeki Supraśl").</p> <p>W większości gminy sprzyjające zabudowie ukształtowanie terenu.</p> <p>Zasobność w ponadlokalne układy komunikacyjne (droga krajowa nr 65 i nr 8 oraz linia kolejowa nr 38 (E75 „Rail Baltica”).</p> <p>Znacząca poprawa warunków komunikacyjnych w stosunku do lat poprzednich (modernizacje i rozbudowy).</p> <p>Obecność sieci gazowej.</p> <p>Wysoki poziom zwodociągowania Gminy.</p> <p>Dobrze rozwinięty system elektroenergetyczny.</p> <p>Zadowolający poziom rozwoju sieci telekomunikacyjnych.</p> <p>Sprawnie funkcjonujący system gospodarki odpadami.</p>	<p>Postępująca urbanizacja w strefie podmiejskiej Białegostoku – zjawisko „rozlewania się” zabudowy oraz obecność obiektów dysharmonijnych z otoczeniem (zwłaszcza w odniesieniu do miejscowości: Fasty, Dobrzyniewo Duże, Dobrzyniewo Kościelne i Nowe Aleksandrowo.</p> <p>Rozproszenie zabudowy terenów wiejskich.</p> <p>Niski stopień pokrycia Gminy miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego (1,9%).</p> <p>Niski stopień rozwoju bazy sportowo-rekreacyjnej.</p> <p>Zagrożenie powodziowe.</p> <p>Zagrożenie ruchami masowymi ziemi we niektórych fragmentach gminy.</p> <p>Występujące okresowo zjawisko niskiej emisji w obszarach zwartej zabudowy i związane z tym okresowe pogarszanie stanu sanitarnego powietrza (w sezonie grzewczym).</p> <p>Duży ruch pojazdów silnikowych i związany z nim hałas komunikacyjny, zwłaszcza wzdłuż drogi krajowej nr 65.</p> <p>Relatywnie niski potencjał surowcowy.</p> <p>Niezadawalający stan techniczny niektórych odcinków dróg.</p> <p>Wciąż niedostateczny stopień skanalizowania oraz wyposażenia w indywidualne systemy oczyszczania ścieków (np. przydomowe oczyszczalnie ścieków).</p>
SZANSE	ZAGROŻENIA
<p>Sukcesywne objęcie obszarów gminy miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego.</p> <p>Oddziaływanie bezpośrednie i pośrednie inwestycji rozwojowych Białegostoku (np. budowa pasażerskiego portu lotniczego).</p> <p>Dostępność środków regionalnych, krajowych i unijnych skierowanych na zachowanie, ochronę i promocję zasobów środowiskowych oraz na realizację przedsięwzięć infrastrukturalnych.</p>	<p>Postępująca presja urbanistyczna oraz brak wdrażania skutecznych narzędzi planistycznych, kompleksowo regulujących zasady zagospodarowania przestrzennego – miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.</p> <p>Liberalizacja regulacji prawnych z zakresu ochrony środowiska i planowania przestrzennego.</p> <p>Emisja zanieczyszczeń atmosferycznych z terenów sąsiednich.</p> <p>Postępujące zmiany klimatyczne.</p> <p>Kłęski żywiołowe, jak np. powódzie, nawałnice, huraganowe wiatry</p>

<p>Ponadlokalne uwarunkowania prawno-strategiczne rozwoju przestrzeni, w tym przewidziane inwestycje o znaczeniu ponadlokalnym.</p> <p>Sukcesywna rozbudowa systemów niskoemisyjnego zaopatrzenia w energię i ciepło (w tym sieci gazowej, indywidualnych systemów OZE)</p>	<p>Degradacja zasobów przyrodniczych, poprzez ich nieracjonalne wykorzystanie.</p>
SPOŁECZEŃSTWO	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<p>Przyrost liczby ludności w gminie Dobrzyniewo Duże.</p> <p>Dominujący, w strukturze wiekowej mieszkańców, udział ludności w wieku produkcyjnym.</p> <p>Wyższy od przeciętnego udział mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym.</p> <p>Zadowolający poziom dostępności do usług oświatowych na poziomie szkolnym.</p>	<p>Wciąż niedostateczny poziom aktywności obywatelskiej.</p> <p>Oferta kulturalna w dalszym ciągu niedostatecznie rozwinięta.</p>
SZANSE	ZAGROŻENIA
<p>Rozwinięta polityka prospołeczna państwa.</p> <p>Ustanowienie stref aktywizacji gospodarczej, mającej na celu m.in. rozwój przedsiębiorczości oraz wzrost przyciągnięcie nowych mieszkańców.</p> <p>Dostępność środków regionalnych, krajowych i unijnych skierowanych na rozwój infrastruktury i usług społecznych.</p>	<p>Spadek zainteresowania społeczeństwa sprawami lokalnymi.</p> <p>Atrakcyjne perspektywy życia w wysokozurbanizowanych ośrodkach miejskich.</p> <p>Propagowanie obcych kulturowo wzorców.</p>
GOSPODARKA	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<p>Korzystny potencjał inwestycyjny Gminy związany z dogodnym położeniem komunikacyjnym, w tym planowaną obwodnicą Białegostoku, a także położeniem w aglomeracji białostockiej.</p> <p>Malejący poziom bezrobocia, wzrost aktywności gospodarczej i wzrost zatrudnienia.</p> <p>Dominujący udział, w strukturze wiekowej ludności, osób w wieku produkcyjnym.</p> <p>Zmniejszający się wskaźnik obciążenia demograficznego.</p>	<p>Brak specjalnej strefy ekonomicznej lub ukształtowanych stref aktywizacji gospodarczej.</p> <p>Niezadowolające uzbrojenie terenów inwestycyjnych.</p> <p>Niewystarczające wsparcie instytucjonalne dla nowych podmiotów gospodarczych.</p>
SZANSE	ZAGROŻENIA
<p>Sąsiedztwo Białegostoku jako jednostki rangi krajowej (dostęp do ponadlokalnych i krajowych rynków zbytu).</p> <p>Partnerstwo i współpraca z jednostkami sąsiednimi i organizacjami zewnętrznymi przy realizacji przedsięwzięć i inwestycji.</p> <p>Dostępność środków regionalnych, krajowych i unijnych skierowanych na rozwój gospodarczy.</p> <p>Rosnące zainteresowanie produkcją i produktami lokalnymi i ekologicznymi.</p> <p>Tworzenie klimatu sprzyjającego przedsiębiorczości.</p> <p>Rozwój regionu dzięki powstającemu pasażerskiemu portowi lotniczemu w Białymstoku ("Lotnisko Białystok-Krywlany").</p>	<p>Konkurencyjność gospodarcza sąsiednich gmin z aglomeracji białostockiej(oferta inwestycyjna).</p> <p>Ewentualna stagnacja gospodarcza kraju lub kryzys gospodarczy.</p> <p>Niekorzystne zmiany w środowisku zatrudnienia – wzrastające koszty pracy.</p> <p>Napływ taniej siły roboczej ze wschodu i związana z tym zwiększona podaż pracy (zagrożenie dla pracowników lokalnych).</p>

ZABYTKI	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
Zasobność w historyczne obiekty zabytkowe. Znaczące zachowanie stanu dziedzictwa kulturowego (m.in. kościoły i cerkwie)	Niedostateczny stan techniczny niektórych obiektów ujętych w ewidencji zabytków (stopniowe niszczenie obiektów tradycyjnej zabudowy). Presja urbanistyczna na tereny tradycyjnej zabudowy, w tym wprowadzanie zabudowy „obcej” kulturowo i krajobrazowo.
SZANSE	ZAGROŻENIA
Dostępność środków regionalnych, krajowych i unijnych skierowanych na zachowanie, ochronę i promocję zasobów kulturalnych.	Propagowanie obcych kulturowo wzorców. Rozmycie odpowiedzialności za stan zabytków i brak skutecznej egzekucji za niszczenie zabytków. Niewystarczające nakłady z budżetu państwa i jednostek ponadlokalnych na ochronę zabytków. Zdarzenia losowe (pożary, klęski żywiołowe).
TURYSTYKA	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
Potencjał turystyki kwalifikowanej (kajakarstwo) na rzece Narew i Supraśl. Występowanie kompleksów leśnych Puszczy Knyszyńskiej, o wysokim potencjale wykorzystania rekreacyjnego. Dogodne położenie komunikacyjne – bardzo dobra dostępność turystyczna. Bioróżnorodność gatunkowa fauny i flory oraz występowanie cennych obszarów i elementów naturalnych objętych formami ochrony przyrody.	W dalszym ciągu niewykorzystywany potencjał turystyczny Gminy, w tym niedostateczna polityka promocyjna Gminy. Brak rozbudowanej oferty turystycznej, zwłaszcza poza sezonem wakacyjnym.
SZANSE	ZAGROŻENIA
Dążenie do spójnej strategii rozwoju sektora turystyki w Gminie (powiązanie gminnej oferty turystycznej z sektorem prywatnym). Rozwój turystyki biznesowej, obok kulturowej, przyrodniczej i kwalifikowanej oraz wypoczynkowej. Dostępność środków regionalnych, krajowych i unijnych skierowanych na promocję i rozwój turystyki lokalnej.	Niekontrolowana presja urbanistyczna, w tym na tereny atrakcyjne krajobrazowo. Ponadlokalne zanieczyszczenie środowiska (np. powietrza, wód).

Materiał źródłowy: Opracowanie własne na podstawie analizy uwarunkowań rozwojowych gminy Dobrzyń w O D U Ź E.